

Samrådsredogörelse

Förslag till havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet
och konsekvensbedömningar

Dnr 396-18

Havs- och vattenmyndigheten
Datum: 2019-03-14. Rättad 2019-12-16.

Omslagsfoto: Monica Forsell/ Havs- och vattenmyndigheten

Havs- och vattenmyndigheten
Box 11 930, 404 39 Göteborg
www.havochvatten.se

Samrådsredogörelse

Förslag till havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet
och konsekvensbedömningar

Dnr 396-18

Förord

Havs- och vattenmyndigheten har i uppdrag att ta fram förslag till Sveriges första statliga havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet. Förslagen till havsplaner var på samråd från 15 februari till 15 augusti 2018. Miljökonsekvensbeskrivningar och hållbarhetsbedömningar från 10 april till 15 augusti 2018. Esbo-samråd hölls 1 juni till 1 oktober 2018.

I denna rapport sammanfattar och kommenterar Havs- och vattenmyndigheten de många synpunkter som lämnades under samrådet.

Förslagen till havsplaner revideras efter samrådet och publiceras tillsammans med en miljökonsekvensbeskrivning för granskning under perioden 14 mars till 14 juni 2019. I december 2019 lämnar Havs- och vattenmyndigheten slutliga förslag till regeringen.

Havs- och vattenmyndigheten vill tacka för alla de synpunkter och förbättringsförslag som lämnats till myndigheten under samrådet.

Göteborg den 14 mars 2019

Mats Svensson

chef
Avdelningen för
havs- och vattenförvaltning

INLEDNING	9
Om redogörelsen	9
Läsanvisning.....	9
 1. OM SAMRÅDET	11
1.1 Genomförande.....	11
Samråd enligt Esbokonventionen.....	11
1.2 Deltagare och samrådsmöten.....	12
 2. ÖVERGRIPANDE SAMMANFATTNING	13
 3. ÖVERGRIPANDE SYNPUNKTER	17
3.1 Dialogprocess	17
3.2 Planhandlingarna	19
3.3 Förutsättningar och utgångspunkter.....	19
Övergripande målbild.....	19
Ekosystemansatsen.....	22
Kopplingen mellan land och hav	23
Allmänna intressen inklusive riksintresseanspråk.....	24
Underlag	24
3.4 Planering och planeringssystem.....	26
Plankartans redovisning.....	26
Plankarta och andra kartor.....	28
Plankartan vid provning och som vägledning	29
Redovisning av samband med andra länder	30
Redovisning av ställningstaganden	30
Samexistens	31
Områdesbeskrivningar	32
Generell användning.....	32
Planeringens inriktning	33
Planering i Bottniska viken.....	35
Planering i Östersjön	35
Planering i Västerhavet.....	36
3.5 Genomförande och tillämpning.....	36
Överlappande planering och juridiska aspekter	36
Regionernas roll.....	38
Föreskriftsmöjligheter	38
Havsplaner som beslutsunderlag	39
Användning av finansiella verktyg.....	39
Havsplanens uppföljning och revidering.....	40

4. PLANERING OCH UNDERLAG PER TEMA.....	42
4.1 Attraktiva livsmiljöer	42
4.2 Energi	45
Omfattning och havsplanens ambitioner	45
Vågkraft och annan energiutvinning	49
Energidistribution	50
Vindkraft och försvar	52
Vindkraft och kulturmiljö.....	55
Vindkraft och naturvård	55
Vindkraft och sjöfart.....	58
Planering i Bottniska viken.....	58
Planering i Östersjön	65
Planering i Västerhavet.....	75
4.3 Försvar	77
Totalförsvarets militära del	77
Totalförsvarets civila del.....	80
Planering i Västerhavet.....	80
4.4 Lagring och utvinning av material.....	81
Planering i Bottniska viken.....	86
Planering i Östersjön	87
Planering i Västerhavet.....	90
4.5 Natur.....	90
Miljöpåverkan från land	94
Miljöövervakning.....	95
Kunskapsbrist	96
Användning och särskild hänsyn	99
Planering i Bottniska viken.....	108
Planering i Östersjön	114
Planering i Västerhavet.....	123
4.6 Transport och kommunikationer	125
Övergripande	125
Hållbarhet och miljöpåverkan	126
Riskfrågor	127
Övrigt.....	128
Kommunikationskablar	129
Planering i Bottniska viken.....	129
Planering i Östersjön	131
Planering i Västerhavet.....	136
4.7 Vattenbruk och blå bioteknik.....	137
Vattenbrukets miljöpåverkan	138

4.8 Yrkesfiske	138
Övergripande	138
Avgränsning av användning yrkesfiske	139
Internationella aspekter	142
Regional utveckling, småskaligt fiske	142
Riksintresseanspråk för yrkesfiske	143
Fisk som ekosystemtjänst	145
Konsekvenser för yrkesfisket	146
Hållbarhet och miljöpåverkan	146
Redovisning	152
Planering i Bottniska viken	153
Planering i Östersjön	153
Planering i Västerhavet	155
5. MILJÖKONSEKVENSBESKRIVNINGAR	156
Övergripande	156
Måluppfyllnad	159
Innebörd och konsekvenser	161
Metod	162
Belastningar som bör inkluderas i miljökonsekvensbeskrivningen	167
Underlag för miljökonsekvensbedömning	169
Påverkan på kulturmiljö	170
6. HÅLLBARHETSBEDÖMNINGAR	171
Övergripande	171
Bedömningsmetod	171
Bedömningar och scenarier	172
Vision och mål	174
Social och ekonomisk hållbarhet	175
Ekologisk hållbarhet och ekosystemtjänster	176
BILAGA	179
Förteckning över vilka som yttrat sig	179

Inledning

Om redogörelsen

I samrådsredogörelsen sammanfattas synpunkterna och förbättringsförslagen som kom in till Havs- och vattenmyndigheten under samrådet av förslag till havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet och på tillhörande miljökonsekvensbeskrivningar och hållbarhetsbedömningar.

Redogörelsen är en sammanfattning. Den är inte en exakt återgivning av synpunkterna och dess ordalydelser. Avsikten är däremot att fånga upp inriktningen för de samlade synpunkterna. För den som vill läsa inlämnade samrådsvar så finns de tillgängliga på Havs- och vattenmyndighetens webbplats.

Samrådsredogörelsen har avgränsats så tillvida att påpekande eller kommentarer om faktafel eller liknande i samrådshandlingarna inte redovisas. Däremot har de hanterats när reviderade förslag har tagits fram.

I dokumentet *Redogörelse för dialogen i havsplaneringen, dnr 3628-19* redovisas genomförande av hela dialogen som ledde fram till förslagen till havsplaner. Redogörelsen finns på HaV:s webbplats. (tillagd text 2019-12-16)

Läsanvisning

I **kapitel 1** beskrivs genomförandet av samrådet, bland annat vilka som deltog och vilka möten som hölls.

I **kapitel 2** sammanfattas kortfattat och övergripande synpunkter och förbättringsförslag, samt Havs- och vattenmyndighetens kommentarer.

I **kapitel 3** redovisas övergripande synpunkter på de tre förslagen till havsplaner. Synpunkterna rör dialogprocessen, förutsättningar och utgångspunkter för planeringen, föreslaget planeringssystem och dess avsedda tillämpning. Synpunkterna kommenteras av Havs- och vattenmyndigheten.

I **kapitel 4** redovisas synpunkter på föreslagen planering av olika intressen i havet. Redovisningen görs enligt den tematiska indelning som användes i planförslagen. Synpunkterna kommenteras av Havs- och vattenmyndigheten.

I **kapitel 5** redovisas synpunkter på de tre miljökonsekvensbeskrivningarna. Några synpunkter som rör miljökonsekvensbeskrivningarna återfinns i de tematiska avsnitten i kapitel 4. Synpunkterna kommenteras av Havs- och vattenmyndigheten.

I **kapitel 6** redovisas synpunkter på de tre hållbarhetsbedömningarna. Några synpunkter som rör hållbarhetsbedömningarna återfinns i de tematiska avsnitten i kapitel 4. Synpunkterna kommenteras av Havs- och vattenmyndigheten.

I **bilagan** finns en förteckning över vilka som lämnat in synpunkter. Privatpersoner redovisas inte i förteckningen.

1. Om samrådet

1.1 Genomförande

Förslagen till havsplaner var på samråd från 15 februari till 15 augusti 2018. Miljökonsekvensbeskrivningar och hållbarhetsbedömningar från 10 april till 15 augusti 2018. Esbo-samråd hölls 15 juni till 15 september 2018

Samrådshandlingar (dnr 396-18):

Förslag till havsplan för Bottniska viken

Förslag till havsplan för Östersjön

Förslag till havsplan för Västerhavet

Miljökonsekvensbeskrivning av förslag till havsplan Bottniska viken

Miljökonsekvensbeskrivning av förslag till havsplan Östersjön

Miljökonsekvensbeskrivning av förslag till havsplan Västerhavet

Hållbarhetsbedömning av förslag till havsplan Bottniska viken

Hållbarhetsbedömning av förslag till havsplan Östersjön

Hållbarhetsbedömning av förslag till havsplan Västerhavet

När samrådet avslutades hade över 160 olika aktörer lämnat sina synpunkter på samrådshandlingarna. Alla svar som kom in under samrådet behandlades. Varje ställningstagande och synpunkt, vilket uppgår till ungefär 2500 stycken totalt, har individuellt bedömts.

Samrådshandlingarna publicerades på Havs- och vattenmyndighetens webbplats. Där fanns ett webbformulär där alla som ville kunde lämna synpunkter på förslagen. Flertalet skickade in synpunkter till Havs- och vattenmyndigheten per e-post.

Samråd enligt Esbokonventionen

Havs- och vattenmyndigheten har också genomfört samråd med Sveriges grannländer i enlighet med Esbokonventionen. Esbokonventionen avser gränsöverskridande miljöeffekter, men länderna gavs även möjlighet att lämna synpunkter om övrigt innehåll i planförslagen. Esbosamrådet pågick mellan den 1 juni och 1 oktober 2018. Hållbarhetsbedömningen ingick inte i Esbosamrådet.

Förslagen till havsplaner och miljökonsekvensbeskrivningarna fanns tillgängliga på engelska i sin helhet. Sammanfattningar av förslaget till havsplan för Östersjön med tillhörande miljökonsekvensbeskrivning fanns

tillgängliga på estniska, finska, lettiska och polska. Sammanfattningar av förslagen till havsplaner med tillhörande miljökonsekvensbeskrivningar för Bottniska viken respektive Västerhavet fanns tillgängliga på finska.

1.2 Deltagare och samrådsmöten

Samrådet engagerade privatpersoner, företag, bransch- och intresseorganisationer, universitet, myndigheter, länsstyrelser, regioner, kommuner och myndigheter i andra länder med flera. Samtliga 14 länsstyrelser med kuststräcka längs de svenska haven yttrade sig, och nästan 75 procent av de svenska kustkommunerna deltog i samrådet.

Havs- och vattenmyndigheten anordnade även ett 15-tal möten under våren 2018 för bransch- och intresseorganisationer, myndigheter, länsstyrelser, regioner, kommuner, och grannländer. Kustlänsstyrelserna bistod i arbetet med att sammankalla och genomföra möten med kommuner och regionala organ. Syftet med mötena var att öppna för frågor och diskussion, med förhoppning att det skapar bättre havsplaner som är väl förankrade hos de aktörer som berörs av den.

I det internationella Esbosamrådet deltog framförallt myndighetsorgan inom miljöskydd och infrastruktur från sju av Sverige grannländer. Norge och Ryssland valde att inte lämna synpunkter på samrådsförslagen.

2. Övergripande sammanfattning

Samrådet möttes av stort engagemang och Havs- och vattenmyndigheten fick många synpunkter och förbättringsförslag. Det är första gången Sverige tar fram statliga havsplaner. Många synpunkter relaterar därför till målbild och syfte, havsplanens funktion och dess möjligheter och ibland begränsningar att bidra till hållbar utveckling, och inte minst hur den förhåller sig till annan havsförvaltning. Många lyfter behov av mer kunskap och vill veta mer om de många nya underlag som tagits fram i havsplaneringen.

Samrådet visar tydligt att många ska samsas om havet och att havsplaner behövs för att vi ska använda havet hållbart nu och i framtiden.

Här ges en övergripande sammanfattning av synpunkterna och vilka större ändringar de föranlett efter samrådet i förslagen till havsplaner och vid genomförande av miljö- och hållbarhetsbedömningen av granskningsförslaget. I efterföljande kapitel finns mer utvecklad redovisning och utförligare kommentarer till synpunkterna.

Planernas inriktning

Några samrådsparter anser att förslagen i första hand har miljöfokus och att andra övriga samhällsnyttor inte fullt ut lyfts fram eller tillgodoräknas. Några samrådsparter anser att det saknas ambitioner när det gäller miljö. Havs- och vattenmyndigheten menar att havsplanerna ger goda förutsättningar för såväl utveckling och nyttjande av havet för olika verksamheter och förstärkning av ekosystemtjänster som människan behöver för sitt välbefinnande och sin välfärd. I granskningsförslaget lyfts betydelsen för samhället av olika verksamheter, t.ex. sjöfartens betydelse för internationell handel och kommunikationer eller behovet av en väl fungerande elförsörjning, fram på ett tydligare sätt.

Plansystem och planhandling

Havs- och vattenmyndigheten uppfattar att det finns ett stöd för systematiken i hur planeringen redovisas i havsplanen. Samrådet har dock visat på behov av vissa förtydliganden och av att göra tydligare åtskillnad mellan vad som är bakgrund och förutsättningar och vad som är havsplanernas ställningstaganden. Det är också många som har efterfrågat kompletterande och fylligare redovisning av planeringsförutsättningarna. I det granskningsförslag som utarbetats efter samrådet har därför de tre havsplanerna samlats i ett dokument, men med olika avgränsade delar och med utvecklad redovisning av planeringsförutsättningar. För att förenkla förståelsen och tolkningen av havsplanerna har också den digitala presentationen av planerna utvecklats efter samrådet.

Havsbaserad vindkraft

Flera samrådsparter lyfter vindkraftens klimatnytta och framhåller vikten av att Sverige når målet om 100 procent förnybar elproduktion till år 2040. Flera parter är positiva till att områden för energiutvinning utanför de befintliga riksintresseanspråken har identifierats i processen. Några anser att förslaget inte är tillräckligt ambitiöst för att möta behoven av förnybar el och vill utöka antalet områden för havsbaserad vindkraft i planerna. Samtidigt framför andra parter invändningar mot vissa föreslagna områden för vindkraft med hänvisning till områdenas höga naturvärden, särskilt fågel och tumlare, eller för att totalförsvarets riksintressen behöver säkerställas. Som en följd av samrådet tas ytterligare fem områden bort som är i konflikt med totalförsvarets riksintresseanspråk.

Flera samrådsparter invänder mot att användning energiutvinning anges i eller i anslutning till Natura 2000-områden. Andra menar att det är möjligt med vindkraft i områdena. Havs- och vattenmyndigheten har tagit del av och noga gått igenom de synpunkter och underlag som lämnats in under samrådet. Efter genomgången kvarstår Havs- och vattenmyndighetens bedömning om att det kan vara möjligt med vindkraft i de aktuella områdena. Havsplaneringen medger möjlighet till planering på större geografisk skala och ger vägledning om en avvägd samexistens där exempelvis delar av utsjöbankar kan nyttjas för elproduktion samtidigt som skydd av arter och livsmiljöer säkerställs. Det är inte desto mindre viktigt att eventuella anläggningar utformas med särskild hänsyn till naturvärden. I tillståndprocesser prövas energiprojekt gentemot de funktioner och de värden som ska bevaras, inklusive Natura 2000-områden. En förutsättning för samexistens är att tillstånd enligt 7 kapitlet 28a § miljöbalken kan lämnas när det gäller verksamheter som på ett betydande sätt riskerar att påverka miljön i Natura 2000-området.

Kulturmiljö och rekreation

Flera samrådsparter anser att användning attraktiva livsmiljöer inte är ändamålsenlig, utan föreslår en uppdelning mellan kulturmiljö och friluftsliv. Havs- och vattenmyndigheten delar bedömningen. Som flera samrådsparter påpekar finns det behov av att i planen och plansystemet bättre tydliggöra kulturmiljövärden och värden som rör friluftsliv. Det ligger också mer i linje med hur planering på kommunal nivå hanterar dessa värden. Dessutom utgör kulturmiljövård och friluftsliv olika riksintressen. Därför föreslår Havs- och vattenmyndigheten att attraktiva livsmiljöer delas upp i användning kultur och områden med särskild till hänsyn till höga kulturmiljövärden samt användning rekreation.

Natur

Flera samrådsparter vill se en utökning av områden med användning natur eller med särskild hänsyn till höga naturvärden. Havs- och vattenmyndigheten har därför gjort en förnyad kvalitetssäkring och bedömning av vilka områden som ska redovisas med särskild hänsyn. Kriterierna för områden med särskild hänsyn har justerats efter samrådet. Den förnyade bedömningen har medfört

att det nu finns några fler områden med särskild hänsyn till höga naturvärden. För övriga områden som föreslagits under samrådet ger inte befintliga underlag vid handen att de uppfyller kriterierna för att redovisas som område med särskild hänsyn.

Flera samrådsparter efterfrågar utvecklad vägledning om vad den särskilda hänsynen innebär. Det finns även vissa farhågor om vad den kan innebära. Havsplanen visar var det i dagsläget är känt att det finns höga naturvärden, exempelvis för den som avser att etablera en verksamhet i området, men också för förvaltande myndigheter som bör se över eventuella behov av fördjupade underlag och eventuella åtgärder för att skydda värdena. Havs- och vattenmyndigheten menar att havsplanens utgångspunkt bör vara att förvaltande myndigheter är bäst lämpade att konkretisera åtgärder för särskild hänsyn i de aktuella områdena, på eget initiativ eller utifrån framtida uppdrag som tar utgångspunkt i havsplanens vägledning. Konkretiseringen kan innebära att vägledningar tas fram. För att få en uppfattning om vad den särskilda hänsynen kan innebära ges fler exempel på detta i granskningsförslaget.

Riksintresseanspråk för yrkesfiske, lek- och uppväxtområde har efter synpunkter i samrådet lyfts in i områden med användning natur.

Sandutvinning

Några samrådsparter avstyrker föreslagna områden med användning sandutvinning av naturvårdsskäl. Andra samrådsparter är positiva, bland annat med hänvisning till behovet av sand för strandfordring.

Med utgångspunkt i inkomna synpunkter under samrådet och tidigare utredning framtagen av Sveriges geologiska undersökning och Havs- och vattenmyndigheten, har en förnyad bedömning gjorts om sandutvinning i de föreslagna områdena, men den har inte föranlett någon förändring i planeringen.

Yrkesfiske

Några samrådsparter ifrågasätter att vissa riksintresseanspråk inte tillgodoses. I granskningsförslaget tillgodoses anspråken i avvaktan av en planerad revidering av riksintresse yrkesfiske.

Några samrådsparter anser att havsplanerna bör innehålla förslag om reglering av yrkesfiske, t.ex. förbud mot bottentrålning i vissa områden, men det finns också de som befarar ökad reglering. Havs- och vattenmyndigheten menar att det inte är lämpligt eller ändamålsenligt att i en övergripande havsplan föregå det reglerande och pågående arbetet med exempelvis bevarandeplaner genom att ange detaljerad och platsspecifik vägledning för reglering av yrkesfiske. Havsplanerna bidrar däremot med underlag för havsmiljö- och fiskeriförvaltningsarbetet, bland annat genom att identifiera områden med särskild hänsyn till höga naturvärden.

Sjöfart

Flera samrådsparter är positiva till förslaget om att utreda åtgärder för att minska sjöfartens miljöpåverkan på framförallt alfågel och tumlare i Östersjön. Andra menar att det krävs mycket underlag och att det är komplext att exempelvis driva genom en obligatorisk omstyrning av sjötrafiken som kräver internationellt beslut. En samrådspart menar att områdena är färdigutredda ur ett sjöfartsperspektiv, inklusive sjösäkerhetsaspekter och att det är olämpligt att flytta sjötrafiken, varför förslaget om utredning avstyrks.

Havs- och vattenmyndigheten menar att det även fortsatt finns behov av att frågan utreds och att sjöfartens miljöpåverkan i området behöver minska.

Miljökonsekvensbeskrivningar

Flera samrådsparter framför behov av att förenkla och göra miljökonsekvensbeskrivningen mer tydlig och tillgänglig. Några samrådsparter pekar på osäkerhet i underlag och bedömningar. Man efterfrågar tydligare bedömning mot miljödirektiven och miljömålen. Efter samrådet har Havs- och vattenmyndigheten utvecklat miljökonsekvensbeskrivningen, både när det gäller läsbarhet och resonemang om osäkerhet. Bedömning mot miljödirektiven och miljömålen har utvecklats. Havs- och vattenmyndigheten menar att underlagen som tagits fram med stöd av planeringsverktyget Symphony med kompletterande analyser av miljöpåverkan som verktyget inte fångar upp, sammantaget ger ett bra underlag för miljöbedömningen. Däremot finns behov av ytterligare utveckling av underliggande kunskapsunderlag, till exempel när det gäller migrerande fågel.

Hållbarhetsbedömningar

Några samrådsparter efterfrågar högre transparens i bedömningarna. Man lyfter också behov att få med fler kulturella och sociala aspekter. Utifrån synpunkterna har Havs- och vattenmyndigheten utvecklat bedömningen och hur den redovisas och presenteras. Hälsoaspekter har lagts till i hållbarhetsbedömningen av granskningsförslagen. I granskningsskedet har även bedömningen utvecklats med analyser om hur planförslagen främjar en hållbar utveckling och för att tydliggöra de motstående intresse som planförslag hanterar och har mandat att påverka.

3. Övergripande synpunkter

3.1 Dialogprocess

Försvarsmakten, WWF och Naturskyddsföreningen ser mycket positivt på den dialog som Havs- och vattenmyndigheten har genomfört vid utarbetandet av samrådsförslagen. Naturskyddsföreningen är positiv till att det har givits tillfällen till dialog och möjlighet att ställa frågor under arbetets gång vilket ansetts mycket värdefullt.

Boverket upplever att Havs- och vattenmyndigheten fört en välplanerad, bred och informativ process.

Föreningen Svensk Sjöfart anser det mycket positivt att de vid flertal tillfällen bjudits in av HaV och fått möjlighet till både insyn och att lämna synpunkter. Svea Vind Offshore AB uppfattar generellt att myndighetens arbete har utförts på ett väl planerat och genomarbetat sätt.

Wpd Offshore Stockholm AB anser att Havs- och vattenmyndigheten har arbetat på ett nytänkande, professionellt och konstruktivt sätt för att utarbeta förslagen till havsplaner som lägger grunden för långsiktigt hållbart användande av haven, wpd anser dock att det i havsplanen saknas tydliga resultat av dialogen med branschen i förslagen till havsplaner.

Havsmiljöinstitutet anser förankringen av olika steg och dokument genom en lång rad av dialog- och samrådsteg utöver det lagstadgade är ambitiös och bra. Det inkluderande arbetssättet med hög transparens (bra dokumentation på webbsidan) och adaptivitet till deltagarnas behov bör även användas i fortsättningen. Det är viktigt att utvärdera och kommunicera lärdomarna.

Havsmiljöinstitutet påtalar att havsplaneringsprocessen inte hittills har omfattat insatser för att inkludera allmänheten. Havsplaneringsmaterialet är omfattande, komplext, och delvis innehållsmässigt svårtillgängligt. För att få allmänhetens förståelse för havsplanering och acceptans av dess möjliga effekter anser Havsmiljöinstitutet att kommunikationen mot allmänheten behöver trappas upp.

Havsmiljöinstitutet menar att akademien med expertis inom många relevanta ämnen kunde spela en mycket större och utvecklande roll i uppbyggnaden av Sveriges havsplaneringssystem än hittills och att det är angeläget att utveckla en strategi för att involvera akademiska aktörer på ett mera systematiskt sätt.

Göteborgs Universitet undrar vilken roll samverkan med akademien har i havsplaneringsprocessen.

Regionförbundet Kalmar anser att det initialt behövs en tätare revidering av havsplanen, detta för att följa upp och tidigt få kunskap om hur planen påverkar miljön.

Sölvesborgs kommun och Region Blekinge ansåg det inte lämpligt att sätta sista svarsdatum i samrådet för havsplanernas förslag till den 15 augusti, då det för politiskt styrda remissinstanser blev för kort tid för inläsning ifall beslut skulle hinna tas innan semestertidernas påbörjan i juni.

Myndigheten för maritima frågor och hydrologi i Tyskland anser att öppenheten och transparensen i planerings- och samrådsprocessen har satt en hög standard för ett fortsatt internationellt samarbete om de gemensamma haven.

Haninge kommun anser processen med framtagande av planförslagen bedöms ha varit, och är, väl genomförd.

Söderköpings kommun anser att fler aktörer bör involveras i havsplaneringen. Exempelvis när det gäller risk- och säkerhetsperspektiv så behöver räddningstjänsten inkluderas i processen.

Sundsvalls kommun anser att deras synpunkter som framförts under den tidiga dialogen varken åtgärdats, bemötts eller dokumenterats.

Svensk Vindenergi välkomnar Havs- och vattenmyndighetens arbete med havsplanerna. Myndigheten anses ha arbetat på ett nytänkande och konstruktivt sätt för att utarbeta förslagen till havsplaner som lägger grunden för ett långsiktigt hållbart användande av haven.

WWF vill se att Sverige tar en global ledarroll på havsplaneringsområdet med utgångspunkt i ekosystemansatsen och ambitionen att skapa en tvärssektoriell hållbar blå ekonomi. *WWF* är mycket positivt till att havsplaner tas fram och ser det som avgörande för att säkra en god förvaltning av våra hav.

HaV:s kommentar:

Havsplaneringsprocessen har mötts av ett stort engagemang. Inte minst framgår det av det höga deltagandet i dialogprocessen som pågått på olika sätt sedan 2013.

Akademien har deltagit och bidragit på olika sätt i havsplaneringsprocessen. Inte minst när det gäller kunskaps- och planeringsunderlag har forskning och forskningsinstitutioner spelat en avgörande roll. När det gäller utveckling av processen har forskare halvvägs in i processen kommenterat och analyserat processen. Havs- och vattenmyndigheten delar dock uppfattningen att det finns utrymme för än mer utvecklat samarbete, till exempel i uppföljningen av planerna och inför och i kommande planeringsomgångar.

När det gäller uppdatering av havsplanerna ska Havs- och vattenmyndigheten ta fram nya förslag minst vart åttonde år. Beroende på behoven kan det bli aktuellt att ta fram förslag tidigare.

Havs- och vattenmyndigheten har möjlighet att initiera en ny planeringsprocess när myndigheten bedömer att behov föreligger.
--

3.2 Planhandlingarna

SMHI anser att havsplanernas tematiska indelning till största del är positiv. Däremot kan uppdelningen i delområdena för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet göra det svårare att överblicka vissa faktorer som förekommer i flera havsområden.

Sverige lantbruksuniversitet är positiva till hur stora mängder information angående olika sektors rumsliga behov åskådliggörs med hjälp av det web-baserade kartverktyget. I förslagen till havsplaner framgår att de komplexa intressena generellt vägts samman på ett bra sätt.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län anser att havsplanen har en bra layout, och att det är positivt med de rutor för juridiska förutsättningar som finns presenterade.

Göteborgs universitet och *Region Skåne* anser att havsplanerna presenteras på ett välskrivet, pedagogiskt och grundligt sätt. *Göteborgs Universitet* anser även att presentationen väl motiverar avvägningarna i planerna.

Boverket tycker att det är bra att havsplanerna är mycket kortfattade, men i det här fallet medför det att information och resonemang saknas. Det är första gången nationella havsplaner tas fram vilket kräver mycket tydliga ställningstaganden och redogörelser för vad ställningstagandena grundas på.

Boverket har svårt att utläsa om och vilka synpunkter från dialogen som har fått genomslag i samrådsversionen av havsplanerna.

Region Skåne bedömer att Havs- och vattenmyndighetens förslag till havsplaner är väl genomarbetade och ger en bred bild över mål, förutsättningar, anspråk och intressen av betydelse för Östersjön och Västerhavet.

Haninge kommun anser att havsplanen är välstrukturerad och välgjord.

3.3 Förutsättningar och utgångspunkter

Övergripande målbild

Haninge kommun ställer sig positiv till att ett stort fokus i havsplanerna ligger på miljömässig hållbarhet, marina skyddade områden och att riksintressen enligt miljöbalken lyfts upp. Tydliga kopplingar görs i planerna till de nationella miljö kvalitetsmålen och till de globala målen för hållbar utveckling samt ekosystemperspektivet.

Länsstyrelsen i Gotlands län påpekar att en nationell strategi för klimatanpassning har antagits av regeringen. Havsplanen bör därför utvecklas med hänsyn till de ställningstaganden regeringen gjort i strategin.

Länsstyrelsen i Gotlands län och Länsstyrelsen i Kalmar län anser att havsplanens avsnitt "En framtid vi vill nå" även borde problematisera vilka effekter av klimatförändringar som förväntas redan till 2050. Här kan nämnas de klimatscenarier som finns och vilken påverkan som kan förväntas beroende på valt scenario.

Region Västerbotten anser att planeringsmålen är övergripande, generella och genomtänkta. Det är bra att de nationella havsplanerna tydliggör hur olika havs- och kustområden kan nyttjas eftersom det underlättar prioriteringar.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) anser att Havs- och vattenmyndigheten behöver tydliggöra hur olika målsättningar och lagstiftningar kan och bör förhålla sig till varandra, då många intressen ska samsas om kusterna och haven. Detta gäller exempelvis kopplingen mellan den maritima strategin, nationella havsplaner, åtgärdsprogrammet för havsmiljön och den kommunala översiktsplaneringen till havs. Detta underlättar för både den kommunala nivån och den statliga att arbeta med havsmiljön utifrån ett helhetsperspektiv och undvika stuprörstänkande.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att kopplingen till den Maritima strategin och hur dess mål påverkar havsplanen inte är tydlig i havsplanerna. Detta förhållande behöver beskrivas bättre.

Söderköpings kommun anser att havsplanerna inte tillräckligt hanterat Agenda 2030. I agenda 2030 finns flera mål som är relevanta för havsplaneringen.

Trafikverket menar att havsplanen bör redovisa eventuell effekt kopplat till målsättningen om att flytta över gods från vägtransporter till järnväg och sjöfart.

KTH anser att havsplanerna sannolikt skulle vara mer användbara om de på ett tydligare sätt relaterar till de olika hållbarhetsutmaningarna som är aktuella i Sverige och globalt. Detta berör till exempel produktion av energi, mat och material. Dessa frågor är förstås svåra att ge tydliga svar på, men att på detta sätt ta analysen från de övergripande mål som presenterats i planen (t.ex. hållbarhetsmålen och Sveriges miljömål) via ytterligare konkretiseringar, till en behovsbedömning kopplad till marina aktiviteter skulle tillföra nya perspektiv och bidra till att havsplaneringen blir mer förankrad i de samhällsutmaningar som vi står inför.

Naturskyddsföreningen vill framhålla att det är viktigt att havsplanerna utformas så att de bidrar till att Sverige når sina havsrelaterade miljömål.

WWF vill framhålla att det är viktigt att havsplanerna utformas, så att de bidrar till ekosystembalans i haven samt till att Sverige når sina havsrelaterade miljömål.

WWF saknar tillräckliga åtgärder och diskussion för hur man avser att uppnå god ekologisk status inom en överskådlig framtid, utan hur man i planerna nöjer sig med att lyfta fram att planerna inte kommer ha positiv miljöeffekt.

WWF ser gärna att det i havsplanerna görs en djupgående ekonomisk analys av marina och maritima investeringar i svenska hav. Analysen ska visa på vart finansiella flöden och investeringar bör styras om för att nå god ekologisk status.

WWF anser att all planering måste utgå ifrån en helhetssyn som tryggar långsiktigt ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbart nyttjande av haven. Men hur ska detta säkras i praktiken och i olika sektorer?

Stockholms läns landsting och Region Blekinge anser att framtids- och utvecklingsperspektiven tydligare bör genomsyra hela planen. För att tydliggöra framtidsbilden bör också de utmaningar som de svenska haven står inför beskrivas tydligare. *Region Blekinge* anser att havsplanen saknar en tydlig koppling till visionen då planhandlingen istället framstår som en beskrivning av nuläget.

Sveriges Kommuner och Landsting anser att Havs- och vattenmyndigheten tillsammans med Boverket bör tydliggöra kopplingar mellan olika mål och lagstiftningar som rör haven. Detta skulle underlätta för både det kommunala och statliga arbetet med havsmiljön utifrån ett helhetsperspektiv.

Naturvårdsverket anser att för att havsplaneringen ska kunna ta höjd för framtida behov och verksamheter och en långsiktig hållbar utveckling krävs samverkan kring digitala lösningar. Naturvårdsverket vill därför framhålla de gemensamma förändringsmål och de principer för samverkan som överenskommits inom ramen för regeringsuppdraget Smart miljöinformation. Det finns goda förutsättningar att utveckla havsplaneringen långsiktigt utifrån ett helhetsperspektiv inom de samverkansformer som startats kring miljöinformation och insatser i den riktningen bör framgå av planen.

Sveriges lantbruksuniversitet anser att planförslagen främst visar en bild av nuläget, men att man måste sträva efter en mer framåtsyftande planering för att klara en hållbar utveckling i Sveriges hav.

Länsstyrelsen i Södermanlands län saknar motivering i havsplanen till varför just målåren 2030 och 2050 är de mest lämpliga. För flera av de nationella och globala miljö kvalitetsmålen är målåret 2020.

Göteborgsregionens kommunalförbund och Öckerö kommun anser att det vore värdefullt med en beskrivning på vilket sätt planen bidrar till att de tio planeringsmålen och visionen om havet 2050 uppnås.

Länsstyrelsen i Västernorrland anser att det inte är tydligt hur havsplanerna medför till att beredskapsmålen nås. Länsstyrelsen efterfrågar att man förtydligar hur förslaget till havsplaner når upp till beredskapsmålen så som växande vattenbruk, ökande mineralutvinning och koldioxidinlagring.

Göteborgs stad anser att havsplanen skulle kunna stärkas och mer utförligt beskrivas inom perspektiv kring den sociala dimensionen, för att på så sätt bättre bidra till havsplanernas syfte med att bidra till en långsiktig hållbar utveckling, bland annat genom att inkludera folkhälsopolitiska- och jämlikhetsmål.

Naturskyddsföreningen anser att tidsperspektiven i samband med visionen och de mål man säger sig sträva efter i vissa fall är för snäva. Och för vissa redovisade områden saknas helt angivelse för vilka tidsperioder som utgör referens.

HaV:s kommentar:

I granskningsförslaget har redovisning och resonemang kring havsplanernas målbild utvecklats och förstärkts. Anpassning har även skett med hänsyn till att olika samhällsmål har utvecklats under den perioden som planeringsprocessen har pågått, bland annat genom politiska beslut och Sveriges internationella åtaganden. I granskningsförslaget *del 7 Planeringsförutsättningar* har texten om utveckling och trender utvecklats.

I hållbarhetsbeskrivningen av granskningsförslaget görs en helhetlig analys av planförslagen utifrån ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet med stöd av förutbestämda kriterier. Resultaten sammanfattas i granskningsförslagets *del 6 Innebörd och konsekvenser*.

Ekosystemansatsen

Länsstyrelsen i Hallands län och Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser att ekosystemansatsen behöver lyftas ytterligare i planen samt att det tydliggörs hur ekosystemansatsen ska implementeras i havsplanerna.

Havsmiljöinstitutet vill veta vilken roll de nya nationella havsplanerna ska spela i relation till en mera övergripande, ekosystemansatsbaserad, havsmiljöförvaltning.

Simrishamns kommun anser att ekosystemansatsen försvinner när havsplanen fokuserar på dess olika användningsområden, det blir ett dokument där det på många sätt bara slår fast ekonomiska intressen i havet. För Östersjöns välmående behöver ekosystemansats, problem och lösningar presenteras på ett framåtskridande sätt.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten instämmer i att beskrivningen kring hur en ekosystemansats har tillämpats i havsplaneringen behöver utvecklas i planhandlingarna. Därför har redovisning och resonemang kring hur ekosystemansatsen hittills har tillämpats i arbetet med framtagande av havsplanerna stärkts. Även tillvägagångssättet vid planeringen beskrivs, där bl.a. integrerad miljö- och hållbarhetsbedömningar ingår i planeringsprocessens olika steg.

Det kan nämnas att det under havsplaneringsprocessen har tagits fram eller sammanställts omfattande underlag om anspråk för olika verksamheter, och om ekosystemkomponenter och miljöbelastningar. Underlagen, tillsammans med den samlade målbilden, har legat till grund för de bedömningar som lett fram till olika ställningstagande i havsplanen. Planeringsverktyget Symphony har utvecklats för att stödja arbetet. I konsekvensarbetet har ekosystemtjänstperspektivet stärkts.

I granskningsförslaget finns även resonemang kring havsplanernas roll i den samlade förvaltningen av våra hav och vatten.

Naturskyddsföreningen och WWF uppmanar Havs- och vattenmyndigheten att genomgående använda sig av försiktighetsprincipen då bedömningar görs om vilken verksamhet som ska ges företräde i ett havsområde.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten instämmer i att försiktighetsprincipen är central i havsplaneringen. Försiktighetsprincipen vägleder arbetet på plannivå, bland annat har bedömning av sammanlagd, kumulativ miljöpåverkan inneburit att några vindkraftsanspråk i havsområden med höga naturvärden inte tillgodoses i förslagen för Södra Bottenhavet och för Sydöstra Östersjön.

På plannivå görs en övergripande bedömning med hänsyn till försiktighetsprincipen. Den slutliga bedömningen utifrån 2 kapitlet 3 § miljöbalken görs vid prövning av enskilda verksamheter.

Kopplingen mellan land och hav

Svenska Kraftnät är positiva till att samspelet mellan hav och land ytterligare belyses i samrådsversionen av havsplanerna.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län anser att kopplingen mellan öppet hav, skärgård och land behöver redovisas på ett tydligare och konsekvent sätt för samtliga havsområden. Länsstyrelsen i Kalmar län poängterar att för att infrastruktursatsningar ska kunna göras på rätt sätt är det av stor vikt att knyta ihop land- och havsbaserade verksamheter.

HaV:s kommentar

Havs- och vattenmyndigheten noterar synpunkterna.

Allmänna intressen inklusive riksintresseanspråk

Sveriges Kommuner och Landsting välkomnar att staten gör en sammanvägning av de statliga riksintressena som finns till havs, med fokus på samexistens.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län anser att det bör framgå bättre i havsplanerna att riksintressena sätter ramarna för vad som är den mest lämpliga användningen i havsplanen.

Länsstyrelserna i Blekinge, Gotlands och Västra Götalands län menar att det i planen tydligare bör framgå att de avvägningar som görs inte ersätter de riksintresseanspråk som finns idag eller som tillkommer efter planens antagande.

Länsstyrelsen i Kalmar län noterar att havsplanen tar avstamp i de utpekade riksintressena vilket de anser ger en grundläggande begränsning i planeringen. Syftet med utpekandet av de ursprungliga riksintressena var något helt annat, än havsplaneringsförordningens avsikt att sammanväga näringspolitiska och sociala mål samt miljömål, förenade i en ekosystemansats.

Älvkarleby kommun anser att havsplanernas förslag är otydliga i distinktionen mellan riksintressen och riksintresseanspråk.

Kramfors kommun anser att staten bör ta fram värdebeskrivningar för de områden där riksintresse anger användningen samt koncentrera riksintresseområdena till kärnområden.

HaV:s kommentar

Granskningsförslaget har förtydligats i frågan om riksintressen och riksintresseanspråk.

I granskningsförslagets *del 2 Havsplanernas övergripande vägledning och överväganden* redovisas de allmänna intressen av väsentlig betydelse som tillsammans med riksintresseanspråk ligger till grund för användningar och särskild hänsyn i havsplanen.

Underlag

Naturvårdsverket poängterar att det inte finns lika mycket kunskap om havsområdet som områden på land. Det är naturligt med bristande underlag då det är första gången som havsplanering görs, men Naturvårdsverket anser att det krävs ett medvetet arbete med kunskaps- och planeringsunderlag i havsplaneringsarbetet för att kompensera för den rådande kunskapsbristen.

Boverket anser att information om vad som saknas i form av planeringsunderlag eller liknande tydligare behöver lyftas fram i havsplanen.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län bedömer att planeringsunderlaget och den samlade kunskapsdokumentation i förslaget är värdefullt, likaså som modell för kommunal havsplanering.

Örnsköldsviks kommun framför att det hade varit bra om mer detaljerad information om dessa existerande områden med riksintresseanspråk och Natura 2000-områden fanns mer lättillgängliga. I så fall skulle det gå att hitta mer specifik information om naturvärden, behov av åtgärder eller hänsynstagande som skulle kunna användas i kommunal planering.

Swedish Pelagic Federation PO vill betona att havsplanerna bör vara adaptiva. Underlagen kommer att ändras med tiden och så även samhällets mål och behov. Det kommer finnas ett kontinuerligt behov att uppdatera planerna på grund utav detta.

Miljöpartiet Halland påpekar att det finns stora kunskapsluckor när det gäller havsområdena så det är av stor vikt att man fortsätter med kunskapsinsamling. Miljöpartiet föreslår att planen markerar de områden i havet där man har dålig kunskap i dagsläget på något sätt, för tydlighetens skull.

HaV:s kommentar:

Under havsplaneringsprocessen har tagits fram eller sammanställts omfattande underlag om anspråk och förutsättningar för olika verksamheter, och om ekosystemkomponenter och miljöbelastningar. Dock har det identifierats behov av ytterligare planeringsunderlag för kommande planeringsomgångar. I granskningsförslaget föreslås därför som fortsatt arbete att ytterligare underlag tas fram inom flera områden, bl.a. underlag om vattenbruk, koldioxidlagring, mineralutvinning eller naturvärden som fåglar och fladdermöss.

Avsikten är att tillgängliggöra de underlag som tagits in när detta är möjligt. Underlagen kan komma till nytta i kommunal eller regional planering, förvaltning, forskning eller i andra sammanhang. Ett stort antal underlag om ekosystemkomponenter och miljöbelastningar har exempelvis tillgängliggjorts för nedladdning från Havs- och vattenmyndighetens webbplats.

I den digitala presentationen av havsplaneförslagen på Havs- och vattenmyndighetens webbplats finns möjlighet att se vilka riksintresseanspråk och Natura-2000 områden som ligger till grund för ett område. För mer detaljerad information om riksintresseanspråkens värdebeskrivningar eller för mer information om områdesskydden hänvisar vi till riksintressemyndigheterna, Naturvårdsverkets webbplats *Skyddad natur* och till länsstyrelsens webbaserade söktjänst för planeringsunderlag.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län undrar vilka konsekvenser databrist har på prioriteringar i områden där samexistens råder, exempelvis energi eller försvar och natur?

Naturskyddsföreningen anser att många av ställningstagandena och rekommendationerna i förslagen till havsplaner vilar på ett ofullständigt kunskapsunderlag.

HaV:s kommentar

Havsplanerna har tagits fram utifrån det kunskapsläge som råder vid framtagandet. Havs- och vattenmyndigheten bedömer att förslagen är välgrundade utifrån vad vi idag vet om havsmiljön och påverkan på den. I planens ställningstaganden har hänsyn tagits till dagens brister i kunskapsläge.

Havsplaneringen är adaptiv så tillvida att nya förslag till havsplaner ska tas fram minst vart åttonde år enligt havsplaneringsförordningen. Planernas miljöpåverkan och andra aspekter ska följas upp när havsplanerna är beslutade. Havs- och vattenmyndigheten har möjlighet att initiera en ny planeringsprocess när myndigheten anser det befogat. Med fortsatt förbättring av kunskapsläget kan planerna utvecklas i nästa planeringsomgång.

Se även kommentar ovan samt under rubriken *Kunskapsbrist* i avsnitt 4.5 *Natur*.

3.4 Planering och planeringssystem

Plankartans redovisning

Boverket bedömer att för att användare av planerna ska kunna tolka havsplanerna bör texterna i havsplanerna förtydligas. Man menar att det finns etablerade begrepp som används på främmande sätt, men också nya begrepp som inte förklaras.

Boverket anser att i första hand Boverkets förslag till begreppsmodell för översiktlig- och regional planering (ÖP-modellen) bör tillämpas för havsplanerna. Verket bifogar en översättningstabell.

HaV:s kommentar:

Granskningsförslaget har förtydligats när det gäller förklaringar av olika begrepp.

När det gäller planbeteckningarna i förslagen till havsplaner, är dessa inte harmoniserade med ÖP-modellens beteckningar (som fortfarande är under utveckling). Däremot går det att någorlunda översätta ÖP-modellens beteckningar med havsplanens beteckningar, vilket Boverkets förslag till översättningstabell visar.

Havsplanen är på en övergripande strategisk nationell nivå och i en helt annan skala än en översiktsplan. Översiktsplanens beteckningar ska bl.a. vägleda i arbetet med detaljplaner. Havsplanen innehåller i stället statens samlade vägledning om avvägning av riksintressen och ska visa hur havet ska användas ur ett nationellt perspektiv. Havsplanen ska vägleda översiktsplaneringen, men även tillståndsprövningar i ekonomisk zon.

En viktig aspekt vid utvecklingen av havsplanens beteckningar har varit att de på ett enkelt sätt ska kommunicera vilka anspråk och värden som finns i havet till en bred målgrupp. Planering av havet skiljer sig i vissa delar från landplanering, sett till flöde och dynamik i användningen samt i relation till anspråk och olika planeringsnivåer, från det lokala perspektivet till det internationella. Innebörden behöver reflekteras i beteckningssystemet och risk för missförstånd i förhållande till användningar och hänsyn i landplanering behöver undvikas. Havs- och vattenmyndigheten har övervägt ÖP-modellens beteckningar, men har mot bakgrund av dessa aspekter kommit fram till att planbeteckningarna bör kvarstå.

Boverket menar att det är svårt att få en bild av vad som är pågående användning och vad som är föreslagen ny användning. Planbeteckningarna är mycket knapphändig beskrivna och svårtolkade.

HaV:s kommentar:

Beskrivningen av befintlig användning har utvecklats i granskningsförslaget. Bland annat beskrivs planeringsförutsättningarna för olika intressen mer utförligt. I den digitala havsplanen på Havs- och vattenmyndighetens webbplats finns möjlighet att på karta se planering och förutsättningar samlat.

Beskrivningen av plankartans användningar har samlats och utvecklats i granskningsförslaget *Del 2 Havsplanernas övergripande vägledning och överväganden*.

Länsstyrelserna i Skåne och Södermanlands län anser att det måste vara tydligt vad som är av riksintresseanspråk i plankartan och vad som utgör andra allmänna intressen.

HaV:s kommentar:

Plankartan visar användningar som baseras på riksintresseanspråk riksintressen (Natura 2000-områden) och allmänna intressen av väsentlig betydelse. Havs- och vattenmyndigheten delar synpunkten om att det finns ett behov av att förstå vilka riksintresseanspråk som tillgodoses och vilka de allmänna intressena av väsentlig betydelse är. Det finns även behov av att se andra underlag. Även om det finns fördelar med att visa mer information i plankartan såsom riksintresseanspråk och andra underlag, kan kartan upp då uppfattas om svårläst, vilket inte är ändamålsenligt.

I den digitala havsplanen som finns tillgänglig Havs- och vattenmyndighetens webbplats ges istället möjligheter att jämföra användningarna med riksintresseanspråken. På så sätt framgår även de allmänna intressena av väsentlig betydelse. I granskningsförslaget *delar 3-5 Vägledning och överväganden för respektive planområde* redovisas vilka riksintresseanspråk som inte tillgodoses. Avgränsningen och kriterier för de allmänna intressena redovisas samlat i granskningsförslaget *Del 2 Havsplanernas övergripande vägledning och överväganden*.

Länsstyrelsen i Skåne ifrågasätter användandet av planbeteckningarna med liten bokstav, f och n, som innebär hänsyn ska tas till försvarets intressen respektive till naturvärden inom områden där annan användning är prioriterad. Sådana hänsyn bör i stället lämpligen beskrivas i en tabell för varje område.

HaV:s kommentar:

Länsstyrelsens föreslår ett alternativt sätt att förmedla vägledning om särskild hänsyn. Havs- och vattenmyndigheten ser ett viktigt mervärde i att områdena med särskild hänsyn även redovisas i plankartan. Den geografiska utbredningen blir tydligare, även i relation till användning försvaret, användning natur och användning kultur (i granskningsförslaget). Därför kvarstår systemet med hänsynsbeteckningar i granskningsförslaget.

Plankarta och andra kartor

Timrå Kommun, Sydkustens vattenvårdsförbund med flera anser att kartan bör få en skala och en högre upplösning som gör den mer läsbar.

Tillväxt Norra Bohuslän anser att kartmaterialet i havsplaneförslaget generellt håller god standard.

Älvkarleby kommun, Mörbylånga kommun och Gävle kommun önskar att GIS-materialet och kartunderlaget som tagits fram i planarbetet görs tillgängligt på ett enkelt sätt för allmänhet och kommuner.

Regionförbundet Kalmar undrar varför inte strömförhållanden, djupbeteckningar och bottenstruktur inkluderas i havsplanens kartor.

Värmdö kommun och Länsstyrelsen i Västra Götalands län önskar en mer interaktiv webb-version av havsplanerna, som ger tydligare och mer omfattande information för läsaren.

Helsingborgs stad ställer sig på ett övergripande plan positiv till föreslagna havsplaner, men ser att de hade vunnit på en mer utvecklad plankarta och ytterligare vägledning kring prioriteringar där flera intressen pekas ut att samexistera. Staden anser också planen bör kompletteras med relevant och platsspecifik information.

Tierps kommun, Göteborgs stad med flera efterfrågar tydliga kommun- och länsgränser i plankartan.

Länsstyrelsen i Hallands län efterfrågar, om möjligt, att andra länders angränsande havsplanering redovisas i plankartan.

HaV:s kommentar

Bakgrundskarta och layout har utvecklats i granskningsförslaget. I det arbetet har även läsbarhet i utskrivet format varit en viktig aspekt.

Havs- och vattenmyndigheten noterar inkomna synpunkter om som inte kommit med i bakgrundskartan i granskningsförslaget.

I den utvecklade digitala plan- och kartverktyget som finns tillgängligt på myndighetens webbplats ges utökade möjligheter till interaktivitet.

Plankartan vid prövning och som vägledning

Sjöfartsverket menar att förslagen kan komma att leda till begränsningar och inläsningar (konflikter) som idag inte existerar, då innebörden av utpekade områden tenderar att övervärderas.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län anser att havsplanens stora skala och bristen på landkonturer och djupkurvor gör kartan svårsläslig och svårtolkad för kommunerna. Länsstyrelsens bedömning är att plankartan inte kan bli tydligt vägledande om den inte också redovisas som delkartor i en avsevärt finare skala. Länsstyrelsen anser att även om intentionen med planen är att den ska redovisa de stora dragen i planområdet, innehåller den skarpa områdesgränser vars lägen förväntas tillämpas utan större tolkningsmöjlighet i en översiktsplaneskala och tillståndsskala.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län anser att med tanke på att plankartan i dess angivna skalor, i många fall inte är tillräckligt detaljerad för att göra en ändamålsenlig bedömning av en ansökan uppstår frågan om prövningsmyndigheter inte kan använda sig av havsplanens karta utan istället behöver tillhandahållas utdrag från GIS med diverse skikt redovisade.

Länsstyrelsen i Hallands län påpekar att planbeskrivningen anger att med hänsyn till havsplanens skala kan andra användningar än vad som anges i havsplanen vara förenliga med kommunernas översiktsplaner. Plankartans skala medverkar dock till att jämförelser med en kommunal översiktsplan blir svårtolkad.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att kunskapsbristen ger stora osäkerheter och planen mindre relevans. De användningsgränser som finns i planområdet ser Länsstyrelsen därför som vägledande på en indikativ nivå.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att plankartan bör kunna läsas separat. Därför skapar vissa av områdena i plankartan en förvirring i tolkningen om de läses tillsammans med tabellerna om vissa områden.

HaV:s kommentar

Det är viktigt att den som läser och använder havsplanen har förståelse för vad planeringen på nationell nivå innebär och hur skalan ska tolkas. Kapitlet om genomförande och tillämpning av havsplanerna har därför utvecklats i granskningsförslaget. Havsplanernas överväganden är översiktliga och långsiktiga. Det innebär att havsplanen ger inriktningen för användningen av havet.

Den slutgiltiga prövningen görs med stöd av planen och det kompletterande underlag som bedöms relevant i efterföljande beslutsprocesser.

I havsplaneringsprocessen har olika skalor på plankartorna övervägts. Havsplanerna ska vara vägledande för bland annat kommunal översiktsplanering. Det ska finnas utrymme för planering med större detaljeringsgrad och för regionala, kommunala och lokala intressen. Därför har vi kommit fram till att en skala på 1:1 000 000 till 1:700 000 är lämplig för den statliga havsplanen.

Redovisning av samband med andra länder

Naturvårdsverket anser att det inte tydligt går att utläsa sambandet mellan olika länders havsplaner i planbeskrivningen och kartan, vilket borde åtgärdas.

Myndigheten för maritim ekonomi och inlandsnavigation i Polen samt *Myndigheten för maritima frågor och hydrologi i Tyskland* efterfrågar en tydligare koppling till internationell planering och ett förtydligande över hur diverse miljöbelastningar över gränserna ska behandlas.

Sjöfartsverket anser att de nu föreslagna havsplanerna också bör ses ur ett internationellt perspektiv vilket inte fullt ut anses belyst i nu presenterade förslag.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten delar uppfattningen att det är viktigt att sträva efter samordning med havsplaneringen i Sveriges grannländer. Det är också något havsplaneringsförordningen kräver.

Under havsplaneringsprocessen har vi på olika sätt samverkat med Sveriges grannländer, bl.a. genom en rad gränsöverskridande projekt och inom Helcom-Vasab:s gemensamma arbetsgrupp för havsplanering.

Sveriges grannländer har olika planeringssystem och är i olika faser i sin planering. Inom projektet Pan Baltic Scope pågår ett arbete för att kunna redovisa ländernas planering i en gemensam digital karta.

Redovisning av ställningstaganden

Några samrådsparter, däribland *Naturvårdsverket* och *länsstyrelserna i Skåne och Västerbottens län*, samt några kommuner anser motiven till att ett intresse och en användning valts bort bör redovisas tydligare eller utvecklas.

Länsstyrelsen i Skåne län gör tolkningen att planförslaget i vissa fall har prioriterat bort riksintresseanspråk, samt att dessa kan komma att skadas som en följd av att allmänna intressen av väsentlig betydelse pekas ut i planen. Då det saknas tydliga motiv till att sådana allmänna intressen får en användning som kan påverka ett riksintresse negativt ger planförslaget i dessa delar upphov till intressekonflikter och tolkningssvårigheter vid kommande prövningar som omfattas av hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kapitlen miljöbalken. Då

planförslaget ska vara förenligt med 3 och 4 kapitlen miljöbalken, bör planförslaget omarbetas och förtydligas i de delar som riskerar att försvåra kommande prövningar.

HaV:s kommentar:

Skälen för olika ställningstaganden har utvecklats i granskningsförslaget.

Samexistens

Göteborgsregionens kommunalförbund ser gärna att beskrivningen över vad som kan samexistera i ett område utvecklas.

Göteborgs stad och *Falkenbergs kommun* efterfrågar tydligare vägledning i havsplanen om vilket användningsområde som är högst prioriterat i de fall plankartan föreslår samexistens mellan flera användningsområden.

Haninge kommun anser att det är bra med samexisterande användningar av havet, men ställer sig frågande till hur planen tolkas där det finns flera överlappande riksintressen.

Kungsbacka kommun undrar om flexibilitet för mer detaljerad kommunal planering. Det framgår dock inte om kommunerna har möjlighet att på ett bättre sätt specificera den mest lämpliga användningen i de zoner där havsplanen anger flera användningar på samma plats som ”mest lämpliga” ifall synergieffekter visar sig vara negativa.

Stockholms universitet saknar en fördjupning av när och hur det kan vara svårt för intressen att samexistera och nämner yrkesfiske och attraktiva livsmiljöer som ett exempel. Här finns behov av ställningstaganden, även om de inte kan bedöma om de lämpligen sker inom ramen för havsplanerna eller fiskeriförvaltningen.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser att en fördjupad analys kan behövas i områden där flera olika aktiviteter ska samexisteras för att säkerställa påverkanstryck, befintliga värden och geografiska gränser.

HaV:s kommentar:

Havsplanerna främjar samexistens enligt havsplaneringsförordningen. Där det finns överlappande användningar i planförslagen har Havs- och vattenmyndigheten bedömt att samexistens är möjlig. Vägledningen om samexistens mellan användningar har utvecklats i granskningsförslaget. Övervägandena syftar till att vägleda om hur samexistens kan fungera och förklara hur havsplanerna på generell nivå förhåller sig till samexistens mellan de olika användningar som anges. För att samexistensen ska kunna fungera kan exempelvis vissa verksamheter behöva regleras ytterligare och/eller särskilda villkor föreskrivas av tillståndsprövande myndigheter. I dessa fall blir havsplanerna vägledande.

Områdesbeskrivningar

Boverket anser att alla geografiska delområden bör beskrivas för att prioriteringen inom varje område tydligt ska kunna utläsas. Det bör redovisas hur olika användningar kan samexistera.

Länsstyrelserna i Halland län och Skåne län anser att områdesbeskrivningen behöver kompletteras med mer information om vilka avsikter havsplanen har för det enskilda V-området.

HaV:s kommentar

Det finns behov av områdesspecifik information. Utöver informationen om enskilda områden i planhandlingen finns information om underlag som rör respektive område tillgängligt i den digitala tjänsten på Havs- och vattenmyndighetens webbplats. Där, liksom i planhandlingen, ges också ett större geografiskt sammanhang, vilket vi menar är viktig information för förståelse för planens vägledning om de enskilda områdena.

I Havs- och vattenmyndighetens kommande rapport *Natur i havsplaneringen* finns mer utvecklad information om tillvägagångssätt och underlagen som använts i arbetet med att identifiera områden med särskild hänsyn till höga naturvärden.

Generell användning

Länsstyrelsen i Kalmar län anser att det är otydligt hur generell användning ska tolkas där flera likvärdiga statliga intressen finns.

Boverket anser att beskrivningen av användningen generell användning är motsägelsefull då det anges att ingen särskild användning är mest lämplig när ändå sjöfart, yrkesfiske och attraktiva livsmiljöer anses ha företräde framför andra.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län tolkar att fasta anläggningar borde i första hand lokaliseras inom områden för generell användning ("G" områden) förutom om "G" områdena inbegriper sjötrafikleder. Dessutom anser Länsstyrelsen att även riksintresset för yrkesfiske kan komma i konflikt med fasta anläggningar och tycker att hänsyn bör tas till bristen av naturinventeringar inom "G" områden där kunskaperna om naturvärdena är ofta bristfälliga.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län föreslår att bakgrundsbeskrivningen för användning av områden med generell användning bör utvecklas och ta hänsyn till naturvärden. I nuläget ger G-beteckningen inga råd kring naturvärden och kunskaper om dessa är bristfälliga inom G-områden. Därför borde inventeringar av naturvärden inom G-områden göras i ett tidigt skede.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser att generell användning behöver preciseras mer eftersom den planbeteckningen innefattar majoriteten av havsplan Bottniska viken. Länsstyrelsen skulle även önska att havsplanen

tydligare beskriver kommande arbete med att avhjälpa de idag identifierade kunskapsluckorna.

Boverket ifrågasätter om en generell användning behövs.

HaV:s kommentar:

Begreppet generell användning har förtydligats i granskningsförslaget. Generell användning anges där det i dagsläget inte finns anspråk för nyttjande eller bevarande, eller där avvägning mellan intressen har resulterat i vägledning om generell användning. Framtida anspråk bedöms här särskilt lämpliga att prövas för samexistens med övriga angivna användningar. Inom ett område som anges som generell användning överlappar i olika grad annan användning som avgränsas av sina egna markeringar (yrkesfiske, sjöfart eller kultur). De användningarna har företräde där de anges.

I områden med generell användning (liksom i alla andra områden) gäller bland annat de allmänna hänsynsreglerna i 2 kapitlet miljöbalken.

Planeringens inriktning

Statens maritima museer och *Sveriges Hamnar* är positiva till, och har inget att erinra mot förslagen till havsplaner för Bottniska viken, Östersjön samt Västerhavet.

Sjöfartsverket menar att förslaget har utpräglat miljöfokus med områdesskydd som prioriterad åtgärd, vilket sammantaget gör förslaget miljötungt där övriga samhällsnyttor inte fullt ut lyfts fram eller tillgodoräknas.

Boverket upplever att förslagen till havsplaner har mer karaktären av att beskriva befintliga förhållanden än att utgöra ett planeringsdokument. En möjlig förklaring kan vara att planerna är den första versionen av nationella havsplaner och att arbetet därmed blir mer lärande om hur processen och planerna ska utformas. Förslagen till havsplaner utgör dock en grund att arbeta vidare med för att i nästa version bli mer framåtsyftande planer.

Naturskyddsföreningen anser att ambitionsnivån i de föreliggande förslagen till havsplaner är för låg. Havsplanernas vägledningar, om de följs, leder endast till att man undviker försämringar i havsmiljön. Föreningen vill se mer framåtsyftande havsplaner med radikalare förslag vad gäller marint skydd och värnandet av havets ekosystem och arter.

Länsstyrelsen i Gotlands län och *Länsstyrelsen i Kalmar län* poängterar att havsplanen ska bidra till god miljöstatus och att en ekosystemansats ska tillämpas. Bedömningen är att denna ansats går förlorad i planhandlingen som istället framstår som en beskrivning av nuläget utan några egentliga ställningstaganden. Detta förstärks även av att den föreskriftsrätt som Havs- och vattenmyndigheten fått inte används.

Region Skåne och Regionförbundet Kalmar menar att havsplaneförslagen inte är tillräckligt framåtsyftande och saknar ett större utvecklingsperspektiv.

Vattenmyndigheten i Södra Östersjön anser generellt att det är positivt med ställningstaganden om områdets användningar. Det som dock saknas är hur havsplanerna ska bidra till att skapa fysiska förutsättningar för att kunna uppnå god miljöstatus enligt havsmiljöförvaltningen och god ekologisk och kemisk status i kustvatten inom vattenförvaltningen.

Två privatpersoner anser att många delar av havsplanen endast kan ses som ett embryo och måste utvecklas och fördjupas för att de ska få den status och utgöra den vägledning de behöver ge.

Helsingborgs stad anser att det är viktigt att svenska och danska yrkesutövare på havet inte får för olika förutsättningar och regelverk att arbeta utifrån gällande havsplanerna.

Göteborgs universitet anser att jämfört med brukarintressen har naturvärdena och deras betydelse fått mindre uppmärksamhet.

HaV:s kommentar:

Havsplaneringen är en process för samhället att möta en osäker framtid och försöka styra användningen av utrymme och resurser i en önskvärd riktning. Havsplaneförslagen är resultaten av en omfattande process med utgångspunkt i flera olika samhällsmål, inklusive de globala hållbarhetsmålen. Planförslagen är den rumsliga och geografiska tolkningen av samhällsmålen, formulerade i planeringsmål, och avvägningarna emellan de anspråk som bidrar till dem. Planeringen har bland annat utvecklats utifrån synpunkter från många intressenter. I konsekvensbedömningarna bedöms havsplanerna sammantaget bidra till planeringsmålet om god havsmiljö och hållbar tillväxt. Det relaterar till en sammantagen bedömning av respektive planområde, till stor del kopplat till områden för förnybar energi samt stärkande av naturvärden och ekosystemtjänster.

Det finns även systemperspektiv som behöver inkludera de landområden som inte behöver tas i anspråk för motsvarande samhällsnytta. Att havet nyttjas för en stor del av samhällets behov av transportarbete ger belastningar på havets miljö, samtidigt som det ger en avlastning av behov av utrymme, investeringar och påverkan på land. Resonemanget relaterar även till andra nödvändiga samhällsfunktioner som livsmedelsproduktion och försvar och säkerhet, samt klimatnyttan av förnybar energi.

Havs- och vattenmyndigheten menar att havsplanerna ger goda förutsättningar för såväl utveckling av nyttjande av havet för olika verksamheter och förstärkning av ekosystemtjänster som människan behöver för sitt välbefinnande och sin välfärd.

I granskningsförslaget beskrivs planeringsförutsättningarna utförligare. Där lyfts betydelsen för samhället av olika verksamheter, t.ex. sjöfartens betydelse för internationell handel och kommunikationer. Även framtidsperspektiven lyfts fram tydligare.

I hållbarhetsbedömning görs en samlad bedömning av planens konsekvenser och hållbarhet. Bedömningen omfattar ekonomiska aspekter, sociala aspekter och miljöaspekter. För att ytterligare stödja planeringen har särskilda samhällsekonomiska analyser tagits fram för planeringen i Gävlebukten och Kattegatt. Ytterligare en samhällsekonomisk analys görs för Östersjön. För att vidga perspektiven har en miljösystemanalys tagits fram som analyserar miljöeffekter på land och utanför Sverige om verksamheter inte ges tillräckliga rumsliga förutsättningar i havet.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län anser att granskningshandlingen i möjligaste mån bör avgränsas till plankartan och de beskrivningar som behövs för att motiven och ställningstagandena för respektive V-område ska bli tydliga.

HaV:s kommentar:

Dispositionen för havsplanerna har reviderats. Ambitionen har varit att minska sidmässig omfattning och tydligt skilja på förslag till ställningstagande och planering från bakgrund och förutsättningar. Planförslagen har därför samlats i ett dokument med sju olika delar.

Havs- och vattenmyndigheten ser ett fortsatt behov av att inkludera en beskrivning av det sammanhang planeringen görs i, och en sammanfattning av de planeringsförutsättningar som ligger till grund för planeringen (*Del 7 Planeringsförutsättningar* i granskningsförslaget). Detta inte minst för att det är första gången statliga havsplaner tas fram.

Planering i Bottniska viken

Örnsköldsviks kommun anser att det är positivt att havsplanen för Bottniska viken innebär små förändringar för de flesta sektorers utbredningar i planområdet. Kommunen menar det ger kommunen chansen att sätta agendan för användandet av sina egna havsområden fram till framtagande av nästa havsplan.

Planering i Östersjön

Norrköpings kommun bedömer att den användning av havet som förslaget innebär i stort är förenlig med Norrköpings översiktsplan respektive den för Östergötland gemensamma utvecklingsplanen för kusten och skärgården som antogs 2017.

Söderköpings kommun bedömer att användning i havet i stort sett är förenlig med kommunens översiktsplan.

Östhammars kommun saknar en beskrivning av havsplanernas möjliga påverkan på utveckling av anläggningar av samhällsintresse längs kusten.

Planering i Västerhavet

Göteborgs stad anser att utifrån vad som idag är känt om området och dagens användning och anspråk ser den föreslagna användningen väl avvägd ut. Planen bedöms kunna utgöra en bra vägledning och utgångspunkt för arbetet med en ny översiktsplan för Göteborg.

Göteborgsregionens kommunalförbund anser att föreslagen användning förefaller väl avvägd ur det översiktliga perspektiv som kommunalförbundet har att hantera.

Kungsbacka kommun menar att förslaget om generell användning i V312 ger en flexibilitet för framtida kommunal planering för de platser där kommunen ser det som nödvändigt att specificera någon form av användning. Området är även av stor vikt för besöksnäringen ur ett hållbarhetsperspektiv.

3.5 Genomförande och tillämpning

Havsmiljöinstitutet och Tysklands Myndighet för maritima frågor och hydrologi undrar hur starka andra inriktningsdokument och regelverk är i förhållande till havsplanerna?

HaV:s kommentar:

Havsplanerna är vägledande för planering, tillståndsprövning och förvaltning, men ersätter inte befintliga regelverk. Kapitlet om genomförande och tillämpning har utvecklats i granskningsförslaget.

Överlappande planering och juridiska aspekter

Energiföretagen anser det bör förtydligas i planen vilket juridiskt värde planen har.

Sjöfartsverket ser en risk i att länsstyrelserna står inför utmaningar kring vilken lagstiftning som ska ha företräde och hur exempelvis plan- och bygglagen i förhållande till miljöbalken, nationell havsplanering och internationell havsrätt ska tolkas. Denna synpunkt gäller både territorialhavet och svensk ekonomisk zon.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län påpekar att en detaljplan eller områdesbestämmelser kan hindra tillstånd eller dispens, enligt 2 kapitlet 6 § tredje stycket miljöbalken. Eftersom det saknas hänvisning till havsplanerna undrar länsstyrelsen om det kan tänkas att ett tillstånd eller en dispens skulle kunna ges i strid med vad som anges i en havsplan.

Länsstyrelsen i Södermanlands län vill framföra att det finns en risk för osäkerhet vid framtida tillämpning av regelverket. Detta då det framgår av miljöbalken att varken länsstyrelsens yttrande eller beslut när det gäller överprövning eller beslut om upphävande av detaljplaner ska grunda sig direkt på havsplanen.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län anser att havsplanen har generellt en bra layout, men att det oklart hur nytt kommunalt underlag ska tillgodogöras i den nationella havsplaneringsprocessen.

WWF konstaterar att det finns ett överlapp mellan kommunal och statlig planering där skillnader i planeringsintressen kan förekomma vilket innebär en utmaning gällande samverkan och dialog i framtida planering. WWF anser att en satsning på resurser och kapacitet samt utbildning om havsplanering, inklusive riksintressen och väsentliga allmänintressen och på vilka sätt de kan bidra till utvecklingen behövs på kommunal nivå.

Landskrona kommun, Naturvårdsverket, Havsmiljöinstitutet och Sportfiskarna önskar ett förtydligande i hur den statliga planeringen och den kommunala planeringen, som i vissa delar överlappar, ska förhålla sig till varandra.

Göteborgsregionens kommunalförbund, Malmö Stad, Länsstyrelsen i Hallands län, Örnköldsviks kommun och Sjöfartsverket med flera önskar ett förtydligande i vad som gäller ur ett juridiskt perspektiv om den statliga planen och en kommunal översiktsplan inte stämmer överens.

För *Värmdö kommun* är det viktigt att avgränsningen och slutliga avvägningen för användningar inom hela det kommunala territoriet sker inom ramen för kommunens översiktliga planering. Kommunen är negativ till att staten tar över ansvaret för den slutliga avvägningen inom territorialhavet.

Region Skåne anser att det behöver klargöras hur Havs- och vattenmyndigheten kan erbjuda kommunerna fortsatt stöd i planeringen av havet.

Naturskyddsföreningen-Laholmsbukten efterfrågar tydlighet i vilken mån havsplanen är styrande och var den endast är vägledande.

Landskrona stad anser att på grund utav otydligheter i gränsdragningar riskerar planen att inte uppfylla sitt syfte som vägledande för kommunal planering samt för tillståndsprövningar.

Havsmiljöinstitutet undrar hur havsplanens vägledning fungerar utanför planområdet. Eftersom merparten av all havsbaserad verksamhet, liksom verksamhet i övrigt som påverkar havet, sker i anslutning till kusten är frågan om det inte är aktiviteter utanför det område som omfattas av en havsplan som kommer att vara av störst betydelse för möjligheten att uppnå planens syften.

Länsstyrelsen i Blekinge län anser att utöver ett förtydligande över ansvar mellan kommunal och statlig planering, behöver kopplingen mellan miljöbalken och plan- och bygglagen tydliggöras och utredas för att minimera missförstånd mellan de framtagna planerna och det geografiska planeringsansvaret.

Söderköpings kommun ser en konflikt i att processen för havsplanen följer plan- och bygglagens processer när havsplaneringen behandlas i miljöbalken.

HaV:s kommentar:

Kapitel om genomförande och tillämpning har utvecklats och förtydligats i granskningsförslaget, bland annat när det gäller hur den statliga planeringens vägledning ska fungera i kommunal planering.

Havs- och vattenmyndigheten vill även nämna att ekonomiska bidrag (s.k. KOMPIS-bidrag) lämnats till kommuner under 2016-18 för att stödja och förstärka förberedelser och genomförande av översiktsplanering i havet och förbereda kommuner för den statliga havsplaneringen. Boverket har även tagit fram vägledning för översiktsplanering för kust och hav.

Regionernas roll

Region Skåne, Region Gotland och Sveriges kommuner och landsting med flera ser det som viktigt att tydliggöra regionernas roll i arbetet med havsplanering. Till exempel hur havsplaneringens planeringsmål, framförallt att "Skapa förutsättningar för en regional utveckling", kopplar ihop med det regionala utvecklingsarbetet och den regionala utvecklingsstrategin.

Helsingborgs stad anser att det finns ett behov av ett förbättrat samordningsarbete inom och mellan olika statliga, regionala och lokala aktörer som arbetar med de frågor som berörs av havsplanerna.

HaV:s kommentar:

Även Havs- och vattenmyndigheten ser behov av fortsatt samverkan och dialog kring havsplaner och havsplanering även när havsplanerna är beslutade. Havsplanerna ska tillämpas och följas upp. Sedan ska en ny planeringsprocess initieras. Det finns ett stort värde i att utveckla samverkan mellan statliga och regionala och kommunala aktörer.

Föreskriftsmöjligheter

Att havsplanen inte innehåller bindande föreskrifter så här i sin första utgåva anser *Haninge kommun* som positivt och att tillämpningen samt kommande aktualitetsprövningar kan ligga till grund för ett sådant eventuellt behov.

Naturvårdsverket beklagar att Havs- och Vattenmyndigheten har avstått från att i havsplanerna föreslå föreskrifter med förbud eller begränsningar. Myndigheten motiverar inte varför man valt bort denna möjlighet som havsplaneförordningen erbjuder, och beslutet innebär enligt Naturskyddsföreningen att havsplanerna i sin nuvarande utformning inte bidrar till att skyddet för havets arter och ekosystem ökar.

Länsstyrelsen i Västerbottens län bedömer att för att planen ska kunna bidra till en långsiktigt hållbar utveckling är det nödvändigt att för vissa områden ta fram föreskrifter med bindande begränsningar. Det framgår också av 4 kapitlet

10 § miljöbalken att sådana föreskrifter får meddelas om det behövs för att uppnå syftet med planen.

Sjöfartsverket önskar att havsplanerna i det fortsatta arbetet utvecklar när och på vilka grunder ytterligare föreskrifter eller begränsningar kan införas i syfte att öka förutsägbarheten och öka förståelsen för vilka konsekvenser sådana föreskrifter kan få.

Svenska kraftnät undrar hur potentiella framtida föreskrifter med förbud mot eller begränsningar för verksamheter som kan kopplas till havsplanerna är tänkta att fungera. Här efterfrågas ett förtydligande och en problematisering samt utpekande av eventuella konfliktområden.

HaV:s kommentarer:

För närvarande finns inga förslag på särskilda föreskrifter, utan dagens lagstiftning bedöms i huvudsak vara tillräcklig. Däremot finns i granskningsförslaget förslag om utredning av de juridiska förutsättningarna att använda särskilda föreskrifter, med stöd i bemyndigande i havsplaneringsförordningen eller annan lagstiftning, som verktyg för att specifikt undvika risker med miljöfarliga vrak.

Havsplaner som beslutsunderlag

Energimarknadsinspektionen ser positivt på att havsplaner tas fram då de kan vara värdefulla som ett beslutsunderlag i Energimarknadsinspektionens egen prövning och tillsyn. Vid prövning av tillstånd att bygga och använda kraftledningar kan havsplanerna utgöra ett stöd även genom att tydliggöra användningen av havet.

KTH anser att havsplanerna, med miljökonsekvensbeskrivningar och hållbarhetsbedömningar bidrar på ett värdefullt sätt till förutsägbarheten i ytanvändningen i våra havsområden. De prioritetsordningar som föreslås i planerna mellan olika aktiviteter är viktiga för att underlätta annars svåra avvägningar mellan olika intressen, och kan på så sätt också hjälpa till att förkorta handläggningstiden vid exempelvis tillståndsansökningar.

Tillväxt Norra Bohuslän påpekar att i förslaget till havsplaner avvägs för första gången riksintressen gentemot varandra utan att ha ett specifikt exploateringsförslag. Till vilken grad ska hänsyn till ett mindre prioriterat riksintresseanspråk tas?

Användning av finansiella verktyg

WWF anser att för att kunna uppnå bästa möjliga helhetslösningar samt skapa tydlighet inom de tvärsektoriella dialogprocesserna är finansiella verktyg fördelaktiga att använda inom havsplaneringen. Ett exempel på detta skulle vara att miljöförstörande subventioner tas bort för att istället finansiera miljöåtgärder, och att riskerna med miljöskadliga investeringar härmed omhändertas.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten noterar synpunkten, Den specifika frågan om finansiella verktyg faller utanför havsplanerna.

Havsplanens uppföljning och revidering

Svea Vind Offshore AB och Sveriges hamnar anser det viktigt att havsplanen är flexibel för flera olika lösningar framöver, för att bibehålla relevans. I en föränderlig värld behövs möjlighet för snabb anpassning med ansvarsfulla och praktiska lösningar. *Sveriges lantbruksuniversitet* poängterar att för att klara en adaptiv förvaltning är det viktigt att nya förbättrade underlag löpande görs tillgängliga och att viktiga nya underlag införlivas i havsplanerna så fort som möjligt.

Kungsbacka kommun anser det önskvärt att planeringen för havet kan uppdateras oftare med tanke på den stora ytan den reglerar samt att teknikutvecklingen blir allt snabbare. Om planen uppdateras vart åttonde år kan det ske att den blir föråldrad under tiden den är gällande och därmed bli ett hinder för att kunna tänka innovativt och använda sig av ny teknik som kanske inte finns vid tiden för framtagandet.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser att arbetet med havsplanerna, som revideras med åtta års mellanrum, borde synkroniseras i tid med Havsmiljöförordningen som revideras med sex års mellanrum, detta för att garantera att havsplanen knyter an till havsmiljöförordningens målsättning om god miljöstatus Östersjön/Nordsjön 2020.

Fiskekommunerna/Fyrbodals kommunförbund önskar att nationella havsplanen revideras redan efter fyra år för att på ett bättre sätt synkroniseras med kommunernas översiktsplanering och lämna möjlighet för anpassning till ny teknik.

Trafikverket undrar hur nya anspråk ska hanteras och införlivas i planen.

Länsstyrelsen i Kalmar län anser att havsplanens uppföljning bör ske på olika skärningar som geografiska nivåer (lokal, regional, havsområdes- och havsplanområdesnivå) och tematiska (exempelvis sjöfart, vattenbruk eller annan sektor inom till exempel ett havsplanområde).

Länsstyrelsen i Västernorrlands län önskar ett fördjupat samarbete med olika myndigheter för att arbeta fram ytterligare planerings- och kunskapsunderlag som i framtiden kan ligga till grund för havsplanerna.

Havsmiljöinstitutet undrar hur samverkan med andra myndigheter och sektorsövergripande avvägningar kan genomföras på ett transparent sätt?

HaV:s kommentar:

Havsplaneringen är adaptiv såtillvida att nya förslag till havsplaner ska tas fram minst vart åttonde år enligt havsplaneringsförordningen.

Planernas miljöpåverkan och andra aspekter, t.ex. utveckling av nya verksamheter, ska följas upp när havsplanerna är beslutade. Havs- och vattenmyndigheten har möjlighet att initiera en ny planeringsprocess när myndigheten bedömer att det finns behov. Med fortsatt förbättring av kunskapsläget kan planerna utvecklas i nästa planeringsomgång.

Havsplanerna ska följas upp. Förutom den obligatoriska uppföljningen av planernas miljöpåverkan, avser Havs- och vattenmyndigheten även följa upp dess ekonomiska och sociala påverkan och havsplanernas verkan i den kommunala planeringen. En del i uppföljningen handlar om hur den statliga och kommunala planeringen bidrar till att koppla ihop land och hav. I uppföljningen kommer även analys att göras över hur aktiviteter i havet avlastar aktiviteter som annars behöver ske på land. Underlaget kan bidra till samlad bedömning över hur samhällets behov kan mötas bäst ur ett hållbarhetsperspektiv.

4. Planering och underlag per tema

4.1 Attraktiva livsmiljöer

Göteborgs stad är positiv till attraktiva livsmiljöer som en användning i havsplanerna, men anser att användningen även bör baseras utifrån relevanta delar av de nationella målen kring folkhälsa och FN:s globala mål för hållbar utveckling.

Statens maritima museer anser att förslaget är bra då de delar av havsplanerna som berör kulturmiljö redogörs för på ett kortfattat och tydligt sätt.

Riksantikvarieämbetet anser att befintliga marina kulturresevat bör redovisas i havsplanerna.

Boverket och *kustlänsstyrelserna* lyfter fram att kulturmiljö har ett egenvärde som behöver tydliggöras. *Flera kustlänsstyrelser* framhåller att om kulturmiljö utgör ett eget tema kan kulturvärden i och vid havet från strandlinjen redovisas på samma sätt som görs vad gäller naturmiljö så kan det framgå tydligt hur människan levt och verkat i gränssnittet mellan land/vatten och kust/hav i årtusenden.

Flera kustlänsstyrelser och *Boverket* anser att Attraktiva livsmiljöer bör delas upp både tematiskt och i plankartor. *Boverket* anser att attraktiv livsmiljö bör delas upp i användningen friluftsliv och hänsynsområdet kulturmiljö. *Naturvårdsverket* menar att det blir tydligare om planen skiljer mellan användning i form av friluftsliv och värden i form av kulturmiljö.

Flera samrådsparter, däribland *några kommuner, regioner och kustlänsstyrelser* anser att termen Attraktiva livsmiljöer, liksom dess avgränsning är oklar. Exempelvis föreslår *Region Uppsala* att Attraktiva livsmiljöer ersätts med rekreationsområden. *Länsstyrelsen i Uppsala län* förordar att användningen ska benämnas riksintresseområden för rekreation och turism och *WWF* att termen ersätts med friluftsliv.

WWF anser också att kommersiellt fritidsfiske bör föras till användning yrkesfiske, medan *Naturskyddsföreningen* anser att allt fritidsfiske bör föras till användning Yrkesfiske.

Länsstyrelserna i Västra Götalands län och i Södermanlands län framför att det eventuellt bör införas en hänsynbeteckning lilla k.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län menar att förutsättningarna för kulturmiljö inte återkopplas i plankartan, vilket varken skapar möjligheter eller hinder för ändrad mark- och vattenanvändning.

Länsstyrelserna i Västra Götalands och Östergötlands län påpekar att planeringsunderlag saknas idag för kustens och havsplaneområdets historiska perspektiv.

Länsstyrelserna i Gävleborgs och på Gotlands län, Region Skåne och Östhammars kommun poängterar att kulturarvet i havet inte enbart handlar om stenåldersbosättningar utan även om andra lämningstyper som exempelvis fartyg, hamnar osv.

Länsstyrelserna i Blekinge, Uppsala Västerbottens län menar att havsplanen bör beskriva att kulturmiljölagen ställer krav på samråd inför en prövning av en exploatering och att planen bör upplysa om att sådana samråd bör ske tidigt.

Riksantikvarieämbetet påpekar att fornlämningar på havsbotten riskerar att skadas eller förstöras av olika verksamheter eller naturvårdsvårdsinsatser (som ovarsam rensning av spökgarn) som berör havsbotten, och anser därför att det är lämpligt att de områden där kulturmiljölagen är tillämplig framgår av plankartorna.

Riksantikvarieämbetet anser att de nationella kulturpolitiska målen och målen för det statliga kulturmiljöarbetet behöver synliggöras som en av havsplaneringens utgångspunkter.

Länsstyrelserna i Östergötland och Västerbotten pekar på att det finns underlag om fritidsbåtstrafik att ta hänsyn till.

Sundsvalls kommun anser att det inte är tillräckligt att använda nationella underlag för att peka ut områden med attraktiv kust.

Sundsvall kommun önskar att ett område närmast Brämön som har mycket höga natur- och kulturmiljövärden (även av riksintresse) pekas ut som område med användning attraktiva livsmiljöer för att skydda det mot framtida verksamheter.

Riksintressen enligt 4 kapitlet 2-4 §§ miljöbalken

Region Gotland menar att utbredningen av det utpekade riksintresseområdet enligt 4 kapitlet 2 § miljöbalken (rörligt friluftsliv) runt Gotlands kust är högst osäkert och att utbredningen kommer att klarna först när Region Gotland antar en ny översiktsplan. I övrigt bedömer man att riksintresset enligt 4 kapitlet 2§ inte innebär ett hinder för vindkraft, varken på land eller i havet.

Kävlinge kommun anser inte att användning attraktiv livsmiljö bör utgå från riksintresset högexploaterad kust (4 kapitlet 4 § miljöbalken) eftersom alla värden då inte fångas upp. *Söderköpings kommun* påpekar att den geografiska avgränsningen för riksintressena enligt 4 kapitlet miljöbalken skiljer sig åt mellan Östergötlands och Kalmar län trots att det är samma typ av skärgårdsområden i länen, och menar att havsplanen borde kunna föreslå ändringar så att bestämmelserna harmoniseras ur ett nationellt perspektiv.

Sundsvalls kommun menar att om riksintresseområdena får styra utpekandet av "attraktiva livsmiljöer" skapas också en felaktig bild över var det finns platser med höga kustvärden. Istället bör benämningen "hänsyn kustvärden" ändras till "hänsyn riksintresseområden 3 kap 6§ eller 4 kapitlet 2-4 §§ miljöbalken".

HaV:s kommentar:

Flera samrådsparter anser att användning attraktiva livsmiljöer inte är ändamålsenlig, utan föreslår en uppdelning mellan kulturmiljö och friluftsliv. Det finns också vissa invändningar mot att riksintressen enligt 4 kapitlet 2-4 §§ miljöbalken ligger till grund för användningen.

Havs- och vattenmyndigheten delar bedömningen. Som flera samrådsparter påpekar finns det behov av att i planen och plansystemet bättre tydliggöra kulturmiljövärden och värden som rör friluftsliv. Det ligger också mer i linje med hur planering på kommunal nivå hanterar dessa värden. Dessutom utgör kulturmiljövård och friluftsliv olika riksintressen enligt 3 kapitlet 6 § miljöbalken.

Därför föreslår Havs- och vattenmyndigheten i granskningsförslaget att attraktiva livsmiljöer delas upp i användning kultur och områden med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden samt användning rekreation.

Användning kultur utgår i granskningsförslaget från världsarv enligt UNESCO, men kan i framtiden även omfatta riksintresse för kulturmiljövård om sådana områden pekas ut. Områden med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden utgår i granskningsförslaget från landskapsbildskydd och kulturhistoriska värdekärnor.

Användning rekreation utgår i granskningsförslaget från riksintresse för friluftsliv, men kan i framtida planer utökas med andra värden av allmänt intresse av väsentlig betydelse.

Samrådet har visat att riksintressen 4 kapitlet 2-4 §§ miljöbalken inte alltid är lämpligt planeringsunderlag för att fånga alla kultur- och friluftslivsvärden. Samtidigt kan vi, liksom flera samrådsparter, konstatera att det saknas annat tillräckligt planeringsunderlag om kulturmiljö- och friluftslivsvärden. Havs- och vattenmyndigheten föreslår därför att berörda nationella myndigheter i samarbete med länsstyrelser ges i uppdrag att utveckla sådant samlat planeringsunderlag för kulturmiljöer, enhetligt och samordnat mellan länen, för användning i en strategisk plan på övergripande nivå. Planeringsunderlaget behöver återge vilken betydelse kulturvärdena har i den fysiska planeringen och hur användning av havet samverkar med kulturvärden i kustzonen i ett lokalt perspektiv.

Även när det gäller rekreation finns behov av ett samlat planeringsunderlag ur ett lokalt perspektiv, enhetligt och samordnat mellan länen, så att den nationella havsplaneringen kan förhålla sig till lokala intressen.

Havs- och vattenmyndigheten föreslår därför att planeringsunderlaget tas fram inom ramen för ett specifikt uppdrag till berörda länsstyrelser.

Några samrådsparter anser att fritidsfiske helt eller delvis bör föras ihop med användning yrkesfiske. Havs- och vattenmyndighetens bedömning är att det inte är lämpligt, dels beroende på att yrkesfiske och fritidsfiske regleras på olika sätt och administrativa nivåer, dels för att fritidsfiske ingår i riksintresseanspråk för friluftsliv, som även omfattar annan typ av friluftsliv, t.ex. bad och båtliv.

4.2 Energi

Omfattning och havsplanens ambitioner

Svensk vindenergi och *Energimyndigheten* bedömer att havsplanernas områden för vindbruk inte i tillräcklig utsträckning kommer att bidra till målet att nå 100 procent förnybar elproduktion till 2040. Enligt myndighetens bedömning krävs att havsplanerna möjliggör för cirka 50 TWh årlig produktion havsbaserad vindkraft, men beräknar att energiområdena som anges i planerna möjliggör för omkring 30 TWh. *Svensk Vindenergi* instämmer med *Energimyndigheten* i bedömningen att de utpekade områdena för energiutvinning sannolikt inte räcker på grund av kumulativa hinder.

Energimyndigheten anser att det är positivt att Havs- och vattenmyndigheten har identifierat nya energiområden, som compensation för de riksintresseområdena för vindbruk som inte pekas ut som energiområden främst på grund av konflikten mellan vindkraftens och Försvarsmaktens intressen, men även med naturintressen.

Energimyndigheten bedömer att havsbaserad vindkraft i första hand kommer att bli aktuellt att uppföra efter 2030 och att samexistens mellan vindkraften och totalförsvaret bör kunna vara möjlig på längre sikt. Nästa uppdatering av planerna bör ha ett särskilt fokus på att tillgodose energiintressena i större utsträckning än vad som gjorts i samrådshandlingen.

Boverket anser att områden för energi som tagits fram under havsplaneringsprocessen bör redovisas som utredningsområden. Verket menar att det ökar förståelsen för att det råder osäkerhet kring användningens geografiska utbredning, men markerar samtidigt att det kan finnas intressen som bör tas hänsyn till.

Svea Vind Offshore anser att planen innehåller rimliga ställningstaganden utifrån vad som är möjligt att bedöma i dagsläget. Viktigt att få med att konsekvensbedömning och ställningstaganden kan förändras med förändrade förutsättningar.

Svea Vind Offshore menar att den snabba teknikutvecklingen, där exempelvis vindkraftverken effekt snabbt ökar, innebär ett behov av flexibilitet i

planeringen. Bolaget efterfrågar en tydlighet i att havsplanerna ska ses som vägledande planer och strategier för hållbart användande av haven.

Försvarsmakten anser att beteckning Ef med särskilt beaktande av kumulativ effekt är mest lämplig för att säkerställa riksintressen för totalförsvarets militära del på sikt.

Energiföretagen anser att global miljönytta och andra fördelar av vindkraft bör lyftas i planerna. *Svensk vindenergi* anser att en framtidsytande havsplan och slopade anslutningskostnader är en förutsättning för att havsbaserad vindkraft ska kunna byggas ut och energimålen ska nås. Detta med anledning av att havsbaserad vindkraft inte kommer att få del av elcertifikatsystemet, då systemet beräknas vara fulltecknat vid utgången av 2018. Man anser att havsplanen måste ge plats för havsbaserad vindenergi som kan realiseras i närtid eftersom tiden är knapp för klimatåtgärder. Man anser att planerna ska möjliggöra tillvaratagandet av befintliga projekt för att etablera en konkurrenskraftig utbyggnad i Sverige, samt menar att storskalig etablering ger ekonomiska fördelar och underlättar planering av nätanslutning.

E.ON Sverige AB anser att bedömningen i några fall behöver förändras och energiintresset ges större tyngd än i nuvarande förslag. Företaget anser att förslaget till havsplan behöver kompletteras med ytterligare områden som är lämpliga för havsbaserad vindkraft för att möta det framtida behovet. *E.ON Sverige AB* betonar kraftfullt vikten av energiutvinning som användningsområde också i praktiken, dvs. i aktuella tillståndsprocesser, måste prioriteras i de områden där havsplanerna anger detta som huvudintresse. Tillståndsprocessen skapar stor osäkerhet hos olika aktörer med en roll i vindkraftsutbyggnaden och leder, utöver ökade kostnader till följd av ökad risk, även till att planarbetet riskerar att misslyckas med att styra mot uppfyllelse av målen på energi- och miljöområdet.

Wpd Offshore Stockholm AB befärar att områden som i havsplanerna pekas ut för andra intressen än energiutvinning, kommer att tolkas som stoppområden mot havsbaserad vindkraft. *Wpd Offshore Stockholm AB* förordar att planerna i större utsträckning håller öppet för en fortsatt teknikutveckling och marknadsanpassning genom att peka ut större områden för energiutvinning nära anslutningspunkter och genom att betona kravet på konstruktiv samverkan mellan olika intressen, snarare än att peka ut mindre enskilda områden för vindkraft. Man saknar en reell marknadsmässig förankring och förståelse för vad som krävs för att havsbaserad vindkraft ska kunna utvecklas. *Wpd Offshore Stockholm AB* menar att det inte framgår vilka avvägningar som är gjorda eller varför områden med redan investerat kapital saknas.

MarCongruppen AB anser att det direkt felaktigt att tilldela annat användningsområde än energi i områden där det finns projekt fastslagna i mark- och miljödomstol.

Naturvårdsverket anser att Havs- och vattenmyndigheten bör överväga att inkludera fler områden på större vattendjup för flytande vindkraftverk än som görs i samrådsversionen av havsplanen.

Svensk vindenergi menar att underlaget för planeringen måste uppdateras, ex. när det gäller antagande om produktionskostnad eller underlag för möjliga punkter för nätanslutning i ett framtidsscenario, t.ex. till 2035. Data behöver uppdateras för tekniska möjligheter, kostnader, aktuella stödsystem och platsspecifik information.

Svenska kraftnät efterfrågar specifikt förtydligande hur hänsyn tagits kring de stora nyttor Svenska kraftnäts verksamhet bidrar till avseende mål för energipolitisk, miljö och totalförsvär samt varför inte fler nationella samt internationella mål och krav, mer specifikt ekonomiska- och näringspolitiska mål, tagits hänsyn till och planerats för. *Svenska kraftnät* anser vidare att elsystemet bör ingå i hållbarhetsbedömningen.

Gävle kommun anser att planen tydligare bör beskriva osäkerheterna i den fortsatta prövningen för att få tillstånd att bedriva energibruk i de områden som utpekats som riksintresse för energibruk och där höga naturvärden anges eller finns i närområdet.

Energiföretagen menar att om de svenska kärnkraftverken stängs utan att nya byggs kommer det sannolikt behövas en kraftig vindkraftsutbyggnad. *Energiföretagen* anser därför att det behövs en uppskattning om hur stora områden för energiutvinning till havs som i så fall behöver tas i anspråk och att dessa stäms av mot potentialen i befintliga havsplaner. Om potentialen, som borde framgå av planerna, inte bedöms räcka bör nya områden pekats ut.

Energiföretagen menar att havsbaserad vindkraft kan bidra till att motverka det effektunderskott som uppstår i elområde 4 på grund av underskott på elproduktion och begränsad elöverföringskapacitet, vilket bör fångas upp av hållbarhetsbedömningen. *Svenska Kraftnät* bedömer att det kan bli ett relativt stort eleffektsunderskott kalla vinterdagar i elområde 4 i närtid. En delösning på det problemet är att bygga mer elproduktion i elområde 4 och havsbaserad vindkraft kan vara en del av lösningen, vilket bör fångas upp i hållbarhetsbedömningarna.

Energiföretagen anser att juridiskt värde av planen och vad det innebär om ett område inte är utpekats för energiutvinning behöver beskrivas bättre i planen. Man anser att flera av vindkraftens fördelar saknas i planerna, t.ex. en global miljönytta eftersom den förnybara elen i förlängningen bidrar till att koldioxidutsläppen minskar. Detta bör ges större tyngd gentemot den lokala miljöpåverkan i tillståndsprövningen.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län påtalar att konsekvensbedömningarna bör utgå från vindkraftsturbiner som är 325 m höga.

Energiföretagen och Kustvind AB saknar mer detaljerad information om hur de områden som anses lämpliga för energiutvinning har tagits fram. Kustvind AB menar också att nya områden längre ut till havs inte är en framkomlig väg.

Länsstyrelsen i Blekinge län ställer sig något frågande till den statliga bedömningen att ta bort enskilda intressen för energi i förslaget eftersom riksintressena enligt förslaget inte kommer att räcka till. Länsstyrelsen i Kalmar län menar att inläsningen i de sedan tidigare utpekade riksintressen, som har gjorts utifrån andra syften, gör att havsplanen tappar lite av sin framåtsyftande och strategiska karaktär.

Region Gotland gör bedömningen att det är fel att låsa sig vid endast ett fåtal mycket stora lokaliseringar för vindkraft i Östersjön. Istället bör havsplanen hållas öppen för vindkraftsetableringar av varierande storlek. Regionen menar att havsplanen bör ta höjd för framtida teknikutveckling och energipolitik, vilket kan öppna för att nya områden kan bli lämpliga för vindkraft i en snar framtid.

Statens Geotekniska Institut, SIG påpekar att det är viktigt att de geotekniska aspekterna vid grundläggning lyfts fram i ett tidigt skede vid planering för vindkraft.

Blekinge Offshore AB menar att ett framgångsrikt sätt att arbeta på för att nå samexistens mellan vindbruk och andra intressen är teknisk utveckling och ett gemensamt mål om samexistens, ofta kopplade till kompensationsåtgärder.

Två privatpersoner konstaterar att havsplanens horisont på 2030 känns kort men tanke på vindkraftsprojekteringar som bedöms ha en livslängd på 35 år, med möjlig förlängning. De tycker att eftersom vindkraft kommer påverka flera generationer framöver är det viktigt att "E"-områden inte forceras fram.

Två privatpersoner anser att alla områden för vindkraft bör vara utredningsområden. Man anser också att havsplanens kriterier för E-områden inte är tillräckliga och att det kan ifrågasättas att enskilda vindkraftsprojekt utgör underlag för vissa områden. Här ifrågasätts också Havs- och vattenmyndighetens oberoende. Man anser att utbyggnad av vindkraft i Bottniska viken bör ske långsamt med hänsyn till försiktighetsprincipen och att planering för vindkraft inte är lämplig i Gävlebukten.

HaV:s kommentar:

I samrådsförslaget redovisades 22 områden med användning energiutvinning eller utredningsområde för energiutvinning. I granskningsförslaget föreslås att fyra områden i Östersjön och ett område i Bottniska viken tas bort på grund av att totalförsvarets riksintresseanspråk ges företräde. Se mer nedan under rubrikerna *Vindkraft och försvar, Planering i Bottniska viken* och *Planering i Östersjön*.

Granskningsförslagets planering beräknas möjliggöra för sammanlagt 33 TWh till 45 TWh i årlig elproduktion beroende på hur stor andel av områdena som kommer att kunna användas med hänsyn till naturvård, försvar, kulturmiljö och andra intressen. Beräkningarna utgår från 50 till 75 procents nyttjande av områdena. Antagande om fullasttimmar har reviderats upp till nuvarande branschstandard för havsbaserad vindkraft i den modell som används för att beräkna möjlig elproduktion. Antagande om fler fullasttimmar innebär att elproduktionen blir högre än i tidigare motsvarande beräkningar. Med fullasttimmar avses årsproduktion delat med installerad effekt.

Beräkningarna visar att ambitionen om att möjliggöra för 50 TWh i årsproduktion inte nås i granskningsförslaget. Bedömningen är samtidigt att havsbaserad vindkraft i första hand kommer att bli aktuellt att uppföra efter 2030. Däremot måste planeringen för investeringar efter 2030 redan finnas med i de havsplaner som ska beslutas senast i mars 2021. Skälet är bland annat att det är förhållandevis långa ledtider från förprojektering till att alla tillstånd för en vindkraftpark finns på plats.

För att samexistens med andra intressen ska vara möjlig i högre grad i framtiden kan energietableringssystemet behöva utvecklas samtidigt som det sker en teknologisk utveckling. Därför föreslår Havs- och vattenmyndigheten fortsatt arbete och utredning.

Sett till specifikt elbehoven i södra Sverige (elområde 4 och delar av elområde 3) beräknas havsplanerna för Västerhavet och Östersjön möjliggöra för ca 13-16 TWh. Det ska jämföras med den ungefärliga produktionen vid Ringhals och Oskarshamns kärnkraftsanläggningar som uppgår till ca 35-40 TWh i årsproduktion.

Vågkraft och annan energiutvinning

Energimyndigheten anser att det vid kommande uppdateringar av havsplanerna är av stor vikt att ny kunskap och aktuella förutsättningar för de energiutvinningstekniker som idag är under utveckling och därmed är svåra att planera för hämtas in och beaktas i planeringen. Det gäller såväl flytande vindkraftverk som vågkraft och uttag av biomassa.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län anser att användning Energi bör heta Vindkraft, annars bör texten förtydligas att det gäller för fler typer av energiutvinning. En vedertagen benämning på havsbaserad energiutvinning som inte är vindkraft, är havsenergi. Länsstyrelsen i Skåne län anser att även annan energi än vindkraft bör omfattas av användning energiutvinning.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län anser att planen bör ge lokaliseringförslag för fasta och flytande anläggningar för forskning, demonstration och produktion av energi från vågor, vind och strömmande vatten. Om sådana utpekanden bedöms vara direkt olämpliga behöver det framgå av planen som en tydlig vägledning.

Men hänvisning till proposition 2013/14:186 s. 10 menar *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* att man skulle kunna tänka sig att havsplanen, i framtiden, även inkluderade andra former av energiutvinning än enbart vindkraft och möjligen även en diskussion kring prospektering och provborrningar.

Tierps kommun ställer sig frågande till varför annan energiproduktion än havsbaserad vindkraft inte behandlas i planen. *Östhammars kommun* önskar tydliggörande om möjlighet för vågkraft och övriga områden inom blå teknik att samverka med annan utpekad användning av havsområdet, till exempel attraktiva livsmiljöer. *Samhällsbyggnadsförbundet Bergslagen* och *Göteborgsregionens kommunalförbund* menar att förslagen inte tar tillräcklig höjd för annan framtida energiteknik och energiutvinning som kan bli aktuell.

Oxelösunds kommun anser att havsplanen bör resonera kring andra former av energiutvinning än vindkraft och öppna upp för fler platser där dessa skulle kunna användas och utvecklas. *Nynäshamns kommun* för fram vågkraft som ett potentiellt alternativ till vindkraft som är i konflikt med försvarsintressen.

Länsstyrelsen i Halland anser att det saknas områden för kablar och annan energi än vindkraft. *Västra Götalands län* anser att planen behöver ge lokaliseringförslag för fasta och flytande anläggningar för forskning, demonstration och produktion av energi från vågor, vind och strömmande vatten. Om sådana utpekanden bedöms vara direkt olämpliga behöver det framgå av planen som en tydlig vägledning.

HaV:s kommentar:

Havsplanens vägledning om användning energiutvinning avser i dagsläget havsbaserad vindkraft. I dagsläget saknas generellt geografiskt underlag för annan typ av energiutvinning, t.ex. vågkraft och från biomassa. I en framtida planering kan även dessa eller andra energitekniker ingå i användning energiutvinning. Havs- och vattenmyndigheten delar synpunkten om att det vid kommande uppdateringar av havsplanerna är av stor vikt att ny kunskap och aktuella förutsättningar hämtas in och beaktas i planeringen, inte minst för de energiutvinningstekniker som idag är under utveckling och därmed svåra att planera för. Havs- och vattenmyndigheten ska senast vart åttonde år ta fram förslag till havsplaner, men kan göra det tidigare om de finns behov.

Eftersom användning energiutvinning kan komma att omfatta andra tekniker i framtiden än specifikt vindkraft anser Havs- och vattenmyndigheten att benämningen för användningen även fortsatt ska vara energiutvinning.

Energidistribution

Svenska kraftnät understryker att havsplanen inte får innebära hinder för framtida behov av nya och reinvesteringar av befintliga elförbindelser till andra länder eller inom Sverige

Svenska kraftnät understryker vikten av att elförbindelser mellan Sverige och Europa syns i plankartorna. Verket saknar fokus på den nytta som elöverföring

mellan olika länder kan medföra i en gemensam europeisk marknad. Svenska kraftnät anser dock att det inte är lämpligt att i förväg utpeka områden för kommande havskablar. Svenska kraftnät önskar att både stam- och regionnätsskablar tydligt ritas in på plankartorna, utöver den utmarkering som redan gjorts i planbeskrivningarna, att de namnges samt tydligt särskiljs.

Länsstyrelsen i Västernorrland ser inte att frågan om kabeldragningars påverkan har utretts. Både de elektromagnetiska fältens påverkan på det marina livet och hur kablarna ska hanteras efter användningen upphört är frågor som vi anser att det saknas kunskap om.

Skurups, Trelleborgs, Vellinge och Ystad kommuner, Sydkustens vattenvårdsförbund samt Länsstyrelsen i Hallands län anser att områden för kabeldragning bör redovisas i havsplanerna eftersom de bland annat har stor omgivningspåverkan och påverkar planering av landanslutningar.

Kungsbacka kommun menar att områden för kabeldragning kan orsaka konflikter med andra anspråk enligt förslaget. Kabeldragningar som går genom Kungsbacka- samt Göteborgsområdet bör därför synliggöras på kartan.

Tierps kommun anser att problematiken kring kraftkablar i havet behöver lyftas fram. Existerande kabeldragningar skapar mycket stora problem för boende längs kommunens kust med kontinuerlig materialförstörelse. Påverkan på ekosystemen behöver utredas och befintlig negativ påverkan åtgärdas innan nya kablar planeras.

GAZ-SYSTEM S.A informerar om den pågående tillståndsprocessen enligt kontinentalsockellagen och miljöbalken för offshore delen av ledningen BalticPipe i Östersjön. Ledningen ska gå mellan Polen och Danmark. Ännu har ingen definitiv sträckning i den östra delen av den svenska zonen valts eftersom diskussioner fortsatt pågår om i vilken utsträckning militära intressen påverkas.

WWF oroar sig för att det nu planeras stora infrastrukturprojekt inom Natura 2000-områden (områden söder och Gotland och Sydvästra Skåne), där naturgasledningarna Nordstream 2 och BalticPipe planeras att gå igenom skyddsområdena, utan att bevarandeplaner finns på plats för att reglera vilka aktiviteter som kan tillåtas utan att naturvärdena äventyras.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser att hänsyn till Gotlands särskilda läge, att befintliga och planerade havsbaserade data- och telekablar bör beläggas med någon form av skydd likt landbaserade kablar. Detta kan komma att krävas vid framtida prövningar av konkurrerande intressen där tekniska kabellösningar bör prioriteras.

Länsstyrelsen i Blekinge län ställer sig frågande till varför kablar som t.ex. Nordbalt och Polenkabeln inte ligger med i materialet (sida 120).

HaV:s kommentar:

I granskningsförslaget anges att utläggning, drift och underhåll av data- och telekablar, kraftkablar, rörledningar och gasledningar ska möjliggöras där det är lämpligt. Detta gäller för hela planområdet. I förslaget finns också vägledning om att befintligt stam- och regionnät i havsplaneområdena utgör allmänt intresse av väsentlig betydelse.

Infrastruktur såsom befintliga eller tillståndsgivna broar, kablar och rör och gasledningar markeras inte i plankartorna eftersom de är befintlig användning.

Havs- och vattenmyndigheten delar bedömningen att det finns behov av att i såväl nationell som kommunal planering bättre kunna ta hänsyn till framtida kabeldragning, men konstaterar samtidigt att det i dagsläget saknas underlag om den närmare dragningen av kablarna. Därför är det inte lämpligt att ange planerade kablar i havsplanerna. Den närmare dragningen är beroende av en mängd faktorer, t.ex. plats för landanslutning.

I granskningsförslaget redovisas på karta hur det svenska stamnätet ansluter till det europeiska nätet.

Vindkraft och försvar

Energimyndigheten menar att, även om anledningarna till de många ej tillgodosedda riksintresseområden utanför södra Skånes kust, Midsjöbankarna, Blekinge, utanför Östergötland/Södermanland, och så vidare i samrådsprocessen har förklarats väl, måste det påpekas att det är problematiskt att så många områden vägs bort i kombination med att det visats sig svårt att hitta tillräckligt stora ytor med motsvarande potential.

Energimyndigheten anser att det krävs en samverkan mellan Försvarsmakten och Energimyndigheten kring att hitta samexistenslösningar för att både försvars- och vindintressen ska kunna tillgodoses. Enligt Energimyndighetens uppfattning skulle det vara lämpligt att det i Försvarsmaktens instruktion anges att även verka för 100 procent förnybar elproduktion. Man menar att det bör ligga väl i linje med Försvarsberedning betänkande från december 2017 om att omställningen till förnybar el bör ge fördelar ur ett totalförsvarsperspektiv.

Försvarsmakten ser inga möjligheter att tekniken inom de närmaste åren kommer att utvecklas på ett sådant sätt att vindkraftverk till havs inte påverkar riksintressen för totalförsvarets militära del rent generellt. Analyser visar att all vindkraft till havs riskerar att påverka de militära sensorerna i någon utsträckning. Störningarna förekommer framförallt på tekniska system för luft- och sjöövervakning samt signalspaning. Trots en avancerad teknisk utveckling kommer fasta objekt med roterande delar alltid att påverka dessa system i någon utsträckning. Den tekniska utvecklingen ger idag en högre kvalitet i de data som kan samlas in, men det medför dessvärre inte att systemen tål större påfrestningar, snarare tvärt om.

Region Blekinge menar att om F (stora f) hade följts av e (lilla e) hade man skapat möjlighet för energiproduktion i framtiden. Länsstyrelsen menar vidare att vi inte vet vilka tekniska lösningar som finns framme år 2030 och 2050. Bara för att intressena inte kan samexistera idag med dagens teknik, behöver inte det betyda att de inte kan det i framtiden.

Sveriges kommuner och landsting anser att berörda sektorsmyndigheter bör få i uppdrag att se över om det går att samplanera bättre. *WWF* anser att försvarets marina områden bör ses över för etablering av vindkraftsanläggningar.

Region Skåne anser att havsplanen med fördel skulle kunna lyfta fram målkonflikten tydligare –om Försvarsmakten ges företräde i samtliga fall, så kommer troligtvis inte de energi- och klimatpolitiska mål som planen anger att kunna nås. *Wpd Offshore Stockholm AB* vill att havsplanerna uppmuntrar till dialog med försvarsintresset och andra intressen om framtida etablering av vindkraft.

Kustvind AB ser det inte som rimligt att begära att havsplaneringen ska lösa konflikten mellan försvar och energi. Konstruktiva lösningar, som möjliggör vindkraftsetableringar utan att skada vitala försvarsintressen, får istället sökas på projektnivå. Man anser att det är viktigt att havsplanen tydligt signalerar att man inom de givna förutsättningarna inte har kunnat tillgodose det behov av utrymme för energiproduktion i havet som bedöms nödvändigt för att uppnå beslutade energipolitiska mål. Det är därför viktigt att planen inte motverkar konstruktiva lösningar på projektnivå. Planen bör därför tydliggöra att den inte innebär ett ställningstagande om lämpligheten för energiproduktion i andra avseenden, utan enbart en redogörelse för konsekvenserna av gällande regelverk och nuvarande inställning hos försvarsmakten, och att existerande riksintressen för vindbruk inte upphävs genom planen.

Kustvind AB föreslår att en särskild markering för områden införs som eventuellt kan bli intressanta för ett visst ändamål, exempelvis energiutvinning, i framtiden, men som inte är det i dag på grund av ekonomiska eller tekniska skäl. Det samma bör gälla där Försvarsmakten motsätter sig. Det är då upp till projektören att avgöra om man vill ta den risk det innebär att arbeta för att hitta konstruktiva lösningar i samråd med försvarsmakten. Företaget anser också att nya områden längre ut till havs som ersättning för de som fallit bort inte är en framkomlig väg, dessa områden är inte tekniskt och ekonomiskt realistiska för vindkraftsetableringar inom en överskådlig framtid.

Kustvind AB anser att havsbaserad vindkraft i landets södra delar, elprisområde 3 och 4, bör prioriteras eftersom den behövs för att få en större geografisk spridning på produktionskapaciteten och för en jämnare produktion, eftersom samvariationen i väderförhållanden blir mindre, vilket innebär mer effektivt utnyttjande av kapaciteten.

HaV:s kommentarer:

Havs- och vattenmyndigheten bedömer att havsbaserad vindkraft är mest lämplig användning i flera områden. I dessa områden bedömer Försvarsmakten att det finns möjlighet att etablera vindkraftverk på sådant sätt att skadan på totalförsvarets riksintressen blir ringa. Etablering kan enligt Försvarsmakten ske om den sammanlagda, kumulativa effekten av etableringen inte skadar försvarsintresset. Försvarsmakten kan inte redovisa exakt vilka områden som kan bebyggas och på vilket sätt eftersom denna information omfattas av försvarssekretess. Detta får istället framtida prövningsprocesser reda ut genom samråd i varje enskilt fall. Av detta skäl anges för samtliga områden med användning energi att särskild hänsyn ska tas till totalförsvarets intressen.

För andra områden, som avser såväl riksintresseanspråk vindbruk som andra anspråk, inkomna eller framtagna i havsplaneringprocessen, har Försvarsmakten bedömt att havsbaserad vindkraft i områdena inte är förenligt med totalförsvarets militära riksintresseanspråk. Det berör både öppna riksintresseanspråk och riksintresseanspråk som omfattas av försvarssekretess enligt 15 kapitlet 2§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Detta gäller områden framförallt i Östersjön, men även i Bottniska viken.

I 3 kapitlet 10 § miljöbalken anges att ”om ett område enligt 5-8 §§ (samma kapitel) är av riksintresse för flera oförenliga ändamål, ska företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. Behövs området eller del av detta för en anläggning för totalförsvaret ska försvarsintresset ges företräde.”

Med utgångspunkt i att miljöbalken ger försvarsintresset företräde, bedömer Havs- och vattenmyndigheten att användning energiutvinning inte bör anges i områden där Försvarsmakten bedömer att riksintresseanspråk för totalförsvaret riskerar påtaglig skada.

Några samrådsparter anser att havsplanen bör ha en öppen hållning till vindkraft även i områden med riksintresseanspråk för totalförsvaret. Havs- och vattenmyndighetens övergripande bedömning är att vindkraft i dagsläget är oförenlig med totalförsvarets riksintresseanspråk i flera områden och att detta bör framgå av planering och ställningstaganden i havsplanerna. Havsplanerna är vägledande, men medför i sig inte direkta restriktioner för vindkraft, utan tillåtligheten för vindkraft provas först i samband med tillståndsansökan. Det är således möjligt att ansöka om etablering av vindkraftsanläggning överallt i samtliga planområden. Emellertid har den nationella havsplaneringen utrett möjligheterna för samexistens mellan försvarsintresset och energietablering i sådan utsträckning att havsplanernas förslag till energiområden bidrar till bättre förutsägbarhet beträffande möjligheten till projektutveckling i förhållande till försvarsintresset. Företräde för totalförsvarets intressen innebär inte ställningstaganden om lämpligheten för energiutvinning i andra avseenden än i förhållande till totalförsvarets intressen såvida detta inte uttryckligen uttrycks i havsplanen.

Några samrådsparter anser att lösningar bör sökas för att möjliggöra etablering av vindkraft på fler platser än vad som redovisas i förslagen till havsplaner på grund av totalförsvarets riksintresseanspråk. Havs- och vattenmyndigheten delar den uppfattningen. Under planeringsprocessen har Havs- och vattenmyndigheten genomfört dialog i olika steg med Försvarsmakten och Energimyndigheten om anspråk, begränsningar och möjliga lösningar. För att komma vidare i frågan föreslår Havs- och vattenmyndigheten en utredning som utvecklar tillvägagångssätt för etablering av vindkraft i havet med bibehållna förutsättningar för försvar och säkerhet.

Frågor som kan behöva utredas är nuvarande system och juridiska förutsättningar för vindkraftsetablering och möjliga förändringar därav, inklusive tekniska lösningar och åtgärder för att kompensera störningar på befintliga försvarsanläggningar. En sådan utredning bör ha en bred och lösningsinriktad ansats.

Vindkraft och kulturmiljö

Riksantikvarieämbetet anser att havsplanens påverkan på områden av riksintresse för kulturmiljövården behöver tydliggöras i planen. Planen behöver bättre tydliggöra att det finns en potentiell risk för konflikter med den föreslagna planeringen av vindkraft till havs.

HaV:s kommentar:

Riksantikvarieämbetet har uppmärksammat de riksintresseanspråk för kulturmiljö som finns i anslutning till kusten. Vissa av riksintresseanspråken är inte belägna i närheten av områden med förslag till energiotvinning i samrådsförslagen, medan övriga energiområden inte ingår i granskningsförslagen. Riksantikvarieämbetet har bistått Havs- och vattenmyndigheten i bedömningen. Riksintresseanspråket Stor Fjäderägg i Västerbottens län ligger inom sådant avstånd att bedömning av risk för påtaglig skada behöver göras i energiprojektets miljöprovning, inklusive bedömning av eventuella anpassningsåtgärder.

Vindkraft och naturvård

Energimyndigheten anser det vara viktigare att arbeta för ökad samverkan och för att hitta så bra områden som möjligt både ur miljöhänsyns- och kostnadseffektivitetssynpunkt än att som anges i miljökonsekvensbeskrivningen (MKB) minska den visuella påverkan genom att ange ett minimiavstånd. *Svensk vindenergi* anser att MKB bör utgå från att verksamheter kan samexistera, t.ex. vindkraft och blå bioteknik.

Länsstyrelsen i Kalmar län anser det tveksamt om miljö- och climateffekterna från vindkraften uppväger de skador och störningar som sker vid anläggande och kontinuerlig drift. Man anser också att framtida värde av friluftsliv och turism underskattas vilket i sin tur kopplar till bevarande av ekosystemtjänster

och naturvärden. Dock upplever länsstyrelsen, totalt sett avseende naturvärden, att planalternativet är bättre än nollalternativet.

Länsstyrelsen i Västernorrland menar att påverkan på naturen bli mycket negativ i områden för energiutvinning som planeras där det finns naturliga rev med hög biologisk mångfald, som riskerar att försvinna. *Länsstyrelsen i Skåne län* saknar relevant objektiv analys av de negativa effekterna av vindkraftsetablering på arter och habitat.

Sveriges lantbruksuniversitet anser att befintligt kunskapsunderlag inte är tillräckligt för att ange vindkraft som användning i områden som idag skyddas för sina höga marina naturvärden, eller hyser så höga naturvärden att ett långsiktigt skydd behövs.

Länsstyrelsen i Gävleborg anser att om Sverige ska genomföra en stor åtgärd som en vindkraftsetablering i ett Natura 2000-område innebär, måste nödvändiga kompensationsåtgärder vidtas för att säkerställa att Natura 2000 totalt sett förblir sammanhängande.

Länsstyrelsen i Uppsala län lyfter fram att bara allmänna intressen kan hävdas mot Natura 2000-direktivens bevarandeintressen. Projekt som endast gynnar ett företag eller enskilda kan alltså inte tillåtas, även om företagets verksamhet kan bidra till att nå ett nationellt mål såsom energimål. Kortsiktiga ekonomiska intressen eller andra intressen som bara skulle ge kortsiktiga fördelar för samhället räcker förmodligen inte för att de ska gå före de långsiktiga bevarandeintressen som skyddas av Natura 2000-direktiven.

Region Uppsala ser positivt på intentionen att ytterligare utreda möjligheten för vindkraft och då särskilt i förhållande till naturvärden.

Älvkarleby kommun anser att det vore bra om planen kan redovisa exempel på hur vindkraft kan etableras på bästa sätt för att minska negativa effekter. Det vore önskvärt att planhandlingen redovisar ett tydligare ställningstagande i klimatfrågan och, om möjligt, tydligare värderingar i frågan om positiva vinster och negativa effekter för klimat kontra andra miljöfaktorer och ekosystemspåverkan.

Naturskyddsföreningen ser positivt på riksdagens energimål, men påpekar att vindkraftverk bör lokaliseras där de inte skadar känslig natur, men noterar att vindkraftsetablering prioriteras i flera värdefulla naturområden, även Natura 2000-områden, och i områden där miljökonsekvensbeskrivningen visat att skadorna på miljön skulle bli oacceptabla (till exempel Finngrundens i Bottniska viken).

WWF stödjer EU:s energiplan om förnybar energi till 2030, men är tveksamma kring utpekandet av område för vindenergiutvinning i ekologiska värdefulla områden, till exempel Natura 2000-områden.

SFPO tycker att det är ytterst anmärkningsvärt och synnerligen oroväckande med skrivningar i samrådsunderlaget om att etablering av vindkraftparker medför att fiske med stor miljöpåverkan (läs bottentrålning) begränsas eller upphör och att detta skulle innebära positiva miljöeffekter lokalt. Om Havs- och vattenmyndigheten som fiskeförvaltande myndighet ser ett minskat yrkesfiske som något positivt bådär det inte gott för yrkesfiskerikeringen och SFPO anser det vara ett synnerligen allvarligt ställningstagande om så är fallet. Man menar vidare att det är korrekt att en vindkraftspark vanligen omöjliggör ett trålfiske på den aktuella platsen. Bottentrålning är dock en tillåten fiskemetod, och liksom all annan mänsklig verksamhet är den en miljöeffekt. Jämförelser med jordbruk m.m. kan göras för att åskådliggöra. En traktor som harvar innebär samma negativa miljöeffekt som bottentrålning – varför vill man inte förbjuda harvning, utan bottentrålning?

HaV:s kommentar:

Flera samrådsparter invänder mot att användning energi anges i eller i anslutning till Natura 2000-områden. Man anför bland annat försiktighetsprincipen och menar att det är olämpligt med vindkraftsetablering i de aktuella områdena på grund av höga naturvärden. Andra menar att det är möjligt med vindkraft i områdena. Flera länsstyrelser och Sveriges lantbruksuniversitet framför att vindkraftsanläggningar kan medföra betydande skador på naturmiljön och biologisk mångfald samt att osäkerheterna är stora.

Havs- och vattenmyndigheten anser att frågan om havsbaserad vindkrafts påverkan på den marina miljön är relativt väl utredd genom de senaste 15 årens forskning och miljöövervakning i svenska och framförallt nordeuropeiska anläggningar. Utifrån den samlade litteraturen ser Havs- och vattenmyndigheten att risk för skada föreligger under anläggningsarbeten, vilket föranleder krav på effektiva skadeförebyggande åtgärder under byggnation och nedmontering. Sådana krav ställs i tillståndsprövning gentemot miljöbalken. Under den längre period då vindkraften står i drift finns, med utgångspunkt i den samlade litteraturen, inga indikationer på att anläggningarna orsakar skada på den marina miljön. Snarare har positiva effekter påvisats, vilket dock inte tagits hänsyn till inom havsplaneringen. Undantaget är bortträngningseffekter på vissa fågelarter och i förekommande fall skada på fladdermöss till havs. I dessa frågor är kunskapsläget svagt och befintliga studier har visat olika resultat. Undanträngningseffekter på övervintrande sjöfågel har särskilt beaktats i planeringsarbetet. Till stöd för planeringen har Havs- och vattenmyndigheten även tagit fram en utredning av problematiken mellan vindkraft, Natura 2000 och sjöfågel i området kring Finngrundan.

Eftersom havsplanerna är vägledande och bygger på översiktliga överväganden innebär de inte att alla energiområden i havsplanerna kan byggas ut. Att havsplanerna anger företräde ger underlag för ställningstagande i kommande beslut.

I senare tillståndprocesser provas energiprojekt gentemot de funktioner och de värden som ska bevaras, inklusive Natura 2000-områden. Krav för anpassning ställs då i förhållande till bland annat lokala förutsättningar och planerad verksamhet. Det råder ingen principiell motsättning mellan Natura 2000-lagstiftning och etablering av havsbaserad vindkraft och det finns tillstånd för vindkraftsanläggningar inom Natura 2000-områden inom EU.

Havs- och vattenmyndighetens övergripande bedömning är att vindkraftsetablering kan vara möjlig i eller i anslutning till några Natura 2000-områden (B151, B152, Ö248), men att genomförbarheten för specifika projekt får provas vid en miljöprövning. Det är först vid prövningen som det finns en detaljerad miljökonsekvensbeskrivning av det specifika projektet. För andra områden (B148, B149, Ö245) är den övergripande bedömningen att energiutvinning inte bör anges som användning. I ett område, V302, finns tillstånd meddelat av regeringen enligt lagen (1992:1140) om Sveriges ekonomiska zon, men det saknas Natura 2000-tillstånd.

Tillstånd enligt 7 kapitlet 28a § miljöbalken får lämnas endast om verksamheten eller åtgärden ensam eller tillsammans med andra pågående eller planerade verksamheter eller åtgärder inte kan skada den livsmiljö eller de livsmiljöer i området som avser att skyddas eller medför att den art eller de arter som avser att skyddas utsätts för en störning som på ett betydande sätt kan försvåra bevarandet i området av arten eller arterna.

En förutsättning för samexistens är alltså att tillstånd enligt 7 kapitlet 28a § miljöbalken kan lämnas när det gäller verksamheter som på ett betydande sätt riskerar att påverka miljön i Natura 2000-området. Risk för miljöpåverkan vid etablering av vindkraft i eller i anslutning till ett Natura 2000-område föranleder alltid noggranna undersökningar.

Vindkraft och sjöfart

Region Gävleborg understryker att det finns många aktiva hamnar och väl fungerande godstransporter till havs som har avgörande betydelse såväl för regionen som för nationen. Här menar man att det är viktigt att sjöfartens intressen noggrant beaktas och att gemensamma lösningar uppnås, ifall utbyggnader av vindkraften får inverkan på befintliga farleder.

Planering i Bottniska viken

Hänsyn försvar

Försvarmakten accepterar beteckningen Ef som HaV föreslaget i områdena B107, B108, B142, B143, B146, B147, B151 och B152. Försvarmakten bedömer att det för specifika områden finns möjlighet att etablera vindkraftverk på ett sådant sätt att skadan på riksintressena blir ringa. För flera områden anser Försvarmakten att ”kumulativ effekt” behöver läggas till som särskilt hänsyn, med anledning av att samtliga områden föreslagna för Ef omöjligt samtidigt kan bebyggas med vindkraft utan att skada på riksintressena uppstår.

Klocktärnan

Länsstyrelsen i Norrbottens län delar Havs- och vattenmyndighetens bedömning kring att vindkraft inte är lämplig inom utpekade riksintresseområde för vindkraft, Klocktärnan, på grund av konflikt med totalförsvarets riksintresse.

Norr om Storgrundet

Wpd Offshore Stockholm AB anser att det är tveksamt om en storskalig etablering norr om Storgrundet faller väl ut med Svenska Kraftnätets transmissionsutbyggnad eftersom framtida underskott främst kommer att vara lokaliserade till elområden 3 och 4.

Södra Bottenhavet

Energimyndighetens uppfattning är att Storgrundet och Finngrundet bör pekas ut som energiområden.

Region Gävleborg gör den sammantagna bedömningen att vindkraftsparkerna inte kommer att medföra så stor reell inverkan visuellt, då föreslagna vindkraftsparker kommer att ligga långt ut till havs. Miljömålet om en fossilfri region, där vindkraft utgör en viktig del, är viktigt för att uppnå en hållbar utveckling men måste därför också ske i samförstånd med en levande bebodd kustmiljö. När det gäller sjöfart anser regionen att det är viktigt att gemensamma lösningar hittas.

Wpd Offshore Stockholm AB stödjer samexistens mellan energi och Natura 2000 områden, men menar att föreslagna områden bör omfatta hela Finngrundens. Hur och i vilken omfattning en etablering kan ske bör avgöras av tillståndsgivande myndigheter (vilket sker i flera prövningar).

Länsstyrelsen i Gävleborgs län anser att det saknas kumulativ bedömning av påverkan på fågel vid utbyggnad av vindkraft i Södra Bottenhavet, bland annat om barriäreffekter. Länsstyrelsen redovisar ett stort antal fågelarter som sträcker över området, och lyfter särskilt alfågel som när den övervintrar är helt beroende av grunda utsjöbankar och som kan komma att trängas undan om vindkraft etableras.

Naturskyddsföreningen undrar varför delar av Finngrundens bedömts vara lämpliga för vindbruk i havsplanen när delar av området har avslagits på grund av områdets höga miljövärden. *Umeå universitet* anser att naturskyddet bör prioriteras på Finngrundens motiverat av grundens betydelse för alfågelbeståndet.

BirdLife Sverige ser mycket negativt på en eventuell vindkraftsetablering SSO om Campsgrund eftersom det är en viktig plats för häckande skrântärnor. *BirdLife Sverige* anser att det alldeles för riskabelt att anlägga vindkraftparker inom rödlistade arters viktigaste födosöksområden och att det är i konflikt med artskyddsförordningen

SFPO påpekar att eventuell anläggning av vindkraftparker i södra Bottniska viken måste ske i samråd med yrkesfiskets organisationer så att inte vindkraften blir en onödig och oundviklig restriktion för yrkesfisket.

Älvkarleby kommun anser att planen till viss del blir oförutsägbar för bland annat näringsidkare eftersom lämpliga vindkraftsområden kanske inte kan komma att kunna bebyggas p.g.a. kumulativa effekter på totalförsvarets intressen.

Tierps kommun framför att stora vindkraftsetableringar i närheten av det nybildade naturreservatet Källarberget inte är helt lämpligt p.g.a. att utblick mot fri horisont är en väsentlig del av syftet med reservatsbildningen.

HaV:s kommentar:

Se HaV:s kommentar nedan för de olika områdena. Se även HaV:s kommentar ovan i avsnitten om *Vindbruk och försvar* och *Vindbruk och naturvärden*

B107 Ricklegrundet, B108 Rata storgrund

Energimyndigheten är positiv till områdena.

B143 Utsjöområde norr Sylen, B144 Hällgrund ost utsjö

Försvarsmakten anser att område B144 bör utgå som E-område för att säkerställa skyddet för riksintressen för totalförsvarets militära del, vilka omfattas av försvarssekretess.

Sjöfartsverket avstyrker föreslagna ändringar av fartygsstråk eftersom det nya stråket inte är sjömått med moderna metoder eller utrett med avseende på lämplighet, och avstyrker föreslagna dragningar. Sjömätningar i dessa områden är planerade till 2019-2020 och först därefter finns kunskapsunderlag för utredning kring huruvida dessa alternativa farledsstråk är lämpliga att rekommendera. Verket anser att nuvarande fartygsstråk med tillhörande riksintresse för kommunikationer ska kvarstå tills vidare.

HaV:s kommentar:

B 144 utgår i granskningsförslaget eftersom riksintresseanspråk för totalförsvaret ges företräde enligt 3 kapitlet 10 § miljöbalken.

Som *Sjöfartsverket* påpekar är den föreslagna sträckningen inte sjömått. Den kan därför komma att behöva justeras. I avvaktan på sjömåttning betecknas därför området i granskningsförslaget som utredningsområde sjöfart för ny föreslagen sträckning för sjöfart. Föreslagen sträckning kan komma att behöva justeras utifrån resultaten av sjömåttningen. Tillgänglighet till södra norrlandskustens hamnar bedöms ändå kunna tillgodoses med vissa justeringar av fartygsstråken om vindkraft anläggs i området. Både vindkrafts- och sjöfartsintressena kan därför tillgodoses.

B145 Storgrundets utredningsområde

Försvarsmakten anser att område B145 bör ha beteckningen Ef utr. Det behöver dessutom tydligt framgå att kumulativ effekt kommer att beaktas vid kommande tillståndsprövningar för vindkraft.

Sjöfartsverket anser att kumulativa effekter för sjöfartens tillgänglighet och sjösäkerhet och begränsningar för sjö- och flygräddning som en utbyggnad av vindkraft i övriga områden utgör ska ingå i utredningen av området. Man undrar även hur sjöfart och vindkraft har prioriterats samhällsekonomiskt.

Söderhamn kommun anser att hänsyn ska tas till det kommunala naturreservatet Storjungfrun vid anläggning av kablar eller vindkraftverk. Kommunen ser positivt på att det är ett utredningsområde vilket ger möjlighet att pröva detaljer i konkurrerande intressen i ett senare skede. Kommunen anser att planen generellt bör ta ställning till om havsbaserad är en viktig tillväxtfråga för regionen.

Naturvårdsverket informerar om att man inte känner till viktiga fågellokaler i områden B144 och B145 och att mer data är nödvändigt för en djupare bedömning.

Energimyndigheten anser att det behöver förtydligas varför området föreslås som utredningsområde energi och inte energi.

HaV kommentar:

Område B145 har införlivats i granskningsförslaget B146.

Avgränsningen för område B146 har justerats i granskningsförslaget. Med den nya avgränsningen motsvarar området ett riksintresseanspråk för vindbruk. I området finns även riksintresseanspråk för sjöfart vid inloppen till Ljusne och Vallvik. Fartygsstråken inom B146 anges som utredningsområde för sjöfart.

För att åstadkomma samexistens med användning energiutvinning (B146) behöver sjöfarten utredas. Anpassning kan därefter behöva ske av både sjöfart och energiutvinning.

B147 Östra Finngrunden

Naturvårdsverket anser att om området omfattas av djup grundare än 30 m bör dessa undersökas närmare avseende övervintrande fåglar under isfria förhållanden.

B148 Östra Banken

Energimyndigheten anser att området bör kunna vara kvar antingen som ett EfN-område alternativt ett Eutr-område eftersom man menar att det inte går att utesluta att teknikutveckling i en framtid kan möjliggöra vindkraft i området.

Wpd Offshore Stockholm AB menar att området bör ingå i det kommande planeringsförslaget. Inga skillnader mellan bankarna kan påvisas med hänsyn

tagen till bottenbeskaffenhet och djup. Prövningen av all verksamhet på Finngrundens kommer att göras enligt flera lagstiftningar och en tillförsikt bör kännas inför dessa prövningar där olika avvägningar kan göras med senaste kunskapsunderlag och sammanhållen syn för det man vill skydda, i hela området. Angående tidigare prövning påpekar wpd Offshore Stockholm AB att avgörandet i tolkningen av domslutet för Finngrundens blev påverkan på bevarandestatusen i området, inte påverkan på arten (alfågel).

B151 Västra Banken

Tierps kommun anser att stora vindkraftsetableringar inte är helt lämpligt i närheten av naturreservatet Källarberget, där utblick mot fri horisont är en väsentlig del av syftet med reservatsbildningen.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län delar inte Havs- och vattenmyndighetens bedömning om samexistens mellan E och N i område B151 då man anser att det saknas tillräckligt underlag för att bedöma påverkan på naturvärdena. Särskilt bristfälligt menar man är underlaget gällande sträckande fågel. Länsstyrelsen anser att försiktighetsprincipen kräver att brist på kunskap om miljöeffekter inte används som argument för att tillåta en verksamhet, principen bör även tillämpas då användningar föreslås i havsplanen, särskilt i Natura 2000-områden. Energimålen har tillskrivits stor betydelse för utpekandet av områden med användning energi. Samtidigt framgår det av underlagsrapporten om Finngrundens och Storgrundens (version 2018-03-22) att målet är möjligt att nå utan någon havsbaserad vindkraft.

Länsstyrelsen i Uppsala län anser att med de underlag och den teknik som finns i dagsläget, är det inte lämpligt att peka ut område B151 för energiproduktion mot bakgrund av naturvärden och att det är ett Natura 2000-område. Man pekar också på bristande underlag om fågel och att försiktighetsprincipen ska tillämpas.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län har synpunkter på havsplanens exempel om att "samexistens som kan bli en synergi är att en vindkraftspark till havs kan utgöra ett konstgjort rev som skapar skyddande födosöksområden för fisk." Enligt riktlinjerna ska ett Natura 2000-område vara naturligt och opåverkat. Rev är biogena och/eller geologiska bildningar av hårt substrat förekommande på hård- eller mjukbottenar. Konstgjorda rev räknas inte upp i vägledningen för Natura 2000 områdena. Länsstyrelsen ställer sig frågan hur det fungerar för Västra banken där det är naturliga rev som ingår i det Europiska nätverket och som kommer att ersättas av konstgjorda rev. Länsstyrelsen anser att Sverige måste vidta kompensationsåtgärder för att för att säkerställa att Natura 2000 totalt sett förblir sammanhängande och undrar hur detta ska göras. Länsstyrelsen anser vidare att det finns risk för att fåglarna trängs bort från viktiga habitat vid en vindkraftsetablering då forskning tyder på att vissa arter, däribland alfågel, oftast inte återvänder till sitt ursprungliga vinterhabitat då detta har exploaterats. Man ställer frågan om hur en vindkraftspark på Västra banken påverkar populationerna på Östra och Norra banken.

Naturvårdsverket anser att B151 ej bör pekas ut för användningen energiutvinning, E, på grund av höga naturvärden i området. Om Havs- och vattenmyndigheten väljer att gå vidare med den i havsplanen föreslagna användningen för området B151 anser *Naturvårdsverket* att det bör tydliggöras att en förutsättning för samexistens är att tillstånd enligt 7 kapitlet 28 a § miljöbalken kan lämnas när det gäller verksamheter som på ett betydande sätt kan påverka miljön i Natura 2000-området. *Sveriges lantbruksuniversitet* anser att användning energi (E) inte ska anges för områdena Natura 2000-området Finngrundet-Västra banken med anledning av sjöfågel, bland annat alfågel.

B152 Utknallen

Naturvårdsverket anser att energiutvinning inte är en lämplig användning i område B152 (även om det sker med hänsyn till naturvärden) eftersom området hyser höga naturvärden och värdefulla fågelförekomster. Verket hänvisar till sitt yttrande i ett ärende om planerad vindkraftspark (NV 06460-16).

Länsstyrelsen i Uppsala län anser att hänsyn behöver tas till hur etablering av vindkraft påverkar intilliggande Natura 2000-område. Området har höga naturvärden och är viktigt som buffert- och konnektivitetszon till de angränsande Natura 2000-områdena inom Finngrundet. Havsplanen behöver därför komplettera användningen Ef med n. Genomförbarheten får dock prövas vid en miljöprövning och en placering av energiproduktion inom område B152 behöver också utformas så att den inte påverkar bevarandetillståndet för arterna i området.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län anser att energi (E) bör utgå i område B152 eftersom det hyser mycket höga naturvärden vilket länsstyrelsen tidigare redovisats till Havs- och vattenmyndigheten. Länsstyrelsen bedömer att området uppfyller kriterierna för särskild hänsyn natur och att det därför bör betecknas med lilla n.

Sveriges lantbruksuniversitet anser att särskild hänsyn till höga naturvärden (n) bör anges i område B152.

HaV:s kommentar:

Finngrundens västra, norra och östra bank har alla goda förutsättningar för vindkraft vilket bekräftas av riksintresseanspråk för vindbruk. På bankarna har också Natura 2000-områden införts till skydd för värdefulla naturtyper. En sammanställning av underlag från nuvarande och tidigare vindkraftsprojektering och tillståndsprövning samt från etableringen av Natura 2000-områdena har gjorts för att samla den stora mängden information om området som finns i tidigare ärenden. Det konstateras att kunskapsläget om vindkraftens effekter på övervintrande alfågel är bristfälligt och att det inte går att dra någon slutsats om huruvida undanträngningseffekter kan väntas vid etablering av moderna vindkraftsverk. De fåtal studier som behandlat ämnet ger spridda resultat men i några fall har en partiell undanträngning i storleksordningen 2 km kunnat beläggas.

Utredningens slutsats i fråga om ny energietablering på Finngrundens inom Natura 2000-områden är att den avgörande frågan torde vara påverkan på alfågel och att det saknas belägg för att förutsäga hur en prövning skulle falla ut, både tillstånd och avslag anses vara möjligt.

Kunskapsläget om alfågels utbredning indikerar att Finngrundens östra och norra bank är de viktigaste övervintringsplatserna i havsområdet. Finngrundens östra bank har i Naturvårdsverkets utsjöbanksinventering 2006 pekats ut som särskilt viktig att undanta från all form av exploatering. Vid en tillståndsprövning av etablering av vindkraft på Finngrundens östra bank bedömdes inte den ansökta etableringen vara förenlig med Natura-2000 lagstiftningen. Med dessa förutsättningar som grund anges Finngrundens östra och norra bankar med användning natur (B148–B149). Vindkraft bedöms i havsplanen kunna samexistera med områdenas naturvärden på andra delar av Finngrundens, inklusive Västra Finngrundet som särskilt lyfts i samrådet. Anläggningarna bedöms inte vara oförenliga med områdenas bevarandevärden. Kring vindkraftverk kan emellertid uppstå ytor med undanträngningseffekter för fåglar vilket är särskilt viktigt avseende den hotade alfågeln. Någon direkt skada på fåglarna är inte att vänta utan den befarade påverkan består i undanträngning, vilket innebär att vissa delar av födosökshabitatet inte nyttjas till fullo. Sett ur ett geografiskt och populationsmässigt perspektiv skulle en mycket liten del av de övervintrande alfågeln beröras. Distributionsdata indikerar tydligt att Östra banken är den som nyttjas mest av övervintrande sjöfågel inklusive alfågel i Bottniska viken. Att endast en liten del av området fågel berörs innebär inte att skada på fåglarna kan vara acceptabel, utan att de förhållandevis fåtaliga fåglar som drabbas av eventuell undanträngning istället kan nyttja närliggande motsvarande födosökshabitat i de delar av Finngrundens som inte används för energiutvinning (t ex Östra banken). Förslaget till havsplan innebär att Finngrundens funktion för sjöfågel säkras genom att stora och viktiga delar undantas från energiutvinning.

Förslaget nyttjar havsplaneringens möjlighet till planering på större geografisk skala och vägleder om en väl avvägd samexistens där delar av bankarna kan nyttjas för elproduktion samtidigt som skydd av arter och habitat säkerställs. Det är inte desto mindre viktigt att eventuella anläggningar utformas med särskild hänsyn till naturvärdena, vilket även gäller vindkraft vid Storgrundet och Gretas klackar. De andra grundområdena vid Finngrundens anges med användning energiutvinning med särskild hänsyn till höga naturvärden (B147) eller samexistens mellan användningarna energiutvinning och natur (B151).

Gällande Länsstyrelsen i Gävleborgs läns fråga om förhållandet mellan naturliga rev och de konstgjorda rev som uppstår av vindkraftsfundament förhåller sig till Natura 2000-lagstiftningen, hänvisas till att havsplanerna inte ska likställas med en Natura 2000-prövning utan att sådan prövning sker i aktuella fall vid fråga om etablering.

Havs- och vattenmyndigheten gör emellertid inte någon principiell bedömning att utplacering av vindkraftfundament innebär en skada på den skyddade naturliga bottenmiljön. Beroende på rådande bottensubstrat kan fundament och erosionsskydd vara mer eller mindre ekvivalent ur ett materialmässigt och ekologiskt funktionsmässigt perspektiv. I en tidigare studie av artificiella rev på Finngrund (fyrfundament) bedöms till exempel de nya substraten vara ekologiskt jämförbara med den naturliga bottenmiljön.

Planering i Östersjön

WWF påpekar att bevarandeplaner för Natura 2000-områden och andra marina skyddsområden bör träda i kraft innan extraktiva industrier får tillträde och därför undrar de varför stora infrastrukturprojekt (Nordstream 2 och BalticPipe) planeras i Natura 2000-områden söder om Gotland och sydöstra Skånes utsjövattnen. WWF är oroligt för att naturgasledningar planeras dras genom områdena utan att bevarandeplaner finns på plats.

HaV:s kommentar:

Sveriges regering meddelade i juni 2018 tillstånd för anläggning av Nord Stream 2.

Norra Östersjön och Södra Kvarnen

Landstinget i Stockholms län anser det viktigt att framtida planering av elförsörjning och transmission av Stockholmsregionen tänks ihop med Svenska Kraftnätets stora kraftnätprojekt Stockholms Ström och Stockholm Väst.

Länsstyrelsen i Sörmlands län ställer sig frågande om det är rimligt att sjöfart, yrkesfiske och attraktiva livsmiljöer ges företräde framför annan användning, t.ex. vindbruk i områden Ö209-Ö212.

Länsstyrelsen i Sörmlands län anser att det bör klargöras hur nya alternativa områden i utsjön kan kompensera för de riksintressen som inte tillgodoses. Man påtalar att det finns planer på havbaserad vindenergi som alternativ för SSAB i Oxelösund, som ges andra förutsättningar med vindkraft längre från kusten och undrar hur det strategiska energiförsörjnings-perspektivet har beaktats.

Nynäshamns kommun ser gärna att alternativa platser anges för den vindkraft som tagits bort till förmån för försvaret, och om vindkraft inte är lämpligt, kanske plats för vågkraft kan utses.

HaV:s kommentar:

I områdena Ö209-2012 har riksintresseanspråk vindbruk inte tillgodosetts på grund av riksintresseanspråk för totalförsvaret.

Alternativ har prövats i form av Ö205 och Ö208 i samrådsförslaget. Områdena har i granskningsförslaget utgått som områden med användning energi på grund av riksintresseanspråk för totalförsvaret.

Mellersta Östersjön

Länsstyrelsen i Östergötlands län ser inte att det finns något utrymme att prioritera utbyggnad av havsbaserad vindkraft inom länet med bakgrund av bestämmelserna i 4 kapitlet 2 och 3 §§ miljöbalken samt riksintresseanspråk för totalförsvaret.

E.ON SVERIGE AB föreslår två nya områden för vindkraft i mellersta Östersjön. Företaget föreslår beteckning E istället för G i ena området, Gotland väst, (samrådsförslagets Ö226), och En i det andra området, Öland norr (samrådsförslagets Ö225).

HaV:s kommentar:

HaV noterar underlagen. Förslag har kommit in sent i havsplaneringsprocessen och har inte avvägts i planeringen av området. Planeringen hindrar inte att ansökan om vindkraftsetablering görs i områdena.

Södra och sydöstra Östersjön

Mörbylånga kommun anser att det är viktigt att exploatering ute till havs som t.ex. vindkraftverk inte placeras i kustnära lägen som kan inverka negativt på landskapsbilden, natur eller kulturmiljöer på land.

Gotland

Region Gotland bedömer att samexistens är möjlig där användningen Attraktiva livsmiljöer och havsbaserad vindkraft överlappar i den regionala översiktsplanen. Att utveckla båda dessa är viktigt för en hållbar utveckling. Mest lämplig användning för Ö242 och Ö232 bör därför ändras från G till E, så att det framgår av planen att vindkraftsetablering inte förväntas möta några hinder i dessa områden. Regionen bedömer att riksintresse 4 kap 2§ inte innebär ett hinder för vindkraft i havet.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser att havsplanen bör beakta regeringens uppdrag till Energimyndigheten om Gotland som pilotområde för omställning till ett hållbart energisystem, även om det är svårt att förutse vilken energiutvinning som kan komma att bli aktuell i framtiden.

HaV:s kommentar:

Hav noterar synpunkterna. I dagsläget saknas närmare underlag för bedömning om lämpligheten för etablerings av vindkraft i området.

Kårehamn

Energimyndigheten anser att Kårehamn bör läggas till som ett energiområde i planen eftersom det är en befintlig anläggning. *E.ON SVERIGE AB* ifrågasätter starkt totalförsvarets invändningar till utökad energiutvinning vid Kårehamn accepterats i havsplanen, som man menar, utan vidare analys. Enligt *E.ON SVERIGE AB*s uppfattning utgör den yta som skulle tas i anspråk för energiutvinning och som överlappar med totalförsvarets intressen en mycket begränsad del av det totala området som används av totalförsvaret. Båda intressena bör kunna samexistera på den begränsade del av området där intressena energiutvinning och totalförsvaret överlappar utan en orimlig grad av

anpassning. Den befintliga vindkraftsverksamheten har hittills inte upplevt några konflikter med försvarsintresset och det är företagets övertygelse att det på motsvarande sätt borde vara fullt möjligt att hitta lösningar för samexistens även vid en utbyggnad av vindkraftparken.

HaV:s kommentar:

Granskningsförslaget av havsplanen har kompletterats med följande förklarande text: Vid Kårehamn (Ö240–Ö241) finns riksintresseanspråk för både vindbruk och totalförsvaret. I en del av området finns en befintlig vindkraftsanläggning. Anläggningen är begränsad i utbredning och på grund av havsplanens övergripande skala anges inte energiutvinning i plankartan, men intresset tillgodoses. Framtida utökning av området bedöms i havsplanen inte vara förenlig med totalförsvarets intressen och därför tillgodoser havsplanen inte det riksintresseanspråk som ligger utanför den redan befintliga anläggningen.

Ö205 Öster om Svenska högarna, Ö208 Kopparstenarna nordost utsjö Länsstyrelsen Stockholm anser att de nya utpekade områdena för flytande vindkraft är visionära och bra kompensation för de energiområden som faller bort. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* anser att det bör klargöras på vilket sätt dessa tillkommande områden kan anses kompensera för de riksintressanta områden som inte tillgodosetts i den föreslagna havsplanen.

Energimyndigheten bedömer att området inte är tillräckligt kostnadseffektivt i dagsläget och bedöms därmed inte kunna bidra till målet energimålen. Däremot är Ö 205 det.

Försvarsmakten anser att områden Ö205 och Ö208 behöver utgå som E-områden ur planen för att säkerställa skyddet för riksintressen för totalförsvarets militära del, vilka omfattas av försvarssekretess.

Sjöfartsverket anser att det utpekade området för energiutvinning (Ö208) norr om Gotska Sandön i praktiken undanröjer möjligheten till utredning av alternativa stråk för sjöfarten vid Salvo Rev.

Naturvårdsverket påpekar att naturreservatet Svenska Björn, ett Natura 2000-område, vilket omfattar öar som utgör utposter i Stockholms skärgård med milsvid sikt i alla riktningar, ligger cirka 2 mil ifrån området där energiutvinning föreslås. Området och däromkring är också viktigt för fågel. Naturvårdsverket anser även att upplevelsevärden inom riksintresse för "friluftsliv" (3 kapitlet Miljöbalken), riksintresse "rörligt friluftsliv" samt riksintresse "högexploaterad kust" (4 kapitlet Miljöbalken) påverkas negativt. Därför bör lämpligheten för energiutvinning inom området undersökas vidare.

HaV:s kommentar:

Område Ö205 (E) och Ö208 (E) har utgått i granskningsförslaget till havsplan på grund av riksintresseanspråk för totalförsvaret. HaV noterar synpunkterna.

Ö232 Östra Östersjön Stockholm till öst Gotland,
Ö 242 Sydväst Gotland

Region Gotland anser att områdenas beteckningar bör ändras från G till E

Ö247 Sydost Torhamn

SLU anser att militära aktiviteter, fiske och energiproduktion måste anpassas eller undvikas helt för att minimera påverkan på tumlarna i området söder om Öland (utgörs delvis av Ö247).

Ö248 Södra Midsjöbanken

Försvarsmakten anser att Ef fortsatt är mest lämplig beteckning för område Ö248.

E.ON Sverige AB instämmer i havsplanens bedömning rörande det utpekade området på Södra Midsjöbanken. *E.ON Sverige AB* vill understryka betydelsen av att hela det område som i havsplanen utpekats ha företräde för användningsområde energiutvinning på Södra Midsjöbanken bör behållas i sin helhet i kommande revideringar av planen, även om *E.ON Sverige AB* i den pågående tillståndprocessen valt att endast söka tillstånd för utbyggnad av en del av det utpekade området. Om miljöuppföljning visar att vindkraft på Södra Midsjöbanken inte står i konflikt med dessa naturvärden bör havsplanen framåt möjliggöra för fortsatt utbyggnad på platsen, som kan komma att aktualiseras beroende på hur framtida behov av förnybar elproduktion i södra Sverige utvecklas.

För att havsplaneringen ska få genomslag i praktiken behöver också åtgärder vidtas som säkerställer att det faktum att havsplanen pekat på att energiutvinning ska ges företräde på Södra Midsjöbanken också ges mycket stor tyngd i tillståndprocesser för vindkraft i det aktuella området.

En privatperson menar att naturvärdena på centrala Södra Midsjöbanken är så höga att området enbart ska användas för naturskydd med hänsyn till försvar (Nf). Vindkraft kan inte etableras på centrala Södra Midsjöbanken på grundare områden än 25 meter utan att skada eller försvåra bevarandet av det hotade globala beståndet av alfågel.

BirdLife Sverige accepterar inte en exploatering i området mot bakgrund av att Södra Midsjöbanken, tillsammans med Hoburgs bank och Norra Midsjöbanken, sannolikt utgör de mest koncentrerade och viktigaste området i världen för den globalt hotade alfågeln, men är även viktig för andra fågelarter, och det finns risk för utestängningseffekter vid vindkraftsetablering.

Av samma anledning anser *Sveriges lantbruksuniversitet och Naturvårdsverket* att användning energiutvinning inte ska anges för Södra Midsjöbanken. *Naturvårdsverket* har även tagit ställning mot detta i yttrande till regeringen i december 2017 där man ansåg att lokalisering av energiutvinning inte är förenlig med 2 kapitlet 6 § Miljöbalken.

Naturvårdsverket liksom *Länsstyrelsen i Kalmar län*, anser att tillstånd enligt 7 kapitlet 28 a § miljöbalken krävs eftersom vindkraftsetableringen kan

påverka miljön i det närliggande Natura 2000-området. Naturvårdsverket bedömer att verksamheten kan påverka tumlare i samband med anläggningsarbete, särskilt pålning, men även i driftsfasen och hänvisar till Naturhistoriska Riksmuseets yttrande till Miljödepartementet i januari 2018 över ansökan om tillstånd till vindkraftsetablering på Södra Midsjöbanken. I detta beskrivs tveksamheter kring påverkan av kontinuerligt buller på tumlare.

Energimyndigheten anser att det bör framgå tydligt i planen att kablar till anslutningspunkten på land ska kunna förläggas genom angränsande Natura 2000-området.

Naturskyddsföreningen är kritisk till att område Ö248 bryts ut ur Natura 2000-området (Ö245) som man anser regeringen gjort vid inrättandet av tumlarskyddsområdet. Man anser att detta i princip innebär att man föregår rättsprocessen för att underlätta ansökningsförfarandet vid ansökan om att bygga vindkraftverk.

Sveriges Lantbruksuniversitet anser att området är viktigt för sjöfåglar, bland annat den hotade alfågeln, och därför bör användning energiutvinning inte ges på Södra Midsjöbanken (område Ö248), som istället bör få samma beteckning som område Ö245 ("N", område med användning natur)

HaV:s kommentar:

I Sydöstra Östersjön råder goda förutsättningar för energiutvinning och behovet av el är stort på grund av den höga förbrukningen i södra Sverige. Förhållandet mellan utbyggnadsmöjligheter för svenska havsbaserad vindkraft, utsläpp från energisektorn och klimatförändringarnas effekter på Östersjön kan inte kvantifieras, men har inom havsplaneringen utretts i möjlig mån. Utvinning av förnybar energi genom svensk havsbaserad vindkraft kan påverka mängden koldioxidutsläpp i norra Europa. Det står klart att växthuseffekten väntas medföra en dramatisk förändring av förutsättningarna för marint liv i Östersjön. Havsplaneringens roll är att på en geografiskt översiktlig nivå finna lösningar som möjliggör säkerställande av både energiutvinning och bevarande av naturvärden. Östersjöns utsjöbankar har goda vindförhållanden och lämpliga djup för havsbaserade vindkraftverk. Samtidigt finns det, som flera samrådsparter framhåller, mycket höga naturvärden, bland annat sjöfågel och tumlare.

De yttersta östra och västra delarna av Norra Midsjöbanken och en del av Södra Midsjöbanken omfattas av riksintresseanspråk för vindbruk. Båda bankarna, förutom en del av Södra Midsjöbanken, omfattas av Natura 2000. I området finns också riksintresseanspråk och andra anspråk för sjöfart och yrkesfiske.

I Naturvårdsverkets utsjöbanksinventering¹ föreslås att Hoburgs bank och Norra Midsjöbanken undanhålls från all exploatering medan havsbaserad vindkraft på andra bankar i egentliga Östersjön skulle kunna anpassas till naturvårdens krav på hänsyn. Inom ramen för havsplaneringens samråd delar Naturvårdsverket emellertid flera andra samrådsparters synpunkt att Södra Midsjöbanken är olämplig för vindkraftsetablering på grund av påverkan på fågel, i synnerhet övervintrande alfågel, samt tumlare.

I havsplaneringsprocessen har en samlad bedömning över möjligheten till vindkraftsetablering i olika delar av Östersjön genomförts. Bedömningen har dels avsett tekniska förhållanden för vindkraft inklusive befintliga tillstånd och tillståndprocesser, dels vindkraftsetablering i förhållande till andra intressen såsom sjöfart, yrkesfiske, försvar och naturvård.

Som ett resultat av bedömningen anger havsplanen användning energiutvinning på Södra Midsjöbanken (Ö248) där det finns riksintresseanspråk för vindbruk samt pågående vindkraftsprojektering och en anläggning är under prövning hos regeringen, men inte på Norra Midsjöbanken (Ö245) där det också finns riksintresseanspråk för vindbruk.

Den relativt omfattande kunskapen om hur vindkraft påverkar marint liv, inklusive tumlare, understödjer bedömningen att energiutvinning på Södra Midsjöbanken inte skulle medföra någon skada förutsatt att anläggnings- och nedmonteringsarbeten förses med effektfulla restriktioner, vilket är en process som måste ske genom miljöbalksprövningen. Kraven på försiktighet stöds av att planen anger särskild hänsyn till områdets höga naturvärden.

Gällande fågel, där kunskapen är mycket begränsad för vissa arter och framförallt alfågeln, görs däremot bedömningen att undanträngningseffekter kan uppstå. Kollisioner mellan fågel och vindkraftverk är mycket ovanliga och vissa arter, tex tobisgrissla, har visats tolerera vindkraft utan effekt. Men många arter är ostuderade eller, som i fallet alfågel, har i vissa fall visat sig undvika områden med vindkraft även på lång sikt. Energiutvinning vid Södra Midsjöbanken kan därigenom innebära en areell förlust av lämpligt habitat (<25 m djup) i storleksordningen 10 procent sett till havsområdet i sin helhet. Det är då avgörande att omlokaliserad fågel har närhet till ostörda habitat av samma eller bättre kvalitet. Det är även viktigt att förlusten av tillgängligt habitat, om långvariga effekter uppstår, inte motverkar en framtida återhämtning av alfågelpopulationen som under de senaste decennierna minskat med storleksordningen 75 procent.

Det står klart att alla tre utsjöbankarna i havsområdet (Hoburgs bank, Norra Midsjöbanken och Södra Midsjöbanken) är av mycket stor betydelse för övervintrande fågel som livnär sig på blåmussla.

¹ Naturvårdsverket (2006). *Inventering av marina naturtyper på utsjöbankar*. Rapport 5576. Naturvårdsverket, Stockholm

Enligt den genomförda utsjöbanksinventeringen är tätheten av blåmussla högre på Norra Midsjöbanken och Hoburgs bank än på Södra Midsjöbanken. Inom havsplaneringsprocessen gör Havs- och vattenmyndigheten den samlade bedömningen att del av Södra Midsjöbanken är det mest lämpliga området för energiutvinning i havsområdet och att energi- och naturvårdsintressena kan samexistera utan att äventyra återhämtningen av alfågelpopulationen. Det är dock tydligt att sett till enbart naturvårdsintresset är flera andra områden i Östersjön att föredra, eftersom undanträngning av fågel då skulle vara mindre.

I ett framtida scenario där vindkraft byggs ut på Södra Midsjöbanken både i svensk och polsk ekonomisk zon samtidigt som alfågelpopulationen återhämtar sig så ökar betydelsen av eventuell undanträngning. Effekterna av detta är svåröverskådliga och är något som bör lyftas i kommande uppdateringar av båda ländernas havsplaner.

Att Norra Midsjöbanken (Ö245) trots riksintresse för vindbruk inte anges som område för energiutvinning i havsplanen beror dels på den ovan nämnda vikten av att tillförsäkra ordentligt med tillgängliga habitat för sjöfågel i området och därmed endast förespråka vindkraftsutbyggnad på en av havsområdets bankar, dels ingår Norra Midsjöbanken i Natura 2000-område och områdesskydd enligt Helcom (MPA), samt är utpekad som särskilt skyddsvärd i Naturvårdsverkets utsjöbanksinventering.

Ö262 Norra Hanöbukten

Karlshamn, Karlskrona, Sölvesborgs och Ronneby kommuner anser att även havsplanen ska verka för en möjlig samexistens mellan försvar och energiutvinning i högre utsträckning. Kan man nå fram till en samexistens genom gemensamt acceptabla lösningar, vilket är utgångspunkten i Blekinge havsplan, så skulle de goda förutsättningar för energiutvinning och det stora behov av el som finns i södra Sverige tillgodoses på ett bättre sätt än vad förslaget till havsplan för Östersjön gör. Denna utgångspunkt tar höjd för en teknisk utveckling som kan komma att ske inom såväl energi- som försvarssektorn. Kommunerna betonar Sveriges behov av förnybar energi.

Region Blekinge menar att med tanke på rådande planeringsförutsättningar som goda vindförhållanden och lämpliga djup för havsbaserade vindkraftverk i området borde detta ge tydligare avtryck i planförslaget.

Blekinge Offshore AB anser att havsplaneringen lämnar plats för samexistenser i planering av havet. De av Energimyndigheten utpekade riksintresseområdena för vindbruk i Hanöbukten måste därmed absolut finnas kvar anser man. Företaget menar bland annat att det är helt orimligt att inte lämna utrymme för en samexistens mellan Försvarets övningar och etablering av havsbaserad vindkraft i Hanöbukten.

Polens myndighet för maritim ekonomi och inlandsnavigation önskar klargörande om ytterligare kabel kan läggas utmed befintlig SWE-POL – kabel trots att området är markerat med F.

HaV:s kommentar:

Inom område Ö262 finns riksintresseanspråk för totalförsvaret. Regeringen har avslagit en ansökan om vindkraft i området med hänvisning till att riksintresseanspråk för totalförsvaret har företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk. Havs- och vattenmyndigheten ser ingen anledning till någon annan bedömning än den regeringen gjort. Havs- och vattenmyndigheten anser därför att företräde ska ges åt försvarsintresset. Se även kommentar ovan i avsnittet under rubriken *Vindkraft och försvar*.

Ö266 Taggen

Naturvårdsverket stödjer beteckning En och *Försvarsmakten* stödjer Efn.

Ö267 Bornholmsgattet

Skurups kommun delar bedömning i förslaget till havsplan för Östersjön att ge riksintresseanspråket för totalförsvaret företräde framför riksintresseanspråket för vindbruk inom område Ö267. Kommunen anser även att det inte är förenligt med attraktiva livsmiljöer. Skurups kommuns ställningstagande vilar på att kommunens invånare har tagit ställning emot havsbaserad vindkraft vid en folkomröstning år 2002.

Ö282 Skåne 2, Ö283 Skåne 3

Områdena är nya områden som inte är riksintresseområden och som tagits fram i samrådsprocessen, vilket *Energimyndigheten* anser vara positivt. Enligt preliminära bedömningar från projektörer och kostnadsanalyser har områdena goda förutsättningar.

Trelleborgs kommun är positiv till utbyggnad av havsbaserad vindkraft enligt förslaget. Kommunen ställer sig positiv till anslutningar på land utmed kommunens kustområde, under förutsättning att känsliga och skyddade naturområden i hav och på land inte påverkas negativt. Kommunen föreslår att lämpliga områden för anslutning pekas ut i den nationella planen i samverkan med Trelleborgs kommun.

Försvarsmakten anser att områden Ö282 och Ö283 behöver utgå som E-områden ur planen för att säkerställa skyddet för riksintressen för totalförsvarets militära del, vilka omfattas av försvarssekretess.

Länsstyrelsen i Skåne menar att det saknas underlag för att bedöma vilka värden som finns inom områdena och det är därför inte rimligt att planen i princip lägger en död hand för annan användning än energi i dessa områden. Länsstyrelsen anser inte att det är motiverat att ta så stora områden för energiutvinning i anspråk med beaktande av energibehoven fram till år 2030, med hänvisning till Energimyndighetens samhällsekonomiska analys (Energimyndigheten ER 2017:03). Länsstyrelsen avstyrker beteckning E och föreslår att områdena får planbeteckningen G.

Naturvårdsverket anser att lämpligheten för energiutvinning bör utredas vidare eftersom områdena berörs av sjöfåglar som rör sig mellan häckningsområden längre norrut och övervintringsområden i södra Östersjön. Myndigheten anser också att etableringen av vindkraftsverk inom de västra delarna av området Ö283 kan påverka Natura 2000-området Sydvästskånes utsjövatten (SE0430187) negativt.

Skurups kommun anser att område Skåne 3 (Ö283) inte är lämpligt för vindkraft eftersom det ligger intill ett viktigt område för torskreproduktion samt Arkonabassängen, en viktig inflödesväg för salt, syrerikt vatten till norra Östersjön.

Tysklands Myndighet för maritima frågor och hydrologi konstaterar att området Ö283 ligger i mitten av ett fågelflyttstråk från södra Skåne till norra Tyskland. Påverkan på flyttstråk diskuteras bara kortfattat i miljöbedömningen. Framtida vindkraftverk förväntas vara högre och kan påverka fågelmigrationsmönster. Man föreslår att frågan uppmärksammas i havsplanerna och att skyddsåtgärder utreds. Vidare anser man att hänsyn måste tas till trafik i anslutning till driften av parken och risker för kollision, och till att kabeln Hansa Power Bridge kan komma att passera på utsidan av området.

Tysklands Försvarsmakt (Bundeswehr) påtalar att Nato har övningsområden i svensk ekonomisk zon för u-båtar (NATO-submarine diving areas), Bravo 2, -3, -4, -5, -11, -12, -13 och -20. Man vill att vindkraftsetablering undviks. I så kallade "Safe Botttoming Areas" bör även kablar och pipelines undvikas. Man önskar också att områden markeras F, FG eller FN.

Danmarks Energistyrelse påpekar att det ser ut som vindkraftsområdet hindrar dragning av ledning såsom Baltic Pipe, vilket man menar i så fall går emot den internationella havsrätten.

HaV:s kommentar:

Område Ö282 (E) och Ö283 (E) har utgått i granskningsförslaget till havsplan på grund av riksintresseanspråk för totalförsvaret.

Havs- och vattenmyndigheten noterar övriga synpunkter.

Ö285 Kriegers flak

Försvarsmakten stödjer Ef som beteckning för området.

Sveriges lantbruksuniversitet anser att området bör betecknas med n - särskild hänsyn till höga naturvärden eftersom området gränsar till Natura 2000-områden. Vidare menar man att befintligt tillstånd för vindkraft inte bör utvidgas i form av större areal för att inte ytterligare påverka angränsande Natura 2000-området Sydvästskånes utsjövatten. *Naturvårdsverket* anser att energiutvinning inom område Ö285 (Kriegers Flak) bör ske med särskild

hänsyn till de höga naturvärden som finns i och i intilliggande område, och att bör området betecknas med Efn. Dess lämplighet för vindkraft får slutligen avgöras i en juridiskprövningsprocess. Myndigheten påpekar att området kring Kriegers Flak ingick i hemställan till Regeringen för Natura 2000-området Sydvästskånes utsjövatten (SEO430187).

Tysklands Myndighet för maritima frågor och hydrologi anser att hänsyn bör tas till att vindkraftsparkerna på den svenska, danska och tyska sidan kommer att se olika ut beroende på att de byggs vid olika tillfällen och att det bör analyseras i den samlade, kumulativa bedömningen.

HaV:s kommentar

Havs- och vattenmyndigheten delar bedömningen att Kriegers flak har höga naturvärden i egenskap av utsjöbank. Utifrån kunskapen om hur vindkraft påverkar marint liv anses de försiktighetsmått som normalt följer av tillståndsprövning enligt miljöbalken vara tillräckliga för samexistens mellan energiutvinning och naturvård.

Öresund

Lomma kommun anser att det bör finnas ett ställningstagande mot vindkraft i Öresund.

Ö287 Lillgrund

Försvarsmakten anser att föreslagen beteckning EN fortsatt är mest lämplig för område Ö287. *Malmö stad* ser det som positivt att området Ö287, pekas ut som ett område där energiutvinning och naturvärden kan samexistera, vilket är fallet redan idag då det finns mycket fisk och blåmusslor i området.

Danmarks Sjöfartsstyrelse påpekar att finns en konflikt då anläggningen av svenska vindkraftverk i område Ö287 sammanfaller med respektavståndet till luftfart vid Köpenhamns flygplats.

Energimyndigheten anser att det behövs en förklaring till beteckningen EN. Med tanke på den genomförda miljöprövningen skulle kraven på naturhänsyn behöva en närmare förklaring, då utredningarna om vilken hänsyn som måste tas borde vara avklarad i miljöprövningen.

HaV:s kommentar:

Ö287 avser ett område med en befintlig vindkraftspark. Området redovisas med användning natur eftersom det omfattas av ett riksintresseanspråk för naturvården. Eventuella förändringar av den befintliga anläggningen, såsom vindkraftverkens höjd och eventuell framtida teknik, behöver beakta totalförsvarets intressen och inflygningszonen till Köpenhamns flygplats.

Ej tillgodosedda riksintresseanspråk för vindbruk

Energimyndigheten anser att havsplanerna vid nästa uppdatering bör ha ett särskilt fokus på att tillgodose energiintressena i större utsträckning. Några områden som bör vara intressanta att överväga är exempelvis de bortvägda

riksintresseområden för vindbruk som ligger utanför Stockholm, Östergötlands samt i Skånes kust, (Svenska Björn Ö203, Fällbådan/Gustav Dahlén, Långgrund, Ö209-212, Kårehamn Ö241 och Sydkustens vind Ö267). Samtliga dessa områden ligger nära områden med stor elanvändning

HaV:s kommentar:

HaV noterar förslaget.

Planering i Västerhavet

Kattegatt

E.ON. Sverige AB föreslår tre nya områden för vindkraft i Kattegatts utsjövattnen. Områdena har identifierats som lämpliga. Företaget föreslår beteckning E istället för havsplaneförslagets beteckning G.

HaV:s kommentar:

Förslag har kommit in sent i havsplaneringsprocessen och har inte avvägts i planeringen av området. Planen hindrar inte att ansökan om vindkraftsetablering görs i områdena.

Falkenbergs kommun anser att delar av Försvarmaktens övningsområde är lämpligt för havsbaserad vindkraft.

V302 Stora Middelgrund

Energimyndigheten är positiv till förslaget. *Försvarmakten* anser att beteckning Enf även fortsatt är mest lämplig.

Länsstyrelsen i Halland anser att användningen energi för Stora Middelgrund, bör följas upp och att den preliminära bedömningen att samexistens är möjlig mellan energiutvinning och värdena i Natura 2000-området bör bli föremål för omprövning om inte en förnyad ansökan i aktuellt prövningsärendet resulterar i godkännande i tid för att påbörja projektet innan regeringens tillstånd enligt lagen om Sveriges ekonomiska zon löper ut (2020-09-01). Man påpekar också de olika skydd som är inrättade och vilka naturvärdena är. Områdets betydelse för framtidens fossilfria energiförsörjning måste vägas mot dess höga naturvärden.

Naturvårdsverket ser svårigheter att kombinera energiutvinning med bevarande av höga naturvärden och störningskänsliga arter i det aktuella området. Man anser att det är inte självklart att Natura 2000-tillstånd till vindkraft kommer att lämnas, eftersom området är viktigt för fågel på en internationell nivå och att höga tätheter av tumlare har observerats, samt att det finns hästmusselbankar, ett hotat habitat enligt OSPAR.

SLU och Miljöpartiet i Halland anser att en vindkraftspark på Stora Middelgrund inte är förenlig med dess höga naturvärden.

Danmarks Miljö- och livsmedelsministerie och Sjöfartsstyrelse påpekar att det ligger danska områden för naturskydd (till exempel Natura 2000-område och

havsstrategiområde) nära Stora Middelgrund. Myndigheterna anser att en närmare dialog om dessa områden bör inledas för att klargöra om det finns motstridiga intressen som bör klargöras innan nya installationer etableras. Ministeriet förutsätter att en framtida miljöbedömning hanterar frågan.

HaV:s kommentar:

På Stora Middelgrund (V302) finns både riksintresseanspråk för vindbruk och ett pågående projekt för energiutvinning. Området utgör även Natura 2000 vilket ställer särskilda krav på energiutvinningen om samexistens ska vara möjlig.

Havs- och vattenmyndigheten kan konstatera att regeringen meddelat beslut om tillstånd för en vindkraftpark, men att det ännu saknas så kallat Natura 2000-tillstånd för etablering i området. Natura 2000-prövningen får visa om vindkraftsetablering är möjlig i området.

V305 Falkenberg V307 Kattegatt Offshore

Energimyndigheten är positiv till förslagen. *Försvarsmakten* anser att beteckning Enf även fortsatt är mest lämplig.

Länsstyrelsen i Hallands län anser att en frizon från vindkraft 15 km från kusten bör bevaras och föreslår att V305 justeras därefter.

Falkenbergs kommun bedömer att en eventuell utökning av Kattegatt Offshore (V307) bör ske västerut snarare än söderut (V305) som nu är föreslaget, eftersom det skulle innebära mindre visuell påverkan på land. Kommunen vill därför se en förändrad planering där föreslaget utökat vindkraftområde flyttas in i V306.

Enligt *Miljöpartiet i Halland* bör hänsyn tas till torsklekområdet utanför Falkenberg där tillstånd till verksamheter bör ges endast om de kan visa att de inte kommer påverka torsken negativt. *Naturskyddsföreningen* är kritisk till att vindbruk föreslås i områden utanför Falkenberg (V305, V307) som är kärnområden för tumlare.

Ideella föreningen Rädda Hallandskusten anser att förslaget för Västerhavets havsplan bryter mot habitatdirektivet 92/43/EEC, speciellt artiklarna 6 och 12. Föreningen anser att den marina miljön är i fara då industriella etableringar kan anläggas i ett skyddsvärt område. Man påpekar särskilt att område V305 och V307 utgör Kattegatts viktigaste område för torsklek, men är även viktigt för andra arter. Man redovisar även andra arter som existerar i tilltänkt exploateringsområde eller dess omedelbara närhet som är upptagna i Artdatabankens register.

HaV:s kommentar:

Det finns redan tillstånd för den planerade vindkraftsetableringen Kattegatt Offshore i V307. Den etableringen kan innebära visuell påverkan.

En etablering söderut innebär att den visuella påverkan berör ett större område än om etableringen enbart sker i V307. Ett alternativ är att användning energiutvinning anges västerut istället, in i samrådsförslagets V306. Mot bakgrund av riksintresseanspråken för yrkesfiske, både fångstområde och lekområde för torsk i V306, bedömer HaV att en utökning av användning energi i första hand bör ske söderut. I granskningsförslaget har samrådsförslagets V305 införlivats i V307.

Norra Bohuslän

Tillväxt Norra Bohuslän menar att så som användning F tolkas (område Skagen) innebär det inga fasta anläggningar vilket lägger hinder för utvecklingen av marin energi och vattenbruk i området. Man anser att sjöövningsområdet borde kunna anpassas för att tillgodogöra den utveckling man ser komma.

Länsstyrelsen i Västra Götaland föreslår att området Sotenäs 1 (V340/N+V341/G) pekas ut som ett EN-område då det är en utvecklingszon i Blå ÖP och eftersom Försvarmakten enligt länsstyrelsen inte har redovisat att aktiviteter i utvecklingszonen behöver medföra påtaglig skada. Länsstyrelsen bedömer att denna förutsättning är tillräcklig för att peka ut området som EN och lämna till ett senare skede att undersöka om en anpassad utformning av anläggningen kan leda till att den accepteras. *Energimyndigheten* anser att de kommunala områdena ska tas med i havsplanen.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten noterar synpunkterna. Sotenäs 1 är ett förhållandevis litet geografiskt område. Av denna anledning tar havsplanen ingen ställning till de ställningstaganden som finns i kommunens översiktsplan. I havsplanen redovisas området med generell användning. I havsplanen omnämns det kommunala området.

4.3 Försvar

Totalförsvarets militära del

Länsstyrelsen i Södermanlands län ställer sig frågande till huruvida det är lämpligt att peka ut ett område för försvar i plankartan i de fall det inte rör sig om fasta anläggningar eller mer permanent försvarsverksamhet, med hänsyn till kravet, enligt 4 § c havsplaneringsförordningen, att havsplanen ska främja samexistens mellan olika verksamheter och användningsområden.

Söderköpings kommun saknar en sammanvägning där försvarets verksamheter kan behöva prioriteras lägre.

Tillväxt Norra Bohuslän anser att områden för försvar i plankartan bör ses som mjuka i kanterna och flexibla inför mindre justeringar. Detta för att möjliggöra viss anpassning för andra användningar, som inte i större utsträckning stör försvarets syften med användningen.

Naturskyddsföreningen noterar att försvarets intressen går före alla andra intressen i havsplanerna. Naturskyddsföreningen vill framhålla att det är viktigt att även Försvarmakten tar sitt miljöansvar och skulle gärna se en fördjupad dialog med försvaret.

WWF konstaterar att det bör tydliggöras hur ett marint skydd kan samexistera med en ökad militär övningsverksamhet. Detta inkluderar även rörliga tekniska anläggningar i havsområdena.

Skärgårdssuppropet anmärker på att försvaret har fått en framskjuten roll med mycket tyngd, och många rättigheter. Däremot nämns till synes inga skyldigheter mot exempelvis natur och tätort.

Örnsköldsviks kommun anser att det saknas diskussion om den eventuella konflikten som finns mellan användning försvar och attraktiva livsmiljöer. Tillgänglighet lyfts som ett av de viktiga värdena för attraktiva livsmiljöer, men denna hämmas under temporära avlysningar i samband med sjöövningar och andra försvarsverksamheter.

Länsstyrelsen i Blekinge län efterfrågar att det noteras i texten att Försvarmaktens övningar riskerar att skada kulturlämningar vid t.ex. sprängningar.

Länsstyrelsen i Östergötlands län anser att planen måste ge en fördjupad bild av hur kustnära sjöövningsområden påverkar, och kan behöva samordnas med, riksintressebestämmelserna för kustzonen i 4 kapitlet 2-3 §§ miljöbalken. Länsstyrelsen anser att dessa bestämmelser motiverar att kustzonsbestämmelserna prioriteras före sjöövningsområdet, vilket bör tydliggöras i planen.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län menar på att kunskapsunderlag behöver tas fram för försvarets påverkan på det marina livet. Exempelvis är undervattensbuller- och vibrationer samt metaller från ammunition outredda frågor.

Försvarmakten ser gärna att den positiva påverkan som försvarsområden i planen kan ha på bland annat ekosystemtjänster nämns tydligare. Bland annat förblir dessa områden ofta oexploaterade av annan verksamhet, vilket skapar unika förutsättningar. Det finns även studier som visar att försvarsverksamheter kan ge positiv påverkan på den biologiska mångfalden.

Länsstyrelsen i Stockholms län bedömer att samexistens mellan försvar och naturvärden kan nås även om försvarmakten ges företräde men hänsyn till natur bör ges i områden där försvarsverksamhet innebär särskilt stor påverkan på naturmiljön. Länsstyrelsen anser att detta även passar med rådande verksamhet, eftersom mycket görs för att förbättra verksamheten genom miljöanpassning och naturhänsyn.

HaV:s kommentar:

Totalförsvaret är ett viktigt intresse som ger förutsättningar för grundläggande samhällsfunktioner och enligt miljöbalken ska det prioriteras.

Influensområden till landbaserade anläggningar som är utpekade som riksintresse för totalförsvaret ingår i havsplanen som allmänna intressen av väsentlig betydelse på grund av deras betydelse för anläggningarnas funktion.

Havsplanen vägleder på övergripande nivå och utifrån detaljeringsgrad är det lämpligt att befintliga sjöövningsområden anges med användningen försvar i de nationella havsplanerna. Särskilda lösningar mellan försvar och annan användning kan eventuellt uppnås i den kommunala planeringen.

Havsplanen vägleder om särskild hänsyn till höga naturvärden, vilket bland annat relaterar till Försvarmaktens planering av sin verksamhet. Det finns behov av mer kunskap och ett utvecklat planeringsunderlag angående försvarsaktiviteters påverkan på höga naturvärden, vilket är ett av förslagen för fortsatt arbete.

Även för rekreation behövs ett utvecklat planeringsunderlag. HaV föreslår i avsnittet om förslag till fortsatt arbete att det kan genomföras som ett uppdrag till berörda länsstyrelser. Enligt 4 kapitlet miljöbalken ska turismens och friluftslivets intressen, främst det rörliga friluftslivets, särskilt beaktas vid bedömningen av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön, i de områden som är angivna. Försvarsaktiviteters påverkan på de rekreationsvärden som ska skyddas enligt 4 kapitlet miljöbalken kan med fördel analyseras inom ett sådant uppdrag.

Text om samexistens och risk för påverkan på befintliga värden har utvecklats i planhandlingen.

Försvarsmaktens synpunkter på havsplanerna gäller under rådande förutsättningar. Skulle det säkerhetspolitiska läget försämrats och riksdag och regering väsentligt ökar ambitionerna för det militära försvaret, alternativt fattar beslut om höjd beredskap, tillgodoser inte havsplanerna totalförsvarets behov.

Försvarsmakten anser att det bör inarbetas ett generellt förbehåll i planerna, där det tydligt framgår att oaktat havsplanernas bestämmelser behöver de militära myndigheterna bedriva militära operationer. Vid sådana tillfällen bör företräden för annan verksamhet inte gälla.

Försvarsmakten poängterar att för skarpa insatser och operationer går det inte alltid att på förhand bedöma vilken påverkan som verksamheten medför på omgivningen.

HaV:s kommentar

Havsplanen är vägledande och kan inte innehålla reglerande bestämmelser om olika verksamheters bedrivande. Verksamheters bedrivande regleras på annat sätt.

Totalförsvarets civila del

Svenska kraftnät efterfrågar en tydligare problematisering kring vad avsaknaden av de civila delarna av totalförsvarets intressen i planeringen kan leda till. Man anser att havskablarnas vikt för elförsörjningen nationellt och internationellt måste förtydligas i havsplaneringen ur ett beredskapsperspektiv. Stamnätet, inklusive havskablarna, kan även komma att pekas ut som riksintressen.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser att även om den inledande texten om totalförsvaret är korrekt i att beskriva området som civilt respektive militärt försvar så förenklas relationen mellan dessa delar av totalförsvaret. Man anser att det inte framkommer att det militära försvaret har ett starkt beroende till det civila försvaret. Länsstyrelsen anser därför att planen i högre grad skall kopplas till riksintresse för civilt försvar som i många delar utgör en förutsättning för det militära försvaret.

HaV:s kommentar:

I granskningsförslagets *del 7 Planeringsförutsättningar* har beskrivningen kring de militära respektive civila delarna av totalförsvaret utvecklats. I förslaget redovisas även stam- och regionnät som allmänt intresse av väsentlig betydelse i havsplanen. Näten/ledningarna är inte utpekade av berörda myndigheter som riksintressen för energidistribution eller totalförsvaret.

Planering i Västerhavet**V330**

Skärgårdsuppropet tar upp Försvarsmaktens övningsverksamhet i Göteborgs södra skärgård, som man är starkt kritisk till. Man hänvisar även till yttranden i ärende om tillstånd för Försvarsmaktens övningsverksamhet.

Skärgårdsuppropet noterar att område V330 inte är listat som ett område med höga naturvärden. Man undrar hur havsplanens intentioner och vägledning säkerställs.

HaV:s kommentar:

Havsplanen vägleder om samexistens mellan Försvarsmaktens övningsverksamhet och de naturvärden som finns i område V330. Havsplanen anger försvar som mest lämplig användning eftersom det är ett riksintresseanspråk för totalförsvaret. Området redovisas även med användning natur. Användning natur baseras på att Länsstyrelsen i Västra Götalands län ska påbörja en formell process för reservatsbildning vid Vanguards grund och vid Vinga.

De naturvärden som ligger till grund för reservatsbildningen redovisas i underlagsrapporten för natur i havsplaneringen.

Det är vid tillståndsprövning som frågan om på vilket sätt Försvarsmaktens övningsverksamhet ska anpassas till naturvärdena hanteras.

4.4 Lagring och utvinning av material

Sandutvinning

Naturvårdsverket anser att sandutvinning till havs bör ske återhållsamt. Naturvårdsverket ifrågasätter om det kan betraktas som långsiktigt hållbart att områden för sandutvinning pekas ut i den omfattning som görs i planen. Ett visst uttag av konstruktionssand om och när annat ersättningsmaterial inte finns, bör dock rimligen kunna ske. Man anser däremot att det är det olämpligt att använda havssand för sandfodring då detta enbart är en tillfällig lösning på problemet med stranderosion och stigande havsnivåer. Det är dock bra att det av planen framgår att det måste utredas vidare vilka delar av de utpekade områdena som kan möjliggöra hållbar utvinning.

Sydkustens vattenvårdsområde tycker det är glädjande att frågan om erosion tas upp i havsplanen och att man ställer sig positivt till strandfodring

Ängelholms kommun anser att det är positivt att havsplaner tas fram och att marina sandförekomster redovisas i havsplanen.

Region Skåne anser att det behövs mer kunskap om sandutvinning och strandfodring för att kunna bedöma vilken påverkan sandutvinning har för den biologiska och marina mångfalden. Man anser att det behövs utredning om miljöpåverkan och om vilka volymer sand som behövs i framtiden för olika ändamål. Region Skåne efterfrågar även tydligare samverkansområden och ansvarsfördelning mellan myndigheter i dessa frågor.

Länsstyrelsen i Skåne län tolkar att föreslagna utpekade områden för sandutvinning är ett allmänt intresse av väsentlig betydelse, men menar att motivet till att anspråket väger tungt är otydligt i handlingarna. Länsstyrelsen efterlyser därför en redovisning av om det exempelvis finns politiska ställningstaganden om sandutvinning som inte redovisas i planförslaget.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att utvinning av marin sand är kontraproduktivt mot bakgrund av den nationella strategin där bergkrossprodukter ska användas som ersättningsprodukt för naturgrus i de fall där det är möjligt i dagsläget. I ett läge där marknaden fylls på av sand och grus från havet, kommer utvecklingen av bergkrossprodukter som ska ersätta sand och naturgrus påverkas negativt.

Naturskyddsföreningen i Halmstad ifrågasätter starkt möjligheten att utvinna sand från havsbotten på ett hållbart sätt och anser att planen inte ska öppna för skadlig sandutvinning i svenska vatten.

Sveriges Lantbruksuniversitet anser generellt att sandutvinning bör undvikas eller endast tillåtas i mycket begränsad omfattning, eftersom naturtypen sandbankar inte uppnår gynnsam bevarandestatus i Sverige och det därför inte är förenligt med art- och habitatdirektivet att minska dess kvalitet och/eller areal. SLU anser att sandsugning inte ska tillåtas i eller nära redan utpekade Natura 2000-områden.

Sveriges Lantbruksuniversitet håller med förslaget i havsplanerna att inte ange sandutvinning som användning i följande områden som har angetts som lämpliga SGU:s rapport om förutsättningar för marin sand- och grusutvinning²: Stora Middelgrund (V302), Kriegers flak (Ö284), Södra Midsjöbanken (Ö248), Salvo rev (Ö231) samt Finngrund, Östra banken (B148). SLU påpekar att förutom Ö248 som ligger intill Natura 2000-området Ö245, ligger alla dessa områden inom Natura 2000-områden där sandutvinning kan påverka bevarandestatusen för utpekade naturtyper och arter.

Länsstyrelsen i Skåne län anser att med hänsyn till att stora områden har pekats ut för energiutvinning så bör det vara möjligt med sandutvinning inom dessa stora områden så länge t.ex. inte anläggningarna för energi påverkas negativt. Det kan t.ex. vara en fördel ur naturvårdssynpunkt om områden som exploateras för vindkraft också används för sandutvinning för att begränsa den samlade arealen exploaterad havsbotten.

HaV:s kommentar:

Havsplanerna ska bidra till hållbar utveckling, vilket omfattar miljömässiga, sociala och näringspolitiska mål. Det svenska samhällsbygget kräver en hållbar försörjning av material, inklusive sand och grus för olika ändamål. Här ingår behov av sand för sand/strandfodring för att motverka effekter av kusterosion

Naturgrus kan ersättas med krossat berg, vilket bör ses som det första alternativet till ersättningsmaterial för naturgrus i många av de användningsområden där naturgrus används. Det finns dock en del användningsområden, såsom till den fina fraktionen i betong, där det i dagens läge är kostsamt eller kräver mycket energi att producera ersättningsmaterial från krossat berg samt genererar restprodukter.

Inom ramen för genomförande av Sveriges maritima strategi gav regeringen 2016 i uppdrag till Sveriges geologiska undersökning och Havs- och vattenmyndigheten att se över om och i så fall under vilka förutsättningar och till vilka kostnader utvinning av grus och sand till havs som ersättningsmaterial till naturgrus och natursand från land skulle kunna genomföras.

² Sveriges geologiska undersökning (2017). *Förutsättningar för utvinning av marin sand och grus i Sverige*. Dnr 21-2973/2015. Rapport 2017:05. Sveriges geologiska undersökning, Uppsala

Syftet är att säkerställa att ett eventuellt uttag sker på ett långsiktigt hållbart sätt och ska kunna utgöra en del i den lokala och regionala materialförsörjningsplaneringen.

Underlaget som togs fram i uppdraget ligger till grund för planeringen av sandutvinning i förslagen till havsplanering.

Länsstyrelsens i Gävleborgs län, Norrbottens län och Vellinge, Trelleborg, Skurup och Ystad kommuner ifrågasätter att användning sandutvinning redovisas med en punkt i plankartan.

Simrishamns kommun anser att nödvändiga sandtäkter med områdesutbredning samt förslag på användning av sanden bör preciseras i havsplanen, eftersom sanden är nödvändig för att säkra tillgången av material för sandfodring i arbetet för att motverka erosion.

Sveriges geotekniska institut anser att de sandtäkter som identifierats i havsplanen bör kvantifieras för att kunna bedöma volymen av sand och områdena bör tydligt markeras på kartan, på samma sätt som områden för vindkraft, försvar och naturskyddsområde.

Boverket föreslår att områdena med användning sandutvinning markeras som utredningsområde.

HaV:s kommentar:

Olika sätt att redovisa sandutvinning i plankartan har övervägts under planeringsprocessen. Planeringsunderlaget som ligger till grund för planeringen är tillräckligt gott för planering på havsplanens strategiska och övergripande nivå. Därför redovisas sandutvinning som användning, och inte som utredningsområde. Underlagen som ligger till grund för användningen visar på relativt små geografiska områden inom vilka det i någon del kan vara lämpligt med sandutvinning. Plantekniskt finns det fördelar att redovisa dem som punkter. Underlagen visas på karta i granskningsförslagets *del 7 Planeringsförutsättningar*.

Utvinning av material (annat än sand)

Sveriges geologiska undersökning informerar om att det internationellt pågår diskussionen om utvinning av järn-mangannoduler i Östersjöområdet. och att det inom ett europeiskt projekt kommer tas fram kartunderlag över förekomsten av mineraler i Europas hav inklusive Östersjön och Västerhavet. SGU vill se att sådant underlag finns med framtida havsplaner.

HaV:s kommentar:

I granskningsförslaget föreslår Havs- och vattenmyndigheten ett fortsatt arbete med undersökning och kartläggning för att beredskap ska finnas för eventuella framtida uttag av mineraler i havsområden.

Dumpning av muddermassor

Länsstyrelsen i Hallands län, Göteborgs stad, Karlskrona, Karlshamns, Ronneby, Sölvesborgs och Sundsvalls kommuner anser att havsplaneringen bör behandla platser för dumpning av muddermassor. Behovet av sådana platser lyfts mot bakgrund av bland annat framtida fördjupning och breddning av farleder. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* menar att behovet av muddring är en riskfaktor som man anser ej vara tillräckligt belyst.

Umeå universitet anser att intresset att använda havet som recipient för avloppsvatten, överskottsmassor och annat avfall saknas. De tycker att detta bör inkluderas eftersom det är ett av de mänskliga intressen som har haft en stor påverkan på havsmiljön.

HaV:s kommentar:

Enligt dagens regelverk är det förbjudet att dumpa avfall, såsom exempelvis muddermassor, i Sveriges sjöterritorium och ekonomiska zon. Dispens från detta förbud kan endast medges om avfallet kan dumpas utan olägenhet för människors hälsa eller miljön. Detta framgår av 15 kapitlet 27 och 29 §§ miljöbalken. Dispensprövningen ska vara restriktiv och enligt 63 § avfallsförordningen måste dispensen avse ett visst slag och en viss mängd avfall samt tiden, platsen och sättet för dumpningen. Eftersom det handlar om prövning av dispens från ett förbud sker inte heller någon avvägning mot de allmänna hänsynsreglerna i 2 kapitlet miljöbalken på det sätt som görs vid tillåtlighetsprövning av projekt i övrigt (se MÖD M 1260-14, Nya Vinga).

Mot bakgrund av att det som huvudregel är förbjudet att dumpa avfall i havet har Havs- och vattenmyndigheten gjort bedömningen att det inte är ändamålsenligt att i havsplanerna peka ut platser där dumpning anges vara mest lämplig användning av havsområdet. Havsplaneringen bidrar dock till ett utökat kunskapsunderlag om Sveriges havsområden. Detta kan i sig utgöra en bättre grund vid framtida dispensprövningar och bedömningar av om avfall kan dumpas utan olägenhet för människors hälsa eller miljön

Dumpning av stridsmedel

Region Blekinge anser att ammunitionsdumpningsplatser bör pekas ut på plankartorna i planförslaget.

Falkenbergs kommun påpekar att läckande vrak utgör riskområden. Dessa och andra farliga objekt, som kan klassas som riskområden, bör uppmärksammas åtminstone i textdelen och där bör det också klargöras hur dessa problem ska hanteras och hur de kan påverka andra intressen.

Länsstyrelsen i Blekinge län saknar en konsekvensbeskrivning och utmärkning av ammunitionsdumpningsområden. Ammunitionsdumpningsplatser nämns inte i miljökonsekvensbeskrivningen, trots kända förekomster inom planområdet. I Hanöbukten finns det även kvarlämnade stridsmedel, exempelvis senapsgas som dumpades efter andra världskriget. Dessa platser är

till största delen okända, men kan ha en lokal påverkan på både yrkesfisket, fritidsfisket och det rörliga friluftslivet.

Ronneby kommun poängterar att det i planeringssammanhang är viktigt att känna till dumpningsplatser för ammunition.

Länsstyrelsen i Västerbottens län belyser ett behov av uppföljning av effekter av ammunitionsrester i havet i havsplanerna.

HaV:s kommentar:

Underlag om riskområden med dumpade stridsmedel och minriskområden ingår i de belastningar som ingår i bedömning av kumulativ miljöpåverkan i planeringsverktyget Symphony. I granskningsförslaget *del 7 Planeringsförutsättningar* redovisas områden med dumpade stridsmedel på en karta.

I granskningsförslaget uppmärksammas problematiken kring läckande vrak. Som fortsatt arbete föreslår Havs- och vattenmyndigheten en analys av juridiska förutsättningar för att använda särskilda föreskrifter enligt havsplaneringsförordningen som verktyg för att undvika risker med miljöfarliga vrak.

Avsaltningsanläggning

WWF menar att avsaltningsanläggningar är en intressant lösning, men man måste kolla upp hur man löser avsaltningsanläggningars energiförbrukning och hur man hanterar eventuell miljöskada från saltet.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten noterar synpunkten.

Koldioxidlagring

Boverket föreslår att utredningsområde för koldioxidlagring pekas ut i havsplanen för att skapa beredskap för framtida koldioxidlagring.

Regionförbundet Kalmar och *Region Gotland* efterfrågar skälen till att intresseområde för koldioxidlagring går in över land: Regionförbundet ser behov av mer kunskap och underlag om koldioxidlagring som forskning och pågående utredning kan ge. *Mörbylånga kommun* motsätter sig bestämt att områden inom kommunens gränser ingår i område för koldioxidlagring.

Länsstyrelsen i Gotlands län saknar ett resonemang och en tydligt motiverad avvägning i fråga om koldioxidlagring. Intresset pekas inte ut i plankartan och utvecklingen är oklar.

Mönsterås kommun vill att havsplanen redovisar konsekvenser för de kommuner som kan beröras av koldioxidlagring.

HaV:s kommentar:

Sveriges geologiska undersökning har identifierat sammanhängande större områden som geologiskt kan vara lämpliga för koldioxidlagring. De redovisas i text och karta i granskningsförslagets *del 7 Planeringsförutsättningar*. Det finns behov av att identifiera de mest lämpliga lagringsenheterna innan en närmare planering kan göras. Havs- och vattenmyndigheten föreslår därför ett fortsatt arbete för att ta fram mer detaljerade planeringsunderlag

Mer detaljerade underlag från undersökning och kartläggning behöver bland annat inkludera miljöförhållanden och havsbottens berggrund och geotekniska egenskaper.

Havsmiljöinstitutet menar att injicering av koldioxid i havsbotten betraktas som otillåten dumpning enligt 1992 års konvention om skydd av Östersjöområdets marina miljö (Helsingforskonventionen) till vilken Sverige är part. Eftersom även EU är part till konventionen är det, med tanke på internationella konventioners ställning i EU-rätten, tveksamt om det är EU-rättsligt möjligt att utan en föregående ändring av konventionen tillåta injicering av koldioxid i havsbotten inom området som omfattas av Helsingforskonventionen. Institutet anser att det vore oförenligt med Sveriges mellanstatliga åtaganden.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten noterar synpunkten. Regeringskansliet har informerats i frågan.

I granskningsförslagets *del 7 Planeringsförutsättningar* nämns att det finns vissa osäkerheter med den svenska lagstiftningen i relation till Sveriges åtaganden enligt Helsingforskonventionen, vilka kan inverka på genomförbarheten av koldioxidlagring.

Planering i Bottniska viken

Länsstyrelsen i Gävleborgs län: Det är positivt att ingen sandutvinning föreslås som användning vid Finngrundets Östra bank, trots möjligt område för sådan utvinning enligt SGU:s utredning.

B104 Norströmsgrund

Luleå kommun anser att det föreslagna området för sandutvinning tas med i arbetet med revidering av översiktsplanen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser sig inte kunna tillstyrka sandutvinning i området mot bakgrund av det kunskapsunderlag som redovisas. Länsstyrelsen ifrågasätter kunskapsunderlaget och anser att försiktighetsprincipen bör tillämpas för detta område och vill understryka behovet av kompletterande utredningar för att bedöma bankens biologiska, ekologiska och geomorfologiska värden innan det är lämpligt att peka ut området som lämpligt för sandutvinning. Man anser detta område, liksom övriga utsjöbankar betecknas med användning natur.

SFPO anser att det vid en eventuell sandutvinning i område, måste stor hänsyn och försiktighet iakttas så att inte reproduktionen av framförallt sik och siklöja under hösten störs genom att en ökad partikelhalt i vattnet och sedimentation av partiklar som kan kväva romkornen.

HaV:s kommentar:

Vilka delar av områdena som kan möjliggöra hållbar utvinning måste analyseras vidare, med utgångspunkt i det material som tagits fram av Sveriges geologiska undersökning och Havs- och vattenmyndigheten inom ramen för ett regeringsuppdrag och som redovisas i rapporten *Förutsättningar för utvinning av marin sand och grus i Sverige* ³. I redovisningen anges även exempel på förutsättningar som ska vara uppfyllda för att täktverksamhet ska kunna påbörjas. Innan en täktverksamhet kan komma till stånd behöver ett område utvärderas noggrant, bland annat när det gäller fysiska, arkeologiska och biologiska aspekter, därtill krävs miljötillstånd. För att säkerställa att inte negativa effekter uppstår av en eventuell täktverksamhet är det nödvändigt att den kontinuerligt utvärderas med hjälp av lämpliga kontrollprogram. I rapporten finns även förslag till riktlinjer för hur täktverksamhet ska utföras.

Planering i Östersjön

Vellinge, Trelleborg, Skurup och Ystad kommuner påpekar att många av södra Sveriges kustkommuner är drabbade av erosion i olika omfattning och Skånes sydkust i synnerhet är speciellt utsatt. Tillgång till marin sand för strandfodring är därför en absolut förutsättning för dessa kommuners fortsatta utveckling. Strandfodringen är inte bara ett skydd för bebyggelse och infrastruktur vid stigande havsnivåer utan bidrar även till att bevara ekosystemtjänster samt natur- och rekreationsvärden längs kusten. Med hänsyn till södra Sveriges behov av marin sand för strandfodring, så anser Skånes sydkustkommuner att de utpekade områdena för sandutvinning ska anges som riksintressen med hänsyn till det allmänna intresset. Om områdena inte pekas ut som riksintressen finns det en väldigt stor risk att denna värdefulla resurs utvinns industriellt och används som råvara i byggnadsindustrin vilket skulle vara katastrofalt för kommunerna i södra Sverige. Det är också positivt att en utredning har genomförts som har pekat ut områden där en mer omfattande sandutvinning kan ske.

Simrishamns kommun anser att nödvändiga sandtäkter skulle med fördel kunna preciseras med en områdesutbredning och förslag på användning av sanden skulle också kunna preciseras. Sanden är direkt nödvändig för att säkra tillgången av material för strandfodring i arbetet för att motverka erosion.

Sveriges lantbruksuniversitet påpekar att sandutvinningen kan lokalt påverka lekområden för skrubbskädda och sill. De utpekade områdena är dock relativt

³ Sveriges geologiska undersökning (2017). *Förutsättningar för utvinning av marin sand och grus i Sverige*. Dnr 21-2973/2015. Rapport 2017:05. Sveriges geologiska undersökning, Uppsala

små, och därför förväntas negativa effekterna på beståndsnivå bli begränsade. Även om torskens lekområden inte påverkas direkt kommer även torskägg och larver att kunna påverkas genom att de driver till de aktuella områdena med havsströmmar. Därför bör sandsugningen undvikas under den tidpunkten när dessa livsstadier förekommer.

HaV:s och vattenmyndigheten:

Havs- och vattenmyndigheten noterar synpunkterna. Havsplanen redovisar områden för användning sandutvinning. Områdena har identifierats som allmänna intressen av väsentlig betydelse. I granskningsförslagets *del 2 Havsplanernas övergripande vägledning och övervägande* beskrivs de allmänna intressena av väsentlig betydelse. Riskintresseanspråk beslutas av Sveriges geologiska undersökning.

Ö231 Gotska sandön-Salvorev

Region Gotland anser att sandutvinning är olämpligt i mellersta Östersjön och anser att beteckningen för sandutvinning på kartan för mellersta Östersjön samt på kartan för möjligt utvinningsområde bör utgå.

HaV:s kommentar:

Sandutvinning redovisas inte i plankartan som användning i Ö231. Däremot redovisas sandutvinning som en planeringsförutsättning.

Ö262 Norra Hanöbukten

Sveriges lantbruksuniversitet ifrågasätter lämpligheten av sandutvinning i området eftersom verksamheten kan ha både direkt och indirekt negativ effekt på den akut hotade Östersjötumslaren genom buller, annan störning samt minskade födoresurser, då området är högproduktivt för fisk.

Karlskrona kommun konstaterar att området för sandutvinning statliga havsplanen sammanfaller med den kommungemensamma översiktsplanen.

Ronneby kommun menar att sandutvinning i området medför en negativ miljöeffekt med grumling och förlust av habitat och att det är viktigt att en utvinning alltid föregås av en miljötillståndsprocess där den lokala påverkan och effekt analyseras och bedöms i syfte att minimera miljöpåverkan.

Sveriges lantbruksuniversitet påpekar att Norra Hanöbukten där Ö262 ingår är ett viktigt kärnområde för tumlare under hela året. SLU ifrågasätter lämpligheten av sandutvinning i detta område, eftersom den kan ha både direkt och indirekt negativ effekt på tumlare genom buller och minskade födoresurser.

HaV:s kommentar:

Området är lämpligt för sandutvinning, men i området finns också höga naturvärden som särskild hänsyn ska tas till, vilket ställer höga krav på samexistensen. Området utgör ett viktigt fiskhabitat för torsk och framtida utvinning bör stämmas av mot torskens lekperiod för att inte riskera negativ påverkan. Se även kommentar under B104 ovan, om generella förutsättningar för att sandutvinning ska kunna komma till stånd.

Ö284 Sydvästkånes utsjövatten, Ö286 Falsterbohalvön

Sveriges Lantbruksuniversitet ifrågasätter om sandutvinning utanför Falsterbo är förenligt med bevarandemålen inom Natura 2000-området Sydvästkånes utsjövatten, som är värdefullt för gråsäl, knubbsäl och tumlare och som övervintringsplats för olika andfåglar.

Sjöfartsverket är tveksamt till sandutvinning i området mot bakgrund av den intensiva sjöfartstrafiken som är tvingad att följa den trafikseparering som finns där, vilket kan innebära konflikter om sandutvinning sker regelbundet i detta område.

Länsstyrelsen i Skåne län finner det anmärkningsvärt att sandutvinning pekas ut inom befintliga Natura 2000 områden. Man bedömer att sandutvinning inte är förenligt med Natura 2000-området och naturreservat. De stora skyddade områdena runt Falsterbohalvön (naturreservat och Natura 2000) och in i Sydvästkånes utsjövatten är av internationell betydelse som övervintringsområden för flera sjöfågelarter. Tumlare är föreslagna att läggas till som art även för Natura 2000-områdena runt Falsterbohalvön. Länsstyrelsen hänvisar till tidigare ställningstaganden där man anser att all bottenpåverkan är olämplig, och har tagit fram ett fördjupat underlag för statlig planering i Öresund. Länsstyrelsen avstyrker planeringen så som den redovisas för området.

WWF anser att sand- och grusutvinning bör undvikas i Natura 2000 områden.

Länsstyrelsen i Södermanlands län är tveksam kring utpekandet sandutvinning i området eftersom de utgör ett Natura 2000-område och undrar om detta är kompatibelt med försiktighetsprincipen om beslutet baseras på en grundlig utredning.

Lomma kommun anser att utpekande för sandutvinning är olämpligt och menar att hela sandbalansen riskeras vilket kan få konsekvenser i form av ytterligare erosion samt ekosystem.

HaV:s kommentar:

Område Ö284 vid Falsterbo ligger i en region med expansiv bebyggelseutveckling samt kommunala intressen av strandfodring som klimatanpassningsåtgärd. I rapporten *Förutsättningar för utvinning av marin sand och grus i Sverige*⁴ som togs fram 2016 av Sveriges geologiska undersökning i samarbete med Havs- och vattenmyndigheten, redovisas det aktuella området som lämpligt för sandutvinning. I granskningsförslaget har Ö286 införlivats i Ö284.

⁴ Sveriges geologiska undersökning (2017). *Förutsättningar för utvinning av marin sand och grus i Sverige*. Dnr 21-2973/2015. Rapport 2017:05. Sveriges geologiska undersökning, Uppsala

Sandutvinningsområdet sammanfaller med västligaste delar av det Natura 2000-område som beslutades av EU-kommissionen år 2017 utifrån behov att stärka skyddet av Östersjö- och bälthavspopulationen av tumlare som är starkt hotad. Tumlarens höga geografiska rörlighet har resulterat i ett förhållandevis stort Natura 2000-område. Helhetsbedömning i havsplanen är att samexistens med sandutvinning är möjlig utifrån att utvinning föreslås i utkanten av Natura 2000-området. Tumlarens säsongsvisa variationer, tillsammans med att miljöeffekten av sandutvinning bedöms ske på en begränsad yta under en begränsad tid, stärker möjligheten till samexistens mellan användningarna natur och sandutvinning som behöver anpassas efter Natura 2000-skyddet. En verksamhet eller åtgärd som på ett betydande sätt kan påverka ett område som är skyddat enligt 4 kapitlet 8 § miljöbalken, det vill säga Natura 2000, kräver alltid särskild tillståndsprövning. Området angränsar också till Natura 2000-området Falsterbohalvön-Foteviken som även är marint naturreservat och del av riksintresseanspråk naturvård. Sandutvinning identifieras som en verksamhet som utgör risk för skada. Avvägningen i havsplanen har gjorts utifrån underlag som förordar utvinning i de östra delarna av det undersökta området, eftersom koncentrationer av musselbankar av vikt för det rika fågellivet identifierats i mer centralt belägna delar av Natura 2000-området. En verksamhet eller åtgärd som på ett betydande sätt kan påverka ett område som är skyddat enligt 7 kapitlet 28 § miljöbalken, det vill säga Natura 2000, kräver alltid särskild tillståndsprövning.

Sandutvinningsområdet ligger inom ett område med utpekad trafikseparering för sjöfart och bedöms kunna samexistera. Den trafikallsträng som sandutvinningen beräknas medföra bedöms som låg. Befintliga sjöfartsvolymer innebär att sandutvinningen står för ett försumbart tillägg av bullerpåverkan på områdets naturvärden.

Planering i Västerhavet

Att Västerhavet saknar en lämplig täkt för sandutvinning för klimatanpassningsändamål (i nuvarande planförslag) bör enligt *Ängelholms kommun* belysas och vägas in i havsplanens miljökonsekvensbeskrivning, eftersom det medför ekonomiska, sociala och ekologiska konsekvenser för Västerhavets kustområden samt begränsar möjligheter för hållbar kustskydd och klimatanpassningsåtgärder. Om dessa aspekter vägs in i bedömningen kan det ju leda till en annan prioritering av sandtäckten Stora Middelgrund.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten noterar synpunkten.

4.5 Natur

Övergripande

WWF och en *privatperson* önskar se en diskussion om vilket Östersjön man strävar mot i framtiden och hur havsplanerna ska bidra till att uppnå målet. WWF refererar till att Östersjön under de senaste drygt 100 åren har genomgått en mycket stor förändring i bland annat hydrografiskt hänseende,

näringsbelastningsdito, fisketryck, jakttryck och mänsklig påverkan i flera olika avseenden.

HaV:s kommentar

Planeringen utgår bland annat från riksdagens generationsmål och miljökvalitetsmål, exempelvis målet om *Hav i balans, och Levande kust och skärgård* där det ingår en precisering om god miljöstatus. Vad som kännetecknar god miljöstatus anges i havsmiljöförordningen (2010:1341) och dess följdreglering.

WWF anser att det är viktigt att se havet som en helhet där svenska hav och internationella havsområden hänger ihop och påverkar varandra, för att mål om ett friskt hav med god ekologisk status ska nås. WWF anser att försiktighetsprincipen bör användas och sträva efter strikt prövning när man bedömer vilken verksamhet som ska ges företräde i ett område

HaV: kommentar:

Försiktighetsprincipen har väglett arbetet med havsplanerna. Bland annat har bedömning av sammanlagd, kumulativ miljöpåverkan inneburit att några vindkraftsanspråk i områden med höga naturvärden inte tillgodoses.

Sveriges lantbruksuniversitet och Naturvårdsverket anser att det bör klargöras att Natura 2000-område enligt miljöbalken har företräde även om andra intressen anges som samexisterande. För samexistens med intressen som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område, som till exempel vindkraft, krävs ett tillstånd enligt 7 kapitlet 28 a § miljöbalken.

HaV:s kommentar:

I granskningsförslaget av havsplaner finns tydligare hänvisningar till lagstiftning om tillstånd enligt miljöbalken för verksamheter som föreslås inom eller i anslutning till Natura 2000-områden.

Länsstyrelsen i Skåne län och Myndigheten för jordbruk och miljö i Vorpommern, Tyskland tycker att hänsyn bör tas till kumulativ påverkan på naturvärden eftersom olika naturvärden kan vara kopplade även över stora avstånd i havet. Vissa av dessa naturvärden såsom marina däggdjur, sjöfågel, fisk och vissa djurs larver kan röra sig mellan svenska och utländska havsplaneområden.

Naturskyddsföreningen tycker att mer hänsyn bör tas till natur- och miljöintressen i sitt resonemang om framtida behov. De påpekar att det aktuella areamålet för skyddade marina områden, 10 procent, redan är uppnått och idag har knappt 14 procent av svenska havsområden någon form av områdesskydd. De påpekar att forskning visar att större skyddade områden kan betyda högre biologisk diversitet i havet samt att fiskbeståndens utveckling gynnas och att större arealer av havets ekosystem behöver skyddas för att säkerställa livskraftiga havsekosystem. Föreningen anser även att skyddet bör

stärkas i befintliga svenska marina skyddade områden och dessa bör bilda sammanhängande, representativa områden.

Enligt *WWF* kommer opåverkade områden att öka i värde i framtiden, både på nationell och internationell nivå. Därför anser *WWF* att frånvaro av ljud- och ljusföroreningar är viktiga aspekter som bör väga in i bedömningar och områden utan sådana störningar bör kunna pekats ut med "N" (område för natur). *WWF* föreslår "bullerfria områden" i havsplanen, särskild i området söder om Gotland. Dessutom anser de att det behövs forskning om undervattensbuller och ljud i havet och påverkan på djurlivet i relation till energianläggningar, sjöfart, försvar och från elektrisk kommunikation vid kablar.

WWF konstaterar att större marina skyddade områden med bättre konnektivitet behövs i havsplanerna för att säkra livskraftiga fiskebestånd. *WWF* föreslår att avståndet mellan skyddade områden bör minska och flera områden kopplas samman. Enligt *WWF* bör det finnas ett mål om att 30 procent av svenska havsområden bör utgöra marina skyddade områden vilket är viktigt för behovet av resiliens och ekosystembalans.

WWF tycker att det behövs en bättre kartläggning av biologiska "hotspots" i Östersjön men även i andra svenska hav vilket kan användas som underlag för etablering av representativt nätverk av marina skyddade områden. I denna kartläggning bör även särskilt viktiga och känsliga tider på året inkluderas. *WWF* anser att alla utsjöbankar bör få effektivt skydd snarast med tydliga bevarandemål och bevarandeplaner.

Naturskyddsföreningen tycker att Havs- och vattenmyndigheten bör ta mer hänsyn till natur- och miljöintressen i sitt resonemang om framtida behov. De påpekar att det aktuella areamålet för skyddade marina områden, 10 procent, redan är uppnått och idag har knappt 14 procent av svenska havsområden någon form av områdesskydd. De påpekar att forskning visar hur större skyddade områden kan betyda högre biologisk diversitet i havet samt att fiskbeståndens utveckling gynnas och att större arealer av havets ekosystem behöver skyddas för att säkerställa livskraftiga havsekosystem. Föreningen anser även att skyddet bör stärkas i befintliga svenska marina skyddade områden och dessa bör bilda sammanhängande, representativa områden.

Kattegatts kustvattenråd tycker att förslaget borde vara mer progressivt för att kunna bidra till att god miljöstatus nås och upprätthålls som det står i havsplaneringsförordningen.

Naturskyddsföreningen anser att naturområden utgör en liten del av havsplaneområdet jämfört med ytor som avsatts för fiske, sjöfart och attraktiva livsmiljöer. De påpekar att samexistens mellan olika intressen är ett mål i havsplaneringen, men i nuläget likställs områden med värdefull natur i havet med mindre, rumsligt begränsade särintressen som vindkraft och försvarets övningsområden.

Naturskyddsföreningen hänvisar till HaV:s redovisning av regeringsuppdrag om marina skyddade områden (M2015/771/Nm om analys av det befintliga nätverket skyddade marina områden) där skapandet av förutsättningar för ”representativa, sammanhängande skyddade områden” beskrivs som nödvändigt för att uppfylla artikel 13.4 i havsmiljödirektivet (Havs- och vattenmyndigheten 2016). Föreningen anser att försök för att skapa dessa förutsättningar inte har gjorts i planförslagen.

HaV:s kommentar:

I havsplaneringsprocessen har det tagits fram, sammanställts och analyserats omfattande kunskaps- och planeringsunderlag om naturvärden i havet. Det rör sig bland annat om nationella underlag som används i planeringsverktyget Symphony, men också regionala underlag, främst från kustlänsstyrelserna. Det sker kontinuerlig samverkan och utbyte mellan havsplaneringsprocessen och havsmiljöförvaltningen när det gäller kunskaps- och planeringsunderlag.

Plansystemet, där områden med användning natur och områden med särskild hänsyn till höga naturvärden ingår, har bland annat utvecklats för att bidra till mål inom havsmiljöförvaltningen. Genom tillämpning av särskild hänsyn för höga naturvärden ger havsplanerna förbättrade förutsättningar för den marina naturvårdsförvaltningen att arbeta vidare med frågor kring representativa, funktionella och sammanhängande aspekter för marina skyddade områden och marin grön infrastruktur. Detta arbete pågår parallellt, men i kontinuerlig dialog med havsplaneringen kring bland annat planeringsunderlag.

Havsplaneringens analys av naturvärden i havet och behov av planeringsmässiga åtgärder har resulterat i att HaV föreslår 8 områden med planerat områdesskydd där användning natur anges och 31 områden med särskild hänsyn höga naturvärden i de tre havsplaneområdena i granskningsförslaget. Befintligt skydd och riksintresseanspråk för naturvård och yrkesfiske (lek- och uppväxtområde för fisk) redovisas som användning natur. Havsplaneringsprocessen är adaptiv och nya kunskapsunderlag kan i kommande planeringsprocesser innebära att fler områden identifieras.

Havsplaneringens initiativ till en nationellt täckande översiktlig naturvärdeskartering synliggör även frågor kring skyddets aktualitet och revideringsbehov för befintliga marina skyddade områden och riksintresseanspråk. Detta är i enlighet med havsplaneringens uppdrag att verka för hållbar utveckling och aktualiseras av att planförslagen tas fram parallellt med framtagande av bevarandeplaner för landets största marina skyddade områden (Ö245 och delar av Ö284)

En central utgångspunkt för den nationella täckande kartläggningen av natur är planeringsverktyget Symphony som vid sidan av naturkarteringar även möjliggör bedömning av dagens sammanlagda, kumulativa miljöpåverkan från mänsklig verksamhet. Denna bedömning utgör ett av flera underlag för identifiering av områden med höga naturvärden.

Havsplaneringens miljöbedömning kompletterar planeringens utgångspunkt i nulägesbilden av mänskliga belastningar genom att lyfta framtidsperspektiv för miljöbelastningar i havet med och utan antagen havsplan.

Miljöpåverkan från land

Naturskyddsföreningen och *WWF* tycker att även om miljöfrågor som övergödning, syrebrist och miljögifter i havet brukar härröra från områden som inte omfattas av havsplanerna bör dessa nämnas på ett tydligare sätt i planerna eftersom de påverkar flera av de användningsområden som adresseras i havsplanerna. Enligt *WWF* bör övergödning och internbelastning inkluderas som kumulativa belastningar under sektorers ”påverkan på havsmiljön”. Dessutom anser de att industriers utsläpp av till exempel farliga ämnen inklusive plast borde tas med och koppling land-kust-hav bör betonas för att bland annat lyfta påverkan av algbloomning från uppströmsaktiviteter (till exempel industri och jordbruk).

Länsstyrelsen Norrbottens län noterar att det i Bottniska vikens planområde främst är bakgrundsbelastningen som ligger till grund för miljöproblem. Enligt länsstyrelsen bör orsaken till miljöproblem tydliggöras och de viktigaste utsläppspunkterna på land bör pekas ut i planen. Eftersom planen kommer att påverka kommande prövningar är det viktigt, anser länsstyrelsen, att det inom den bedöms vad som behöver åtgärdas samt vad som krävs på land för att planområdets förutsättningar kan påverkas.

Sydkustens vattenvårdsförbund anser att övergödningssproblemet bör understrykas tydligare och förslag på åtgärder, till exempel åtgärder på land, bör beskrivas. *Västerviks kommun* vill att övergödningssproblematiken inkluderas i planen.

Sydkustens vattenvårdsförbund föreslår att problemet med läkemedelsrester, som kan påverka marina ekosystem på ett negativt sätt, bör nämnas i havsplanen. De anser att det är märkligt att detta inte nämns som ett hot mot riksintresset för yrkesfisket i havsplanen.

Regionförbundet i Kalmar län rekommenderar att döda havsbottnar pekas ut i planen.

Skurup, Trelleborg, Vellinge, och Ystad kommuner ber om ett nationellt initiativ för minskning av mängden mikroplaster, spökgarn och övrigt marint skräp och anser att problemet bör diskuteras inom samrådshandlingen.

Enligt *en privatperson* är återskapandet av levande djupbottnar viktigt för att nå målet ”*Hav i balans*” och god miljöstatus och kopplat till detta är även vilka kemiska och biologiska miljöindikatorer ska användas för att nå goda statusen. Dessutom är friska bottenar samt pelagiska miljöer viktiga för återskapandet av önskvärda ekosystemtjänster.

HaV:s kommentar:

Den yttre (externa) miljöpåverkan inverkar på planeringsutrymmet för olika verksamheter i havsplanerna. I bedömningen av sammanlagd, kumulativ påverkan med planeringsverktyget Symphony, ingår yttre miljöpåverkan som exempelvis, övergödning och döda bottenar. Underlag om utbredning av belastningarna såsom övergödande ämnen, miljögifter och bottenar med syrebrist m.fl. redovisas bland annat i rapporten HaV:s rapport *Symphony - Integrerat planeringsstöd för statlig havsplanering utifrån en ekosystemansats*⁵.

Åtgärder på land för att minska miljöpåverkan hanteras huvudsakligen i processer och initiativ utanför den statliga havsplaneringen, t.ex. inom vatten- och havsmiljöförvaltningen åtgärdsprogram.

Sydkustens vattenvårdsförbund föreslår etableringen av en plan för tång- och algfångst. Detta skulle kunna hjälpa motverka övergödningsproblemet samt främja turismen.

HaV:s kommentar:

Här finns behov av kommunal och statlig samverkan i planeringen. Det saknas planeringsunderlag för en sådan planering i dagsläget, men det kan eventuellt komma att bli aktuellt att planera för sådan verksamhet i framtida planeringsomgångar.

En privatperson anser att det är märkligt att Havs- och vattenmyndigheten inte jobbar tvärvetenskapligt med att lösa frågan om tiaminbristen.

HaV:s kommentar:

Frågan om att lösa tiaminbristen faller utanför den statliga havsplaneringen, men hanteras i annan havsmiljö- och vattenförvaltning.

Miljöövervakning

Enligt *Sydkustens vattenvårdsförbund* bör områden för miljöövervakning redovisas i havsplanen eftersom detta kan underlätta planeringen av aktiviteter såsom yrkesfiske, turism och Försvar genom att tillhandahålla information om miljötillstånd.

Umeå universitet håller inte helt med påståendet att miljöövervakningen är "lokal" eftersom den nationella marina miljöövervakningen av mjukbottenfauna täcker ett flertal vattentyper från Öregrund till Haparanda och miljöövervakningen har stationssystem som tillsammans täcker en avsevärd yta i Bottniska viken.

⁵ Havs- och vattenmyndigheten (2018). *Symphony - Integrerat planeringsstöd för statlig havsplanering utifrån en ekosystemansats*. Rapport 2018:1. Havs- och Vattenmyndigheten, Göteborg.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten delar uppfattningen att det är viktigt och nödvändigt att miljöövervakning inryms i havsområdena.

Miljöövervakningsstationer finns på specifika platser, ibland över större områden, men med anledning av havsplanens skala redovisas inte de enskilda platserna i havsplanen.

Kunskapsbrist

Naturskyddsföreningen oroar sig för att planerna baseras på bristfälliga kunskapsunderlag om naturvärden i havet. Man lyfter länsstyrelsens pågående inventeringar, men eftersom dessa i flera fall ännu inte är avslutade finns stor risk att värdefulla marina naturområden förbigås och inte kommer ingå i plankartorna. Risken är att även om havsplanerna kommer att uppdateras (med intervall om åtta år) kan dessa områden exploateras av andra intressen som kan vara svåra att modifiera senare. *Föreningen* anser att hänsyn bör tas till att stora områden är otillräckligt undersökta i nuläget för att undvika att värdefulla områden står utan skydd i framtiden på grund av att andra intressen redan givits företräde där. *WWF* lyfter pågående arbete med till exempel kring skyddade och fiskfria områden och de anser att denna liksom andra processer för ökad kunskap bör länkas samman med havsplanerna bättre för att inte komma i otakt med varandra.

Länsstyrelsen i Uppsala län vill lyfta fram att det är ett omfattande arbete som Havs- och vattenmyndigheten hittills har genomfört inom havsplaneringen. Många underlag har tagits fram. Dessa kan dock utvecklas och fördjupas för att kunna utgöra ett bättre underlag inför kommande havsplaner och nämner bl.a. att underlag såsom marin kartering och underlag inom arbetet med grön infrastruktur.

Med hänsyn till kunskapsbrist i vissa områden anser *Länsstyrelsen i Stockholms län* att naturhänsyn inte bör baseras enbart på var information finns i dagsläget, utan havsplaneringen bör främja etablering av framtida marint skyddade områden och sammanhängande grön infrastruktur för att arbetet med åtgärdsprogram för marint skyddade områden kan säkerställas.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att det är viktigt att nya underlag framtagna i arbetet med grön infrastruktur kan inkluderas i planen genom en uppdatering innan granskningsskedet.

Göteborgs universitet anser att genom planeringsverktyget Symphony möjliggjordes en transparent redovisning av underlag för kartläggning av ekosystemkomponenter. Dock menar universitet att det finns stora brister i de nationella övervakningsprogrammen i bentiska miljöer. Detta tydliggjordes av den inledande bedömningen inom havsmiljödirektivet och innebär att havsplaneringen baseras på bristfälliga kunskapsunderlag. Därför föreslår Göteborgs universitet ett större fokus på datainsamling som ska samordnas med miljöövervakning och uppföljning. Dessutom anser de att precisering av

miljöövervakning bör ta hänsyn till behoven inom kartläggning för havsplanering.

Bland annat *Värmdö, Sölvesborgs och Västerviks kommuner* pekar på att det rådet kunskapsbrist och att de nya underlag som tas fram i framtiden bör arbetas in i planen.

SLU anser att det i nuläget saknas mycket information för att kunna peka ut områden med användning natur, samt vilka områden som kan omfattas av samexistens. *SLU* anser att när underlagen inom det pågående arbetet med regionala handlingsplaner, nationell marin kartering och i arbetet med fiskereglering är klara, bör dessa assimileras i havsplaneringen. Innan dess anser man att försiktighetsprincipen bör följas för att undvika en negativ påverkan av planerade verksamheter på naturvärden. Man anser att det är oklart hur havsplanerna bidrar till målet marin grön infrastruktur och främjande av ekosystemtjänster.

WWF konstaterar att bättre underlag om fiskarters uppväxt- och födosöksområden behövs och där det är en kunskapsbrist bör man skydda fiskens biotoper så som musselbankar, ålgräsängar och tångbälten. *SLU* menar att även om fler viktiga områden har kartlagts de senaste åren behövs bättre kartläggning av lekområden för en del arter av speciell vikt för ekosystemen och/eller för fisket och *SLU* anser att kunskapen om känsliga uppväxtområden fortfarande är fragmentarisk.

BirdLife Sverige anser att underlaget där viktiga områden för födosökande fåglar påpekas är bristfällig. Studier som föreningen har bedrivit tillsammans med Lund universitet visar hur fåglar fiskar i ett begränsat antal områden och därför anser *BirdLife Sverige* att dessa områden kräver stor naturvårdshänsyn.

BirdLife Sverige påpekar att förutom fågelkolonierna vid Karlsöarna och Björns skärgård finns flera viktiga kolonier som bör studeras. Exempel på dessa är Gran i Hälsingland, Bonden i Ångermanland, Rödkallen i Norrbotten, Yttre Bråviken och Gryts skärgård i Östergötland samt grisslekolonierna i Stockholms skärgård vid Grän, Gunnarsstenarna, Understen och Svenska högarna. Dessutom finns viktiga kolonier i Västerhavet vid Nidingen, Soteskären och Väderöarna. Kartläggning kan ge information om vilka områden som bör avsättas för naturvård.

Eftersom havsplanerna är adaptiva och planeras att gälla för åtta år föreslår *WWF* att starka etappmål implementeras, till exempel att kritiska referensområden stängs för återhämtning av marina miljöer.

Länsstyrelsen Hallands län anser att det fortfarande finns en kunskapsbrist och pågående kunskapsinsamling bör jobbas in i havsplanerna. Där det är en kunskapsbrist föreslår länsstyrelsen att försiktighetsprincipen används och kunskapsnivån inom delområdena måste framgå i planerna.

HaV:s kommentar:

Havsplanerna har tagits fram utifrån det kunskapsläge som råder vid framtagandet. Havs- och vattenmyndigheten bedömer att förslagen är välgrundade utifrån vad vi idag vet om havsmiljön och påverkan på den. I planens ställningstaganden har hänsyn tagits till dagens brister i kunskapsläget.

Havsplaneringen är adaptiv såtillvida att nya förslag till havsplaner ska tas fram minst vart åttonde år enligt havsplaneringsförordningen. Planernas miljöpåverkan och andra aspekter ska följas upp när havsplanerna är beslutade. Havs- och vattenmyndigheten har möjlighet att initiera en ny planeringsprocess när myndigheten anser det befogat. Med fortsatt förbättring av kunskapsläget kan planerna utvecklas i nästa planeringsomgång

Mycket kunskap och stora mängder underlag skapas och samlas in under arbetets gång. För att kunna bedöma ekosystemets känslighet för olika belastningar har exempelvis enhetligt nationellt underlag om ekosystemkomponenter och belastningar tagits fram inom arbetet med planeringsverktyget Symphony

När det gäller pågående arbete som relaterar till grön infrastruktur eller fiskereglering som sker på länsstyrelsen har sådana underlag integrerats i processen när detta varit möjligt. Ett annat exempel utgör den andra inledande bedömningen om havsmiljöns tillstånd som publicerades 2018⁶, eller det arbete som görs när det gäller nationell marin kartering.

I ett övergripande perspektiv finns behov av fortsatt arbete med kartering av den marina miljön och utvecklad förståelse för hur olika användningar påverkar den och de marina ekosystemtjänsterna. Mer specifikt finns ett särskilt behov av utvecklat planeringsunderlag för höga naturvärden med avseende på klimattillflykter, sträckningar för migrerande fågel och fladdermöss som kan påverkas av fasta installationer i havet. Det finns även behov av mer kunskap och ett utvecklat planeringsunderlag angående försvarsaktivitetens påverkan på höga naturvärden.

I granskningsförslaget till havsplaner finns förslag för fortsatt arbete för sådan kunskapsinhämtning. Förslaget är inte uttömmande när det gäller kunskapsinhämtning, utan redan pågående kunskapsinhämtning måste fortgå. Generellt behövs mer kunskap, både till grund för planeringsunderlag och för insatser i vatten- och havsmiljöförvaltningens åtgärdsarbete och i fiskförvaltningen.

⁶ Havs- och vattenmyndigheten. (2018). Marin strategi för Nordsjön och Östersjön 2018 – 2023, bedömning av miljötillstånd och socioekonomisk. Rapport 2018:27. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten

Användning och särskild hänsyn

Vägledning om särskild hänsyn

Enligt *Naturvårdsverket* bör beteckningen ”n” följas av vägledning för en god tillämpning. Det bör tydliggöras hur det anses att hänsyn ska tas och i vilken grad. Verket kan stödja arbetet med en sådan vägledning.

Naturskyddsföreningen tycker att havsplaner bör klargöra vilka åtgärder som kan vara lämpliga för att uppfylla den särskilda hänsynen som man anser krävs i de områden som betecknas med ”n”.

Stockholms läns landsting anser att det finns ett behov för en tydligare beskrivning om hur man tänker ta fram kunskapsunderlag om områden där särskild hänsyn till höga naturvärden bör tas av verksamheter. Dessutom bör nödvändiga åtgärder för uppfyllelsen av den särskilda hänsynen beskrivas.

Länsstyrelsen i Kalmar län ber om ett förtydligande kring beteckningen ”n” och begreppet ”särskild hänsyn”, undrar vem det berör och vad deras förväntade respons är.

Länsstyrelserna i Gävleborgs och Uppsala län anser att begreppet ”utökad hänsyn” bör klargöras.

Länsstyrelsen Västra Götaland begär att möjligheten att styra bort aktiviteter som kan påverka till exempel biologisk mångfald på ett negativt sätt från känsliga områden tydliggörs. Länsstyrelsen efterfrågar en bättre beskrivning av vilka aktiviteter och vilka områden detta gäller för.

Generellt håller *Stockholm universitet* med planens ställningstaganden om användning i olika områden men tycker det är oklart vad ”Särskild hänsyn till höga naturvärden” innebär. Universitetet tolkar ”Särskild hänsyn till höga naturvärden” som en förstärkning av den vanliga miljöhänsynen som ska tas vid exploatering av havet genom utpekandet av hänsynskrävande arter och biotoper. Ifall det ger ett faktiskt skydd till arter och biotoper anser universitetet att det kan bli ett värdefullt komplement till marina skyddade områden.

Bromölla kommun tycker att det bör klargöras vad särskild hänsyn till naturvärden innebär och Havs- och vattenmyndigheten bör ta fram en vägledning. Dessutom påpekar de att i kommunens översiktsplan för havet prioriteras naturvärden och därför förutses inga konflikter.

Örnsköldsviks kommun undrar vem som är ansvarig för möjliga framtida åtgärder för att uppfylla hänsyn till naturvärden i områden där särskild hänsyn till höga naturvärden bör tas.

HaV:s kommentar:

Genom vägledning om särskild hänsyn till höga naturvärden (områden betecknade med n) uppmärksammas de naturvärden som all havsförvaltning och all verksamhet behöver ta hänsyn till. Vägledning genom särskild hänsyn till höga naturvärden är ett nytt sätt att styra mot stärkande av värdefulla ekosystemtjänster, till nytta för många intressen, som komplement till etablerade former av naturskydd. I granskningsförslaget till havsplaner ges exempel på åtgärder som kan bli aktuella. I miljöbedömningen har använts antagande för att bedöma konsekvenserna av vägledningen.

Havsplanen visar var det i dagsläget är känt att det finns höga naturvärden, exempelvis för den som avser att etablera en verksamhet i området, men också för förvaltande myndigheter som bör se över eventuella behov av fördjupade underlag och eventuella åtgärder för att skydda värdena. Havsplanens utgångspunkt är att förvaltande myndigheter är bäst lämpade att konkretisera åtgärder för särskild hänsyn i dessa områden, på eget initiativ eller utifrån framtida uppdrag som tar utgångspunkt i havsplanens vägledning. Konkretiseringen kan innebära att vägledningar tas fram.

I granskningsförslagets *del 2 Havsplanernas övergripande vägledning och överväganden* finns principiella exempel på åtgärder utifrån olika intressens påverkan som framkommit i havsplaneringsprocessen och som illustrerar behov att utreda problematik och vidta hänsynsåtgärder för hållbar samexistens.

Definition och avgränsning

Länsstyrelsen i Uppsala län anser att processen för utpekandet av "n"-områden bör utvecklas och bli mer transparent. Bedömningen av de områden som inte anges med -n bör redovisas. Länsstyrelsen pekar även ut att enligt underlaget "Gröna kartan" finns flera områden som visar aggregerade naturvärden än de som pekats i havsplaneområdet. Länsstyrelsen påpekar att eftersom fler underlag om naturvärden tas fram kan fler områden behöva betecknas med "n" i framtiden.

Länsstyrelsen i Norrbottens län föreslår att värdeetrakter som utpekats inom grön infrastrukturprojektet bör ges en definierad status i havsplanerna. Dessa värdeetrakter bör per automatik erhålla status "N" (område för natur) inom havsplanen eftersom de kan anses vara ett allmänt intresse av väsentlig betydelse liksom riksintressen.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län anser att "särskilt hög" respektive "låg miljöpåverkan" i samband med särskild hänsyn till höga naturvärden är svår att tolka. Länsstyrelsen tycker vidare att beteckningen "FN" är svår att tolka och att den formella skillnaden mellan detta begrepp och områdesskyddet som ligger till grund för "N", som för närvarande tillämpas av tillståndsmyndigheten, är otydlig. Länsstyrelsen frågar om "N" i begreppet "FN" kan tolkas som att inom området är militära sprängningstillstånd olämpliga.

Länsstyrelsen Västra Götaland anser att planens bidrag till förstärkningen av spridningskorridorer mellan de värdefulla områdena med beteckning "N" (område för natur) och "n" (särskild hänsyn till höga naturvärden) är oklar.

Höganäs kommun önskar tydligare definition och förklaring till skillnaden mellan "N" (område för natur) och "n" (särskild hänsyn till höga naturvärden).

Simrishamns kommun undrar varför ett område med tumlare som är en rödlistad art i området inte betecknas med "N" (område för natur). Dessutom anser det att det bör diskuteras varför försvaret per automatik får ett stort "F".

Karlskrona kommun rekommenderar att processen och kriterierna som används för identifiering av områden med särskild hänsyn till höga naturvärden, vilket bygger på en stor mängd underlagsinformation, bör utvecklas i samband med utvecklingen av kunskapsläget.

Naturskyddsföreningen förordar att en enhetlig beteckning (N) används för att ange inom vilka områden på plankartorna det finns höga naturvärden och att tema Natur (N/n) ska utmärkas på liknande sätt som övriga allmänna intresseområdena i plankartorna – dvs. tillåtas utgöra större, sammanhängande områden där värdefull natur och potentiella framtida skyddade marina områden ska indikeras liksom man indikerar områden för yrkesfiske, sjöfart och attraktiva livsmiljöer. Man menar att planeringen underlättas av större, sammanhängande områden med värdefull natur i plankartorna vilket skulle underlätta planeringen för ett framtida nätverk av skyddade marina områden med god konnektivitet och hög ekologisk representativitet.

WWF konstaterar att användning av "N" (beteckning för område för natur) och "n" (beteckning för särskild hänsyn till höga naturvärden) orsakar en förvirring. "n" används för områden som är av allmänt intresse av väsentlig betydelse för natur samt lek- och uppväxtområden som är riksintresseanspråk för yrkesfisket. *WWF* föreslår att endast "N" används för att ange inom vilka områden på plankartorna det finns höga naturvärden.

WWF anser att områden som identifieras med "N" (område för natur) eller "n" (särskild hänsyn till höga naturvärden) bör få grundläggande skydd mot exploatering redan på plannivå.

Sveriges lantbruksuniversitet anser att mindre tyngd bör ges till klimattillflykterna i havsplanen på grund av kunskapsbrist, och de bör tydliggöras hur dessa identifieras och är tänkta att användas.

Stockholms Universitet hänvisar till utpekandet av områden med särskild hänsyn till höga naturvärden och underlaget "Gröna kartan" och anser att fokus är på områden med högst samlade värden istället för områden med mycket stort värde för en enskild "komponent". Universitetet anser att metoden kan fungera väl för ett system med få arter som Östersjöns utsjöområden men

undrar om det har gjorts någon analys för att se hur väl olika ”komponenter” representeras av utpekade områden.

HaV:s kommentar:

När det gäller hantering av naturvärden i havsplanerna har plansystemet utvecklats sedan de tidiga utkasterna av havsplaner publicerades i december 2016. Utifrån synpunkter under efterföljande dialog utvecklades systemet användning natur och särskild hänsyn till höga naturvärden som redovisades i samrådsförslagen till havsplaner. Parallellt har underlagen för planeringen utvecklats och kvalitetssäkrats. En detaljerad genomgång av principer för hantering och planering utifrån underlag kring natur redovisas HaV:s kommande rapport *Natur i havsplaneringen*.

Några samrådsparter anser att naturvärden bör redovisas som en enhetlig användning natur i plankartan. HaV kan se fördelar med ett sådant system. Samtidigt anser HaV att viktigt att skilja på var det redan finns särskild reglering och skydd, var det planeras skydd (dvs. pågående reservatsbildning eller förberedelser av förslag till Natura 2000) och var det i övrigt finns naturvärden att uppmärksamma.

Uppdelning mellan N och n kan också motiveras utifrån hur planen hanterar verksamheter i havet såsom *användningar*. Användning natur motsvarar de områden där det finns och pågår tydliga förvaltningsprocesser inom naturvård, bland annat genomförande av bevarandeplaner. Undantaget är områden med enbart riksintresseanspråk naturvård eller lek- och uppväxtområden för fisk.

När det gäller särskild hänsyn till höga naturvärden är ansatsen bred och innebär att visa på behovet av hållbar förvaltning i dessa områden för att nå miljökvalitetsmål och bidra till god miljöstatus.

Även i andra processer i marina naturvärden såsom arbetet med grön infrastruktur görs en uppdelning och kategorisering av värden och funktioner som inte per automatik innebär inrättande av områdesskydd som främsta förvaltningsåtgärd

Skillnaden mellan användning och natur och särskild hänsyn till höga naturvärden är principiellt inte hur höga naturvärden det finns i ett område, utan speglar vilken förvaltning som redan finns, är på väg att komma eller kan behöva utvecklas. Befintliga skydd baseras som regel på karteringar med högre grad av fördjupning, kvalitet och geografisk nivå än de områden med särskild hänsyn till höga naturvärden som identifierats i havsplaneringsprocessen. Men med havsplanen som grund kan dock fördjupade underlag om områdena tas fram, som i förlängningen kan medföra att områdesskydd inrättas om det finns behov för det.

Mot denna bakgrund menar Havs- och vattenmyndigheten att systemet med användning natur och särskild hänsyn till höga naturvärden ska kvarstå.

Särskilt om klimattillflykter

Länsstyrelsen i Blekinge län anser att det klargörs i havsplanen hur de föreslagna klimattillflyktsområden i Hanöbukten tänks förvaltas. Dessutom påpekar de att dessa analyser endast har genomförts för ett fåtal arter och bör genomföras för fler för att skapa en högre resiliens i Östersjön. Länsstyrelsen föreslår att ett behov för detta samt för områden som är viktiga för konnektiviteten och spridningsvägarna förtydligas i havsplanen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län föreslår att havsplanen fylls på med fler rekommendationer och hänvisar till rapporten Havsplanering med hänsyn till klimatförändringar (HaV:s rapport 2017:26; kap. 1.2.2). Detta gäller även rekommendationer som endast handlar om kunskapsökning.

Länsstyrelsen i Stockholms län ifrågasätter underlaget klimattillflykter, ex. område Ö202.

Enligt *Ronneby kommun* bör befintliga underlag för klimattillflykter utvecklas eftersom de är preliminära.

En privatperson undrar varför endast två klimattillflykter för sill visas i kartan eftersom sillen leker och brukar stora delar av Östersjön i både öppet hav och kustområden under sitt liv. Dessutom anser personen att motsvarande information saknas för torsk, skarpsill samt fler nyckelarter som storspiggen.

För att stödja planeringen för framtiden föreslår *Sveriges lantbruksuniversitet* (SLU) att de områden i Östersjön med framtida värde som klimatrekugier (områdena Ö202, Ö233, Ö248, Ö262, Ö266, Ö269) bör betecknas med "n" (särskild hänsyn till höga naturvärden).

HaV:s kommentar:

Havsplanerna är framtidsinriktade. För att i nuläget planeringsmässigt kunna hantera framtida förändringar av klimat och ekosystem har bland annat klimattillflykter identifierats.

Klimatförändringens effekter är svåra förutspå i detalj, men Havs- och vattenmyndigheten anser att metodiken bakom modelleringen av potentiella klimattillflykter som utgör underlag för planeringen tar hänsyn till osäkerheter⁷. Bland annat sker modelleringen utifrån två kontrasterande klimatscenarier av de sju scenarier som tagits fram av IPCC.

Som ett led i framtagande av granskningsversionen av havsplanerna har ställts högre krav på underlag för att ett område ska redovisas med särskild hänsyn till höga naturvärden.

⁷ Havs- och vattenmyndigheten (2017). *Möjliga klimatrekugier i Östersjön baserat på två olika scenarier*. Rapport 2017:37. Havs- och Vattenmyndigheten, Göteborg

I granskningsförslaget finns en återgivning av underlaget för klimattillflykt som värdebeskrivning för särskild hänsyn till höga naturvärden. Återgivningen beskriver tillvägagångssätt och avgränsningar av modellerade arter och hydrografiska faktorer. Det publicerade underlaget, se fotnot 6, beskriver tydligt att ansatsen kring klimataspekter är initial och i behov av uppföljning.

I granskningsförslaget föreslås en fortsatt utveckling av planerings- och kunskapsunderlag för identifiering av klimattillflykter.

Utökning av områden

Naturvårdsverket anser att samtliga Natura 2000-områden, inklusive föreslagna Natura 2000-områden som regeringen ännu inte tagit ställning till, bör markeras som "N" (områden för natur) i planerna.

Länsstyrelsen i Stockholms län föreslår utifrån försiktighetsprincipen att naturhänsyn tas i hela havsplaneområdet för att lösa problemet med kunskapsbrist. Ett annat alternativ är att skapa en buffertzona utanför kust- och skärgården där naturhänsyn tas eftersom det kan antas att värdena är höga inom detta område på grund av kustzonsinteraktioner.

Länsstyrelsen i Blekinge län betonar vikten av lek- och uppväxtområden för icke-kommersiella arter eftersom dessa är viktiga från ett ekosystembalansperspektiv och för riksintresseområden för naturvård. Därför tycker de att dessa områden bör identifieras i havsplanen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län noterar få områden med N i länet. I fall endast nuvarande skydd ska vara till grund till utpekandet av "N"-områden föreslår de att flera områden betecknas med "n" (särskild hänsyn till höga naturvärden).

Tierps kommun konstaterar att miljöstatusen för många arter samt miljöer inte är god och att Sverige har ansvaret att se till att havsmiljön når god miljöstatus. Därför anser kommunen att fler områden, åtminstone de med aggregerade höga naturvärden enligt Gröna kartan, bör betecknas med "n".

Naturskyddsföreningen noterar att i alla tre miljökonsekvensbeskrivningar rekommenderas att fler områden betecknas med "n", vilket är ett tecken på att skyddsvärda naturområden inte ges en tillfredsställande representation i plankartorna och att tillräcklig hänsyn inte tagits till naturvärden i förslagen.

WWF ser negativt på att planerna begränsas till en kartläggning av befintliga skyddsområden och i kontrast med andra användningar föreslås inga nya marina skyddade områden. WWF oroar sig för risken att värdefulla marina naturområden förbigås eftersom inventeringarna som länsstyrelserna för närvarande genomför och används för utpekandet av "N"-områden (områden för natur) i flera fall inte är avslutade.

Enligt WWF bör ekologiskt känsliga områden samt områden som har betydelse för att säkerställa värdefulla strukturer eller för att genomföra ett åtgärdsprogram betecknas med "N". WWF anser att värdetrakter för biologiskt värdefulla havsområden bör ingå i denna kategori för att stödja utvecklingen av en ekosystembaserad havsförvaltning med blå korridorer.

Sveriges Lantbruksuniversitet föreslår att lokalt redan kända värdetrakter som idag inte omfattas av skydd ska betecknas med "n" (särskild hänsyn till höga naturvärden) för att säkerställa en marin grön infrastruktur och öka skyddet i marina miljön. Man föreslår också att de flesta utsjöbankar betecknas med "n" (särskild hänsyn till höga naturvärden) för deras relativt opåverkade läge, höga biologiska produktion och rika mångfald. Utsjöbankar är viktiga miljöer för sjöfåglar såsom den hotade ejdern och alfågeln för födosök inför och under häckning, vid ruggning och under vinterperioden. Sveriges lantbruksuniversitet anser att utsjöbankar som i nuläget inte har, men bör få användning "n" är Campsgrund, Argos grund, Grundkallegrund och Märketskallen i södra Bottenhavet-Ålands hav.

För att det marina områdesskyddet ska vara funktionellt, ekologiskt representativt, sammanhängande anser *Sveriges Lantbruksuniversitet* att fler områden med användning Natur ("N") pekas ut.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att det är viktigt att nya underlag framtagna i arbetet med grön infrastruktur kan inkluderas i planen genom en uppdatering innan granskningsskedet.

HaV:s kommentar:

En central del av ombearbetningen efter samrådet har varit kvalitetssäkring av underlag för användning natur och särskild hänsyn till höga naturvärden, samt framtagande av transparent beskrivning av förhållningssätt till underlag kring marina naturvärden. I Havs- och vattenmyndighetens kommande rapport *Natur i havsplaneringen* finns utförlig information om hur natur och naturvärden hanterats i havsplaneringen.

När det gäller användning natur har de områden som baseras på planerat områdesskydd tydliggjorts och kvalitetssäkrats. Utgångspunkten är att planen bekräftar planerade områdesskydd utifrån bedömningen att pågående processer väntas resultera i inrättat skydd innan regeringens beslut om antagande av statliga havsplaner år 2021. Under hösten 2018 har havsplaneringens samordnande länsstyrelser inom arbetet med regionala handlingsplaner för områdesskydd involverats i arbetet att kvalitetssäkra och ajourhålla underlag kring planerade områdesskydd.

Kvalitetssäkringen av planerade områdesskydd har resulterat i reviderade områdesavgränsningar (V338 och V345) samt nya områden (Ö252 och Ö253). Vissa planerade områden har införlivats i samrådsbearbetningen (Ö260) medan andra ligger inom områden som sedan tidigare ingår i användningen utifrån riksintresse naturvård.

Planen bekräftar sedan tidigare Ö265 i Hanöbukten som processmässigt ligger förhållandevis långt fram då Länsstyrelsen i Skåne län inväntar beslut från regeringen.

Flera samrådsparter tar upp underlagen Symphony Gröna kartan, värdetrakter från länsstyrelsen samt Naturvårdsverkets utsjöbanksinventeringar. Den sistnämnda har under samrådsbearbetningen inför granskning ingått som underlag för särskild hänsyn till höga naturvärden. Detta ligger exempelvis till grund för område B154 där utsjöbanksinventeringens samlade naturvärde för Grundkallegrund utgör havsplanens grund för sydostliga sträckning.

Underlag från kustlänsstyrelserna har utvecklats under samrådsbearbetningen genom det arbete som sker regionalt med framtagandet av handlingsplaner för grön infrastruktur. Havs- och vattenmyndigheten gav under hösten 2018 Sveriges geologiska undersökning i uppdrag att genomföra en geografisk analys (GIS) av samstämmigheten mellan handlingsplanernas preliminära resultat och områden med användning natur och särskild hänsyn höga naturvärden i havsplaneringens samrådsförslag. Uppdragets slutsats var att relativ god samstämmighet uppnås, men resulterade även i förslag till revidering av särskild hänsyn höga naturvärden inklusive nya områden med särskild hänsyn till höga naturvärden i granskningsförslaget. Ett exempel är förändrad planering vid Gotlands ostkust med två nya hänsynsområden för höga naturvärden (Ö236 och Ö237).

Kvalitetssäkring har även resulterat i reviderade gränsdragningar och borttagna områden, men samtidigt har fem områden med särskild hänsyn höga naturvärden tillkommit i granskningsförslaget till havsplan.

Bland SGU:s slutsatser fanns förslag till planeringen som rör buffertzoner i förhållande till höga naturvärden. Havs- och vattenmyndighetens bedömning är att buffertzoner inte är lämpligt som kriterium för särskild hänsyn utifrån rådande kunskapsläge där tillförlitliga metoder saknas för att fånga aspekter kring rumslig konnektivitet och arter och livsmiljöers spridningsvägar. Utgångspunkten för behovet av särskilda hänsyn bygger på att det finns höga naturvärden i område eller hänsynsbehov utifrån sammanlagd, kumulativ miljöpåverkan i ett område. Det finns alltså en distinktion mot den generella naturhänsyn som redan i dag utgör ett krav vid tillståndsprövning.

Symphony Gröna kartan utgör ett centralt underlag för identifiering av områden med särskild hänsyn till höga naturvärden. I enlighet med synpunkten från Tierps kommun finns kriterier för utpekande av särskild hänsyn till höga naturvärden som vilar enskilt på Symphony Gröna kartan. Detta motsvarar punkt C i naturdelen i granskningsförslagets *del 2 Havsplanens övergripande vägledning och överväganden* och utgår från bedömning av relativt hög tillförlitlighet för naturvärdena eller satt relation till hög eller låg sammanlagd, kumulativ miljöpåverkan.

Det innebär att Symphony Gröna kartan kan utgöra enskilt underlag bakom plankartans områden med särskild hänsyn till höga naturvärden vilket enbart tillämpats i ett område i denna planeringsomgång (Ö211).

När det gäller specifikt frågan om lek- och uppväxtområden för icke-kommersiella arter ingår dessa i den mån det finns tillgänglig kunskap i underlaget för särskild hänsyn till höga naturvärden.

Länsstyrelsen i Blekinge län betonar vikten av lek- och uppväxtområden för icke-kommersiella arter eftersom dessa är viktiga från ett ekosystembalansperspektiv och för riksintresseområden för naturvård. Därför tycker de dessa områden bör identifieras i havsplanen.

HaV:s kommentar:

När det gäller icke-kommersiella fiskarter har havsplaneringen erhållit underlag från Sveriges lantbruksuniversitet om potentiella lekhabitat (SLU 2017) som omfattade såväl yrkes- som fritidsfiskets viktiga arter. Det har dock visat sig metodmässigt svårt att använda underlaget för att peka ut områden för särskild hänsyn till höga naturvärden. Angreppssättet blev då att göra ett urval och utgå från yrkesfiskets arter då de bedöms motsvara de flesta ekologiska nyckelarterna inom havsplaneområdet och utgör en stabil grund för att representera särskilt viktiga lekområden.

I Symphony finns dock även kustrelaterade naturvärden i form av ekosystemkomponenten Älvmynningsfisk som ska fånga viktiga vandrings- och uppväxtområden för fisk, däribland många fritidsfiskade arter som utgör ett underlag för såväl arbetet i havsmiljö- som vattenförvaltningen samt i framtiden även ett potentiellt planeringsunderlag för kommunal kustzonsplanering.

BirdLife Sverige anser att fågelfödosöksområdena i Bottniska viken bör pekas ut som naturområden där både fiske och sjöfart begränsas.

HaV:s kommentar:

Det finns behov av mer kunskap om fågel i marin miljö. HaV föreslår därför i granskningsförslaget ett fortsatt arbete kring framtagande av planeringsunderlag om sträckande och migrerande fågel som kan påverkas av fasta installationer.

I samrådsbearbetningen har Havs- och vattenmyndigheten valt att tillföra s.k. Important Bird Areas (IBA) till underlaget för utpekande av särskild hänsyn höga naturvärden i planen. IBA pekas ut av ideella föreningen BirdLife International vars tillförlitlighet och metodik har bekräftats som god av Naturvårdsverkets experter under regelbundna avstämningsmöten under höst 2018 och vår 2019.

IBA-områden har ingått i revidering av område B121 vid Norra kvarken och Gotlands ostkust (Ö236 och Ö237).

Avseende WWF:s synpunkt om klippöar är Havs- och vattenmyndighetens bedömning att dessa områden ligger utanför havsplaneområdet. Buffertzoner i sig motiverar inte särskild hänsyn till höga naturråden enligt de kriterier som används för särskild hänsyn till höga naturvärden.

Se vidare i kommentar under rubriken *Utökning av områden*.

Planering i Bottniska viken

En privatperson nämner att ett gränsöverskridande arbete redan pågår på flera fronter mellan Västerbotten och Österbotten. Ett bra exempel på detta är SeaGIS "Att sätta kurs på framtiden". Men detta viktiga havsområde borde uppmärksammas mycket mer på nationell och internationell nivå för de värden som finns och som ganska ofta ger upphov till en del konflikter. Detta belyses på ett mycket bra sätt i nulägesbeskrivningen och samrådshandlingen inför den kommande havsplanen. Personen föreslår att en heltäckande kust- och havsförvaltningsplan för all verksamhet i Kvarkenområdet framställs av Sverige och Finland.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten delar synpunkten att det finns behov av fortsatt samarbete om planering, förvaltning och utveckling av Kvarkenområdet. Havs- och vattenmyndigheten noterar synpunkten.

Miljögifter

Länsstyrelserna Västerbotten och Västernorrland län påpekar att det saknas en beskrivning av begränsningar som kan orsakas av potentiellt förorenade områden ute till havs där kunskapsläget är sämre än på land.

Sundsvall kommun anser det märkligt att tydliga hot såsom dumpade gifttunnor och fiberbankar som kan ha allvarliga konsekvenser för miljön inte hanteras i havsplanen. Kommunen tycker att geografisk information om hoten inom havsplanen kan belysa var insatser bör prioriteras. Kommunen pekar ut att det finns effekter av historisk dumpning av avfall, såsom gifttunnor som är delvis kartlagda, i länet. Därför bör man ta fram åtgärder för att undvika negativa konsekvenser för fiske, turism, blå tillväxt, god hälsa och även sjöfart.

Örnsköldsviks kommun anser att det bör finnas en vägledning kring vilken typ av åtgärder som krävs för att uppnå målet om en giftfri miljö i förorenade områden och dessa bör även pekas ut i planområdet.

Timrå kommun tycker att större förorenade områden borde pekas ut, beskrivas i mera detalj och ingå som kunskaps- och planeringsunderlag i havsplanen. Timrå kommun pekar ut att i ett odefinierat område vid gränsen mellan kommunens inre vatten och territorialhavet ligger ungefär 23000 tunnor med katalysatormassa innehållande ca 8,7 ton kvicksilver. De föreslår att påverkan på havsmiljön och marina organismer om kvicksilvret sprids beskrivs i högre detalj.

HaV:s kommentar:

Beskrivning av problematiken kring dumpat avfall har utvecklats i granskningshandlingens *del 7 Planeringsföresättningar*. Belastningar på havsmiljön från miljögifter ingår i bedömningen av sammanlagd, kumulativ påverkan i verktyget Symphony. Bedömningen baseras på belastningar som bland annat innehåller dumpningsrelaterad aktivitet. Se vidare i HaV-rapport *Symphony – integrerat planeringsstöd för statlig havsplanering utifrån en ekosystemansats 2018:1*.⁸

Åtgärder som relaterar till miljögifter hanteras bland annat inom vatten- och havsmiljöförvaltningen.

Bristande kunskapsunderlag

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att kunskapsläget för planområdet är bristfälligt och därför är underlagen om naturvård grova. De rekommenderar att försiktighetsprincipen följs och heltäckande biologiska undersökningar och kontrollprogram genomförs innan tillstånd för en verksamhet ges. Länsstyrelsen påpekar att i de norra delarna av Bottniska viken är ekologiska funktionen av utsjöbankar dåligt undersökt jämfört med kustnära områden.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten delar länsstyrelsens bild av att kunskapsläget är bristfälligt.

Utsjöbankar

Länsstyrelsen Norrbotten anger utsjöbankarna som ett exempel på underlag för områden viktiga för naturvärden som bör ingå i havsplanen. De pekar ut att i nuläget ingår endast utsjöbanken Marakallen eftersom den är både ett Natura 2000-område och ett Helcom MPA, men de anser att även alla andra utsjöbankar bör ingå. Grunden till detta är att de har en hög biologisk mångfald, är refugier för arter som blivit undanträngda från områden närmare kusten och är viktiga från ett ekologiskt perspektiv eftersom de fungerar som födosöksområde för fågel, fisk och säl samt rekryteringsområde för olika fiskarter. Dessutom består vissa sjöbankar som till exempel Svalan och Falken av sublittorala sjöbankar vilka är viktiga naturtyper enligt habitatdirektivet och är även relativt ovanliga i Bottniska viken samt av mycket högt geomorfologiskt värde.

HaV:s kommentar:

Naturvårdsverkets utsjöbanksinventeringar har under samrådsbearbetningen av planen utgjort ett underlag för särskild hänsyn till höga naturvärden.

Se även kommentar under rubriken *Utökade områden*.

⁸ Havs- och vattenmyndigheten (2018). *Symphony - Integrerat planeringsstöd för statlig havsplanering utifrån en ekosystemansats*. Rapport 2018:1. Havs- och Vattenmyndigheten, Göteborg.

Södra Bottenhavet

Region Uppsala uppskattar att södra Bottenhavets utsjöbankar pekas ut som värdefulla bottnar från ett ekologiskt perspektiv. Samtidigt utpekas havsområdet som viktigt för energiförsörjningen. Regionen ser positivt på intentionen att utreda möjligheten att etablera vindkraftverk i synnerhet med förhållande till naturvärden.

Tierps kommun anser att Campsgrund bör betecknas med "n" och anser att det i kartan bör det tydliggöras att det inte är ett lämpligt energiproduktionsområde eftersom det omfattar en musselbank som tillhandahåller betydande ekosystemtjänster. Kommunen konstaterar att även om andra intressen finns i området finns skäl för att hänsyn till höga naturvärden visas här och detta skulle passa med havsplanens ambition att främja samexistens mellan olika verksamheter.

BirdLife Sverige pekar ut att hänsyn bör tas till betydelse för häckande fåglar i grundområdena norr om Campsgrund, Finngrunden och Västra banken eftersom dessa är födosöksområden för silltruten under häckningssäsongen.

HaV:s kommentar:

Riksintresse för vindbruk tillgodoses inte vid Campsgrund på grund av riksintresseanspråk för totalförsvaret och för sjöfart. Kriterier för utpekande av områden i behov av särskild hänsyn för höga naturvärden uppfylls inte med befintligt underlag.

B100 Malören, B104 Norströmsgrund, B105 Tåme skjutfält

Områden har betecknats med "n" (särskild hänsyn till höga naturvärden) vilket passar med *Länsstyrelsen i Norrbottens län*s bedömning av naturvärden i områdena. Dock föreslår länsstyrelsen att vissa delar möjligtvis bör betecknas med "N" (område för natur). Vilka delar som ska betecknas med "N" bör bestämmas efter att biologiska inventeringar är genomförda.

Länsstyrelsen i Västerbottens län föreslår att delar av områdena B101 och B105 pekas ut som områden med särskild hänsyn till naturvärden och eventuellt attraktiva livsmiljöer (kulturmiljö). Anledningen är riksintresseanspråk för naturvård längs södra kusten av Skellefteå kommun, från Bjuröklubb och söderut. Framhållande och skydd av områdets värden kan vara nödvändig i havsplanen utifrån kust – hav kopplingen. En del av område B105 bör få "Fn". Detta skulle ge en buffertzoon runt de höga kultur- och naturvärdena kring Bjuröklubb.

HaV:s kommentar:

Med anledning av synpunkterna under samrådet har Havs- och vattenmyndigheten gjort en förnyad bedömning av område B105. Även den förnyade bedömningen visar att område B105 inte uppfyller kriterier för att redovisas som ett område med särskild hänsyn till höga naturvärden. Kriterierna för hänsynsbeteckning n är enhetliga för de tre havsplanerna. I bedömningen av det aktuella området har underlag från utsjöbanksinventeringen och från Symphony använts.

Avsaknad av sammanvägd naturvärdesbedömning i Naturvårdsverkets utsjöbanksinventering för Svalan och Falkens grund innebär att underlaget inte kan bedömas och bekräfta de värden som området har enligt Symphony Gröna kartan.

Havs- och vattenmyndigheten har kontaktat ansvarig länsstyrelse och efterfrågat rumsligt underlag som styrker synpunkter i det skriftliga yttrandet som kan förstärka regionalt underlag för utpekande av särskild hänsyn. Korrespondensen resulterade inte i något underlag som ändrar HaV:s ställningstagande.

Se även HaV:s kommentar ovan under rubriken *Utökade områden..*

Området utgör inte ett befintligt eller planerat marint områdesskydd. Därför anges inte området, eller del av det, med användning natur.

B107 Ricklegrundet, B108 Rata storgrund

Naturvårdsverket anser att områdena B107 och B108 bör anges med särskild hänsyn till höga naturvärden eftersom en fördjupad utredning av fåglar är nödvändig och här förekommer naturtyperna ”rev” (1170) och ”sublittoral sandbankar” (1110) som är känsliga för sedimentation och dålig vattenkvalitet. Dessutom påpekar Naturvårdsverket att möjlig påverkan på fåglar bör undersökas genom kontakt med ornitologer och genom lokalkännedom.

Länsstyrelsen i Västerbottens län, menar att även om Rata storgrund (område B108) noterades i utsjöbanksinventeringen 2006 som ett område med relativt låga värden jämfört med andra bankar i Bottniska viken menar man att varken fisk eller fågel ingick i bedömningarna. I september 2017 levererade länsstyrelsen en sammanställning av flyttstråk för Norra Kvarken och de konstaterar att flyttstråk för fågel förekommer i området vilket kan vara i konflikt med havsbaserad vindkraft. De anser att bortträngande av fågel från viktiga områden kan ge betydande effekter. Dessutom enligt Gröna kartan har området ett förhöjt naturvärde. Därför, i enlighet med försiktighetsprincipen och för att undvika att bristen på underlag kring naturvärdena styr hänsynstagandet, föreslår länsstyrelsen beteckningen ”Efn”. Länsstyrelsen föreslår även att Havs- och vattenmyndigheten betecknar område B107 med ”n” (särskild hänsyn till höga naturvärden).

HaV:s kommentar:

En förnyad bedömning visar att område B108 uppfyller kriterierna för områden med särskild hänsyn till höga naturvärden. I den nya bedömningen ingår Naturvårdsverkets utsjöbanksinventering som ett underlag i bedömningen. Beteckning för området ändras därför i granskningsförslaget till Efn. Område B107 omfattar inte utsjöbanken och uppfyller inte kriterier för utpekande som område med särskild hänsyn till höga naturvärden.

Läs mer i Havs- och vattenmyndighetens kommande rapport *Natur i havsplaneringen*.

B124 Vallinsgrundet

Länsstyrelserna i Västerbottens och Västernorrlands län föreslår en utökning av område B124 söderut så att hänsynsområdet "Gn" kan omfatta utsjöbankarna i deras helhet. Länsstyrelsen bifogar ett förslag där bankar med fleråriga algbälten inkluderas och klassats som naturtypen "rev" och anser att ifall HaV avstår från föreslagen princip om att endast områden med befintliga skydd ska avsättas som "N" (område för natur), så borde det område B124 betecknas med "N".

Enligt *Länsstyrelsen i Västerbottens län* bör det tydliggöras hur särskild hänsyn till höga naturvärden (revmiljöer, lekområden för fisk, däggdjurs- och fågelområden) ska tas i områdena B121 och B124 samt hur detta ska kontrolleras. Länsstyrelsen anser att för de exempel om anpassning som beskrivs i havsplanen, bör det klargöras hur, när och var anpassningen ska ske vilket är viktigt för att utpekandet av område med särskild hänsyn till höga naturvärden ska vara effektiv.

HaV:s kommentar:

En förnyad bedömning har gjorts för område B124. Bedömningen visar att området B124 bör kvarstå oförändrat från samrådsskedet. Föreslagen utökning av området uppfyller inte kriterier för områden med särskild hänsyn.

I samrådsbearbetningen har kriterier för identifiering av områden med särskild hänsyn till höga naturvärden justerats. Bland annat krävs nu mer än ett enskilt underlag från länsstyrelsen för att ange ett område med särskild hänsyn till höga naturvärden. Skälet till justeringen är strävan efter enlighet i bedömningen. Inlämnade underlag från länsstyrelsen i havsplaneringsprocessen har varit av varierande mängd och kvalitet.

Se även kommentar under rubriken *Vägledning om särskild hänsyn*.

B129 Vänta Litets Grund

Länsstyrelsen i Västernorrlands län konstaterar att för område B129 har naturvärdena som låg till grund för att ett Natura 2000-område utpekades inte följts upp och därför kan okänd påverkan finnas idag. De anser att nya undersökningar bör göras vid Vänta Litets grund där höga naturvärden föreslås samexistera med Försvarsmaktens verksamheter. Dessa studier kan även göras i samarbete med Försvarsmakten.

Härnösands kommun konstaterar att området kring Vänta Litets grund har betecknats med "F" (område för försvarsverksamhet) även om det är en av de mest värdefulla utsjöbankarna i Bottniska Viken. De anser att mer kunskap kring hur Försvaret kan påverka höga naturvärden i området behövs och värdet av samexistens bör belysas.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten noterar förslagen.

B140 Utsjöområde Storgrund till Södra Kvarken

Länsstyrelsen i Uppsala län menar att området vid Camps grund dessutom har höga naturvärden och det bör utredas om inte området ska ha särskild hänsyn till naturvärden.

HaV:s kommentar:

Befintliga underlag visar inte att området uppfyller kriterier för områden med särskild hänsyn till höga naturvärden.

B143 Utsjöområde norr Sylen, B144 Hällgrund ost utsjö

Naturvårdsverket anser att mer information krävs för att bedöma om områdena inte är viktiga för fåglar.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten noterar synpunkten.

B145 Storgrundet utredningsområde, B146 Storgrundet

Naturvårdsverket stödjer att särskild hänsyn till höga naturvärden föreslås i områdena B145 och B146.

Område runt B152 Utknallen

Länsstyrelsen i Gävleborgs län föreslår att området som omringar Västra Banken (B152) bör klassas som "N" (område för natur) eller "n" (särskilt hänsyn till höga naturvärden). Anledningen anses vara Västra Bankens höga naturvärden och att andra områden omkring viktiga habitat som till exempel B141, B145 och B147 har klassats som minst "n" områden inom havsplanen. Länsstyrelsen påpekar att även Symphony, ett integrerat planeringsstöd för statlig havsplanering, har klassat B152 som ett område med höga naturvärden.

HaV:s kommentar:

Resultatet av bedömningen utifrån kriterierna för särskild hänsyn till höga naturvärden motiverar inte den planering som Länsstyrelsen i Gävleborgs län efterfrågar. Se även resonemang i HaV:s kommentar under rubriken *Utökade områden*.

Kvalitetssäkringen som skett under samrådsbearbetningen har även inneburit att B141 inte uppfyller kriterierna för utpekande av särskild hänsyn till höga naturvärden. Tidigare kriteriet som rörde underlag från arbetet med havsmiljödirektivet har tagits bort, bland annat på grund av rumslig skala på underlaget. Läs mer i Havs- och vattenmyndighetens kommande rapport Natur i havsplaneringen.

B145 ingår i granskningsförslagets område B146.

B152 Utknallen

Länsstyrelserna i Gävleborgs och Uppsala län föreslår att området betecknas som "n" (särskild hänsyn till höga naturvärden) utöver "Ef", eftersom man menar att kriteriet om minst två underlag för bedömning av "n" uppfylls. Länsstyrelsen påpekar att i deras redovisning 2017-06 av uppdraget Välj

värdeområden har stora delar av område B152 identifierats och i underlagstabellen för havsplanens områden listas flera naturvärden i området. Dessutom påpekar länsstyrelsen att det finns flera naturvärden i området som är en viktig buffert/konnektivitetszon med hänsyn till omslutande utsjöbankar, särskilt Finngrundets västra bank. Aggregerande naturvärden i området framgår även av Gröna kartan (3) och dessa sträcker sig in mot land.

HaV:s kommentar:

HaV har genomfört en förnyad bedömning av området. Bedömningen visar att område B152 inte uppfyller kriterierna för områden med särskild hänsyn till höga naturvärden. Området uppvisar inte tillräckligt höga värden i Symphony som kan bekräfta det underlag om potentiella eller delvis kända naturvärden som inkommit från länsstyrelsen.

Utifrån underlag från Länsstyrelserna i Gävleborg och Uppsala län inom arbetet med handlingsplaner för grön infrastruktur, samt slutsatser och revideringsförslag som Sveriges geologiska undersökning har levererat på uppdrag av Havs- och vattenmyndigheten, så kvarstår bedömningen att underlaget inte motsvarar grund för utpekande av särskild hänsyn till höga naturvärden (n) i område B152.

Planering i Östersjön

Länsstyrelsen i Östergötlands län menar att eftersom planen i hög grad värnar de generella naturvärdena i havsområdet finns goda förutsättningar att även klara bevarandemålen för berörda Natura 2000-områden.

Länsstyrelsen i Blekinge län hänvisar till 3 kapitlet 6 § miljöbalken och att fysisk miljö samt mark- och vattenområden som är viktiga för allmänheten med hänsyn till natur- och kulturvärden samt friluftslivet bör skyddas från skadande åtgärder. Därför föreslår de att ingen påtaglig skadande exploatering bör äga rum inom dessa områden.

Hävringe-Källskären

Länsstyrelsen Södermanlands län påpekar att planens inre gräns ligger utanför men nära (cirka 2 till 3 kilometer) Natura 2000-områdena Hävringe-Källskären och Skärgårdsreservaten och anser att Havs- och vattenmyndigheten bör främja en utökning av "n"-området i mellersta delarna som ligger nära gränsen med Natura 2000-områden och i nuläget är ganska smalt. Detta skulle skydda naturvärdena såsom fågelliv och sälar inom Natura 2000-områden från framtida exploateringar, anläggningar eller försvarsövningar.

HaV:s kommentar:

Se kommentar under rubriken *Utökade områden*.

Ö232 Östra Östersjön Stockholm till öst Gotland, Ö244 Sydost Gotland, Ö267 Bornholmsgattet, Ö282 Skåne 2, Ö283 Skåne 3

Sveriges Lantbruksuniversitet anser att naturklassning saknas för områdena Ö232 och Ö244 i Gotlandsdjupet som är historiskt viktiga lekområden för torsk

och skrubbskädda samt områdena Ö267, Ö282 och Ö283 utanför Skånes kust, också viktiga lekområden för torsk och skrubbskädda.

HaV:s kommentar:

Kvalitetssäkring av områden utpekade som särskild hänsyn till höga naturvärden i samrådsbearbetningen har resulterat i två nya områden längs Gotlands ostkust som pekar ut värden för fisk. De nya områdena ingick i samrådshandlingen i Ö232 (G).

I yttre ostliga delar av Ö232 finns förhöjda värden i Symphony Gröna kartan baserat på underlag från SLU Aqua om fisk. Värdet motsvarar främst strömming/sill som vilket i en aggregerad naturvärdeskarta främst ger utslag längre norrut, där det istället ingår i område Ö233. För område Ö233 har nytt underlag från Länsstyrelsen Gotlands län inkommit.

Ö244 uppfyller inte kriterierna för områden med särskild hänsyn till höga naturvärden.

Ö282 och Ö283 utgår som områden för energiutvinning i granskningsförslaget. Områden har införlivats i område Ö267. Det utökade området Ö267 uppfyller inte kriterierna för områden med särskild hänsyn till höga naturvärden.

För närvarande arbetar Havs- och vattenmyndigheten med frågor kring kommersiella fiskarters lekområden i Östersjön inom det internationella gränsöverskridande samordningsprojektet Pan Baltic Scope. Ambitionen är att analysera funktionaliteten för tidigare överenskomna lekområden inom Helcom och parallellt utveckla arbetet kring klimattillflykter för att erhålla bättre planeringsunderlag kring klimatförändringens rumsliga effekter i Östersjön, exempelvis effekter på fiskesamhällen.

Djupområde i Ålands hav

Enligt *Sveriges lantbruksuniversitet* är djupområdet i Ålands hav ett unikt område som bör pekas ut som naturområde. Området kan även vara skyddsvärt eftersom det även finns tecken på att torsken i området kan utgöra ett separat lekbestånd. Forskning pågår för att klarlägga frågan. Fiskförekomsten i detta område gör att sältätheten är det högsta i Östersjön och området är dessutom nyligen utpekat som ett "Ecologically or Biologically Significant Marine Area" (EBSA) enligt CBD:s kriterier (FN-konvention om biologisk mångfald).

HaV:s kommentar:

Området uppfyller i dagsläget inte kriterier för användning natur eller för områden med särskild hänsyn till höga naturvärden.

Söder och väster om Gotland

Länsstyrelsen i Gotlands län påpekar att med hänsyn till skyddade värden för Natura 2000-området söder om Gotland, förutom "alfågel" och "tumlare" bör också naturtyperna "sandbankar" och "rev" samt arterna "ejder" och

”tobisgrissla” enligt artdirektivet nämnas. Länsstyrelsen konstaterar att eftersom mycket höga naturvärden finns på Södra Midsjöbanken bör detta område få samma uppmärksamhet och ställningstagande till bevarandevärden som de andra liknande områdena Hoburgsbanken och Norra Midsjöbanken.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser att information om blåmusselbankar som förekommer i stor utsträckning på utsjöbankarna och i kustområdena är bristfällig. Länsstyrelsen anser att deras funktion som föda för fisk och fåglar bör inkluderas i beskrivningen.

Länsstyrelsen i Gotlands län föreslår att alla rödlistade arter och inte endast utvalda arter bör anges i havsplanen.

Naturskyddsföreningen tycker att områdena Ö242 och Ö227 väster om södra Gotlands kust bör ingå i ett större skyddat marint område (område med användning natur) som sträcker sig norrut och inkluderar Karlsöarna och skyddas från till exempel fartygstrafik och fiske

BirdLife Sverige önskar att områdena Ö242 och Ö227 samt vattnet runt Stora och Lilla Karlsö ingick i ett område med användning natur som skyddas från fartygstrafik och fiske.

HaV:s kommentar:

I Havs- och vattenmyndighetens kommande rapport *Natur i havsplaneringen* finnas en utförlig redovisning kring underlag för natur samt hänvisning till hur läsaren kan se vilka ekosystemkomponenter och belastningar som finns i området och som används i planeringsverktyget Symphony.

Granskningsförslaget samt fördjupningsrapporten förtydligar även hur havsplaneringsprocessen tillför kunskap kring det naturskyddade områdets värde som klimattillflykt för blåmussla inom Ö245.

Avseende förhållningssätt till rödlistade arter finns resonemang till detta i samma rapport.

Avseende synpunkter från Länsstyrelsen i Gotlands län och BirdLife Sverige Ö242 och Ö227 hänvisas till HaV:s kommentar ovan om förhållningssätt till buffertzoner under rubrik *Utökade områden*. För område Ö245 se även kommentar ovan under rubriken *Ö245* i avsnittet med synpunkter om Energi.

Landskrona stad påpekar de att man borde ta särskild hänsyn till höga naturvärden i hela Öresund eftersom området kan anses vara ett unikt ekosystem.

HaV:s kommentar:

Öresund är ett unikt och viktigt ekosystem, men alla delar av Öresund uppfyller inte kriterier för särskild hänsyn till höga naturvärden. Se även Havs- och vattenmyndighetens kommande rapport *Natur i havsplaneringen*.

Landskrona stad påpekar att det finns höga naturvärden i hela området utanför Landskronas kust, som till exempel "rev- och mjukbottenmiljöer", "fisk- och fiskrekrytering" och "fågelområde", vilka listas som viktiga att ta hänsyn till norr om gränsen, också söder om gränsen. Därför tycker de att gränsdragningen mitt i Lundåkrabukten där särskild hänsyn till naturvärden endast tas på norra delen är omotiverad.

HaV:s kommentar:

Området utanför Landskrona Ö290 (N) är marint naturreservat och Natura 2000-område. Under samrådsbearbetningen har avgränsningen för Ö296 (Gn) utökats söder ut och sträcker sig parallellt med Ö290. Havs- och vattenmyndigheten har här tagit intryck av samrådssvar från bland annat Kävlinge kommun och stämt av mot Symphony Gröna Kartan.

Ö209 Sjöövningsområde Nåttarö

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att särskild naturhänsyn bör anges för område Ö209, ett övningsområde för försvaret. Anledningen till detta är naturvärden inom området som kan påverkas av undervattenssprängningar. Enligt länsstyrelsens bedömningar av undervattenssprängningar i detta område kan dessa påverka naturvärden såsom fisk och säl över stora avstånd. Dessutom kan Natura 2000-områden inåt kusten påverkas. Länsstyrelsen påpekar att Försvarsmakten anpassar sin verksamhet efter den marinbiogeografiska kalendern som har tagit fram och som anses vara ett bra planeringsverktyg som bör förbättras och fortsätta nyttjas. Enligt länsstyrelsen är begreppet "naturhänsyn" i plankartan och beskrivningen även lämplig för att understryka miljöbedömning och tillståndsprövning som görs av Försvarsmaktens verksamhet.

HaV:s kommentar:

Område Ö209 uppfyller inte kriterier för områden med särskild hänsyn till höga naturvärden. Försvarsverksamhet utgör en liten del av den sammanlagda, kumulativa miljöbelastningen i området idag enligt Symphony. Under samrådsbearbetningen har Havs- och vattenmyndigheten initierat möten med Försvarsmakten om miljöpåverkan från övningsverksamhet vilket bland annat belyst behovet av fördjupat samarbete för förbättrat underlag kring försvarets miljöeffekter till vidareutvecklingen av Symphony-verktyget.

I förhållande till områdesskydd Natura-2000 vid närbelägen kust hänvisas till kommentar under rubriken *Fler N- och n-områden*.

Ö211 Gustaf Dalén, Ö212 Sydöst om Gustaf Dalén

Länsstyrelsen i Södermanland tycker att områdena Ö211 och Ö212 bör betecknas med "N" (område för natur) eftersom områdena norrut och söderut (Ö220 respektive Ö210) har betecknats med "N".

Länsstyrelsen i Södermanland påpekar att små delar av det inre havsområdet utanför Södermanlands kust har betecknats med "n" (Ö211 och Ö212) och undrar om "n"-områdena inte bör utökas till områden utanför länets kust. Grundet till detta är försiktighetsprincipen och de höga naturvärdena som finns

identifierade inom länets kustområden som kommer att beaktas vid kommande provningar om utökning genomförs.

Med hänsyn till marin grön infrastruktur främjande av ekosystemtjänster undrar *Länsstyrelsen Södermanlands län* varför områdena Ö211 och Ö212 inte binds samman med Ö220 och Ö210. Dessa fyra områden skapar en "blå korridor" och i figur 18 (kartbild från "Gröna kartan" som visar aggregerade naturvärden, sida 107 i "Förslag till samråd") visas det tydligt att längs kusten och även vid Östergötland-Södermanland-Stockholm hänger naturvärdena ihop.

Oxelösund kommun anser att det bör undersökas om hela området Ö211 eller delar av detta bör få ett högre skydd eftersom det angränsar till ett Natura 2000-område. De föreslår att området betecknas med "N" (område för natur). Ett annat alternativ är att "fågelområde" tilläggs under "särskild hänsyn till höga naturvärden" eftersom det finns fågelskyddsområden i Natura 2000-området.

HaV:s kommentar:

Till skillnad från område Ö210 och Ö220 omfattas inte område Ö211 och Ö212 av utpekade riksintresseanspråk naturvård i denna kustnära delen av havsområdet. Vid Ö211 och Ö212 går anspråket utanför planområdet, inne i kustzon, vilket är grunden till att områdena inte har användning Natur.

I samrådsbearbetningen inför granskningsförslag har kvalitetssäkring av områden med särskild hänsyn till höga naturvärden resulterat i förändrad värdebeskrivning för Ö211 som tillfogats värde för fågel

Avseende synpunkt från Länsstyrelsen i Sörmlands län se kommentar under rubriken *Utökade områden* för ställningstagande kring buffertzoner.

Ö222 Nordlig del av sjöövningssområde Urban, Ö223 Sydlig del av sjöövningssområde Urban. Ö225 Ölands norra udde

Länsstyrelsen i Kalmar län påpekar att enligt Västerviks kommun är det oklart varför delar av Misterhults skärgård utanför Oskarshamns kommun i område Ö225 betecknas med "N" (område för natur) medan St. Annas skärgård i område Ö222 betecknas med "FN" (område för Försvarsverksamhet och natur) och Tjust skärgård (Ö223) med "F" (område för Försvarsverksamhet). De anser att i område Ö223 bör beteckningen vara "N".

BirdLife Sverige anser att fartygstråk öster om Ö225 ska justeras på grund av naturvärden.

HaV:s kommentar:

Område Ö225 omfattas av riksintresseanspråk naturvård som sträcker sig ut i havsplaneområdet från Ölands norra udde. Riksintresseanspråk naturvård löper sedan utanför havsplaneområdet i kustzon längs Västerviks kommun, medan det i samma område finns riksintresseanspråk försvar som går ut i havsplaneområdet och ger beteckning F för område Ö223.

Avsaknad av riksintresseanspråk eller skyddad natur i område Ö223 innebär att användning natur inte anges för området. I område Ö222 sammanfaller riksintresseanspråk Försvar och Natur vilket ger beteckningen FN.

Havs- och vattenmyndigheten saknar i dagsläget underlag för att föreslå att farleden ska justeras öster om Ö225.

Ö243 När till Hoburgs rev

BirdLife Sverige anser att området betecknas med "N". Detta kan i praktiken uppnås genom en utökning norrut av området Ö245, ett "N"- samt Natura 2000-område.

HaV:s kommentar:

Se generell kommentar under rubriken *Användning och hänsyn*

Ö262 Norra Hanöbukten

Karlskrona kommun stödjer att särskild hänsyn ska tas till höga naturvärden i området.

Ö264 Västra Hanöbukten, Ö265 Kiviksbredan, Ö266 Taggen, Ö269 Öst Långöre

Länsstyrelsen i Blekinge län anser att det bör finnas underlag från SAMBAH som rör områdena Ö264, Ö266, Ö269 och eventuellt Ö265. De påpekar att dessa områden kan vara viktiga för tumlare, vilket kan motivera att de betecknas med "n" (särskild hänsyn till höga naturvärden).

HaV:s kommentar:

Underlag om tumlare (SAMBAH) ingår i den aggregerade naturvärdeskartan Symphony Gröna kartan och utgör en grund för särskild hänsyn till höga naturvärden i område Ö266 och Ö269 i samrådsversionen. I granskningsversionen har Ö269 införlivats i ett utökat område Ö262 med bibehållen värdebeskrivning gällande däggdjur.

Ö264 uppfyller inte kriterier för områden som anges med hänsyn till höga naturvärden. Läs mer rapporten Natur i havsplaneringen.

Användning natur i område Ö265 baseras på ett planerat Natura 2000-område (tumlare), Kiviksbredan.

Ystad kommun anser att området bör betecknas med "N" (område för natur) istället för "Gn" (område för generell användning med särskild hänsyn till höga naturvärden) eftersom det är en del av ett värdefullt, sammanhängande naturområde både till land och till havs där naturintressena bör ges högsta prioritet.

HaV:s kommentar:

Området uppfyller inte kriterier för N. Se kommentar *kap 4.5 Natur* under rubriken *Användning och hänsyn*

Ö283 Skåne 3

Naturvårdsverket konstaterar att flyttvägar för fåglar och fladdermöss inte beaktas i samrådsförslaget av planerna. Naturvårdsverket påpekar att ett viktigt flyttstråk går genom område Ö283 mellan svenska sydkusten och Rügen (Tyskland) och hänsyn till underlag av denna typ bör tas när lämplig användning av havet bedöms.

HaV:s kommentar:

Det behövs mer underlag om flyttvägar för fågel och fladdermöss. Havs- och vattenmyndigheten föreslår därför som fortsatt arbete i granskningsförslaget av havsplanen att sådant underlag utvecklas.

Ö283 har utgått som E-område p.g.a. riksintresseanspråk för totalförsvaret.

Ö285 Kriegers Flak

Länsstyrelsen i Skåne län anser att beskrivningen av området bör kompletteras med att det finns höga naturvärden bestående av bottenhabitat, sjöfågel samt inte minst som en viktig del i ett kärnområde för tumlare som nyttjas av den akut hotade Östersjöpopulationen samt den sårbara Bälthavspopulationen.

HaV:s kommentar:

Kvalitetssäkringen av områden som anges för särskild hänsyn för höga naturvärden har inneburit att område ö285 betecknas med Efn (istället för Ef). Utpekande av särskild hänsyn för höga naturvärden utgår från underlag från *Gröna kartan 2 (2016)* och underlag från Länsstyrelsen i Skåne län.

Data kring tumlare ingår i både Gröna kartan 2 (Baserat på SAMBAH-projektet) och Symphony Gröna kartan (SAMBAH och underlag från Ålborgs universitet).

Det behövs mer underlag om flyttvägar för fågel och fladdermöss. Havs- och vattenmyndigheten föreslår därför som fortsatt arbete i granskningsversionen av havsplanen att sådant underlag utvecklas.

I Havs- och vattenmyndighetens rapport *Natur i havsplaneringen* redogörs för mer detaljer kring underlaget.

Ö288 Sjöområde Kävlinge

Helsingborgs stad anser att området betecknad som område för generell användning i nuläget bör få särskild hänsyn till höga naturvärden med hänvisning till dess mjukbottenmiljö samt fisk- och fiskrekryteringsområde. Helsingborg stad påpekar även att Öresund bör ses som en helhet med viktiga miljöer för växt- samt djurlivet.

Malmö stad anser att "n" beteckningen (särskild hänsyn till höga naturvärden) bör läggas till område Ö288 på grund av höga naturvärden i Öresund.

Kävlinge kommun anser att underlaget de har tagit fram som stammar från MARMONI-projektet tydligt visar att området Ö288 bör delas upp ytterligare.

De tycker att i utsjön bör området avgränsas med hänsyn till både macroalger och bottenlevande djur. Kommunen betonar att brunalgen skräppetare förekommer i Kävlinges område och är en viktig biotopbildande primärproducent som skapar habitat för både fastsittande och frilevande evertebrater och epifytiska alger. Dessutom kan stora brunalger vara viktiga för fisk.

Kommunen anser att ändringar borde göras till områdesavgränsningar. Ett förslag är att avgränsa områden där goda och mycket goda förutsättningar råder för makroalger, höga kärlväxter och bottenfauna (hög familjedensitet). Kommunen föreslår att södra delen av område Ö296 inkorporeras i Ö288 och mest lämplig användning för Ö288 bör vara "N" (område för natur). Därutöver föreslår kommunen att södra delen av Ö288 inkorporeras i Ö289 eller görs till ett eget planområde med mest lämplig användning "Gn" (generell användning med särskild hänsyn till höga naturvärden) som visat i fig. Alt 2 (se yttrande). I detta fall borde mest lämpliga användningen för Ö289 ändras till "N". Kävlinge kommun betonar att avgränsningarna de föreslår är en grov skiss och Havs- och vattenmyndigheten bör ta fram en mer detaljerad avgränsning som baseras på ekologiska underlag.

HaV:s kommentar:

Planeringen har justerats i samrådsbearbetningen. Område Ö296 (Gn) har utökats söderut och innefattar norra delar av samrådsförslagets Ö288. Även Ö289 utökas från Lommabukten söder över och innefattar sydvästliga delar av Ö288 i samrådsskedet.

Ö289 Malmö redd

Lomma kommun håller inte med havsplanens föreslagna användning av område Ö289 Gn och anser att det inte passar med kommunens plan som havsplanen bör ta hänsyn till. Lomma kommun föreslår att område Ö289 betecknas med "N" (område för natur).

HaV:s kommentar:

Området uppfyller inte kriterier för användning natur. Se vidare resonemang i *kapitel 4.5 Natur* under rubriken *Användning särskild natur*

Ö293 Väst Helsingborg

Helsingborgs stad anser att beskrivningen för särskild hänsyn till höga naturvärden i område Ö293 klargöras. Det står att särskild hänsyn ska visas för lek- och däggdjur men området är också en viktig spridningskorridor mellan område Ö294 och Ö292 med viktiga hårbottensstrukturer och bör därför beskrivas som ett "rev och lekområde" precis som område Ö295. Kommunen refererar till de kommunala marina reservaten Knähaken och Grollegrund.

HaV:s kommentar:

Planeringen har justerats. Område Ö293 ingår i granskningsförslaget område Ö292 N. Riksintresseanspråk yrkesfiske lek- och uppväxtområde utgör i granskningsförslaget grund för användning natur.

I fördjupnings PM Natur i havsplaneringen finns fördjupad information och vägledning till hur identifierade naturvärden i Symphony kan studeras i bilagor till HaV-rapport 2018:1⁹.

Ö296 Landskrona

Länsstyrelsen i Skåne län anser att området (djurskyddsområdet Skabbarevet) i Ö296 som angränsar mot område Ö 290 i söder borde läggas till Ö 290 och få planbeteckningen N till följd av befintligt områdesskydd.

HaV:s kommentar:

Havsplaneområdets avgränsning har reviderats eftersom riksdagen har beslutat om nya baslinjer. Djurskyddsområdet ligger utanför planområdet.

Länsstyrelsen i Stockholms län föreslår att användning natur eller åtminstone naturhänsyn anges för hela Stockholms skärgård. Dessutom bör underlagen och kartan ange information om det blivande Nämndö Nationalpark. De anser att man bör ta hänsyn till framtida marina områdesskydd i havsplaneområdet. Länsstyrelsen påpekar områden utanför Singö skärgård, utanför Nämndö och torsklekområdet i Ålandshav som potentiella områden att skydda.

Med hänvisning beskrivningen av Natura 2000-områden anser länsstyrelsen att det bör stå att områdena även omfattas av bestämmelser i 7 kapitlet 27, 28 och 28a §§ Miljöbalken med krav på tillstånd för att bedriva verksamhet och vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i området. Länsstyrelsen påpekar att tillstånd inte får ges till verksamheter eller åtgärder som kan skada eller störa de livsmiljöer och arter som avses skyddas och detta gäller verksamheter och åtgärder både inom och utanför Natura 2000-områden.

HaV:s kommentar:

Av information från kustlänsstyrelserna framgår att det är tveksamt om en nationalpark vid Nämndö kommer att inrättas senast under 2021. Därför bedömer HaV att anspråket inte uppfyller villkoret för användning natur i havsplanen.

Däremot har kvalitetssäkringen av områden som anges med särskild hänsyn till höga naturvärden inneburit att område Ö207 anges med beteckningen Fn i granskningsförslaget (tidigare F). Detta motsvarar nordostlig del av inventeringsområdet för Nämndö nationalpark.

Mer om denna kvalitetssäkring finns i Havs- och vattenmyndighetens rapport *Natur i havsplaneringen*.

⁹ Havs- och vattenmyndigheten (2018). *Symphony - Integrerat planeringsstöd för statlig havsplanering utifrån en ekosystemansats*. Rapport 2018:1. Havs- och Vattenmyndigheten, Göteborg.

Planering i Västerhavet

Länsstyrelsen i Västra Götalands län lämnar underlag om marina värdeetrakter och ifall dessa ligger utanför befintlig eller kommande skydd rekommenderar de att de inarbetas med beteckningen ”n” i planen.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län menar att bristen på underlag om klimatrefugier i Västerhavet är en svaghet i havsplanen.

Enligt *Länsstyrelsen i Hallands län* bör fler områden i utsjöområdet utanför Onsalahalvön, där mindre utsjöbankar med höga naturvärden finns, skyddas för att nå målet om ett funktionellt och representativt nätverk av marina skyddade områden längs hela Västerhavet.

Göteborgs stad framför att det är brist i kunskap kring naturvärden i stora delar av planområdet, särskilt i utsjön som bör åtgärdas. Kommunen är orolig att kunskapsbristen kan leda till att naturvärden, såsom bottnar med sjöpenner eller svampdjurssamhällen, skadas i områden där generell användning (”G”) anges. Dessutom föreslår staden att viktiga biotoper, till exempel Natura 2000-habitat i havsmiljön, kartläggs.

Kungälv kommun anser att förslaget om särskild hänsyn till höga naturvärden närmast baslinjen rimmar mycket väl med de planer som finns för naturreservatsbildning av Marsstrandsskärgården.

Miljöpartiet i Halland anser att kunskapen kring Norra Hallands utsjöområde är dålig och det saknas kunskapsunderlag för de marina naturvärdena. Därför anser de att försiktighetsprincipen bör följas här så att viktiga naturvärden inte missas.

Göteborgs Universitet ber om mer konkreta mål för Skagerrak och Kattegatt. Universitetet ställer sig undrande till att Skagerraks naturvärden inte anses överstiga Kattegatts på ett tydligare sätt.

Sveriges lantbruksuniversitet anser att kartor över viktiga uppväxtområden för fisk saknas för Västerhavet och därför har hänsyn till dessa som ”naturområden” eller viktiga fiskeområden inte kunnat tas. Grunda kustområden och utsjöbankar är till exempel viktiga uppväxtområden. Sveriges lantbruksuniversitet anser att heltäckande kartläggning är viktigt för att kunna ta hänsyn till dessa värden.

HaV:s kommentar:

Kvalitetssäkring av områden utpekade som särskild hänsyn till höga naturvärden har resulterat i förändringar i Västerhavet. Nya, borttagna och reviderade områden av särskild hänsyn i granskningsförslaget har resulterat i utökat område i främst norra Kattegatt och norra Skagerrak.

Naturvärdeskarteringar vid Länsstyrelsen i Västra Götaland, som uppdaterats under samrådsperioden, har utgjort ett underlag för hela Västerhavet.

Bland annat pekas på behov av särskild hänsyn för höga naturvärden ut i området utanför Onsalahalvön utifrån underlag från både Länsstyrelserna i Halland och Västra Götalands län samt Symphony Gröna kartan.

I Havs- och vattenmyndighetens kommande rapport *Natur i havsplaneringen* finns naturvärdesunderlag för alla områden i havsplanen samlade och redovisar således den kunskap som finns tillgänglig kring natur även i områden som idag betecknas som generell användning.

I granskningsförslaget utgör områden med riksintresseanspråk yrkesfiske lek- och uppväxtområde område grund för område med användning natur i planerna. I övrigt har underlag från Sveriges lantbruksuniversitet inarbetats som ekosystemkomponent i planeringsverktyget Symphony och utgör underlag för utpekande av särskild hänsyn höga naturvärden som inkluderar fisk eller fiskelek. Havs- och vattenmyndigheten har även tagit initiativ till vidareutveckling av klimattillflykter under 2019 i samarbete med Statens geologiska undersökning.

I Västerhavet pekas ingen klimattillflykt ut grundat på begränsad tillgång till data från SMHI. Denna svaghet i materialet beskrivs i granskningsförslagets *del 7 Planeringsförutsättningar*.

Laholmsbukten

Naturskyddsföreningen i Halmstad anser att området bör betecknas som ”användning natur” och ”attraktiva livsmiljöer”.

V303 Stora Middelgrund, V304 Ringenäs skjutfält

Länsstyrelsen i Hallands län pekar ut ett område inom del av V303 och hela V304 i sydöstra Hallands utsjö med rika naturvärden på bottenarna, till exempel arterna valthornssnäcka (*Buccinum undatum*) och liten piprensare (*Virgularia mirabilis*) i täta aggregationer. De påpekar att underlag för området tidigare har levererats inom uppdraget om skydd av värdefull natur. Därför anser länsstyrelsen att områdena bör betecknas med ”n” (särskild hänsyn till höga naturvärden) vilket inte skapar konflikt med Försvarsverksamheten i område V304.

HaV:s kommentar:

Huvuddelen av havsplaneområdet utanför Laholmsbukten upptas av område V300 med användning natur baserat på befintligt Natura-2000 område.

.

Område V304 (F) och sydöstlig del av V312 (I samrådsversion V303) uppfylls inte kriterier för användning natur efter revidering av kriterier för underlag. Underlag från länsstyrelsen indikerar på naturvärden men bekräftas inte av havsplaneringens övriga underlag. Se vidare i Havs- och vattenmyndighetens kommande rapport *Natur i havsplaneringen*.

V305 Falkenberg utsjö, V306 Morups bank, V307 Kattegatt Offshore

Länsstyrelsen i Hallands län påpekar att hänsyn bör tas vid annan användning i områdena eftersom att här ligger viktiga lekområden för torsken i Kattegatt.

V312 Utsjöområde Halmstad till Kungsbacka

Länsstyrelsen i Hallands län anser att kunskapsunderlag för marina naturvärdena inom område V312 saknas i stor utsträckning. De påpekar att i den södra halvan pågår undersökningar men i den norra halvan återstår mycket av de kunskapshöjande insatserna. Länsstyrelsen anser att för försiktighetsprincipens skull bör område V312 inte betecknas med "G" (område för generell användning) på grund av kunskapsbrist för området.

HaV:s kommentar:

I granskningsförslaget anges ett utökat V306 användning natur, vilket baseras på riksintresseanspråk yrkesfiske lek- och uppväxtområde och på Natura 2000-område Morups bank (tidigare V308.)

Samrådsförslagens V305 och V307 har slagits samman och ingår i V305. Havs- och vattenmyndighetens kvalitetsgranskning av områden med särskild hänsyn till höga naturvärden innebär att området inte uppfyller kriterierna för särskild hänsyn till höga naturvärden. Läs mer i Havs- och vattenmyndighetens kommande rapport *Natur i havsplaneringen*.

Principiellt för hänsynsbeteckningen är att behovet av särskild hänsyn gäller all användning av området och inte enbart den användning som finns anges med bokstav eller färg i kartan.

Område V312 (G) har justerats i norr utifrån nytt område (V316, Gn) i nordostlig del med särskild hänsyn till höga naturvärden.

4.6 Transport och kommunikationer

Övergripande

Transportstyrelsen har deltagit i framtagningen av förslagen till svenska havsplaner och har inte några synpunkter på utformningen av planerna eller några konkreta förslag till justeringar av dem.

Trafikverket framför att det är viktigt att samordna havsplaneringen med framtagande av nationell plan för transportsystemet.

Trafikverket menar att havsplanen bör redovisa eventuell effekt kopplat till målsättningen att flytta vägtransporter till järnväg och sjöfart, även om andra åtgärder så som ekonomiska styrmedel har en större påverkan.

Myndigheten för maritima frågor och hydrologi i Tyskland belyser vikten av att samordna Östersjöns havsplanering internationellt sett.

Trafikverket och Transportstyrelsen anser att det samhällsekonomiska perspektivet behöver tydliggöras.

HaV:s kommentar:

Granskningsförslagets del 7 *Planeringsförutsättningar* har kompletterats med utökad redogörelse för planeringsförutsättningar för de olika intressena i havet. Här ingår sektorernas betydelse i ett större perspektiv. Som komplement till hållbarhetsbedömningarna har fördjupade samhällsekonomiska analyser tagits fram för Gävlebukten, Östersjön och Kattegatt.

Sjöfartsverket pekar på att sjöfart bygger på de principer som finns i havsrättskonventionen (UNCLOS) och menar att havsplanerna bör utveckla och beskriva de juridiska aspekterna ytterligare samt hur eventuella målkonflikter omhändertas i kommande havsplaner.

HaV:s kommentar:

I granskningsförslaget har lagts till fler referenser till havsrättskonventionen, UNCLOS, och vad konventionen innebär för sjöfarten.

Myndighet för maritima frågor och hydrologi i Tyskland undrar vilka restriktioner kommer gälla inom användningarna (t ex N - natur)?

HaV:s kommentar:

Havsplanen ger vägledning på strategisk nivå. Eventuella restriktioner för olika verksamheter inom t.ex. Natura 2000 områden hanteras genom annan lagstiftning än havsplaneringslagstiftning.

Hållbarhet och miljöpåverkan

Estlands Miljöministerium påpekar att kryssningsturismen är en växande trend och att dess konsekvenser bör utredas vidare.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten delar bilden av att kryssningsturismen ökar. I miljökonsekvensbedömningen har det dock antagits att kryssningstrafiken i ett 2030-perspektiv ingår i den miljöpåverkan som sker från annan sjöfart.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Statens geotekniska institut och Sydkustens Vattenvårdsförbund anser att det är viktigt att stranderosionsproblemen i samband med sjötrafik lyfts fram. *Sydkustens vattenvårdsförbund* tycker det är glädjande att havsplanen tar upp frågan om erosion och att man ställer sig positivt till sandfodring.

HaV:s kommentar:

HaV noterar synpunkten.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser att de bör finnas en beskrivning över vilka anpassningar, förutom minskad fartygshastighet, som kan göras för att ta hänsyn till naturvärden, och hur de ska beslutas.

HaV:s kommentar:

Havsplanen vägleder bland annat om särskild hänsyn till höga naturvärden. Tillämpningen kan, men behöver inte, innebära att verksamheter regleras. Om, på vilket sätt och med stöd av vilken lagstiftning som en sådan reglering beslutas ligger utanför havsplaneringen.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser att frågan om undervattensbuller från sjöfart som passerar över områden med användning natur även skulle kunna utvecklas mer i havsplanen, likaså bör konnektiviteten mellan områden med användning natur beskrivas mer.

HaV:s kommentar:

Buller ingår i den sammanlagda, kumulativa analys av havsplanerna och redovisas i miljökonsekvensbeskrivningen. I planeringsverktyget Symphony finns geografiskt underlag om undervattensbuller från sjöfart.

WWF anser att flera 'Areas to be avoided' och 'No-go-zones' måste utpekas som skyddsområden för det marina djurlivet gentemot sjöfarten.

HaV:s kommentar:

Areas to be avoided (AtbA) beslutas inom FN:s internationella sjöfartsorganisation, IMO. Havs- och vattenmyndigheten föreslår en utredning om åtgärder för minskade effekter av operationella oljeutsläpp i Östersjön. En sådan utredning kan, men behöver inte, leda till förslag om att viss trafik styrs om.

Riskfrågor

Flera samrådsparter efterlyser resonemang och beskrivning kring risker för olyckor i havsplanerna eller i konsekvensbedömningarna: *Länsstyrelserna i Kalmar, Västra, Götaland och Östergötlands län* att särskilt fokus bör vara fartygsolyckor och utsläpp av olja, kopplat till farleder med närhet till höga naturvärden eller andra värden, exempelvis besöksnäringen. Länsstyrelsen i Västerbottens län anser att planen bör behandla behovet av alternativa sjöfartsleder vid olycka/blockering.

Länsstyrelsen Hallands län anser det internationella samspelet och samverkan kring sjösäkerhet bör belysas och utvecklas i planbeskrivning.

Svensk sjöfart tycker att även PPR (Pollution Prevention Response) saknas i havsplanerna. För att minimera miljöpåverkan är det viktigt att veta till vilka områden ett skadat fartyg kan bogseras till.

Myndighet för maritima frågor och hydrologi i Tyskland anser att tillräckligt stora sjöfartersleder inte pekats ut, eftersom det inte finns en beräkning av tillräckliga buffertzoner.

HaV:s kommentar:

I granskningsförslagets *del 7 Planeringsföresättningar* finns en utökad redogörelse för olika riskaspekter och sjöfartens internationella aspekter när det exempelvis gäller reglering och inrättande av trafiksepareringssystem för ökad sjösäkerhet. De fartygsstråk som redovisas omfattar som regel buffertzoner.

När det gäller vindkraftsetableringar kan de ge direkta och indirekta effekter på såväl fartygens framkomlighet och vägval som direkt påverka säkerheten. Riskanalyser är därför en nödvändig del av miljökonsekvensbeskrivning och prövning av en föreslagen vindkraftspark. Ett säkerhetsavstånd mellan de yttre vindkraftverken i en vindkraftspark och närmaste sjötrafikstråk bör skapas. Detta avstånd bör anpassas till lokala förhållanden.

Försvar och säkerhet

Länsstyrelsen i Västra Götalands län anser att det mot bakgrund av vikten av en trygg försörjning behövs ett resonemang om beroende av fungerande sjötransporter och därmed transporters handlingsfrihet under en samhällsstörning i havsplanen.

HaV:s kommentar:

Frågor om civil säkerhet och beredskap lyfts fram i granskningsförslaget.

Övrigt

Trafikverket och Sundsvalls och Timrå kommuner påpekar att MSA-tytor bör redovisas för samtliga flygplatser som berör de planerade havsområdena.

HaV:s kommentar:

Samtliga MSA-tytor redovisas på en karta i granskningsförslagets *del 7 Planeringsföresättningar*.

Stockholms läns landsting menar att det saknas ställningstaganden och en redovisning av vilka hänsyn som har tagits kring det transeuropeiska nätverket för transporter, TEN-T, och konceptet "Motorvägar till sjöss" i planen.

HaV:s kommentar:

Användning sjöfart baseras på riksintresseanspråk för sjöfart, kommande trafikreglering och underlag om viktiga sjöfartförbindelser med grannländer. Även aspekter som anslutning till hamnar som ingår i TEN-T har ingått i bedömningen.

Länsstyrelsen i Gotlands län konstaterar att det saknas motivering till varför inte samtliga hamnar finns utpekade i plankarta.

HaV: kommentar:

Havsplanen vägleder inte om hamnar och innehåller därför inga ställningstaganden kring hamnar. Däremot har hänsyn tagits till hamnar i planering av exempelvis sjöfart och yrkesfiske.

Kommunikationskablar

Post- och telestyrelsen instämmer i att kablar för tele- och datakommunikation nämns i havsplanerna som ett allmänt intresse för användningen av haven. Styrelsen informerar om att marknaden för telekommunikationer är avreglerad och både nät och tjänster drivs av ett flertal privata företag men även i några fall av andra statliga aktörer. Post- och telestyrelsen har därför ingen kännedom om fysisk placering av framtida behov för nya sjökablar. Specifika områden lämpliga för detta kan därför inte pekas ut i havsplanerna.

Post- och telestyrelsen instämmer i havsplanens vägledning om att utläggning, drift och underhåll av data- och telekablar, kraftkablar, rörledningar och gasledningar ska möjliggöras där det är lämpligt. Styrelsen föreslår beskrivande text om data och kommunikationskablar.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten noterar synpunkterna. Beskrivande text om kommunikationskablar har uppdaterats i granskningsförslaget av havsplaner.

Planering i Bottniska viken

Sundsvalls kommun konstaterar att ställningstaganden i andra delar av havsplanen samt i övriga två förslag till havsplaner kan få betydelse för verksamheter i Sundsvall. Det mest påtagliga är förslaget om flyttade farleder för att skydda naturvärden vid utsjögrund, t.ex. vid Finngrund, men det bedömer kommunen som rimligt.

Örnsköldsvik kommun är positiv till att havsplanen lyfter fram sjöfarten som ett miljöeffektivt sätt att transportera stora mängder gods som dessutom minskar trängseln på land. I Örnsköldsvik finns flera stora industrier med ett stort behov av sjöfarten, och därför finns ett behov av att bibehålla en konkurrenskraftig sjöfart samt ge förutsättningar för att vidareutveckla sjöfarten så den blir ännu mer miljö-, yt-, och kostnadseffektiv.

Förbindelse över norra Kvarken

Region Västerbotten anser att den framtida planerande förbindelsen mellan Umeå och Vasa är mycket viktig. Det finns även ett projekt, "Midway alignment of the Bothnian Corridor", som ska länka samman Norge med Sverige och vidare till Finland, förhoppningar finns om en fast förbindelse. Det är därför viktigt att tydliggöra i havsplaneringen att man beaktar denna möjlighet vid prioriteringar mellan olika intressen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län noterar att användningen i B121 har ändrats från "KN" till Gn (sjöfartsmarkeringar kvarstår). Länsstyrelsen antar att detta

enbart rör sig om en begreppsförändring och att Kvarkenlänken, en liten men kritisk länk i ett transportsamband som sträcker sig mellan Norges hamn och Ryssland, inte är nedprioriterad på något sätt.

Örnsköldsviks kommun anser att i samband med planering för broförbindelse är det viktigt att beakta de värden som finns för att inte riskera att skada vårt gemensamma världsarv.

HaV:s kommentar:

Förslagen på broförbindelsen redovisas i granskningsförslaget *del 7 Planeringsförutsättningar*. Det finns emellertid inte förutsättningar för att i dagsläget på nationell nivå planera för förbindelsen inom ramen för havsplaneringen. Därför utgör inte en förbindelse grund för en användning i förslaget till havsplan.

Länsstyrelsen i Västerbottens län saknar ställningstagande kring bedömningen av konsekvenserna av den ökade olycksrisken som en ökande skeppstrafik beräknas medföra för den trånga passagen genom Bottniska viken. Detta bör framgå av planen tillsammans med ett klargörande av ansvarsförhållandet mellan stat och berörd kommun vid ökad risk.

HaV:s kommentar:

Planeringen i sig bedöms inte påverka trafikvolymerna genom den trånga passagen genom Bottniska viken och har därför inte bedömts specifikt i havsplaneringen.

Ansvarsförhållandet mellan stat och kommun när det gäller risk vid sjötrafik hanteras inte inom ramen för havsplaneringen.

B143 Utsjöområde norr Sylen, B144 Hällgrund ost utsjö

Sjöfartsverket konstaterar att havsplanen redovisar alternativa stråk för sjöfarten än de som idag föreligger. Verket påtalar att de föreslagna nya stråken i idag inte är sjömätta med moderna metoder än mindre utredda med avseende på lämplighet. Sjömätningar i dessa områden är planerade 2019-2020 vilket gör att först därefter finns kunskapsunderlag för utredning kring huruvida dessa alternativa farledsstråk är möjliga/lämpliga att rekommendera. Sjöfartsverket ser därför att föreslagna dragning ska tas bort och att nuvarande fartygsstråk med tillhörande riksintresse för kommunikationer ska kvarstå tills vidare.

HaV:s kommentar:

Sträckningen är inte sjömått vilket betyder att den kan behöva justeras. I avvaktan på sjömåttning betecknas därför området i granskningsförslaget som utredningsområde sjöfart för ny föreslagen sträckning för sjöfart. Föreslagen sträckning kan komma att behöva justeras utifrån resultaten av sjömåttningen.

Tillgänglighet till södra norrlandskustens hamnar bedöms ändå kunna tillgodoses med vissa justeringar av fartygsstråken om vindkraft anläggs i området. Både vindkrafts- och sjöfartsintressena kan därför tillgodoses.

B145 Storgrundet utredningsområde

Trafikverket ser att utredningsområde B145 hanteras rimligt i detta skede och *Trafikverket* ser fram emot att delta i fortsatta diskussioner gällande området.

Sjöfartsverket ser att kumulativa effekter för sjöfartens tillgänglighet och sjösäkerhet som en utbyggnad av övriga områden utgör ska ingå i utredningen av området. Möjligheter och begränsningar för sjö- och flygräddning i ett område med relativt korta avstånd mellan vindkraftsparkerna bör ingå som en del. Vidare menar verket att samrådsunderlaget inte visar på vilka grunder området ska utredas ur ett sjöfartsperspektiv än mindre hur prioriteringen mellan sjöfart och vindkraft har hanterats ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

HaV:s kommentar:

Planeringen av området har förändrats i granskningsförslaget, bland annat som en följd av kvalitetssäkring av data. Området anges med utredningsområde sjöfart, men avsikten är att vindkraft och sjöfart ska kunna samexistera. Havs- och vattenmyndigheten instämmer i att möjligheter och begränsningar för sjö- och flygräddning i ett område med relativt korta avstånd mellan vindkraftsparkerna bör ingå som en del. Befintligt tillstånd för vindkraft i del av området gäller även fortsatt.

Sveriges lantbruksuniversitet anser att det kan vara bra att belysa att det finns områden där fartygsintensiteten kan bli så hög att samexistens med fisket kan bli problematiskt, även om samexistensen fungera idag.

Planering i Östersjön

Utredningsområde sjöfart

Naturvårdsverket, Länsstyrelserna i Gotlands och Kalmar län, Naturskyddsföreningen, BirdLife Sverige och Sveriges lantbruksuniversitet är positiva till att utredningsområden pekats ut för sjöfartsleder över utsjöbankarna, norr och söder om Gotland samt öster om Öland.

WWF anser att Hoburgs bank, Norra och Södra Midsjöbankarna bör utnämnas som "Areas to be Avoided (AtbA)" och att internationella fartygsrutter över området dras om.

Länsstyrelsen i Gotlands län menar att samtliga områden är skyddsvärda ur naturmiljösynpunkt varför en minskad sjöfart inom områdena bör ge positiv påverkan på områdenas värden. Att farlederna även passerar genom Natura 2000-områden där staten har en skyldighet att vidta sådana åtgärder som området kräver är ytterligare ett skäl varför frågan kräver fortsatt utredning. I arbetet behövs också ett resonemang kring påverkan på sjöfarten och dess omfattning. *Sveriges lantbruksuniversitet* anser särskilt med tanke på framtida

ökad sjötrafik, att ytterligare anpassningar av sjöfarten krävs för att minska påverkan på känsliga marina habitat och arter.

Naturskyddsföreningen framhåller att det är av största vikt att alla möjliga påverkansfaktorer, både inom och utanför havsplaneområdet, vägs samman innan de slutgiltiga bedömningarna görs och att man låter försiktighetsprincipen råda då man beslutar sig för eventuella förändringar.

Naturskyddsföreningen och *BirdLife Sverige* menar att det är viktigt att tänka på att eventuell flytt av farleder, speciellt i kombination av ökad fartygstrafik, kan ha negativa konsekvenser för de mera kustnära marina miljöerna och hamnarna. Som exempel nämns att en flytt av leden öster om Gotland till västra sidan skulle påverka både Stora och Lilla Karlsö, havet runt omkring samt Klintehamn.

BirdLife Sverige anser att skydd av Hoburgs bank och Midsjöbankarna måste stärkas genom begränsningar av sjöfart och fiske. *BirdLife Sverige* presenterar förslag för hur sjöfarten kan omdirigeras i området samt anser att sjöfartsleden mellan Gotlands sydspets och Hoburgs bank bör tas bort och klassas som ett AtbA (Areas to be Avoided).

En privatperson anser att transittrafik bör ledas om till djupvattenrutten mellan Norra och Södra Midsjöbanken samt till fartygsrutter väster om Gotland, med undantag för fartyg på väg till hamnar på östra Gotland. Sverige bör även föreslå till IMO att Södra Midsjöbanken klassas som ett AtbA-område, dvs. som ett "Area to be avoided" för handelsfartyg.

Regionförbundet Kalmar uppmärksammar utredningsområdet mellan Hoburgs bank och Hoburgs bank, en minskad sjöfart kan ge konsekvenser för regionens utveckling. Samtidigt ser regionen vikten av att utreda sjöfartens påverkan på höga naturvärden.

Region Gotland ser positivt på den fortsatta utredningen kring utpekade farleder, men vill understryka vikten av eventuella konsekvenser för farleder in till hamnarna Slite, Klintehamn samt Kappelshamn, att de ska ingå i dessa utredningar.

Trafikverket anser att utredningsområden för sjöfart norr och söder om Gotland behöver en tydligare samlad bedömning för vilken användning som är mest lämpliga användningen där alla nyttor och konsekvenser ingår. Verket understryker att förslag till nya ruttsystem behöver vara väl underbyggda innan de initieras som ärende till IMO. Trafikverket anser att det tydligt måste redovisas hur uppdraget ska initieras och drivas.

Transportstyrelsen noterar att vissa områden ska utredas ytterligare. Myndigheten påpekar att när det gäller att fatta beslut om att flytta sjötrafik, som skulle kunna bli fallet om man efter utredning skulle komma fram till att man vill vidta trafikreglerande åtgärder, är det exempelvis vad gäller syd

Gotland högst oklart om Sverige skulle lyckas att driva igenom ett sådant förslag hos IMO.

Sjöfartsverket motsätter sig förslaget att utreda sjöfarten kring syd Gotland och vid Hoburgsbank (Ö232-Ö233) samt Salvo Rev (Ö226, Ö229-Ö232) i syfte att flytta sjötrafik till förmån för miljöaspekter. Ur ett säkerhets- och tillgänglighetsperspektiv är Sjöfartsverket av den principiella inställningen att dessa stråk som föreslås för utredning kvarstår. Vidare vill Sjöfartsverket peka på att det utpekade området för energiutvinning (Ö208) norr om Gotska Sandön i praktiken undanröjer möjligheten till utredning av alternativa stråk för sjöfarten vid Salvo Rev.

HaV:s kommentar

Mellan Norra Midsjöbanken och Hoburgs bank går sjöfarten i dag genom ett grundområde med mycket höga naturvärden för de rödlistade arterna tumlare och alfågel, vilket också omfattas av Natura 2000. Utredningar visar att alfågelpopulationen påverkas negativt av operationella oljeutsläpp från fartyg och att tumlare störs av buller från fartygsstråk.

Innan ställningstagande om mest lämplig användning i området kan tas, behöver problematiken utredas vidare för fartygsstråket vid Hoburgs bank, som även fortsätter norrut in i Mellersta Östersjöns havsområde. Även samband med sjötrafik över Salvorev och norr om Kopparstenarna, med eventuella konsekvenser för natur- och kulturvärden, behöver utredas vidare.

Mot denna bakgrund finns behov av fördjupad utredning om hur miljöpåverkan från sjötrafiken runt Gotland kan minimeras på lämpligt sätt, framför allt negativ påverkan på fågel och tumlare. Utredningen behöver omfatta olika åtgärder, inklusive möjlig omstyrning av sjötrafik från känsliga naturområden och samhällsekonomiska konsekvenser för transporter och sjöfartsnäringen (nationellt och internationellt), samt övriga konsekvenser till följd av åtgärder. Utredningen kan genomföras genom uppdrag till berörda nationella myndigheter

Ö206 Norra Korsö skjutfält

Länsstyrelsen i Stockholms län bedömer att vid område Ö206 dvs. de yttre delarna av Horstensleden finns i huvudsak två-tre riksintressen som är oförenliga: farled respektive natur/attraktiva livsmiljöer (naturområdet är även utpekad som kommunalt intresse av nationell betydelse). Avvägningen bör lämpligen hanteras på en övergripande nivå inom ramen för havsplanering trots att leden till stor del ligger innanför baslinjen och havsplaneområdet. Frågan handlar om övergripande planering av såväl naturskydd som infrastruktur. Eftersom analyser inte har genomförts inom ramen för havsplaneringen hittills, behövs flera grundliga utredningar framöver. Av denna anledning bör Horstensleden markeras som utredningsområde, motsvarande lederna söderut i Östersjön, och hanteras inom ramen för nästkommande planeringscykel såvida regeringen inte meddelar annat innan havsplanen antas.

Värmdö kommun motsätter att den så kallade "Horstensleden" finns med i planen som en "planerad farled". Den planerade farleden går igenom ett område av riksintresse enligt 4:e kapitlet miljöbalken. Med stöd från miljöbalken anser Värmdö kommun att någon sådan användning i det aktuella området inte kan anges. Kommunen anser att det finns två alternativa farleder in till Stockholm som klarar sjöfartens behov.

Horstens fiskevårdsområde menar Horstensleden saknar stöd i lagrum, planeringsmål samt strategier för Östersjön och yrkar på att farleden tas bort. Föreningen menar att en farled i området skulle innebära enorma ingrepp i en orörd skärgård och riskera att förstöra världsunik skärgårdsmiljö.

Grönskärs fiskevårdsområde anser att området i Värmdös ytterskärgård hyser skyddsvärda arter som är beroende av grunda utsjöbankar och "Horstensleden" medför ett sådant ingrepp ovan och under vattnet att det påtagligt skadar områdets naturvärden enligt 4 kapitlet i miljöbalken. Mot bakgrund av försiktighetsprincipen, och miljömålen och relevanta strategier, till exempel Sveriges maritima strategi anser man att "Horstensleden" inte ska anges som en planerad farled.

HaV:s kommentar:

Den tänkta Horstensleden ligger inte i havsplaneområdet, men ansluter genom ett riksintresseanspråk för sjöfart till trafiksystemet i havsplaneområdet. Utöver riksintresseanspråket finns utökat anspråk för ytterligare en anslutning. Det ligger utanför den statliga havsplaneringens juridiska mandat att ta ställning till huruvida den tänkta farleden utanför havsplaneområdet är lämplig. Däremot bör havsplanen ta höjd för att det i en framtid kan bli aktuellt med en ny farled in mot Stockholm. Av denna anledning markeras anslutningarna som utredningsområde sjöfart.

Ö231 Gotska sandön-Salvorev

En privatperson anser att Gotska Sandön och Salvorev hyser mycket höga naturvärden och bör som i förslaget till havsplan användas för naturskydd (N). Sverige bör även föreslå till IMO att detta Natura 2000-område klassas som ett AtbA-område, dvs. som ett "Area to be avoided" för handelsfartyg. Detta innebär att det fartygsflöde som passerar genom området idag bör reduceras till ett minimum. Den fartygstrafik som idag passerar genom området i öst-västlig riktning kan i huvudsak ledas till vatten norr om Kopparstenarna eller till djupvattenrutten öster om Gotland.

HaV:s kommentar:

Fartygsstråket utgör utredningsområde sjöfart i havsplanen. Se tidigare kommentar om utredningsområde sjöfart.

Ö232 Östra Östersjön Stockholm till öst Gotland

Enligt *Region Gotland* behöver kopplingen till Slite hamn tydliggöras som utredningsområde på plankartan. Slite hamn anges i regionens översiktsplan

som en möjlig framtida reservhamn för Gotland. Farleden Fårösund påverkas av utredningsområdet vilket bör utredas i det kommande arbetet.

HaV:s kommentar:

Fartygsstråket in mot Slite hamn redovisas som utredningsområde sjöfart.

Ö282 Skåne 2, Ö283 Skåne 3, Ö285 Kriegers Flak

Myndigheten för maritima frågor och hydrologi i Tyskland noterar att planförslaget saknar beskrivning för hur den förväntade ökningen av trafik (till sjöss och i luften) till framtida vindkraftparkerna Ö282, 283, 285 kan komma att se ut.

HaV:s kommentar:

Mängden ökad trafik till sjöss och i luften har bedömts i miljökonsekvensbeskrivningen.

Ö285 Kriegers Flak

Danmarks Sjöfartsstyrelse upplyser om att det svenska sjöfartsintresset påverkas på grund av vindkraftsetablering på den danska sidan, ytterligare skyddsavstånd från anläggningen kan komma att behövas.

HaV:s kommentar:

Hänsyn har tagits i granskningsförslaget till tyska och danska planerade vindkraftsetableringar på Kriegers Flak.

Ö287 Lillgrund

Danmarks Sjöfartsstyrelse påpekar att området för energi i Öresund delvis utgör inflygningszon och skyddsavstånd till Köpenhamns flygplats. Vindkraft eller annan användning bedöms oförenligt med de danska intressena i området.

HaV:s kommentar:

Området hyser en befintlig vindkraftspark. Ingen förändrad användning förväntas i området.

Ö266 Taggen

Länsstyrelsen i Blekinge län påtalar sjösäkerhetsaspekter kring anöringspunkten Åhus hamn utifrån riksintresse vindbruk.

HaV:s kommentar:

Det finns tillstånd för vindkraftsparken Taggen. Säkerhetsavstånd för tillståndsgivna vindkraftsparker regleras inte havsplanen

Förbindelser över Öresund

Region Skåne anser att en framtida Öresundsmetro bör pekas ut i planen, inte minst eftersom den förväntas avlasta Öresundsbron som är av riksintresse.

Landskrona kommun saknar en genomgripande redogörelse i havsplanen angående fast förbindelse över Öresund, det s.k. Europaspåret, som bör ha en stor påverkan på havsområdet och som bör synliggöras i havsplanen.

HaV:s kommentar:

I granskningsförslagets *del 7 Planeringsföresättningar* redogörs för Öresundmetron och Europaspåret. Öresundmetron eller Europaspåret är inte utpekade som riksintresseanspråk och ingår för närvarande inte i den nationella trafikplaneringen. Därför redovisas inte förbindelserna som användning i förslaget till statlig havsplan.

Planering i Västerhavet

Breddning och justering av farleder i Kattegatt

Sjöfartsverket ser att ytorna för sjöfarten i Kattegatt ska vara av den karaktären att de tillgodoser både dagens trafikstråk, samt den framtida sjötrafiken vid införandet av nya ruttåtgärder.

Länsstyrelsen i Hallands län ser positivt på trafiksepareringsregleringar i Kattegatt. Det är dock mycket angeläget att breddningen av farlederna (Användningen Sjöfart) in i Natura 2000-områdena Fladen och Lilla Middelgrund justeras i läge om möjligt, minskas avsevärt eller tas bort med hänsyn till bl.a. skyddsvärda arter som tordmule, sillgrissla och tumlare.

BirdLife Sverige och Miljöpartiet Halland. anser att det är angeläget att breddningen av farlederna (Användningen Sjöfart) in i Natura 2000-områdena Fladen och Lilla Middelgrund tas bort med hänsyn till de höga naturvärden och skyddsvärda arter som finns.

Naturskyddsföreningen noterar att flera farleder går genom känsliga havsområden med höga biologiska värden och är orolig för den möjliga breddningen av sjöfartslederna i vissa känsliga områden för att öka säkerheten, exempelvis förslag på nya trafiksepareringsregleringar på båda sidor om utsjöbankarna i närheten av Fladen och Lilla Middelgrund, två av de utsjöbankarna i Kattegatt med högsta naturvärden. Även om förslaget anses ge positiva effekter eftersom risken för kollisioner och därmed oljeutsläpp undviks anser föreningen att svall från fartyg kan påverka zoneringen och botten kan skadas av större, mer djupgående fartyg.

HaV:s kommentar:

Den nya trafikreglering som ligger till grund planeringen är beslutad och börjar gälla 1 juli 2020, vilket planeringen måste anpassas till. En analys av tidigare förslag har visat att bredare fartygsstråk sammantaget är bättre för havsmiljön eftersom risken för olyckor minskar.

4.7 Vattenbruk och blå bioteknik

Tillväxt Norra Bohuslän och Fiskekommunerna/Fyrbodals kommunförbund utläser att i havsplanens försvarsområden tillåts inga fasta anläggningar. Detta anses lägga hinder för utvecklingen av marin energi och vattenbruk, exempelvis storskalig odling av alger. Eftersom sjöövningsområden är formade med breda penseldrag borde de kunna anpassas för att tillgodogöra en utveckling inom vattenbruk.

HaV:s kommentar:

Havsplanen vägleder om att användning försvar har företräde. Huruvida anläggning av fasta anläggningar är möjlig mot bakgrund 3 kapitlet 9 § miljöbalken prövas i tillståndsprövningen.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser att det är viktigt att lyfta att det sker en snabb utveckling på hållbart havsbaserat vattenbruk som kan komma att kräva avgränsade områden i havsplaneområdet.

Länsstyrelsen i Västra Götaland menar att ytanspråk för testbäddar bör synas i planförslaget.

Länsstyrelsen i Östergötlands län poängterar att även om vattenbruket i nuläget enbart bedrivs nära kusten och inte inom havsplaneområdet, pågår utredningar kring möjligheterna för musselodling i offshore-områden. Länsstyrelsen ser gärna att dessa frågor vidareutvecklas i havsplanen.

Jordbruksverket menar att det är förståeligt att vattenbruket inte fått områden utpekade som lämpliga eftersom det inte finns något bra underlag. Dock anser verket att det är av stor vikt att dessa områden identifieras och nämner att offshore-anläggningar är något som växer internationellt. För att kunna peka ut områden i havsplanerna där vattenbruk är lämpligt krävs en omfattande utredning.

Göteborgs Universitet anser att havsplanens ambitioner knytet till planeringsmålet "Skapa beredskap för framtida etablering av hållbart vattenbruk med minimerad negativ miljöpåverkan" är för låga. Med tanke på att akvakultur är ett av fem fokusområden för EUs strategi för "Blue growth" anser Göteborgs universitet att en kraftfullare formulering behöver övervägas.

HaV:s kommentar:

Som Jordbruksverket påpekar saknas samlat underlag för vattenbruk i utsjön. I granskningsförslaget föreslås därför som fortsatt arbete att ta fram planeringsunderlag för vattenbruk med bland annat möjliga geografiska utvecklingsområden, för att skapa beredskap för framtida etablering av hållbart vattenbruk. Arbetet kan genomföras som ett uppdrag till berörda myndigheter. Med undantag för ett mindre område i Skagerrak, saknas i nuläget underlag angående specifika platser för testbäddar eller liknande, utan de bedöms kunna inrymmas i befintlig planering.

Vattenbrukets miljöpåverkan

Länsstyrelsen i Västernorrlands län efterfrågar i havsplanen en tydligare beskrivning av vattenbrukets effekter med tanke på miljögifter och övergödning.

Ronneby kommun anser att enbart fiskodling i slutna system, i behållare där avskiljning av föroreningar är möjlig eller kombinerat med alg eller musselodling kan tillåtas. I den redan övergödda Östersjön finns inget miljöutrymme för fiskodling i öppna kassar som läcker näringsämnen och läkemedelsrester till närområdet.

Umeå Universitet undrar varför endast näringsreduktion nämns i havsplanens text för vattenbrukets potentiella effekter, och inte näringstillförsel.

Stockholms Universitet påpekar att musselodlingars positiva miljöpåverkan är vetenskapligt omdiskuterat. Musselodlingar anses minska övergödningen i Östersjön, då de innebär ett upptag av näring ur havet, men kan bidra till övergödningen på lokal skala.

HaV:s kommentar:

Havsplanerna innehåller inga områden för vattenbruk. I granskningsförslagets *del 7 Planeringsföreskrifter* finns beskrivning av vattenbrukets miljöeffekter.

4.8 Yrkesfiske

Övergripande

Naturskyddsföreningen menar att många av ställningstagandena och rekommendationerna i förslagen till havsplaner vilar på ett ofullständigt kunskapsunderlag. Sveriges havsområden har under de senaste drygt 100 åren genomgått mycket stora förändringar i bland annat hydrografiskt hänseende, vad gäller näringsbelastning, fisketryck, jakttryck och mänsklig påverkan i flera olika avseenden och då är det märkligt att detta inte ens nämns eller diskuteras när det gäller vilka hav man strävar mot i framtiden och hur de framtida havsplanerna ska bidra till att uppnå de uppsatta målen.

HaV:s kommentar:

Planeringsmålen baseras på samhällsmål, strategier och lagstiftning. I förslaget presenteras även havsplanens Vision – 2050 som är en vision om tillståndet i havet och hur det nyttjas, förutsatt att planeringsmålen uppfylls. Visionen representerar det tillstånd som havsplaneringen ska bidra till att förverkliga.

Miljökvalitetsmålen, bland annat *Hav i balans samt levande kust och skärgård* med preciseringen om att nå och upprätthålla god miljöstatus, är grundläggande när det gäller målbilden för havsmiljön. Havsplanerna ska enligt havsplaneringsförordningen (2105:400) bidra till god miljöstatus. Samtidigt ska miljömässiga, näringspolitiska och sociala mål integreras i planeringen.

Havsplanerna har i granskningsförslaget kompletterats med en beskrivning över hur havsplanerna bidrar till att miljörelaterade mål uppnås.

Se vidare kommentar om kunskapsbrist under rubriken *Kunskapsbrist i kapitel 4.5 Natur*.

Sundsvall kommuns åsikt är att hinder för att nå målen inte har analyserats tillräckligt inom samrådsförslaget. Ett exempel är hinder för en hållbar fiskerieröring orsakat av miljögifter i fisk. Åtgärder såsom skyddande av kustnära grundområden, åtgärdande av förorenade sediment och utveckling av handlingsplan för att undanröja vandringshinder är avgörande för att skapa ett hållbart fiske.

HaV:s kommentar:

Havsplanering bidrar med rumsliga förutsättningar för yrkesfiske för att olika samhällsmål ska uppnås. Extern eller historisk miljöpåverkan begränsar utrymmet för planeringen och i vilken mån havsplanerna kan bidra till samhällsmålen. Den externa miljöpåverkan ligger utanför planeringens mandat och hanteras i fiskeri-, havsmiljö- och vattenförvaltningen. I konsekvensbedömningen finns analys och resonemang kring extern och historisk miljöpåverkan. Analyser har exempelvis gjorts med hjälp av planeringsverktyget Symphony.

Avgränsning av användning yrkesfiske

Jordbruksverket är positiv till att användning yrkesfisket även omfattar områden som är av allmänt intresse av väsentlig betydelse.

Jordbruksverket utläser att havsplanens tolkning av yrkesfiskets intresse av väsentlig betydelse grundar sig i en analys som delvis bygger på andra indelningar av fiske men också en något annorlunda metodik jämfört med tidigare analyser av riksintressen. Det bör utredas vidare om vissa tidigare utpekade riksintressen fallit bort på grund av faktiskt minskat fiske, eller som en följd av förändrade kategoriseringar av fiskerier. Detta kan förslagsvis göras i samband med den kommande översynen av riksintressen för yrkesfisket. Det är positivt att plankartorna för yrkesfisket även omfattar områden som är av allmänt intresse av väsentlig betydelse. Dock behöver det definieras vad "väsentlig betydelse för yrkesfisket" innebär.

Jordbruksverket är tveksam till beräkningsmetoden som innebär landningsvärden mellan 2003-2015 samt områden som motsvarar 75 procent av landningsvärdet. 75 procent är en för lågt tilltagen siffra då det riskerar att exkludera en stor del av det svenska yrkesfisket. Syftet med en havsplan ska vara att stödja sysselsättning och tillväxt. Detta kan slå mot det småskaliga fisket.

SFPO anser att tillräcklig hänsyn inte har tagits till fiskets behov av flexibilitet över tid med bland annat föränderliga biologiska och klimatmässiga förutsättningar och vad de kan innebära för fiskens utbredningsmönster. *SFPO*

anser att det är viktigt att man genom havsplanen inte låser in fisket enbart i de områden som nyttjas idag utan har en flexibilitet för framtida utveckling. De måste också finnas utrymme för framtida fisken på arter och platser som kanske inte nyttjas idag, liksom utrymme för utveckling av redskap som inte används idag.

SFPO vänder sig starkt emot användningen av 75 procent av det infiskade värdet som ett tröskelvärde för var viktiga fiskeområden kan återfinnas och för hur de pekas ut i de föreslagna havsplanerna. De saknar en tydlig motivering till varför just 75 procent ansågs vara en rimlig gräns och en konsekvensbeskrivning för yrkesfisket av detta val i förhållande till andra tröskelnivåer man kunde ha valt (t.ex. 90 eller 95 procent av värdet). Dessutom ser man vid beräkningen av 75 procent ut att ha använt hela det svenska fiskets landningsvärden och sedan markerat på kartor var dessa värden fiskas in, utan hänsyn till vad som faktiskt ligger inom planområdet och inte. Det är otydligt om och hur beräkningen har tagit hänsyn till olika flottsegment och fiskeinriktningar.

SFPO ifrågasätter det lilla utrymme som yrkesfisket får i plankartan över Bottniska viken. Havsplanerna anger att yrkesfisket i Bottniska viken är viktigt för kustsamhällellens identitet och livskraft i form av sysselsättning vilket innebär att fiskets rumsliga utbredning i havet snarare behöver öka än minska.

Länsstyrelserna i Skånes och Gotlands län noterar att en del riksintresseklassade områden i Östersjöns planområde inte tillgodoses med motiveringen att dessa uppvisat låga landningsvärden under 2003 – 2015. Detta innebär enligt länsstyrelsen i Skånes län att vissa för ett småskaligt fiske viktiga fångstområden inte kvalificerar sig för användningen yrkesfiske. För att nå målen om skapande av förutsättningar för ett hållbart fiske och regional utveckling beträffande det småskaliga fisket är det viktigt att även områden med lägre fångstvärden där fisket har en regional betydelse för sysselsättningen på landsbygden kommer med.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser att det värde som anges även är högst begränsat då det inte tar hänsyn till exempelvis strukturomvandling eller predatortryck. Länsstyrelsen efterfrågar en analys av hur detta påverkat dagens fiskeverksamhet. De anser därför att det saknas möjlighet att bedöma huruvida de avvägningar mellan intressen och verksamhet som gjorts, är rimliga.

Länsstyrelsen i Stockholms län ställer sig frågande till att i havsplaneringas förslag beskrivs landningsvärdet av fisket i havsplaneområdet som väldigt värdefullt, jämförbart med delar av Södra östersjön och mer värdefullt än södra kvarken och hur förhåller sig värdena till det mer kustnära fisket.

Länsstyrelsen Norrbotten ställer sig frågande till de områden i Norrbottens län som ligger inom havsplaneområdet och är utmärkta som "yrkesfiske". Stora delar av Norrbottens yrkesfiske sker utanför planområdet, närmare land. Länsstyrelsen menar inte att utpekandena är fel, men anser att HaV bör redovisa vilka data som utgör underlag och kontrollera huruvida de stämmer.

Sveriges Lantbruksuniversitet anser att det är bra att den dynamiska aspekten av fisket lyfts fram. För vissa arter är utbredningen ett resultat av beståndstäthet och andra rumsligt dynamiska faktorer. Då fiskets lokalisering delvis är en funktion av den underliggande målartens utbredning, som är föränderlig över tid, är ett adaptivt synsätt därför nödvändigt för att förstå fiskets rumsliga behov. Samexistens med övriga intressen bör sökas i så stor utsträckning som möjligt.

Sveriges lantbruksuniversitet anser att den schablonartade och ekonomiskt baserade avgränsningen med fångster motsvarande 75 procent av landningsvärdet gör att större arealer än de med särskilt högt värde pekas ut för fiske. Åtminstone bör alla områden där natur (N) och fiske är utpekade som samexisterande ses över med syfte att begränsa yrkesfisket i områden där det riskerar att skada eller störa värdefulla och känsliga naturmiljöer eller arter.

Länsstyrelsen Södermanland noterar att utpekandena av yrkesfisket och sjöfart endast delvis motsvaras av riksintresseanspråk enligt 3 kapitlet miljöbalken. Är dessa att anse som mest lämplig användning i berörda områden utifrån att de utgör väsentliga statliga intressen i alla delar?

HaV:s kommentar:

Yrkesfiske bedrivs i varierande grad i havsplaneområdena. Yrkesfiske bedrivs i nästan hela Västerhavet, i stora delar av Östersjön, men i mindre utsträckning i Bottniska vikens planområde. För att fånga nationellt viktiga strukturer av fångstområden för samlade och enskilda fiskerier, där behov av flexibilitet och hänsyn till yrkesfiskets geografiska dynamik över tid ingår, har en avgränsning gjorts vid geografisk koncentration motsvarande 75 procent av årliga landningsvärdet i respektive fiskeri (12 stycken), som inkluderar såväl storskaliga som småskaliga fiskerier under perioden 2003-2015.

De identifierade områdena utgör *riksintresseanspråk för yrkesfiske* eller bedöms vara av *allmänt intresse av väsentlig betydelse*. Riksintresseanspråk för yrkesfiske och allmänt intresse väsentlig betydelse utgör underlag för användning yrkesfiske. Planens vägledning innebär inte att fiske inte kan bedrivas i andra områden, utan fiske får bedrivas där det är tillåtet. I granskningsförslagets förutsättningsdel finns kartor som redovisar motsvarande värden på nivåer från 25 procent till 95 procent. Redovisningen avser dels alla fiskerier, dels hur de tolv fiskerierna fördelar sig i de tre kategorierna passivt, pelagiskt eller demersalt yrkesfiske.

Beräkningsmetoden redovisas i rapporten *Sammanställning och analys av yrkesfiskets utredning*¹⁰.

¹⁰ Sveriges lantbruksuniversitet (2018). *Sammanställning och analys av yrkesfiskets utbredning*. Opublicerat.

Internationella aspekter

Länsstyrelsen Blekinges påpekar att andra länders fiskare bedriver fiske inom stora delar av den svenska ekonomiska zonen. Det förefaller dock som att Havs- och vattenmyndigheten i bedömningen av värdet av yrkesfisket inom svensk ekonomisk zon endast har haft tillgång till uppgifter om svenskt fiske i dessa områden. Havsplanen ger därför inte en fullständig bild av fiske i svenskt vatten och bör utredas vidare i kommande planförslag.

Polens Regionala direktorat för miljöskydd i Gdansk anser att de svenska havsplanerna bör beakta verksamheter i den polska maritima ekonomin såsom utveckling av polskt fisk och inlandssjöfart. Man menar att havsplanen indikerar en minskning av yrkesfisket i huvudområdena.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten bedömer att de fiskeplatser och områden som är viktiga i svenskt fiske också är viktiga för de länders fiskare som har tillträde till svenskt territorialhav och ekonomisk zon. Det finns dock vissa avvikelser.

Sedan tidigare finns detaljerade uppgifter om finskt fiske i Bottenhavet. Detta underlag har använts under planeringen av området. Det har inte framkommit nya uppgifter om detta eller andra områden under samrådet med grannländerna.

Havs- och vattenmyndigheten ser därför ett behov att inför nästa planeringsomgång få fram ett mer samlat underlag som visar hur det utländska fisket bedrivs i svenskt territorialhav och ekonomisk zon. Sådant underlag bör tas fram gemensamt med grannländerna. När det gäller fartygsstråk ingår sträckan Nynäshamn - Gdansk i granskningsförslaget för Östersjön.

Regional utveckling, småskaligt fiske

Östhammars kommun påpekar vikten av att havsplanerna bör skapa de planförutsättningar som går för att underlätta för ett småskaligt kustnära yrkesfiske, som är viktigt för det lokala och regionala näringslivet liksom för kulturmiljön längs kusten.

Stockholms läns landsting anser att planen missat att lyfta problematiken kring förutsättningarna för småskaligt fiske. Lagar och regler kring småskaligt fiske är en stor del i problematiken att livnära sig på småskaligt fiske, och landstinget anser att det bör skapas en balans mellan regleringar av små- och storskaligt fiske då miljöpåverkan och ekonomiska möjligheter är vitt skilda. Planen skulle därför vinna på att lyfta skillnader i utmaningar och miljöpåverkan mellan små- och storskaligt fiske.

Länsstyrelsen Uppsala och Region Uppsala anser att främjandet av det småskaliga fisket bör lyftas fram ytterligare i havsplanen. Centralt för ett långsiktigt hållbart småskaligt yrkesfiske är skyddet av lek- och uppväxtområden av viktiga arter samt ett varsamt tillåtande av storskaligt yrkesfiske, i synnerhet industritrålning efter strömming. Det omfattande

industrifisket efter strömming som blir djurfoder menar man orsakar omfattande negativa konsekvenser för det småskaliga kustfisket där fångsten numera mest består av småvuxen strömming. Detta sammanvägt med övriga stora naturvärden längs kusten i Uppsala län gör att trålgränsen för industrifisket bör flyttas ut för hela Södra Kvarnen samt Ålands hav. Det skulle kunna lyftas in som en åtgärd i planen anser Region Uppsala

Länsstyrelsen Blekinge finner det svårt att tolka vad havsplanen innebär för bevarande och utveckling av ett lokalt hållbart yrkesfiske i Blekinge län.

Umeå Universitet tycker att det är anmärkningsvärt att intressekonflikten med naturvärden i form av säl- och skarvbestånd inte nämns eller hanteras i planen. Säl- och skarvbestånden upplevs av fiskare som störande för verksamheten. Områden där säl skyddas respektive där småskaligt fiske ska prioriteras bör därför anges i planen.

HaV:s kommentar:

Genom användningarna yrkesfiske och sjöfart bidrar havsplanerna med förutsättningar för småskaligt fiske. Småskaligt fiske, liksom annat fiske, är också beroende av en väl fungerande näringsvävodynamik och goda livs- och uppväxtmiljöer för fisk och skaldjur. Havsplanen (granskningsförslaget) bidrar här genom att tillgodose riksintresseanspråk för yrkesfisket för lek- och uppväxtområden genom användning natur i havsplanen. Potentiellt viktiga områden för fiskhabitat utanför riksintresseområden ingår i områden med *särskild hänsyn till höga naturvärden*. Frågor som rör lagstiftning som påverkar småskaligt fiske ligger utanför havsplaneringen mandat. När det gäller förvaltning av säl i relation till yrkesfiske hanteras detta i havsmiljö- och fiskeriförvaltningen Se nedan under rubriken *Hållbarhet och miljö* i detta kapitel om kommentar om havsplaner och reglering av yrkesfiske.

Riksintresseanspråk för yrkesfiske

Fångstområden

SFPO anmärker på att i 13 av 14 områden i Östersjön där riksintresset för yrkesfiske inte tillgodoses enligt planen anger man att det ekonomiska värdet av fisket i detta område är så litet att det inte ses som särskilt viktigt för fisket. Detta beror på att det inte går att fiska där på grund av att det är så mycket säl, vilket har inneburit kraftigt minskade fångster. Men det innebär inte att dessa områden skulle vara oviktiga för yrkesfisket i ett längre tidsperspektiv, om bara sälstammen åter minskades ned och normaliserades så kan sannolikt återigen ett ekonomiskt lönsamt fiske bedrivas i dessa områden. Som exempel kan lyftas fisket i området Ö225-226 öster om Ölands norra udde (Ölands norra grund, Knolls grund), där det på grund av den explosionsartade ökningen av säl i området som gör det omöjligt att bedriva ett lönsamt fiske.

Länsstyrelsen i Gotlands län menar att utfallet av att analyserna över värdefullt fiske avser en relativt begränsad tidsperiod (2003-2015) men också att fisket påverkats av förändringar i torskens beståndssituation och utbredningsområde. Dessutom har regelförändringar i laxfisket samt en ökad

sälstam inneburit relativt stora förändringar i förutsättningar för fiske med passiva redskap kring Gotland. Länsstyrelsen påpekar att borttagande av riksintresseområden för yrkesfisket eller reglering av fiske i vissa områden inte påverkar det samlade fisketrycket.

Länsstyrelsen i Skåne län påpekar att det som är riksintresse för yrkesfisket i nordligaste Öresund bara täcks delvis av användningsområdet fiske. Enligt en undersökning bland fiskare som gjorts hösten 2017, finns dock i detta område ett par för yrkesfisket viktiga områden avseende fiske efter torsk, sill, stenbit och plattfisk som bara delvis innefattas av plananvändningen yrkesfiske. Dessa bör beaktas i den detaljerade analys som enligt planen under 2018 ska göras beträffande de riksintresseområden eller delar därav som inte tillgodoses i planen

HaV:s kommentar:

I samrådsförslaget tillgodosågs inte de riksintresseanspråk som inte omfattades av 75 procent av landningsvärdet under perioden 2003-2012. I flera fall finns inget fiske registrerat i området under perioden. Som flera samrådsparter påpekar beror detta bland annat på grund av på ändrat regelverk och att lönsamheten försvunnit på grund av sälproblematik.

Havs- och vattenmyndigheten har initierat en översyn av riksintresse yrkesfiske som pågår under 2019. I avvaktan på utfallet av översynen återförs samtliga riksintresseanspråk för fångstområden som grund för användning yrkesfiske i granskningsförslaget, såvida ingen annan avvägning har gjorts.

Lek och uppväxtområden

Länsstyrelsen i Skåne län är tveksam till att de områden som är av betydelse för fisket som lek- och uppväxtområden för fisk i havsplanen omfattas av särskild hänsyn till höga naturvärden (n). Lek- och uppväxtområden kan då uppfattas få en lägre status, eftersom de inte utgör en användning på plankartan.

Länsstyrelsen Blekinge menar att kopplingen mellan användning yrkesfiske (delvis baserat på riksintresse yrkesfiske) och särskild hänsyn till höga naturvärden (delvis baserat på riksintresse yrkesfiske, habitat) är diffus.

Länsstyrelsen i Skåne län lyfter att klassningen ”särskild hänsyn till höga naturvärden” kan ge upphov till missförstånd då området för riksintresseanspråket inte automatiskt utesluter alla typer av fiske. Uppdelningen innebär också att det inte blir lika tydligt att yrkesfiskets fångster är beroende av lek- och uppväxtområden. Länsstyrelsen anser vidare att det vore bättre att planlägga mindre men mycket betydelsefulla fångstområden som då kan antas komma väga tyngre till fiskets favör vid framtida prövningar. Risken kan vara att intresset tappar i tyngd om stora områden avsätts.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten föreslår att riksintresseanspråk för lek- och uppväxtområden faller in under användning Natur. Skälet är att riksintressen enligt 3 kapitlet miljöbalken bör behandlas likartat i planerna, dvs. ingå i en användning.

Fiskehamnar

Länsstyrelsen i Skåne län poängterar att för att kunna bedriva ett hållbart fiske behöver fiskefartygen tillgång till fiskeområden och hamnar. Det förefaller för Länsstyrelsen i Skåne län oklart om användning yrkesfiske i planen, liksom riksintresset för yrkesfisket, även avser att säkerställa tillgången till viktiga fiskehamnar.

HaV:s kommentar:

Fiskehamnar ingår i riksintresseanspråk för yrkesfiske. Fysisk planering för fiskehamnar sker inom den kommunala och regionala planeringen, däremot bidrar havsplanerna med planeringsunderlag och genom att bland annat skapa förutsättningar för yrkesfiske och fartygsstråk in mot hamnarna i havsplanerna.

Fisk som ekosystemtjänst

Swedish Pelagic Federation PO anser att de samhällsekonomiska analyserna av fisket misslyckas med att ta upp externa positiva effekter av fisket såsom utförsel av näringsämnen ur våra hav, men även fisket som en ren källa av protein i jämförelse till andra miljöförstörande källor såsom till exempel jordbruket. De tycker att planerna inte ser nyttjandena i haven i relation till alla alternativ, t. ex. fisket i jämförelse till andra proteinkällor och energiutvinning i havet i jämförelse till på land.

SFPO menar på att havsplanerna fokuserar för mycket på hur ekosystemtjänster påverkas negativt av yrkesfisket. Att yrkesfisket också bidrar positivt med ekosystemtjänster nämns inte – främst när det gäller produktion av livsmedel, men också yrkesfiskets stora arbete när det gäller att ta upp och ta iland marint skräp och förlorade fiskeredskap (som ofta kommer från fritidsfisket snarare än från yrkesfisket) för återbruk eller återvinning. *SFPO* noterar att kopplingen till den Maritima strategin nämns, men inte till t.ex. Livsmedelsstrategin eller den Nationella yrkesfiskestrategin.

Länsstyrelsen i Skåne län påpekar att förslaget till havsplanen inte diskuterar fiskets betydelse för livsmedelsförsörjningen i syfte att nå ett minskat importberoende. Behovet av en kraftigt ökad inhemsk svensk livsmedelsproduktion betonas i den nya svenska livsmedelsstrategin.

HaV:s kommentar:

I hållbarhetsbedömningen och såväl samhällsekonomiska analyser belyses fisket utifrån dess roll för sysselsättning, regional utveckling samt lokal identitet, detta tas även vidare i arbetet med fortsatta samhällsekonomiska- och hållbarhetsbedömningar.

I hållbarhetsbedömningar har även gjorts bedömningar utifrån effekter av planens vägledning för särskild hänsyn höga naturvärden och ekosystemtjänster med betydelse för fisket, både ekonomiskt för yrkesfisket, såväl utifrån aspekter att främja ett hållbart fiske på sikt. Detta har även hanterats vidare i granskningsförslagets konsekvensbedömningar.

I analyserna har systemmässig avgränsning gjorts. För att komplettera underlaget har en särskild systemanalys tagits fram. Analysen behandlar olika verksamheter i havet, däribland yrkesfiske, i ett större system än havet och havsplanerna. Rapporten har tagits fram av konsult på uppdrag av HaV och finns tillgänglig på HaV:s webbplats.

Text om ekosystemtjänster och kopplingar till relevanta strategier har kompletterats i granskningsförslaget.

Konsekvenser för yrkesfisket

SFPO utläser i förslaget till havsplaner att fisket enkelt kan flytta på sig utan negativa konsekvenser. Antagandet förutsätter att utkomstmöjligheten är densamma på en alternativ fiskeplats, men då havsbotten och fisktillgången inte är homogen är det osannolikt att så är fallet och därmed är antagandet oriktigt. Om fisket flyttas, riskeras både fiskets lönsamhet samt negativa miljökonsekvenser genom t.ex. längre gångtid och ökad bränsleförbrukning. Om yrkesfisket till följd av havsplaneringen måste flytta på sig, på grund av ytterligare skyddade områden eller vindkraftparker undrar *SFPO* hur den ekonomiska konsekvensutredningen för förslaget ser ut och vilken typ av ersättning kan yrkesfiskarna förvänta sig?

HaV:s kommentar:

Konsekvenser för yrkesfisket beskrivs på övergripande nivå i den samlade hållbarhetsbedömningen. Den övergripande analysen har haft tillgång till underlag från Sveriges geologiska undersökning kring bedrivande av olika fiskerier i områden i havsplanen med användning energiutvinning och natur. Eventuell ekonomisk kompensation i samband med etablering av exempelvis havsbaserad vindkraft eller framtida nya skyddade områden hanteras inte inom ramen för den statliga havsplaneringen.

Hållbarhet och miljöpåverkan

SFPO påminner om att havsplaneringen ska stödja och underlätta genomförandet av Europa 2020-strategin för smart och hållbar tillväxt. *SFPO* anser att fiskeripolitiken befinner sig i en situation där mer kan fiskas till följd av en fungerande förvaltning. I denna verklighet kan yrkesfisket öka och således bidra till att målen med Europa 2020-strategin kan nås på ett långsiktigt hållbart sätt. En sådan utveckling måste havsplaneringen ge utrymme för.

SFPO påpekar att utsjöyrkesfisket är en verksamhet som alltid har bedrivits på havet och alltid kommer att bedrivas på havet, medan många andra verksamheter som nu har intresse av havet däremot har andra alternativ än

havet för sitt bedrivande. Tillgång till havet är alltså en absolut förutsättning för fiskets bedrivande och därför är det extra viktigt att fiskets intressen beaktas i havsplaneringen.

SFPO tycker att det är oroväckande att man skriver att etablering av vindkraftparker som gör att fiske med stor miljöpåverkan såsom bottentrålning, begränsas eller upphör skulle innebära stora positiva miljöeffekter lokalt. Det är korrekt att en vindkraftspark vanligen omöjliggör ett trålfiske på den aktuella platsen. Bottentrålning är dock en tillåten fiskemetod, och liksom all annan mänsklig verksamhet ger den en miljöeffekt. Jämförelser med jordbruk m.m. kan göras för att åskådliggöra. En traktor som harvar innebär samma negativa miljöeffekt som bottentrålning – varför vill man inte förbjuda harvning, utan bottentrålning?

SFPO anser att situationen för torskfisket i Östersjön inte ser bra ut (på grund av bland annat miljögifter, övergödning, döda bottnar och en enorm sälpopulation samt de parasiter som sälen bär på) och om det i samband med havsplanerna åläggs yrkesfiskarna ytterligare inskränkningar kan det bli ödesdigert för yrkesfiskets fortlevnad i Östersjön.

Naturskyddsföreningen anser att fisken i havet inte bör betraktas endast som en naturresurs som ska utnyttjas, eftersom den har ett ekologiskt värde. Föreningen anser att friska och väl fungerande havsekosystem grundas på att biologiska mångfalden i havet värnas, att fiskbestånden skyddas och att bottentrålningen minimeras.

Umeå universitet anser att intressekonflikten mellan yrkesfiske och naturvärden i form av säl- och skarvbestånd bör nämnas eftersom dessa är störande för fiskare. Fler forskningsrapporter visar att på lokal nivå, vid högre täthet av individer, påverkar de 50000 sälarna fiskebeståndet. Därför anser universitetet att områden där säl skyddas och där småskaligt fiske prioriteras bör anges.

Sveriges Lantbruksuniversitet ifrågasätter hur de avvägningar gjorts som ligger till grund för utpekad samexistens mellan användning natur (N) och sjöfart eller fiske. I havsplanerna skrivs att "För de redan skyddade områdena säkerställer befintligt regelverk att de utpekade naturvärdena inte skadas eller störs.". Detta gäller sällan för fiske (både yrkes- och fritidsfiske) samt sjöfart, som oftast inte regleras i Natura 2000-områden och naturreservat. Fisket förutsätts kunna samexistera med fartygstrafik, men samtidigt bedöms fartygsintensiteten öka i framtiden. Det kan vara bra att belysa att det finns områden där fartygsintensiteten kan bli så hög att samexistens med fisket kan bli problematiskt, likaså huruvida samexistens är beroende av vilka redskap som används. Alla områden där natur (N) och fiske är utpekade som samexisterande ses över med syfte att begränsa yrkesfisket i områden där det riskerar att skada eller störa värdefulla och känsliga naturmiljöer eller arter.

Skånes sydkustkommuner anser att det inte tydligt framgår hur natur och yrkesfiske i förslaget som användningar kan samexistera. Utifrån

Samrådshandlingarna går det att tolka det storskaliga fisket som lika prioriterat innanför som utanför skyddade områden, något Skånes sydkustkommuner motsätter sig vara väl avvägt i ett 40-års perspektiv. För att bli tydligare i frågan hur yrkesfiske kan samexistera med natur bör det tydligare redovisas skillnader inom yrkesfisket kopplat till naturpåverkan samt prioritera vilka områden som är mer eller mindre prioriterade för yrkesfisket.

Skurup, Trelleborg, Vellinge och Ystads kommuner menar på att i sydvästra Östersjön bedrivs ett storskaligt fiske av främst torsk och sill som man menar kan ge negativa konsekvenser på ekosystemen och starkt påverka känsliga och skyddade naturområden. Yrkesfisket är därmed något som påverkar kommunernas naturmiljöer men som kommunerna inte har verktyg att hantera i sin fysiska planering.

Sydkustens vattenvårdsförbund saknar en problemställning över överfisket i Östersjön. Det storskaliga fisket menar man kan ge negativa konsekvenser på ekosystemen i Östersjön och det skulle vara önskvärt att dokumentet redovisar tydligare hur fisket kan samexistera med naturskyddade områden.

Tjörns och Orusts kommuner anser att i förslaget till havsplaner saknas en tydlighet kring yrkesfiskets påverkan på havsmiljön, en entydighet av effekterna efterfrågas för en relevant avvägning i planarbetet.

Tjörns och Orusts kommuner påpekar att trålfria eller fiskefria områden har lett till ökad återhämtning av fiskebestånd och en minskad fiskedödighet och föreslår att större utrymme i havsplanen ges till fiskets miljöpåverkan. Dessutom bör detta vägas mot kulturvärdet "ett livskraftigt fiske". Därför önskar kommunerna ett underlag för att hitta balansen mellan miljömässig, ekonomisk och social hållbarhet samt progressiva förslag om skyddsbestämmelser/zoneringar i havsplanen.

Naturvårdsverket påpekar att restriktioner i form av bevarandeåtgärder i Natura 2000-områden som kan omfatta yrkesfisket behöver följas av havsplanen, och där arbetet inte är färdigt behöver försiktighet iakttas.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län anser att mer anpassning krävs för samexistens och föreslår att fiskeredskaps påverkan på känsliga bottenar anges som ett exempel där samexistens mellan natur och yrkesfiske inte är möjlig och där naturen bör prioriteras.

Länsstyrelsen i Hallands län anser att gällandes yrkesfiskeområden, borde en indelning göras i olika delområden där även hänsyn till andra naturvärden på botten ska tas. På så sätt skulle havsplanen kunna hjälpa till i övergången mot skonsammare fiskemetoder som t.ex. burfiske istället för bottentrålning. Det vore ett bra komplement till de fiskeregleringar som görs inom skyddade områden.

Stockholms Universitet kommenterar att fisket hanteras ytligt i planen och miljökonsekvensbedömningen. Det är möjligt att tanken är att många av

avvägningarna mellan olika typer av fiske (storskaligt/småskaligt/fritidsfiske) och mellan fiske och andra miljöaspekter (t.ex. ökande sälpopulationer) ska hanteras genom att samtidigt utveckla ekosystembaserad fiskeförvaltning. Det vore önskvärt att planen redogjorde för avgränsningar mot och kopplingar till fiskeförvaltningen.

Länsstyrelsen i Hallands län anser olika sorters fiske, bottentrål, pelagisk, krok, nät och burfiske, men även fritidsfiske, borde kunna synas åtskilt, för att bättre förstå vilken samverkan som långsiktigt är möjlig med andra verksamheter. Fisket som redovisas bygger huvudsakligen på det storskaliga fisket under senare år. I havsplanen bör framgå vilka hänsyn som behöver tas till natur så att val av redskap kan göras utifrån dessa hänsyn.

WWF anser att fisket och skydd för fisk måste grundas i en ekosystembaserad fiskeförvaltning med betoning på resursen och dess roll i ekosystemet. Hållbara fiskbestånd och ekosystem är grundläggande för att säkra ett framtida lönsamt fiske. Mot denna bakgrund anser *WWF* att planen inte har tagit ett helhetsperspektiv i relation till fiskbeståndens status.

Naturskyddsföreningen är kritisk till att förslagen till havsplaner inte skiljer mellan olika fiskemetoder trots att till exempel bottentrålning och passiva redskap skiljer sig avsevärt då det gäller miljöpåverkan.

Naturskyddsföreningen anser att Havs- och vattenmyndigheten bör kunna föreslå bottentrålningsförbud eller begränsningar i skyddade marina områden ("N" områden i plankartorna) eftersom denna fiskemetod kan skada botten och döda många bottenlevande djur. Man föreslår föreskrifter om förbud eller begränsningar vad gäller bottentrålning i skyddade marina områden, Havsplanen bör innehålla en karta finnas där det visas var man trålar och var fiske bedrivs med passiva redskap.

WWF anser att bottentrålförbud bör införas i flera områden med känslig bottenmiljö, unikt växt- och djurliv samt där fisk söker föda. Man anser att alla skyddade områden ska anses som fiskefria tills miljökonsekvensanalys av redskapspåverkan vid fiske genomförts.

Sportfiskarna tycker att frågan om utflyttning av trålgränsen borde kunna lyftas in i havsplanerna. En vidare utflyttning av trålgränsen skulle ge möjlighet till expansion av fiske med passiva, skonsamma redskap som burfisket efter havskräfta.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län håller inte helt med påståendet att bentisk trålning orsakar bifångst av fåglar och däggdjur eftersom det sker till största delen på djup där förekomsten av dessa djur är negligerbar.

SFPO ser med stor oro att Havs- och vattenmyndigheten som fiskförvaltande myndighet till synes ser en ökad reglering av yrkesfisket som en positiv konsekvens av havsplaneringen. Yrkesfisket är en aktivitet som behöver

rumslig utbredning och om trenden med minskande antal aktiva fiskare ska kunna vända, behövs snarare större ytor än mindre för fiskets bedrivande i framtiden.

SFPO tycker att det är viktigt att det som verkligen är skyddsvärt ska skyddas, men att skyddet måste vara proportionellt vid en samlad bedömning. Den senaste tidens utveckling har medfört ständiga ytterligare restriktioner för yrkesfisket genom en ökning av antalet och arealen av skyddade områden med fiskebegränsningar. Vad är det som ska skyddas och mot vilken typ av påverkan?

Fiskekommunerna anser att konsekvenserna av reglering på nationell nivå bör ses ur ett bredare perspektiv. Om det genomförs nationella fiskefria områden eller restriktioner för specifika arter, kommer det troligen att bli kontraproduktivt. Fiskare från andra länder kan då fortsätta fiska enligt tidigare regelverk medan svenska yrkesfiskare utestängs. Skyddet urholkas och inkomsterna kommer inte de svenska näringsidkarna till godo.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser att reglering kan komma att behövas kring marint skräp från yrkesfisket (spökgarn och avfall) för att skydda naturvärdena. Planen behöver ge tydligare vägledning i detta.

Länsstyrelsen i Blekinges län påpekar att enligt hållbarhetsbedömningen bör fiskemetoder och redskap anpassas och begränsas för att minimera påverkan på naturvärden. Dock är länsstyrelsen tveksam kring hur rimligt det är att detta kommer att ske eftersom fisket styrs främst av fiskeripolitiken. De anser att om havsplanen kan inverka på besluten kring fiskeriverksamheten, bör det tydliggöras hur.

Länsstyrelsen i Stockholm län ser i miljöbedömningen att indikatorer för bland annat gråsäl inte når god miljöstatus. Till detta kommer att gråsäl i allt större omfattning söker sig inåt kusten för att söka föda, vilket har en påverkan på kustfiskpopulationer (som inte heller når god miljöstatus) och även det småskaliga kustfisket samt sport- och fritidsfisket. Länsstyrelsen menar att åtminstone en del av problemet är det storskaliga pelagiska havsfisket på strömming/skarpsill under vinter och vårvinter utanför skärgården. Även *Nynäshamns kommun* lyfter frågan om interaktion med säl

Länsstyrelsen i Stockholms län föreslår att en buffert/skyddszon pekas ut utanför skärgården där fisken bör fredas mot fiske (åtminstone under viktiga perioder av året), vilket kan tydliggöras genom beteckningen ”n”, dvs. naturhänsyn. Fisket bör i synnerhet regleras i havet utanför marina skyddade områden.

Kattegatts kustvattenråd anser att det med hänsyn till naturvård är det en brist att det inte avsatts områden där det är särskilt viktigt att använda sig av mer skonsamma fiskemetoder.

Göteborgs Universitet noterar att djupa mjukbottnar ofta betecknas som lämpliga fiskeområden och anser att detta bör korrigeras ifall dessa viktiga biotoper kan påverkas av yrkesfiske.

Myndigheten för jordbruk och miljö i Vorpommern, Tyskland anser att delar av området för torskfiske i Ålandshav/Södra kvarken bör fredas, åtminstone bör det möjliga lekområdet för torsk tillsvidare betecknas med särskild naturhänsyn.

HaV:s kommentar:

Havsplanerna är på en strategisk och övergripande nivå som vägleder om mest lämpliga användningar och om att särskild hänsyn ska tas till höga naturvärden, höga kulturmiljövärden och till försvar. Havsplanerna reglerar inte fiskets, eller andra verksamheters bedrivande. När det gäller att införa restriktioner för yrkesfisket faller detta utanför havsplanerna.

Det yrkesmässiga fisket regleras inom ramen för EU:s gemensamma fiskeripolitik (GFP), vilken bland annat ger tillträde för vissa länder att fiska intill trålgränsen i Sveriges territorialhav. Detta innebär att reglering av yrkesfiske utanför den s.k. trålgränsen i Sverige kräver beslut inom EU.

Det är inte lämpligt eller ändamålsenligt att i en övergripande havsplan föregå det reglerande och pågående arbetet med exempelvis bevarandeplaner genom att ange detaljerad och platsspecifik vägledning för reglering av yrkesfiske. Det samma gäller för andra verksamheter i havet, exempelvis detaljerade villkor för havsbaserad vindkraft på en specifik plats.

Däremot bidrar havsplanerna med underlag för havsmiljö- och fiskeriförvaltningsarbetet. I havsplaneringsprocessen har områden med höga naturvärden identifierats och där särskild hänsyn ska tas i planering, tillståndsprövning och förvaltning. Om det finns behov, och i så fall på vilket sätt yrkesfisket bör förändras eller regleras är något som havsmiljö- och fiskförvaltningen får komma fram till i de ordinarie processerna.

För att bedöma miljökonsekvenserna av förslagen till havsplaner finns antagande om att belastningen från exempelvis trålfisket i områdena generellt kommer att minska som en konsekvens av att särskild hänsyn ska tas till höga naturvärden.

Där det redan finns långt gånga förslag till reglering av fiske, såsom inom delar av Natura 2000-områden i Kattegatt redovisas inte användning yrkesfiske i havsplanen. Det pågår förhandling om de svenska förslagen inom ramen för EU:s gemensamma fiskeripolitik

I havsmiljö- och fiskeriförvaltningen utvecklas och genomförs åtgärder för att minska yrkesfiskets miljöpåverkan genom reglering av yrkesfiske generellt och i skyddade områden, eller genom redskapsutveckling.

Exempelvis finns det en miljö kvalitetsnorm som anger att trålsvepta områden ska minska. Det ska utvecklas kvantitativa värden för hur stor andel av olika habitattyper som bör vara opåverkade av fysisk störning. Därefter ska behov av åtgärder för att skydda havsbottnar mot bottentrålning ses över.

I marina skyddade områden är områdenas bevarandemål styrande för vilka åtgärder som behövs. Där det finns bevarandeplaner utvecklas åtgärder för att uppnå bevarandemålen. Åtgärderna kan röra yrkesfiske, men även andra verksamheter, aktiviteter eller insatser. För de Natura 2000-områden i Östersjön och Västerhavet som regeringen beslutade om i december 2016 utvecklas för närvarande bevarandeplaner. När bevarandeplanerna finns på plats, ses behovet av åtgärder över.

Genomförandet av fiskeri- och havsmiljöförvaltningen innebär att yrkesfisket i olika områden med användning yrkesfiske kan komma att förändras i framtiden. Det kan t.ex. handla om att det ställs krav på skonsammare fiske och att restriktioner som rör ett visst fiske eller fiskemetod införs, eller att redskap utvecklas. Utvecklingen kan komma att påverka fiskemönster. I kommande planeringsomgångar kommer hänsyn tas till sådana förändringar.

Polens Regionala direktorat för miljöskydd i Gdansk menar att havsplanen indikerar restriktioner mot fiske områden som angränsar till polsk ekonomisk zon, t.ex. i områden Ö248, Ö245, Ö249. Om det införs restriktioner önskar man delta konsultationerna om dessa.

HaV:s kommentar:

HaV noterar synpunkten, Havsplanen i sig indikerar inte direkta restriktioner.

Påverkan på kulturlämningar

Riksantikvarieämbetet anser att det finns en konflikt mellan skeppsvrakens positiva sociala värden och yrkesfisket som kan skada vraken genom bottentrålning. Ett exempel är skeppsvrak som skapar refugier för flera marina arter. Detta innebär att vrak är av intresse för naturvärden men även för turbofisket, dykklubbar samt turismsatsningar.

Länsstyrelsen i Södermanlands län saknar bedömning av trålningens möjliga påverkan på vrak, särskilt som yrkesfiske finns utpekade inom stora delar av områden med kulturmiljövärden, bland annat utanför Södermanlands kust.

HaV:s kommentar:

En generell övergripande bedömning har gjorts inom ramen för hållbarhetsbedömningen. Det saknas i dagsläget underlag för en mer detaljerad bedömning.

Redovisning

Sundsvalls kommun anser att utpekandet av markerade farleder och områden för yrkesfiske ger en bristfällig och missvisande bild. Det faktum att farlederna redovisas ända in till hamn medan yrkesfisket endast redovisas inom

plangränsen gör att vissa kommuners yrkesfiskeområden framstår som obetydliga trots att de omfattar större områden (beroende på var baslinjen går och därmed plangränsen).

HaV:s kommentar:

I granskningsförslagets del 7 *Planeringsförutsättningar* redovisas fiskets utbredning både inom och utanför planområdet.

Sveriges Fiskevattenägareförbund saknar en beskrivning av de juridiska förutsättningarna på enskilt vatten i avsnittet om havsplanernas utgångspunkter. De anser att en sådan beskrivning är befogad då det finns ett tydligt samband mellan vad som sker i havet och det inre kustområdet.

HaV:s kommentar:

Enskilt vatten ingår inte i havsplaneområdena. På en övergripande nivå har hänsyn tagits till sambanden mellan det som sker i havsplaneområdet och i angränsande område närmare mot land. Havsplanen vägleder om mest lämplig användning och särskilt hänsyn, men reglerar inte fiske i allmänt eller enskilt vatten.

Planering i Bottniska viken

Finlands yrkesfiskarförbund (FYFF) konstaterar att yrkesfisket har beaktats på ett uppbyggande sätt i utkastet till havsplaner. I synnerhet södra Bottenhavet är viktigt för det finska trålfisket och den finländska fiskesektorn har tillträde fram till en gräns av 4 nautiska mil från den svenska baslinjen, vilket bör beaktas i all planering. FYFF påpekar vidare att energiproduktion, sandutvinning och nya eller utvidgade skyddsområden kan skada yrkesfisket. Det bör också beaktas att fiskeområdena kan förändras med tidens gång. Därför bör det i planerna reserveras tillräckligt stora områden för fiske.

HaV: kommentar:

I avgränsningen av användning yrkesfiske har hänsyn tagits till behov av framtida flexibilitet och dynamik.

Planering i Östersjön

En privatperson påpekar att laxen beroende av flera olika områden ute till havs där väsentlig tillgång till föda finns. Personen undrar vilka dessa är och var finns de i havsplanerna? Detsamma gäller födobaserna för torsk, strömming, skarpsill och i viss mån även för flera fågelbestånd.

Länsstyrelsen Gotland saknar i planhandlingen hantering av det relativt omfattande trollingfisket efter lax som sker i Östersjön. Länsstyrelsen saknar underlag att bedöma fiskets omfattning men anser att frågan ska hanteras eftersom fiske efter lax i Östersjön är förbjudet för svenska yrkesfiskare.

HaV: kommentar:

I granskningsförslaget del 7 *Planeringsförutsättningar* har beskrivningen av fritidsfiske kompletterats.

Ö220 Sandsänkan öst Östergötlands skärgård, Ö222 Nordlig del av sjöövningssområde Urban

Länsstyrelsen i Östergötlands län anser att det i en översyn av riksintresset bör ingå att överväga att upphäva inflyttningsområdet i områdena Ö220 och Ö222.

Sydöstra, Södra och Sydvästra Östersjön

BirdLife Sverige och *WWF* anser att nätfiske ej bör bedrivas på lägre djup än 30 meter i områdena runt Hoburgs bank och Midsjöbankarna under perioden 15 oktober – 15 april. Detta inbegriper alfågeln huvudsakliga övervintringsperiod, då betydande antal riskerar att fastna som bifångst i fisknät.

WWF anser att det i havsplaneringen bör komma fiskeregleringar på plats för skydd av tumlaren för att minimera riskerna för bifångst, helst i hela Östersjön, men särskilt i områden med tydlig överlapp mellan tumlare och garnfiske.

Sveriges lantbruksuniversitet ser att fiske med redskap som riskerar bifångst av tumlare bör förbjudas i alla artens kärnområden, framför allt i områdena Ö284 Sydvästkånes utsjövatten, Ö262 Norra Hanöbukten, Ö245 Hoburgs bank och Midsjöbankarna och Ö248 Södra Midsjöbanken.

Sveriges lantbruksuniversitet menar på att i området Söder om Öland ligger ett område som nyttjas i hög utsträckning av tumlare under delar av året. Området motsvarar delvis Område Ö247 i havsplanen. Här behöver fiske, militära aktiviteter och energiproduktion anpassas eller undvikas helt för att minimera påverkan på tumlarna

Federationen för miljö och naturvård (NABU) i Mecklenburg-Vorpommern, Tyskland anser att Östersjöns tumlarbestånd bör ges en särställning. Populationen är begränsad och uppehåller sig främst i svenska vatten, men vissa perioder vandrar djuren även utanför den tyska kusten. För det gränsöverskridande fisket bör man, för att skydda tumlarna i centrala Östersjön, enas om särskilda regler för att helt förhindra bifångst.

Ronneby kommun efterfrågar en reglering för att minska miljöeffekterna från yrkesfisket i Östersjön som omfattar trålning med syfte att minska bifångst och främja ett hållbart fiske.

Simrishamns kommun påpekar att i planen för Östersjön finns ett trålfiskeområde utpekad i den södra delen av Simrishamns vattenområde (angränsande Ystad). Det framgår samtidigt att detta område ligger utanför riksintresse för yrkesfisket och innanför trålgränsen som är 4 mil från kusten. Strax innanför trålgränsen finns både ett riksintresseområde för naturvård och en submarin skog. Kommunen ser därför inte att trålning är en lämplig aktivitet i detta område utan här förespråkas istället ytterligare marint skydd som reservatsbildning.

HaV:s kommentar:

Se kommentar under rubrik *Hållbarhet och miljöpåverkan*.

Planering i Västerhavet

Naturskyddsföreningen anser att tumlare behöver ett större område för sin fortlevnad än detta som erbjuds idag. Detta gäller även för torsk. Föreningen ser anläggningen av industriella verksamheter i skyddsvärda områden som ett hot mot den marina miljön.

Kosterhavets nationalpark och Bratten

Naturskyddsföreningen anser att bottentrålning bör fasas ut i Kosterhavets nationalpark och Bratten, vilka utgör skyddade marina områden.

HaV:s kommentar:

Se generell kommentar under rubrik *Hållbarhet och miljöpåverkan*.

V300 Skånska Kattegatt

Höganäs kommun pekar ut att inom stora delar av område V300 finns en konflikt mellan yrkesfiske och natur som borde belysas. Detta beror på förekomsten av mjukbottnar på 30-40 m djup där trålning för kräfta och torsk kan påverka naturvärden på ett negativt sätt.

HaV:s kommentar

HaV noterar synpunkten.

V309 Lilla Middelgrund

SFPO vänder sig starkt emot att havsplanen föreslår inskränkningar av yrkesfisket i området V309 i Kattegatt. Så länge inga ändringar görs i förslaget kommer SFPO att vara fortsatt starkt kritiska till liggande förslag.

HaV:s kommentar

Med anledning av att det på Sveriges initiativ pågår förhandling inom ramen för EU:s fiskeripolitik om reglering av fiske, anser HaV att användning yrkesfiske inte bör redovisas i de delar av område V309 där det finns svenskt förslag om reglering.

5. Miljökonsekvensbeskrivningar

Övergripande

Örnsköldsviks kommun bedömer miljökonsekvensbeskrivningen som väl genomarbetad. Genom att havsplaneringen och dess miljökonsekvensbeskrivning är baserad på en ekosystemansats så finns en trovärdighet gentemot Sveriges åtagande av havsmiljöförordningen och de nationella miljökvalitetsmålen.

Sölvesborgs kommun, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Gotlands län med flera tar upp att miljökonsekvensbeskrivningen publicerades den 10 april 2018, nästan två månader efter havsplanernas förslag, vilket försvårade en enhetlig bedömning. Av detta skäl går att ifrågasätta huruvida lagkravet om skälig tid för inläsning av miljökonsekvensbeskrivningen enligt 6 kapitlet 15 § Miljöbalken är uppfyllt.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten beklagar den försenade publiceringen av miljökonsekvensbeskrivningen i samrådsskedet. Det var metodtekniska problem som låg bakom att vi inte lyckades publicera miljökonsekvensbeskrivningarna i samband med publicering av planförslagen. Alternativet att flytta fram svarstiden var inte möjlig med de snäva tidsramar som gäller för att förslag till havsplaner ska kunna lämnas till regeringen i december 2019. Vår bedömning är dock att de fyra månader som planförslag och konsekvensbedömningar fanns tillgängliga under samrådstiden utgör en skälig tid för inläsning.

Naturvårdsverket anser att miljökonsekvensbeskrivningen skulle vinna på en ökad tydlighet. Det gäller dels att visa på vilka miljöfrågor som måste hanteras och vilka verksamheter som ger upphov till miljöeffekter redan idag och som planen behöver lösa för att nå de mål som satts upp gällande både miljömål och planens mål. Det vore bra med en kort summering av vilka av dessa problem som kvarstår, förvärras respektive förbättras i nollalternativet och i planalternativet. På det sättet blir det tydligare för läsaren vilka miljöaspekter och lösningar som planen kan påverka och vad som beror på tidigare och annan påverkan till följd av aktiviteter på land och i angränsande hav.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten arbetar engagerat med miljökonsekvensbeskrivningen och ser det som ett utvecklingsarbete som kan bli bättre och bättre i takt med att både kunskapen om havet och dess förvaltning samt bedömningsmetoder utvecklas.

Myndigheten har inför granskningsskedet arbetat med att utveckla miljökonsekvensbeskrivningen för att öka dess tydlighet. Fokus är på de effekter planen bedöms bidra med men samtidigt är en helhetsmässig nulägesbild nödvändig för att visa det miljömässiga sammanhanget. Nuläget och nollalternativet är tillsammans med olika målbilder det som förändringen planen ger jämförs med.

Stockholms universitet och Havsmiljöinstitutet anser att miljökonsekvensbeskrivningarna är svårlästa och otydliga. Innehållet i miljökonsekvensbeskrivningen behöver göras lättillgängligt för planerare och beslutsfattare på alla nivåer samt allmänheten. Rapporten skulle vinna på en genomgång av redovisning och språk.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten har inför granskningsskedet arbetat med att korta ner vad som bedöms vara överflödiga fakta i miljökonsekvensbedömningen. Vi har också sammanställt dem till ett dokument, fast med tydligt utläsbara delar för respektive havsplanområde. Sammantaget ger detta mindre mängd textmassa och förhoppningsvis ökad tydlighet för läsaren. Vi har också valt att i högre utsträckning än tidigare utgå från de miljöaspekter som listas i miljöbalkens avsnitt om strategisk miljöbedömning. Miljöeffekterna planen ger på dessa är huvudfokus i miljökonsekvensbeskrivningen.

Naturskyddsföreningen tycker att det är utmärkt att resultaten från miljökonsekvensbeskrivningarnas samrådsversion beaktas i samband med revidering av planförslagen inför granskningsskedet våren 2019. Deras förhoppning är att ambitionsnivån i de slutgiltiga versionerna av havsplaner kommer att höjas, genom att myndigheten använder sig av möjligheten att föreslå föreskrifter med förbud eller begränsningar som ges i havsplaneförordningen. Därmed kommer Sveriges framtida havsplaner kunna användas på ett progressivt sätt för att minska negativ miljöpåverkan, skydda livet i havet och bruka havets resurser ansvarsfullt och hållbart.

Länsstyrelsen i Uppsala län ifrågasätter om miljöbedömningen har varit integrerad i planprocessen eller om miljökonsekvensbeskrivningen endast blir ett "kvitto" på det som planerats.

HaV:s kommentar:

HaV har beaktat innehållet i miljökonsekvensbeskrivningarnas samrådsversion i avvägning mot andra intressen. Vi föreslår i granskningsskedet inga föreskrifter eftersom befintlig lagstiftning har bedömts tillräcklig för att uppnå målbilden. Däremot föreslås fortsatt juridisk utredning om särskilda föreskrifter kan användas för reglering av fiske vid läckande vrak. Miljöbedömningen har varit en av flera delar i planeringsprocessen. MKB-dokumentet som publiceras i samband med samråd och granskning kan ses som utvärderingar av det som planerats. De syftar till att fylla den funktionen och vara ett underlag för intressenter och beslutsfattare.

Folkhälsomyndigheten hade gärna sett att man i konsekvensbeskrivningarna belyst hur planerna påverkar de människor som är bosatta i berörda havsområden och deras livsmiljöer. En jämlik befolkningshälsa och ett effektivt smittskydd omnämns inte i förslagen till havsplaner eller i konsekvensbeskrivningarna.

HaV:s kommentar

I hållbarhetsbedömningen ingår flera sociala bedömningskriterier med koppling till människors vardag och livsmiljö. Havs- och vattenmyndigheten har i miljöbedömningsarbetet gjort bedömningen att planen har försumbar påverkan på målen jämlik befolkningshälsa och effektivt smittskydd.

Transportstyrelsen saknar en diskussion av behov för forskning eller innovationer så som testbäddar i miljökonsekvensbeskrivningen.

HaV:s kommentar:

Behov för forskning och innovationer så som testbäddar är mer en planeringsfråga. Havs- och vattenmyndigheten har gjort bedömningen att områden för generell användning bör ge förutsättningar för lokalisering av framtida testbäddar.

Sjöfartsverket menar att miljökonsekvensbeskrivningen inte tycks ha beaktat regleringar som kommer påverka miljöarbetet i positiv riktning oavsett om havsplaner införs. Exempel på detta är nya sjöfartsregleringar rörande utsläpp.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten har reviderat nollalternativet inför granskningsskedet. För sjöfart har detta skett genom att vi utgått från de inom Sheba-projektet framtagna sjöfartsscenarierna för Östersjön. I dessa inkluderas positiva miljöeffekter som baseras på nya sjöfartsregleringar

Länsstyrelsen i Västernorrlands län saknar beskrivningar av klimatpåverkan under respektive tema. Exempelvis; vad innebär klimatförändringar för yrkesfiske? Salthalter kommer att förändras på grund av nederbörd och utbredning av vissa kommersiella arter som sill kommer att påverkas negativt.

HaV:s kommentar:

HaV arbetar aktivt med klimatfrågan på olika sätt. Det saknas tyvärr fortfarande en gemensam bild av vilka effekter klimatförändringar kan ha på olika näringar och intressen. Exempelvis kan fiskemönster förändras eftersom fiskarters utbredning blir annorlunda i ett förändrat klimat. Det går att göra scenarier, men vi vet inte vart de närmare gränserna för olika arter kommer att vara i framtiden.

Måluppfyllnad

Sjöfartsverket anser att miljökonsekvensbeskrivningarna i alltför stor utsträckning fokuserar på nutid och inte utvecklingen som sker mot 2030 respektive 2050.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser att osäkerhetsanalysen mot 2050 i miljökonsekvensbeskrivningen fokuserar för mycket på natur. Osäkerheter för scenario 2050 anser länsstyrelsen beröra alla andra teman på grund av klimatförändring, ekonomiska förhållande och nya tekniker. Exempelvis testas flytande vindkraftteknik i Östersjön, vilket kan minska påverkan på havsbottnar i framtiden.

HaV:s kommentar:

Miljökonsekvensbeskrivning och hållbarhetsbedömning bedöms mot nollalternativet år 2030. Detta är huvudfokus i konsekvensbedömningarna. HaV har valt att tona ner beskrivning och analys av horisontåret 2050 i granskningen just eftersom osäkerheterna är så stora och det är lätt att glida över i ren spekulat

WWF, Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Länsstyrelsen i Gävleborgs län tar upp att bedömningen i miljökonsekvensbeskrivningen innebär att planen inte ger något nettobidrag till miljö kvalitetsmålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård*. Planen borde visa hur den kan medverka till att nå miljömålen, alternativt tydligare redovisa att den inte kan påverka.

Naturvårdsverket efterlyser ett miljöbedömningsalternativ som i högre grad bidrar till att klara mål och normer. Vad skulle krävas av havsplanen om målet ”att nå och upprätthålla god miljöstatus” skulle nås? Den frågan borde vara utgångspunkten för framtagandet av ett alternativ inom ramen för miljöbedömningen.

HaV:s kommentar:

Havsplanen bidrar till att nå miljömålen inom vissa geografiska områden och bidrar till negativa miljöeffekter i andra. Det samlade helhetsresultatet ger havsplanen ett positivt nettobidrag ur ett miljöperspektiv. Detta särskilt om man inkluderar att främjande av havsbaserad vindkraft ger en positiv klimatnytta. I miljökonsekvensbeskrivningen ingår förslag på hur havsplanen skulle kunna bidra ytterligare till god miljöstatus i havet.

Länsstyrelserna i Stockholms län och i Skåne län anser att havsplanen inte tillräckligt beskriver hur planen ska bidra till att miljö kvalitetsnormerna enligt havsmiljödirektivet följs.

Stockholms universitet, Länsstyrelsen i Gotlands län och Länsstyrelsen i Blekinge län tar upp att miljökonsekvensbeskrivningen landar i att planen har begränsade möjligheter att hjälpa till att uppnå god miljöstatus enligt havsmiljödirektivet. Det upplevs som nedslående, givet att havsplaneringen ses som ett viktigt verktyg i arbetet med god miljöstatus i svenska hav. Det saknas

en genomlysning av detta i miljökonsekvensbeskrivningen. En diskussion om i vilken grad de avvägningar som görs i planen (som ska styra mot fler mål än god miljöstatus) påverkar möjligheterna att uppnå god miljöstatus efterfrågas. Det är lätt att dra slutsatsen att planen har en för låg ambitionsnivå ur ett miljöperspektiv. Om det finns målkonflikter är det viktigt att de kommer upp till diskussion.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Länsstyrelsen i Gotlands län tar upp att i bedömningen av påverkan på miljökvalitetsnormen God miljöstatus har antagits att positiva effekter väger upp negativa effekter även om de inte gäller samma påverkanstyp. Länsstyrelsernas bedömning är att man inte kan göra på det sättet om de positiva och negativa effekterna inte gäller samma typ av påverkad miljöaspekt, till exempel så måste fysisk förlust av bottensubstrat vägas upp av minskad belastning på samma typ av bottensubstrat.

Örnsköldsviks kommun anser att det inte framgår av belastningsutvecklingen nämnd i miljökonsekvensbeskrivningen vad som är en hållbar belastning och vilka belastningar som är mest angelägna att åtgärda för att uppnå de nationella miljökvalitetsmålen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län poängterar att havsplaneringen ska bidra till att nå en god miljöstatus. I utvärderingen diskuteras dock enbart skillnaden i miljöeffekt i jämförelse med nollalternativet. Handlingarna behöver belysa miljöeffekterna av all planerad användning.

HaV:s kommentar:

I miljökonsekvensbeskrivningen ingår en bedömning av havsplanens bidrag till att miljökvalitetsnormerna följs. Det ingår även en beskrivning av målkonflikter och vilka sektorer detta gäller för, samt förslag på hur större bidrag till god miljöstatus av planen kan uppnås.

Havs- och vattenmyndigheten delar principiellt länsstyrelsernas synpunkt om att det kan vara problematiskt att aggregera miljöeffekter, samtidigt kan det ibland, t.ex. i hållbarhetsbedömningen där ett sammanlagt indexvärde för miljöeffekter ingår, krävas att en samlad effekt räknas ut. Det som är viktigt i sådana fall är att vara tydlig med vilka de olika ingående effekterna är respektive med hur viktningen eller värderingen av deras storlek har gjorts. I både hållbarhetsbedömning och miljökonsekvensbeskrivning går det att utläsa vad som ingår i de samlade bedömningarna.

Havs- och vattenmyndigheten menar att vad som är en hållbar belastning sällan har något tydligt svar. Vi tar upp frågan i miljökonsekvensbeskrivningen när vi relaterar miljöeffekterna av planen mot miljökvalitetsnormer och målet att bidra till och upprätthålla en god miljöstatus.

Havs- och vattenmyndigheten menar att det är just skillnaden som blir tydlig i jämförelse mellan havsplan och nollalternativet som visar vad havsplanen bidrar med.

Syftet är att belysa miljöeffekterna av all planerad användning i havsplanen. I beskrivningen av nollalternativet och dess miljöeffekter ges en bild av omvärldsutvecklingens effekter.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anser att planeringsmålen som presenteras i havsplanen delvis går förlorade i planens miljökonsekvensbeskrivning som saknar en tydlig analys av havsplanens faktiska påverkan på visionens mål.

Skurups, Trelleborgs, Vellinge och Ystads kommuner saknar resonemang och koppling till FNs globala hållbarhetsmål i miljökonsekvensbeskrivningarna. *Naturskyddsföreningen* vill understryka att Sverige har gjort långtgående åtaganden med avseende på bevarande av viktiga havsmiljöer och arter med exempel i FN:s Hållbarhetsmål, Agenda 2030 och Sveriges miljömål.

HaV:s kommentar:

Hållbarhetsbedömningen av granskningsförslaget inkluderar en bedömning av havsplanen mot planeringsmålen i sin helhet och de globala hållbarhetsmålen.

Innebörd och konsekvenser

Länsstyrelsen i Gotlands län inser svårigheterna och komplexiteten i att göra en bedömning av havsplanens miljöpåverkan. Länsstyrelsen vill dock påpeka att det är planens påverkan som ska bedömas – inte de marina sektorernas påverkan i dagsläget.

HaV:s kommentar:

I miljökonsekvensbeskrivningen görs en tydligare bedömning av havsplanens påverkan

Naturskyddsföreningen önskar en förtydligande diskussion varför den sammantagna effekten på miljötillståndet i havet, om intentionerna i förslagen till havsplaner implementeras, bedöms som liten. Å andra sidan konstateras i miljökonsekvensbeskrivningarna att utan havsplaner blir den samlade effekten av alla olika sektors miljöpåverkan negativ – det vill säga utan havsplaner riskerar vi att få en försämrad havsmiljö.

HaV:s kommentar:

Miljökonsekvensbeskrivningen innehåller förtydliganden om de sammantagna miljöeffekterna. Dels handlar det om att många betydelsefulla miljöfrågor, t.ex. övergödningen, endast påverkas till begränsad del av havsplanerna, dels om att havsplanerna innebär en avvägning mellan intressen

Länsstyrelsen i Västra Götalands län saknar en samlad icketeknisk konsekvensbeskrivning som förtydligar och redovisar planens konsekvenser, om den genomförs.

HaV:s kommentar:

HaV menar att miljökonsekvensbeskrivningen och dess sammanfattning är den icke-tekniska sammanfattningen, det vill säga att målsättningen är att innehållet ska vara begripligt för de flesta intressenter.

Åtgärder

Länsstyrelsen i Östergötlands län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län och Länsstyrelsen i Blekinge län m.fl. saknar åtgärder utifrån de områden som kommer påverkas negativt av havsplanen. Exempelvis menar Länsstyrelsen i Norrbotten län att åtgärdsförslag för svavel bör presenteras i dokumentet.

HaV:s kommentar:

Miljökonsekvensbeskrivningen i granskningsskedet inkluderar åtgärder men endast sådana som berör havsplanens mandat. Åtgärdsförslag för svavel ingår inte, utan ligger i huvudsak under havsmiljöförvaltningen och dess åtgärdsprogram

Energimyndigheten anser att valet av nollalternativ och planalternativ i miljökonsekvensbeskrivningarna ger en skev bild av de olika sektorernas miljöpåverkan på havet. Energiutvinning, tillsammans med sandutvinning pekas ut som de sektorer som orsakar planens miljökonsekvenser och de åtgärder som föreslås för att begränsa miljöpåverkan fokuseras på dessa sektorer. Även om havsplanerna har ett begränsat mandat att reglera de verksamheter som står för större delen av miljöpåverkan på haven, borde havsplanerna enligt Energimyndighetens uppfattning peka på lämpliga och nödvändiga förändringar som krävs av dessa verksamheter för att nå ett hållbart användande av haven, som är havsplaneringens syfte.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten menar att miljökonsekvensbeskrivningarna bör redovisa en helhetsbild men fokusera på de miljöeffekter som ligger inom havsplaneringens mandat, det vill säga de rumsliga dimensionerna inom havsplaneområdena. Fokus får dock inte bara vara på tillkommande intressen som energi- och sandutvinning, utan även andra befintliga intressen som sjöfart och fiske.

Metod

SFPO invänder mot att miljökonsekvensbeskrivningen är baserad på osäkra antaganden och skattningar av relativ påverkan men att slutsatserna ändå lyfts som något exakt och tillförlitligt. Metodbaserade osäkerheter i resultaten borde tydligare framgå i texterna för slutsatser.

HaV:s kommentar:

Tillförlitligheten i data i Symphony är beskriven i metadatadokumentet och analyserad. I miljökonsekvensbeskrivningen görs antaganden om innebörden i t.ex. n-områden där särskild hänsyn till höga naturvärden ska tas.

Dessa antaganden innebär inte att exakt detta kommer att ske i varje n-område, utan är antaganden för att bedöma en genomsnittlig effekt av n-områdena i havsplanen.

KTH anser det önskvärt att havsplanen i större utsträckning tar hänsyn till kritiska gränser för ekosystemets och det sociala systemets bärkraft. Hur mycket vindkraft kan vi exempelvis ha? Kan hela de utpekade områdena vara vindkraftsområden eller finns det någon gräns?

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten menar att identifieringen av kritiska gränser är komplext, men en diskussion kring sammanlagd, kumulativ påverkan från havsbaserad vindkraft i planen ingår i miljökonsekvensbeskrivningen.

Karlshamns kommun anser att en samlad bedömning av miljökonsekvenserna bör göras för respektive havsplaneområde. Dessutom bör en samlad bedömning göras för respektive havsplaneområde avseende den totala miljöeffekten för samtliga miljöaspekter. Detta bör även göras för hela havsplanen.

HaV:s kommentar:

Den samlade bedömningen görs dels per havsplaneområde (alltså för hela de områden som omfattas av de tre havsplanerna Västerhavet, Östersjön respektive Bottniska viken) men i granskningsdokumenten även för områdena som dessa tre havsplaner täcker tillsammans.

Kristianstads kommun anser att mängden information i miljökonsekvensbeskrivningen bidrar till en otydlighet då viktningen av kriterier och effekter enbart görs utifrån enskilda kriterier. Ett förtydligande kring vad som har stor betydelse för havens långsiktigt hållbara utveckling skulle underlätta för havsplanens användning som planeringsunderlag.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län önskar ett förtydligande över hur den kvalitativa expertbedömningsanalysen och hur den semikvantitativa Symphony-analysen harmoniseras.

HaV:s kommentar:

I den samlade bedömningen görs en analys av betydelse ur ett mer långsiktigt perspektiv och i relation till miljömål.

Symphonyanalysen täcker olika analysområden/miljöaspekter. Det innebär att de olika delarna harmoniseras jämbördigt.

Planeringsverktyget Symphony

Havsmiljöinstitutet bedömer att Symphony gör det möjligt att väga samman effekter av många olika aktiviteter på många olika arter och deras habitat. Detta ger en värdefull första översikt över hur miljöpåverkan kan förändras

genom havsplanen. Under rätt förutsättningar kan Symphony bli till ett oundgängligt verktyg i den fortsatta havsplaneringen.

Södertälje kommun anser att Symphony är särskilt bra som tydliggör att påverkan på havet kommer från land.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län och *Stockholms universitet* ifrågasätter att miljökonsekvensbeskrivningen bygger på verktyget Symphony. Bland annat eftersom Symphony inte tar hänsyn till interaktionseffekter mellan olika ekosystemkomponenter. *Havsmiljöinstitutet* anser att förståelsen av olika komponenter och interaktioner bör utvecklas.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län undrar om Symphony kan skilja på antropogen belastning i havet och naturlig bakgrund?

Länsstyrelsen i Kalmar län och *Länsstyrelsen i Gotlands län* menar att miljökonsekvensbeskrivningen inte är tillräckligt transparent kring vilka underlag som finns med i Symphony och hur/om dessa underlag är kvalitetssäkrade. Av samrådsunderlaget framgår även att underlaget i många fall är bristande, men att Havs- och vattenmyndigheten har gjort bedömningen att underlaget får anses så pass heltäckande att en god översiktlig bild över havsplanens effekter och miljökonsekvenser kan tecknas. Länsstyrelserna poängterar att tolkning av resultat från Symphony måste göras med försiktighet då resultaten är en grov bedömning av en komplex verklighet.

Länsstyrelserna i Gotlands och Uppsala län anser att användandet av Symphony behöver motiveras tydligare samt att konsekvenserna av den relativt höga osäkerheten i metoden behöver tydliggöras i underlaget. Om Symphony utvecklas metodiskt och pedagogiskt kan verktyget vara mer tillförlitligt.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län önskar en förklaring av hur den geografiska skalan som används i Symphony jämfört med havsplanerna i kombination med osäkerheten i underlagen kan påverka tolkningen av miljökonsekvensbeskrivningens resultat. *Naturvårdsverket* anser att det vore bra att förtydliga dels den geografiska indelningen, vad som avses med delområden och hur långt influensområdet för planen sträcker sig. Det är inte minst viktigt i relation till intilliggande planer och bedömning av kumulativa effekter.

Havsmiljöinstitutet anser att det inte är tydligt förklarat hur Symphony används på regional nivå.

Länsstyrelsen i Skåne poängterar att då bedömningsverktyget Symphony enbart tittar på belastning inom ett område så missar analysen påverkan på arter och andra bevarandevärden som rör sig över stora ytor under sin livscykel, vilket är en brist.

Tysklands myndighet för Maritima frågor och hydrologi och SFPO anser att Symphony-analyserna är alltför generella och bedömningen av relativ påverkan kan ifrågasättas då det inte säger något om nivån på varje enskild påverkansfaktor, utan endast hur den förhåller sig till andra möjliga påverkansfaktorer. Symphony-verktyget anses därför trubbigt för att bedöma specifika, tidsbegränsade miljöbelastningar så som byggnationsfasen av vindkraftsverk till havs eller hänsyn till migrationsperioder för fågel. Ett övervägande av tidsbegränsade belastningar behöver i framtiden inkluderas i Symphonys kumulativa bedömning.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten menar att Symphony är ett systematiskt angreppssätt som bidrar med både datahantering och analys, men kräver både fortsatt utveckling och hänsyn till osäkerhetsfaktorer. Symphony är ett planeringsverktyg som ger ett underlag att använda miljöbedömningen. Resultaten från Symphony måste bedömas och interaktionseffekter är exempel på något som kan läggas till.

Symphonyresultat är den bästa bedömning som kunnat åstadkommas, men det är korrekt att resultaten måste analyseras kvalitativt.

Symphonyverktyget har framförallt utvecklats för att ta hänsyn till permanenta långsiktiga effekter. Tidsbegränsade effekter från t.ex. byggfas måste än så länge hanteras separat.

I en bilaga till rapporten om Symphony¹¹ beskrivs metadata tydligt, bland annat om vilka underlag som ingår och med vilken kvalitet. HaV arbetar med långsiktig utveckling av både dataunderlag och Symphonymetoden

Länsstyrelsen i Västerbottens län påpekar att Bottenviken och Norra Kvarken har en lägre biologisk mångfald i utsjön jämfört med Östersjöns södra delar. Dessa områden är även troligen känsligare för störningar delvis för att salthalterna är låga och arter här lever nära deras toleranströskel. Länsstyrelsen undrar om hänsyn till eventuella geografiska skillnader togs när känsligheten av ekosystemkomponenter bedömdes.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten har frågat efter regionala skillnader i expertbedömningen men inte fått in några större skillnader. Detta kan vara missvisande och en brist som vi kan behöva titta vidare på. Samtidigt har vissa ekosystemkomponenter en regional spridning och förekommer alltså inte i alla havsplaneområden.

¹¹ Havs- och vattenmyndigheten (2018). *Symphony - Integrerat planeringsstöd för statlig havsplanering utifrån en ekosystemansats*. Rapport 2018:1. Havs- och Vattenmyndigheten, Göteborg.

Dessutom är påverkan i Bottniska viken i nulägesbilden lägre än i övriga havsplaneområden. Det gör att den förändring som planen tillför, både positiv och negativ, får ett tydligare utslag där. Avsikten har varit att känslighetsmatrisen ska ta hänsyn till regionala förhållanden, ännu har det inte varit möjligt få in regional känslighet för alla belastningar.

Sammanlagda, kumulativa effekter

Länsstyrelsen i Blekinge län, Umeå kommun och Länsstyrelsen i Hallands län anser att även den samlade bedömningen bör redovisa de kumulativa effekterna tydligare.

HaV:s kommentar:

I miljökonsekvensbeskrivningen för granskningsförslaget redovisas de sammanlagda, kumulativa effekterna tydligare.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser att kopplingen till havsmiljödirektivets deskriptorer försvinner när det bara är den kumulativa miljöeffekten som beskrivs i miljökonsekvensbeskrivningen. Istället borde miljöeffekten bli högre om en viss sektor påverkar en eller flera deskriptorer som redan har "under god status". Ett exempel är utsläpp av miljögifter där "gamla synder" ingår i "bakgrunden", men där statusen är "under god" idag och därför i behov av åtgärder. Åtminstone sektorerna Sjöfart och Försvar kan påverka denna deskriptor negativt. Kommersiellt nyttjade fiskar är ett annat exempel där yrkesfisket och fritidsfisket kan ge negativ påverkan tillsammans med sjöfartens påverkan, genom exempelvis oljeutsläpp.

HaV:s kommentar

Vid bedömning av betydelse av effekter ingår om det som påverkas är "under god miljöstatus". Huvudfokus i miljökonsekvensbedömningen är dock den skillnad som planförslaget ger.

Region Gotland lyfter det generella problemet med att en viss användning av ett område, som lokalt kan ge stora effekter, till slut kan ge ett mycket litet utslag i den kumulativa sammanställningen. Där måste modellen för bedömning vara konstruerad så att ingrepp i eller utnyttjande av exempelvis biologiskt viktiga havsbankar viktas högre än påverkan av en i praktiken död mjukbotten. Sandutvinning är ett exempel på stor lokal påverkan som ger mycket litet utslag i de kumulativa sammanställningarna.

HaV:s kommentar:

I miljökonsekvensbeskrivningen i granskningsskedet har särskild hänsyn tagits för att undvika att underskatta miljöeffekter med litet genomslag i den kumulativa totala beräkningen. Men samtidigt krävs att en bedömning görs av vilken betydelse lokal påverkan har i det större planperspektivet

Tjörns och Orusts kommuner efterfrågar att de svårtolkade kvantitativa analyserna i miljökonsekvensbeskrivningen på ett tydligare sätt ramas in av pedagogiska resonemang för att resultatet ska bli mer tillgängligt.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser att den kumulativa effekten av belastningar som analyseras enligt expertbedömning inte kan mätas och därför borde ligga utanför avsnittet kumulativa belastningar.

HaV:s kommentar:

Presentation av kvantitativa resultat kompletteras med beskrivande förklaringar.

Belastningar som bör inkluderas i miljökonsekvensbeskrivningen

Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Naturvårdsverket efterfrågar att miljökonsekvensbeskrivningen redovisar de bakrundsbelastningar som påverkar havets status som ligger utanför planområdet, samt de åtgärdsprogram som berörs. Ett exempel är åtgärdsprogram för att minska kvävebelastningen på havet. *Umeå kommun* saknar ett resonemang kring hur tillsyn ska prioriteras på land för att förbättra tillståndet i havet. *Nynäshamns kommun* anser att relationen mellan utsjö och kust tydligare bör belysas i miljökonsekvensbeskrivningen.

Länsstyrelsen i Stockholms län konstaterar att miljökonsekvensbeskrivningen inte konsekvensbedömer påverkan på exempelvis kustnära arter eller fisket.

Tjörns- och Orusts kommuner påpekar att eftersom havsplaneområdet är geografiskt avskilt från land riskerar den väsentliga kopplingen mellan hav och land att bli svår att urskilja i havsplanen. Kommunerna anser att en viktig uppgift för havsplaneringen är att väga samman användningen av hav och land till en miljömässig helhet, där ingrepp och effekter på havsmiljön får ställas mot landbaserade anspråk och vice versa. Kommunerna efterfrågar tydligare resonemang kring sambandet hav-land och dess effekter.

WWF, Länsstyrelsen i Gävleborgs län och Länsstyrelsen i Södermanlands län hävdar att flera relevanta typer av belastningar inte fångas upp av Symphony-verktyget och ej heller ingick i miljökonsekvensbeskrivningen. Tillförsel av näringsämnen och organiskt material kopplas endast till fiskodlingar under tema "Vattenbruk och blå bioteknik", medan sjöfartens utsläpp av näringsämnen inte fångas upp. Sjöfarten kan även släppa ut andra förorenande ämnen utöver oljespill. Sammantaget kan därmed miljöeffekterna underskattas.

Länsstyrelsen i Blekinge län och Umeå kommun påpekar att marint skräp eller förorenade sediment inte tas med i den samlade bedömningen vilket tyder på att det anses vara ganska oviktigt, med exempel i riskfrågor vid olycka eller utsläpp i havet.

Länsstyrelsen i Södermanlands län saknar en redogörelse för i vilken utsträckning den marina nedskräpningen påverkar marina djurarter, ekosystem och särskilda marina biotoper.

Naturvårdsverket anser att påverkan på vattenmiljön i samband med tillförsel eller spridning av miljögifter bör beaktas i högre grad. Aktiviteter som innebär bearbetning av havsbotten i samband med anläggningsarbeten eller driftsfas kan leda till frisättning och tillförsel av miljögifter och eller farliga ämnen. Det är aktuellt vid exempelvis havsbaserad vindkraftsetablering, muddring, dumpning m.m.

Länsstyrelsen i Uppsala län poängterar att skalan i havsplanerna är nationell och det finns en risk att konsekvenserna av föreslagna användningen inte får något genomslag på denna skala i miljökonsekvensbeskrivningen.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län påpekar att det kan finnas synergier mellan bakgrundsbelastningar och miljöbelastningar från olika sektorer, exempelvis högre halter miljögifter som släpps vid muddring i farleder. Synergieffekter, dess källor och konsekvenser borde förklaras tydligare.

HaV:s kommentar:

I granskningsskedets miljökonsekvensbeskrivning ingår påverkan på kustzonen. Samtidigt är huvudfokus den påverkan som planen ger upphov till. Planens påverkan på sjöfartens utsläpp av näringsämnen eller marint skräp är inte betydande och redovisas därför inte.

En generell synpunkt från *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* på MKB:n är att den saknar redovisningar av hur havsplanen och förslagen i den kan komma att påverka vattenkvaliteten i anslutande kustvatten. Ökad sjöfart med nya eller ändrade farleder kan t.ex. innebära behov av fler och nya muddringar i kustvattnen, vilket kan få stor påverkan på vattenmiljön. Även annan användning, som energiutvinning och turism, kommer att medföra en ökad belastning även på kustvattnen och dess vattenmiljö. Detta redovisas inte alls i förhållande till vattenförvaltningens miljökvalitetsnormer och åtgärdsprogram. Det finns också ett nära samband mellan uppnåendet av god miljöstatus i havet och god vattenstatus i kustvatten, vilket bör belysas och beskrivas bättre.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län påpekar att verksamheter inom havsplaneområdet samt följdverksamheter till dessa (till exempel installation av kraftledningar från vindkraftparker) kan påverka miljökvalitetsnormer för ytvatten på både ett positivt och ett negativt sätt. Dock nämns endast miljökvalitetsnormer enligt havsmiljödirektivet och miljökonsekvensbeskrivningen har inte bedömt påverkan på miljökvalitetsnormer enligt vattendirektivet som gäller i hela havsområdet mellan havsplaneområdet och kustlinjen samt sjövattnen

HaV:s kommentar:

I miljökonsekvensbeskrivningen för granskningsförslaget av havsplanerna ingår en bedömning av miljöeffekter i relation till vattendirektivets miljökvalitetsnormer. Den ger en bild av hur havsplanen bedöms påverka vattenkvaliteten i anslutande kustvatten. Generellt är denna påverkan begränsad.

Försvarmakten invänder mot att man i hållbarhetsbedömningarna skriver att ”I dessa områden antas Försvarmaktens aktiviteter i viss mån begränsas och belastningarna från framförallt undervattensbuller från sprängning minskas med 50 procent”. Försvarmakten ställer sig kritisk till skrivningen. Sprängning görs antingen för att utveckla eller vidmakthålla marin försvarsförmåga eller som säkerhetsåtgärd vid fynd av oexploderad ammunition som riskerar att skada tredje man. Om skrivningen behålls, kommer detta att för Försvarmakten innebära att de inte kan nå de mål och förväntningar som finns från riksdag och regering vad gäller operativ förmåga och upprätthållande av beredskap.

HaV:s kommentar:

I granskningsversionen av miljökonsekvensbeskrivning ingår antaganden om särskild hänsyn till höga naturvärden i n-områden. I fall där dessa sammanfaller med F-områden ingår antagande om minskning av den negativa effekten från försvarmaktens sprängningar med 30 procent mot nuläge. Havs- och vattenmyndigheten har haft en dialog med Förvarsinspektören för hälsa och miljö och gjort bedömningen att viss ytterligare minskning av sprängningars miljöpåverkan bör vara möjlig. Det kan t.ex. handla om detaljlokalisering kring var sprängningar äger rum. Antagandet gäller främst för planerade övningsaktiviteter och innebär anpassning, utan att minska Försvarmaktens faktiska verksamhet eller begränsa dess operativa förmåga.

Underlag för miljökonsekvensbedömning

Länsstyrelsen i Gävleborgs län menar att miljökonsekvensbedömningen inte ger en bra bild av havsplanens effekter och miljökonsekvenser på grund utav omfattande osäkerheter och brist på dataunderlag. Den omfattande kunskapsbrist som råder vad gäller naturvärdena kan i leda till att miljöeffekterna i havet underskattas.

Länsstyrelsen i Gotlands län och Länsstyrelsen i Västerbottens län konstaterar att miljökonsekvensbeskrivningen framstår som ofullständig och baserad på bristande underlag. Länsstyrelsen ställer sig tveksam till de avvägningar som gjorts med hänsyn till att underlaget är av varierande kvalitet och det finns flertalet saknade aspekter och även vissa felaktigheter.

HaV:s kommentar:

Miljökonsekvensbedömningen bygger på tillgänglig kunskap och bedöms vara tillräcklig som underlag för den strategiska miljöbedömningen. För specifik miljöbedömning vid verksamhetsprovning krävs generellt ytterligare underlag.

Länsstyrelsen i Västerbottens län önskar att planen innehåller en strategi för hur man avser att arbeta vidare med insamling och säkerställande av data och underlag inför att nästa havsplan tas fram.

HaV:s kommentar:

Havs- och vattenmyndigheten kommer att ta fram ett förslag på hur uppföljning av miljöeffekter ska ske, och arbetar med frågan om insamling och säkerställande av data och underlag inför revidering av havsplanerna. En viktig aspekt är samordning i relation till annan insamling av data i den marina miljön.

Påverkan på kulturmiljö

Länsstyrelsen i Västra Götalands län och *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att det saknas en konsekvensbedömning av påverkan på kulturmiljön. En konsekvensanalys för planens påverkan på kulturmiljön behöver dels bygga på kända kulturmiljövärden, dels på en beskrivning av ännu osäkra värderingar av kända förekomster. Till detta krävs förslag på planåtgärder för att minimera negativ påverkan på kulturmiljön i havsplaneområdet, om planen genomförs.

Länsstyrelsen i Gotlands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Länsstyrelsen i Blekinge län och Länsstyrelsen i Hallands län m.fl. anser att miljökonsekvensbeskrivningen saknar både underlag och konsekvensbedömning av kulturmiljövärden. Trots att det i miljökonsekvensbeskrivningen framgår att underlagen är bristfälliga vad gäller kulturarvslämningar på havsbotten beskrivs ändå flera miljökonsekvenser som "ingen" när teman viktas mot miljöaspekter. Detta innebär att miljökonsekvensbeskrivningen tar ställning till påverkan trots att ingen grundlig utredning gjorts vad gäller miljöeffekter på kulturmiljö.

Helsingborgs stad ser det som positivt att man understryker hur bedömning av påverkan på kulturmiljöer behöver göras för varje enskilt objekt och i ett tidigt skede. Det blir dock då motsägelsefullt när man i miljökonsekvensbeskrivningen konstaterar att miljöpåverkan medför liten negativ konsekvens på kulturmiljön. Helsingborgs stad anser att det behöver avgöras lokalt/regionalt och i varje enskilt fall.

HaV:s kommentar:

Kunskapen om marina kulturmiljövärden och bedömningen av effekter på dem kommer att utvecklas. Havs- och vattenmyndigheten ser gärna ett samarbete med Riksantikvarieämbetet och länsstyrelsen för att säkerställa god kvalitet i underlag och bedömningsmetoder.

6. Hållbarhetsbedömningar

Övergripande

Kristianstads kommun anser att kopplingen mellan hållbarhetsbedömning och separat miljökonsekvensbeskrivning är otydlig då hållbarhetsbedömningen även beskriver konsekvenser.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län saknar en hållbarhetsbedömning för olika havsområden: Vad visar exempelvis analyserna för Bottenviken, Norra Bottenhavet respektive Södra Bottenhavet?

Göteborgs Stad saknar i hållbarhetsbedömningen texter som sätter havsplanen i relation till vattenförvaltningsförordningen. Att nå miljökvalitetsnormen för vatten inom vattenförvaltningsförordningen och utföra åtgärder inom Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram är mer juridiskt bindande än de svenska miljömålen och bör därför ges större vikt i relation till havsplaneringen än vad som görs nu.

HaV:s kommentar:

Hållbarhetsbedömningarna avser havsplaneområden i sin helhet. Däremot har gjorts samhällsekonomiska analyser av samrådsförslaget för planeringen Gävlebukten och Kattegatt, och av granskningsförslaget för Östersjön.

I miljökonsekvensbeskrivningen av granskningsförslaget görs även en bedömning av påverkan på ytvatten.

Bedömningsmetod

Naturvårdsverket och *Stockholms läns landsting* anser att det råder viss otydlighet i hur de olika dimensionerna (ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet) förhåller sig till varandra. Otydligheten kring dessa förhållanden mellan hållbarhetsdimensionerna gör det därmed svårt att kunna utläsa vad den sammanvägda bedömningen av hållbarhet egentligen betyder.

KTH bedömer att sammanvägningen av kriterier och indikatorer som leder till ett hållbarhetsindex behöver ytterligare transparens. Dessutom är det otydligt av analysen vad detta index egentligen innebär för framtida planering.

KTH anser att det är en viktig slutsats att hållbarhetsindexets sammanvägning leder till ett positivt resultat, men hur kan man, givet den utpekade havsanvändningen se till att ett positivt utfall säkerställs?

KTH saknar en kritisk diskussion kring vilka värden (sociala, ekologiska eller ekonomiska) som är utbytbara mot andra värden. Indexet bygger i sig på ett antagande om svag hållbarhet, dvs. att t.ex. god ekonomisk lönsamhet kan kompensera för sociala eller ekologiska förluster. Det är förstås möjligt att

denna utgångspunkt är nödvändig för att kunna tillåta fortsatt utveckling av aktiviteter, men detta behöver problematiseras givet att hållbarhetsindexet ska presenteras på det sätt det gör.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser att hållbarhetsbedömningarna till viss del är bristande då det är svårt att avgöra om planförslaget överhuvudtaget ger positiv eller negativ påverkan på hållbarhetskriterierna. I hållbarhetsbedömningen behandlas kort att det finns osäkerhetsfaktorer, men i de senare bedömningarna, exempelvis tabellvärden, framkommer inte dessa osäkerheter varför bedömningarna i sig då också får anses mycket osäkra. En ökad transparens av bedömningarna efterfrågas.

Naturvårdsverket framför att ett sätt att hantera och visa på graden av osäkerhet i slutsatser och antaganden är att göra en känslighetsanalys. En känslighetsanalys skulle stärka hållbarhetsbedömningen som ett verktyg för att göra avvägningar för framtida beslut mellan olika användningar av havet.

Naturvårdsverket uppskattar att Havs- och vattenmyndigheten har tagit fram en metod för att kunna bedöma hållbarhet i ett brett perspektiv. När hållbarhet delas upp i de tre benen ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet är det viktigt att analysen tillåter synergier eller negativa spridningseffekter mellan dessa ben.

Naturvårdsverket saknar beskrivning över hur kriterierna, och deras indikatorer, som används i multikriterieanalysen har valts ut. Naturvårdsverket vill se ett resonemang kring vilka andra kriterier som har prioriterats bort, och varför.

HaV:s kommentar:

Havsplaneringsprocessen i Sverige, liksom dess konsekvens- och hållbarhetsbedömning är under utveckling. Havs- och vattenmyndigheten gav utifrån detta i uppdrag till extern aktör att under sommaren 2018 granska tidigare hållbarhetsbedömningar. Med utgångspunkt i detta har fortsatt arbete skett för att vidareutveckla bedömningsmetodiken och hur bedömningarna redovisas och presenteras. Detta arbete inkluderar klargörande av hantering av hållbarhetsdimensionerna, ökad transparens av bedömning och tydligare redogörelse av osäkerheter i de bedömningar som gjorts för granskningsförslagen.

Bedömningar och scenarier

Länsstyrelsen i Gävleborgs län ställer sig frågande till om det är rimligt att tillskriva områden med användning natur och särskild hänsyn till höga naturvärden så pass stor positiv miljöeffekt som det antas i hållbarhetsbedömningen. Havsplanen ger nämligen ingen vägledning kring vad sådan särskild och utökad hänsyn innebär. Inga garantier finns för att den specifika särskilda hänsyn som antagits i miljökonsekvensbeskrivningen och hållbarhetsbedömning blir verklighet.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser på att miljöbelastningar på naturvärden får ett lågt värde i bedömningsmodellen. Detta värde är troligtvis underskattat. De flesta områden för energiutvinning planeras i områden med hög biologisk mångfald eller i anslutning till områden med hög biodiversitet (Natura 2000/naturreservat). Även om artificiella anläggningar kan återkoloniserar blir påverkan på biodiversitet samt fragmentering av viktiga livsmiljöer stort. Det låga värdet bör därför argumenteras för bättre.

HaV:s kommentar

Bedömningar relaterat till miljöeffekter i hållbarhetsbedömning baseras till stort del på resultat från miljökonsekvensbedömningar och sammanlagd, kumulativ miljöbelastning framtagen i bedömningsverktyget Symphony. Därtill bedöms effekterna av planförslag för särskild hänsyn till höga naturvärden, utifrån implementering av dessa givna antaganden. Bedömningar vilar således på ett antal antagande såsom framtida utveckling, samt full nyttjandegrad enligt planförslag vilket även det är ett relativt starkt antagande. Dessa antagande och osäkerheter noteras i bedömningarna men klargörs i miljö- och hållbarhetsbeskrivningarna av granskningsförslaget.

Scenarier

Svea Vind Offshore AB anser att hållbarhetsbedömningarna bör fånga upp realistiska scenarier av konsekvenser för miljö och hållbarhet. De bedömningar som gjorts för vindkraft har ibland inte stämt överens med det senaste kunskapsunderlaget från marknaden vad gäller miljö, hälsa, hållbarhet och näringsliv.

Länsstyrelsen i Västerbottens län framhåller att hållbarhetsanalysen enbart innehåller effekter jämfört med nollalternativet. Länsstyrelsen undrar om inte all mänsklig belastning på havsområdet tydligare kan synliggöras i bedömningen och i högre grad ligga till grund för den föreslagna havsanvändningen.

Svenska Kraftnät anser att hållbarhetsanalyserna saknar ett djup när det gäller att bedöma kumulativa effekter av aktiviteterna. I och med att det inte finns några djupgående analyser av hur en möjlig framtida utveckling kan komma att se ut är det förstås svårt att göra denna bedömning. Dock är dessa effekter av så pass stor vikt för hållbarheten i användningen av våra havsområden att ytterligare studier vore av värde

Havsmiljöinstitutet anser att hållbarhetsbedömningen i sin nuvarande form inte lyckas illustrera vad som står mot varandra och hur man kan prioritera. Det bör finnas en beredskap att redogöra för avvägningar och diskutera intressekonflikter i större utsträckning än tidigare i processen. En genomgång av alternativa framtidsbilder kan tydliggöra för alla inblandade att alla målsättningar och önskemål inte kan harmoniseras fullt ut samt att det finns ett behov av flexibilitet inför olika möjliga framtidsscenarier.

KTH menar på att havsplanerna bygger på en stor grad av aggregering. Ytterligare disaggregering skulle behövas för att stödja planeringen i mer detalj. En möjlig väg framåt kan vara att skapa prognoser för utvecklingen av de aktiviteter som berörs. Det kan också vara relevant att peka ut prioriteringsordningar för nya aktiviteter. En sådan strategisk översikt vore av värde för att kunna prioritera mellan platser för etablering och också för att kunna utnyttja möjliga skalfördelar effektivt.

HaV:s kommentar:

Med hänsyn till planförslagets syfte att verka för en långsiktig hållbar utveckling ser även Havs- och vattenmyndigheten att det finns tydliga behov av analys och bedömningar av alternativa framtidsscenarion.

De snäva tidsramar som gäller för bedömning i varje skede (avstämning, samråd och granskning) har inte medgett bedömningar utifrån flera olika framtidsscenarion. Genomförda bedömningar av planförslagen innefattar därför i huvudsak antaganden om framtidsscenarion för olika aktiviteter och sektorer för en tidshorisont 2030. I arbetet med bedömning av granskningsförslaget har viss utveckling av bedömningen gjorts.

Vision och mål

Länsstyrelsen i Blekinge län och Länsstyrelsen i Gotlands län anser att kopplingen mellan vision, målbild och havsplan är svag när det gäller hållbarhetsbedömningen, som saknar klar analys av havsplanens faktiska påverkan mot visionens mål.

Svenska kraftnät ser vissa brister vad gäller grundläggande planeringsunderlag och samhällsekonomiska analyser samt en tydlig koppling till vilka politiska och ekonomiska mål som planerna ska hjälpa till att uppnå och ta hänsyn till.

Länsstyrelsen i Hallands län anser att hållbarhetsbedömningen tydligare behöver kopplas an till nationella mål om tillgänglighet, friluftsliv, folkhälsa och jämställdhet. Hur kriterierna i hållbarhetsbedömningen tagits fram kan framgå bättre i hållbarhetsbedömningen. Kriterierna för att bedöma havsplanens hållbarhet skulle tydligare kunna kopplas till FN:s utvecklingsmål Agenda 2030.

Skurups kommun, Trelleborgs kommun och Vellinge kommun efterfrågar diskussion kring hållbarhetsbedömningens slutsats att den sammanlagda effekten på det nationella miljökvalitetsmålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård* är svårbedömd.

HaV:s kommentar:

I hållbarhetsbedömningen av granskningsförslaget relateras tydligare till konsekvenser och måluppfyllnad för planeringsmål, vision och miljökvalitetsmål. Utvärdering av tidigare hållbarhetsbedömningar, med dess rekommendationer har även utgjort en utgångspunkt för en vidareutveckling av bedömningarna, inkl. att tydligare relatera till de globala hållbarhetsmålen.

Social och ekonomisk hållbarhet

Svenska Kraftnät saknar samhällsekonomiska analyser i det arbete som ligger till grund för planerna. Svenska kraftnät önskar därför att man förtydligar hur planerna visar att de uppnår största möjliga nytta avseende ekologi, sociala och ekonomiska faktorer. Verket ser ett behov av att inkludera elsystemet, som är delvis havsbaserat, i hållbarhetsbedömningarna. Ett elsystem som är integrerat med övriga Europa med bl.a. havskablar är väsentligt för att uppnå FN:s globala hållbarhetsmål.

Sjöfartsverket menar att hållbarhetsbedömningarna visar till största del på liten eller ingen påverkan för sjöfarten. I dem delar där föreslagna havsplaner innebär en påverkan i form av längre sträcka för fartyg anser *Sjöfartsverket* att analysen bör utvidgas till att inte bara gälla de ökade driftskostnaderna för att färdas en längre sträcka. En mer övergripande analys av hur ökade kostnader påverkar sjöfarten och dess användare vore önskvärt.

Sjöfartsverket anser att till skillnad från vad hållbarhetsbedömningen i dagsläget säger, kommer det innebära positiva effekter med införande av ett nytt ruttsystem i Kattegatt. Detta ger i sin tur ökad sjösäkerhet och därmed minskar riskerna för sjöolyckor med tillhörande miljöutsläpp.

Trafikverket efterfrågar samhällsekonomiska bedömningar sett till vilka nyttor som de olika typerna av markanvändning väntas ge. För områden där en avvägning har gjorts mellan sjöfart och vindkraft är det svårt att utläsa vilka nyttor och onyttor som utgör grund för prioriteringen.

Transportstyrelsen anser att det finns en risk att havsplanerna antas med ett för svagt samhällsnyttoperspektiv. Havsplanerna har, menar man, stort miljöfokus, och de sociala och ekonomiska hållbarhetsdimensionerna ges inte ett lika stort utrymme.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser att hälsoeffekter av den föreslagna havsplanen bör konkretiseras i hållbarhetsbedömningen. Hälsoeffekter kan vara indirekt via till exempel ökade utsläpp av miljögifter i områden som kräver muddring, men framförallt är effekterna svåra att bedöma med de befintliga dataunderlagen.

Länsstyrelsen i Hallands län påpekar att ett bredare landskapsperspektiv saknas i hållbarhetsbedömningen, bland annat anknytning till landskapskonventionen.

Länsstyrelserna i Hallands och Södermanlands län, Folkhälsomyndigheten, Fyrbodals kommunförbund Göteborgs stad och Trelleborgs kommun anser att havsplanens koppling till den sociala hållbarhetsdimensionen kan utvecklas. Det gäller bland annat analyser och konkretisering kring de sociala planeringsmålen (på nationell och global nivå) däribland barn-, jämställdhets- och mångfaldsperspektiv samt mål för folkhälsan. Påverkan på människors

hälsa finns med som en miljöaspekt i miljökonsekvensbeskrivningarna, men saknas till stora delar i hållbarhetsbedömningen.

Jordbruksverket efterfrågar en redogörelse kring havsplanens konsekvenser för sysselsättning.

Riksantikvarieämbetet efterfrågar i hållbarhetsbedömningen en analys av hur en planerad utbyggnad av vindkraften till havs påverkar de sociala värden som kulturmiljön bidrar till att skapa.

HaV:s kommentar:

Samhällsekonomiska konsekvensanalyser har genomförts för planeringen i Gävlebukten, Kattegatt och Östersjön (granskningsförslaget). Analyserna kompletterar de planövergripande hållbarhetsbedömningar som tagits fram i varje skede (avstämning, samråd och granskning).

Hållbarhetsbedömningarna innefattar förutom miljöperspektiv även samhällsnyttoperspektiv såsom ekonomi, och sociala aspekter såsom tillgänglighet, landskap och sysselsättningseffekter på en översiktlig nivå. Hälsoaspekter har lagts till i hållbarhetsbedömningen av granskningsförslagen. I granskningsskedet har även metodiken utvecklats för att få robustare analyser om hur planförslagen främjar en hållbar utveckling och för att tydliggöra de motstående intressen som planförslag hanterar och har mandat att påverka.

Ekologisk hållbarhet och ekosystemtjänster

Havsmiljöinstitutet anser att i alla tre havsplaner behöver en del om kulturella ekosystemtjänster utvecklas, det saknas för närvarande som begrepp. Konkret måste det tydliggöras hur kulturella ekosystemtjänster kommer ingå i havsplanerna. Generellt tycks hanteringen av begreppet "ekosystemtjänster" i texten vara oklar, vilket påvisar svårigheterna med detta begrepp.

KTH anser att när det gäller utvecklingen av vindkraft, vågkraft, fiske, sjöfart, turism och vattenbruk vore det önskvärt att havsplanen i större utsträckning tar hänsyn till kritiska gränser för ekosystemets och det sociala systemets bärkraft. Hur mycket vindkraft kan vi ha? Kan "hela" de utpekade områdena vara vindkraftsområden eller finns det någon gräns? När uppstår så pass stora konflikter mellan sjöfart och försvar att det blir ett problem?

Länsstyrelse i Blekinge län anser att det är otydligt hur ekosystemtjänster förhåller sig till tabellen/bedömningen av ekonomisk hållbarhet. Det skulle vara önskvärt att beskrivningen av hur man har gått till väga vid bedömningen förtydligas så att man förstår på vilket sätt ekosystemtjänster inverkar på de olika dimensionerna av hållbarhet.

HaV:s kommentar:

I hållbarbarhetsbeskrivningen av granskningsförslaget finns klagörande av hållbarhetsdimensionerna och tydligare resonemang hur ekosystemtjänster inkluderas i bedömningar, såväl utifrån ett ekosystemperspektiv som för sektorer. Bedömningen av miljöeffekter relateras till ekosystemtjänster och dess betydelse för sektorer såsom yrkesfiske, rekreation och turism. Här ingår kulturella ekosystemtjänster relaterat till bland annat påverkan på landskapsmiljöer och tillgänglighet för rekreation.

Det kan finnas svårigheter med begreppet ekosystemtjänster, men begreppet är vedertaget, bland annat i det svenska miljömålssystemet i exempelvis i generationsmålets första strecksats står *”ekosystemen har återhämtat sig eller är på väg att återhämta sig, och deras förmåga att långsiktigt generera ekosystemtjänster är säkrad”* och i Naturvårdsverkets rapport *Ekosystemtjänstförteckning med inventering av datakällor*¹².

Kulturmiljö

Länsstyrelsen i Västerbottens län menar att det är missvisande att hantera kulturmiljöfrågor enbart under ”Social hållbarhet” i hållbarhetsbedömningen då kulturhistoriska värden främst är viktiga för platsens miljömässiga hållbarhet.

Länsstyrelsen i Östergötlands län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Östhammars och Söderköpings kommun med flera anser att hållbarhetsbedömningen behöver fördjupas när det gäller kulturmiljö.

Helsingborgs stad har noterat att i hållbarhetsbedömningen är utgångspunkten ”användning” vilket är ett annat förhållningssätt än vad som är brukligt inom kulturmiljövården där aspekter såsom identitetsskapande, upplevelse och förståelse för en historisk kontext ofta är utgångspunkter. Staden anser att indirekta effekter såsom exempelvis landskapsbild bör också vägas in.

Helsingborgs stad invänder mot att bedömningskriteriet ”identitet” som används i hållbarhetsbedömningen är kopplat framförallt till sysselsättning i form av identitetsskapande aktiviteter såsom yrkesfiske och rekreationsaktiviteter. Kulturarv handlar i hög grad om identitetsfrågor varför en kulturmiljöanalys också bör kopplas samman med identitetskriteriet.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser att osäkerheten i underlag avseende kulturmiljö inte borde vara en anledning att bedöma aktivitetsrisken som låg.

¹² Naturvårdsverket. 2017. Ekosystemtjänstförteckning med inventering av dataunderlag för kartläggning av ekosystemtjänster och grön infrastruktur. Rapport 6797. Stockholm: Naturvårdsverket

HaV:s kommentar:

I granskningsförslaget för havsplaner hanteras kulturmiljö som specifik användning, eller som en särskild hänsyn. Kulturmiljöaspekter, inklusive landskap, ingår därför också på ett tydligare sätt i konsekvens – och hållbarhetsbedömningar.

Bilaga

Förteckning över vilka som yttrat sig

Centrala Myndigheter/Affärsverk

Boverket
Energimarknadsinspektionen
Energimyndigheten
Folkhälsomyndigheten
Försvarmakten
Kemikalieinspektionen
Kustbevakningen
Lantmäteriet
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
Naturvårdsverket
Post- och telestyrelsen
Riksantikvarieämbetet
Sjöfartsverket
Statens energimyndighet
Statens geotekniska institut
Statens Jordbruksverk
Statens maritima museer
Svenska kraftnät
Sveriges geologiska undersökning
Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut
Trafikverket
Transportstyrelsen

Länsstyrelser

Blekinge län
Gotlands län
Gävleborgs län
Hallands län
Kalmar län
Norrbottens län
Skåne län
Skåne län
Stockholms län
Södermanlands län
Uppsala län
Västerbottens län
Västernorrlands län
Västra Götalands län
Östergötlands län

Kommuner

Bjuvs kommun
Botkyrka kommun
Bromölla kommun
Båstads kommun
Falkenbergs kommun
Fyrbodals
kommunalförbund
Gävle kommun
Göteborgs stad
Göteborgsregionens kommunalförbund
Hallstahammars kommun
Halmstads kommun
Haninge kommun
Helsingborgs stad
Härnösands kommun
Höganäs kommun
Kalix kommun
Karlshamns kommun
Karlskrona kommun
Kramfors kommun
Kristianstads kommun
Kungsbacka kommun
Kungsörs kommun
Kungälv kommun
Kävlinge kommun
Laholms kommun
Landskrona stad
Lindesbergs kommun
Lomma kommun
Luleå kommun
Lysekils kommun
Malmö stad
Mönsterås kommun
Mörbylånga kommun
Norrköpings kommun
Nyköpings kommun
Nynäshamns kommun
Orust kommun
Oskarshamns kommun

Oxelösunds kommun
Robertsfors kommun
Ronneby kommun
Simrishamns kommun
Skurups kommun
Sotenäs kommun
Strömstads kommun
Sundbybergs stad
Sundsvalls kommun
Söderhamns kommun
Söderköpings kommun
Södertälje kommun
Sölvesborgs kommun
Tanums kommun
Tierps kommun
Timrå kommun
Tjörns kommun
Trelleborgs kommun
Trosa kommun
Uddevalla kommun
Umeå kommun
Varbergs kommun
Vellinge kommun
Vänersborgs kommun
Värmdö kommun
Västerviks kommun
Växjö kommun
Ystads kommun
Älvkarleby kommun
Ängelholms kommun
Öckerö kommun
Örnsköldsviks kommun
Östhammars kommun

Regioner

Region Blekinge
Region Gotland
Region Gävleborg
Region Skåne

Region Uppsala
Region Västerbotten
Region Östergötland
Regionförbundet i Kalmar län
Stockholms läns landsting

Regional myndighet

Vattenmyndigheten
Södra Östersjön

Universitet och högskola

Chalmers tekniska högskola
Göteborgs universitet
Havsmiljöinstitutet
Kungliga tekniska högskolan
Stockholms universitet
Sveriges lantbruksuniversitet
Sveriges lantbruksuniversitet,
Akvatiska studier

Branschorganisation

Energiföretagen Sverige
Swedish Pelagic Federation PO
Svensk Sjöfart
Svensk Vindenergi
Sveriges Fiskares
Producentorganisation, SFPO
Sveriges Hamnar

Intresseorganisation

Grönskärs fiskevårdsområde
Hela Skärgården
Horstens Fiskevårdsområde
Naturskyddsföreningen
Naturskyddsföreningen Halmstad
Rädda Hallandskusten
Samhällsbyggnadsförbundet Bergslagen
Skärgårdsuppropet

Sportfiskarna
Sveriges
Fiskevattenägareförbund
Sveriges Kommuner och
Landsting
Sveriges Ornitologiska förening/
BirdLife Sverige
Världsnaturfonden, WWF

Politiska partier
Miljöpartiet Halland

Företag
Blekinge Offshore
E.ON Sverige AB
Kustvind AB
MarCongruppen AB
Ramböll /GAZ-SYSTEM
Svea Vind Offshore AB
wpd Offshore Stockholm AB
Örsted

Privatpersoner

ESBO-samråd

Danmark

Energistyrelsen
Miljö- och livsmedelsministeriet
Sjöfartsstyrelsen
Utrikesministeriet

Estland

Miljöministeriet

Finland

Fingrid ABP
Finlands Yrkesfiskarförbund
Finska vindkraftsföreningen
Forsstyrelsen
Försvarsministeriet
Geologiska
forskningscentralen
Inrikesministeriet
Kommunikationsministeriet
Miljöministeriet
Museiverket
Rederierna i Finland
Trafik och kommunikations-
ministeriet
Trafiksäkerhetsverket
Undervisnings- och
kulturministeriet

Lettland

Republiken Lettlands
Försvarsministerie
Republiken Lettlands
Jordbruksministerie
Republiken Lettlands
Ministerie för miljöskydd
och regional utveckling

Republiken Lettlands statliga miljöbyrå
Republiken Lettlands transportministerium

Litauen

Republiken Litauens miljöministerium

Polen

Generaldirektoratet för miljöskydd
Marina institutet i Gdansk
Maritima byrån i Gdynia
Myndigheten för maritim ekonomi och inlandsnavigation
Regionala direktoratet för miljöskydd i Gdansk
Regionala direktoratet för miljöskydd i Szczecin

Tyskland

50Hertz Transmission GmbH
Federala byrån för infrastruktur, miljöskydd och tjänster
Federala byrån för naturskydd
Federationen för miljö-och naturvård (NABU)
i Mecklenburg- Vorpommern

Ministeriet för energi, infrastruktur och digitalisering
i Mecklenburg-Vorpommern

Myndigheten för jordbruk och miljö i Mecklenburg
Myndigheten för jordbruk och miljö i Vorpommern

Myndigheten för maritima frågor och hydrologi (BSH)

Tyska Seglarförbundet
Tysklands Försvarsmakt

Samrådsredogörelse

Förslag till havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet och konsekvensbedömningar.

Havs- och vattenmyndigheten har i uppdrag att ta fram förslag till Sveriges första statliga havsplaner. Förslagen till havsplaner var på samråd från 15 februari till 15 augusti 2018. Miljökonsekvens-beskrivningar och hållbarhetsbedömningar från 10 april till 15 augusti 2018. Esbo-samråd hölls 15 juni till 15 september 2018.

De slutliga förslagen lämnas till regeringen i december 2019.

I rapporten sammanfattas och kommenterar Havs- och vattenmyndigheten lämnade synpunkter under samrådet.

Havs- och vattenmyndigheten
Postadress: Box 11 930, 404 39 Göteborg
Besök: Gullbergs Strandgata 15, 41104 Göteborg

Tel: 010 -698 60 00
www.havochvatten.se